

ოლე

მწერალთა ასოციაცია
„ლიტერატურული კახეთის“ გამოცემა

The Literary Magazine OLE

ჟურნალი გამოდის 2004 წლის ივნისიდან
ISSN 1512-3995

ოლე – ბრყენა, გინა მოგრძე ტყე ველთა შუა
სულხან საბა

ოლე – ახომი საჩრდილობლად დატოვებული
ხე
ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი

ოლე – გიორგი ლეონიძის პოეტური შედეგრი

მთავარი რედაქტორი

აკაკი დაუშვილი

რედაქტორები

ფარნა რაინა
ნუნუ ძამუკაშვილი

მხატვრული რედაქტორი

სოფიო ქელიძე

მისამართი: 2200 თელავი
ერეკლე II-ის გამზირი №6
III სართული
მობ: 555 46 44 29
მწერალთა ასოციაცია
„ლიტერატურული კახეთი“
მობ: 558 48 24 80

„ოლეს“ რედაქციაში შემოსული მასალა
არ რეცენზირდება და ავტორს არ უბრუნდება

მასალების გამოგზავნა შეგიძლიათ
ელექტრონული ფოსტით
E-mail: akakidau@mail.ru

ჟურნალ „ოლეს“ წინა ნომრების წაკითხვა
შეგიძლიათ საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკის საიტზე www.nplg.gov.ge — ციფრული ბიბლიოთეკა „ივერიელის“
ვებგვერდზე.

ჟურნალი „ოლე“ გამოიცემა თელავის მუ-
ნიციპალიტეტის მერიის (მერი ბატონი **შოთა
ნარეკლიშვილი**, მერის პირველი მოადგილე
ბატონი **დავით ბეგიაშვილი**) მხარდაჭერით.

მარტი, ივნისი, სექტემბერი, დეკემბერი №3, (42), 2019

გამოდის სამ თვეში ერთხელ

„ოლე“ ლიტერატურული ჟურნალი

შინაარსი

„ოლეს“ **სტუმარია გაზეთი**
„**ლიტერატურული მსახეთი**“

2. მილოცვაბი. ბესიკ ამირანაშვილი, ირაკლი ქა-
დაგიშვილი, როსტომ მაგრაქველიძე, შოთა ნარეკ-
ლიშვილი, ავთანდილ ბერიძე, ფარნა რაინა, აკაკი
დაუშვილი

წინაპართა სიზრძნე

5. მთქმელი ჰიმა ჯაღბინია. მეფე, გლეხი და გვე-
ლი

გვასსოვდას ჩვენი ისტორია

8. კუპური მატრეველი. ისტორიული მესხეთის
საკითხისათვის

მხატვრული ლიტერატურა

22. ავთანდილ ბარიძე. ლექსები

27. მარიჯა ჯიქია. ლექსები

30. გივი ნამსაძე. ლექსები

34. ღურამიშან ბარიძე. რა კარგი ხარ, ჩიხორიშო!
მოთხრობა

41. კობა მოღვაძე. ლექსები

45. ავთანდილ ივანიძე. ლექსები

48. ვლადიმერ ველიჯანაშვილი. ლექსები

თარგმანი

52. პარსი ბისი შალი, ემილი დიკინსონი. ლექსები

წერილები

54. ნატო ყრუაშვილი. შალვა ახალციხელი

57. იოსებ გიქოშვილი. ეროვნული თვალსაზრისი
ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტურ წერილებში

62. უჩა გლუაშვილი. ქართული ხასიათი

69. ცირი ლაფაჩი. ასპინძის ომის 250 წლისთავი-
სათვის

მსახური ფოლკლორი

74. მთაქვლეტი: ბასილ გოგოლაძე, ნენე ყირიმე-
ლაშვილი, ოსიკო გიქოშვილი, გიორგი (გოგი)
აბულაძე, სიმონ კაჭკაჭიშვილი

გარეკანის პირველ გვერდზე

სოფიო ჭალიძის ნახატი

დაიბეჭდა

გამომცემლობა „მარილიანში“

„ოლე“-ს სტუმარია გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“

* * *

სამცხე-ჯავახეთი დიდი ისტორიის, ეთნოგრაფიისა და კულტურის მხარეა, რომლის მაცნეა გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“. იგი 20 წელია ამ ისტორიას თავის ლიტერატურულ ფურცლებზე ავსებს. მისი თითოეული ფურცელი უპირობო მემკვიდრეა. ასევე კახეთი, დიდი ისტორიული და კულტურული წარსულის მქონე მხარე, რომლის ცხოვრებას ჟურნალი „ოლე“ 15 წლის განმავლობაში ინახავს. ორივე ლიტერატურული გამოცემა წლების განმავლობაში არა მხოლოდ ინარჩუნებს პოზიციებს, არამედ დღეს, „ინტერნეტის ეპოქაში“, ცდილობს აღნიშნული მიმართულებით ცნობადობის ამაღლებასა და გაზრდას.

ვულოცავთ გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთისა“ და ჟურნალ „ოლეს“ რედაქციას, ასევე სამცხე-ჯავახეთისა და კახეთის მხარეებს ამ მნიშვნელოვან ნაბიჯს. მისასალმებელია, რომ გაზეთისა და ჟურნალის თანამშრომლობის საფუძველზე მოხდება ლიტერატურული ფურცლების გაცვლა, რაც მხარეებს შორის გააღრმავებს ურთიერთობებს როგორც ლიტერატურის, ასევე კულტურის მიმართულებით.

პასიკ ამირანაშვილი

სახელმწიფო რწმუნებული სამცხე-ჯავახეთის მხარეში

* * *

მინდა ჩემი ღრმა პატივისცემა გამოვხატო ლიტერატურული ჟურნალი „ოლე“-სა და გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“-ს შემოქმედებითი გუნდების მიმართ. მისასალმებელია, ინიციატივა – კახეთიდან ჟურნალისა და სამცხე-ჯავახეთიდან გაზეთის აგვისტოს თვის გამოცემების გაცვლის შესახებ. მჯერა, ორ რეგიონს შორის მსგავსი სახის თანამშრომლობა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მკითხველი საზოგადოების ლიტერატურისადმი დაახლოებასა და ცნობადობის ამაღლებას.

კიდევ ერთხელ მივესალმები, ჟურნალი „ოლე“-სა და გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“-ს სამაგალითო მეგობრობას. კარგად მახსენდება, პატრიარქის საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდის გენერალური მენეჯერის პოზიციაზე მუშაობის პერიოდში „ლიტერატურული მესხეთი“-ს რედაქციასთან საქმიანი ურთიერთობა.

მოხარული ვარ, რომ მერგო პატივი, ჩემი გულწრფელი დამოკიდებულება გამომეხატა თითოეული იმ ადამიანის მიმართ, ვინც უდიდესი ენთუზიაზმითა და რუდუნებით დგანან ქართული სიტყვის სამსახურში და ენერჯიას არ იშურებენ საზოგადოების ლიტერატურასთან დაახლოების საქმეში.

გისურვებთ წარმატებას ორივე რეგიონის შემოქმედებითი გუნდების თითოეულ თანამშრომელს, რომელიც უშურველად იღვწის და ერთგულად ემსახურება ქართული ლიტერატურული გამოცემების შექმნას. მემამყებით და გისურვებთ კიდევ მრავალი საინტერესო ინიციატივის განხორციელებას შემოქმედებით საქმიანობაში.

ირაკლი ქადაგიშვილი

სახელმწიფო რწმუნებული კახეთის მხარეში

ურთიერთობებს გააღრმავებს

მესხეთი გახლავთ მხარე, საიდანაც იწყება საქართველოს კულტურული განვითარება, აქ დაიწერა უდიდესი ქართველი გენიოსის – შოთა რუსთაველის უკვდავი პოემა – „ვეფხისტყაოსანი“. ეს ის მხარეა, რომელსაც გააჩნია უძველესი წარსულის უმდიდრესი ისტორია, რომელსაც წლებია გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“ თავის ფურცლებზე ასახავს, ის ნამდვილად ამართლებს თავის სახელწოდებას, ქართველი საზოგადოების წინაშე მან მართლაც მეტად მნიშვნელოვანი როლი იკისრა.

ვულოცავ გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთს“ 20 წლის იუბილეს. მან ამ წლების მანძილზე შექმნა მეტად მნიშვნელოვანი და ღირებული ლიტერატურული ისტორია, მივესალმები ასევე იუბილარ, კახეთის რეგიონულ ჟურნალ „ოლესთან“ თანამშრომლობას და მჯერა ლიტერატურული ფურცლების გაცვლა თავის სიტყვას იტყვის და გააღრმავებს მხარეებს შორის ურთიერთობებს.

როსტომ მაბრაქვილიძე

ასპინძის მუნიციპალიტეტის მერი

ლიტერატურული ჟურნალი „ოლე“ უკვე 15 წელია ამაყად დგას ქართული სიტყვის სამსახურში და თავის მრავალრიცხოვან მკითხველს საშუალებას აძლევს ეზიაროს კლასიკური თუ თანამედროვე პროზაიკოსების, პოეტებისა და პუბლიცისტების ნაშრომებს. მას არაერთი დამწყები შემოქმედისთვის გაუკვალავს გზა.

ჟურნალი „ოლე“ მუდმივად ზრუნავს თელავის მუნიციპალიტეტში ლიტერატურული პროცესების განვითარებაზე, რისი დასტურიც არის მისი დამეგობრება გაზეთ „ლიტერატურულ მესხეთთან“. მისასალმებელია ინიციატივა ჟურნალი „ოლე“-ს და გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთი“-ს აგვისტოს თვის გამოცემების გაცვლის შესახებ. მჯერა, რომ ეს ნაბიჯი შექმნის თელავისა და ასპინძის მუნიციპალიტეტებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობას, რაც კიდევ უფრო მეტად შეუწყობს ხელს ჩვენი საზოგადოების დაახლოვებას ლიტერატურასთან.

თელავის მუნიციპალიტეტის მერიის სახელით, ვულოცავ ჟურნალი „ოლე“-ს და გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთი“-ს შემოქმედებით გუნდებს მიღწეულ წარმატებებს და ვუსურვებ ხანგრძლივ და ნაყოფიერ თანამშრომლობას.

შოთა ნარაკლიშვილი

თელავის მუნიციპალიტეტის მერი

მტკიცე ბალავარი იქნება

ჩვენ რუსთაველის ქვეყნის შვილები ვართ და ამიტომაცაა, რომ თითოეულ ჩვენთაგანში პოეზიისა და მწერლობისადმი სიყვარულია გამჯდარი. საქართველოს ორი ძირძველი უნიკალური მხარის – კახეთისა და მესხეთის მოსახლეობისთვის პოეზიისადმი ინტერესი კი ორმაგად მძლავრობს, რადგან მესხეთში დაბადებულ-გაზრდილი დიდი რუსთაველი ცოდნის წყაროს კახეთში – იყალთოს აკადემიაში დაენაფა და ეს ორი მხარე ამითაც დიდ კავშირშია.

სამწუხარო მხოლოდ ისაა, რომ კომპიუტერისა და ინტერნეტის ეპოქაში, დღეს, ლიტერატურული ჟურნალ-გაზეთების მრავალი გამოცემის მიუხედავად, ლიტერატურული ცხოვრების წარმოჩენა რეგიონებიდან სრულიად საქართველოში მაინც დიდ პრობლემას წარმოადგენს.

აღნიშნული პროექტი ურთიერთდაახლოების უნიკალურ შესაძლებლობას იძლევა.

გვჯერა, ჩვენი ორმხრივი თანამშრომლობა კიდევ უფრო წარმოაჩენს ამ ორი დიდი ისტორიის მქონე რეგიონის ლიტერატურულ და კულტურულ ცხოვრებას.

„დადგით მესხეთში აკვნები, გაზარდეთ კვლავ რუსთაველი!“ – ბრძანებს დიდი გოგლა და შვილთა სიმრავლემ, ქართული მწერლობისადმი სიყვარულმა, უნდა შვას ახალი დიდი პოეტები და მწერლები. ამიტომ გვმართებს მეტი შემართება, მონდომება – ჩვენს სისხლსა და ხორცს შევუწყოთ ხელი, მათში ახალი ტალანტების გამოვლენისა და ფართო ასპარეზზე გამოყვანისათვის.

ჟურნალი „ოლე“ და გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“ ამგვარი მიდგომით ერთ აგურს მაინც დადებს ქართული მწერლობის განვითარების საქმეში, რამეთუ ძიებაშია წარმატებების მიღწევა და ჩვენი მომავალი თანამშრომლობა მტკიცე ბალავარი იქნება კახეთისა და მესხეთის რეგიონების შემოქმედებითი ინტელიგენციის ურთიერთთანამშრომლობისათვის.

ავთანდილ ბარიძე

გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთის“ რედაქტორი

ქალა ერთობაშია...

გადაკახილი დედამესხეთთან...

ისტორიული მესხეთი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სახელწოდებაა. ანტიკური ხანის წყაროებში (სტრაბონი, ძვ.წ. 64-63წ) მოიხსენიება „მოსხიკეს“ სახელწოდებით, – სამცხე, ჯავახეთი, არტაანი, ერუშეთი, კოლა, აჭარა, კლარჯეთი, შავშეთი, ტაო, სპერი.

IX-X საუკუნეებში მესხეთის ტერიტორიაზე წარმოიქმნა ბაგრატიონთა სამეფო (ცენტრი – არტანუჯი). XII-XIII საუკუნიდან მესხეთი საქართველოს სამეფოს დიდმოხელე ერისთავთა, სამცხის სპასალარ ჯაყელ-ციხის-ჯვარელთა სამფლობელო იყო.

მესხეთი – საქართველოსთვის, – მსოფლიო უძველესი ცივილიზაციის სამხრეთის ჭიშკარი, სხვადასხვა დროს, მოზევებულ, სხვადასხვა მტერთა სალაშქრო, საქარავნო გზადაც იქცა.

ჩვენი ქვეყნის კულტურის აკვანი: არაბთა, სპარსთა, თურქთა და მონღოლთა სათარეშო გახდა. გვიან საუკუნეებში არც „მეგობარმა“ რუსებმა დააკლეს მსახვრალი ხელი და ამ წმინდა მიწაზე დიდძალი უცხო-ტომელები შემოგვისახლეს. ეთნიკურმა აჭრელებამ თავისი დაღი დაასვა ამ, სამოთხეს და, დღემდე, ვერ გამართულა ნელში. ღვთის წყალობა იყო ამ მხარეში უნივერსიტეტის გახსნა და მწერალთა კავშირის განყოფილების დაფუძნება; გაზეთი „ლიტერატურული მესხეთი“ ხომ დიდი სიკეთის მეკვლეა მისთვის. მესხეთმა რომ მესხეთობა დაიბრუნოს, საჭიროა თავისი ტაო-კლარჯეთი და სხვა დაკარგული ტერიტორიები შემოისისხლხორცოს, თუმცა, ეს, უდიდესი ეროვნული საქმე უაღრესად პრობლემურია და დროში გაინელება და, არის სხვა, უფრო, ხელმისაწვდომი ფაქტორები – საქართველოს ყველა კუთხემ ყური მიუგდოს მის სუნთქვას და საჭიროების შემთხვევაში, ძმური ხელი გაუწოდოს იმედიანი მომავლის დასამკვიდრებლად და ასაღორძინებლად...

ერთი ათეული ნელია, რაც უფრო ახლო ურთიერთობა გვაქვს კახეთისა და მესხეთის მწერალთა ორგანიზაციებს, რაც მესხეთის მწერალთა თავკაცისა და გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთის“ რედაქტორის ავთანდილ ბერიძის დამსახურებაც არის, რომელიც სათავეში უდგას გენიალური პოეტის ყოველწლიურ დღესასწაულებს: „მოთაობას“ და აწყობს პოეტურ კონკურსებს.

კახეთისა და მესხეთის რეგიონების დიდი მეგობრობის დასტურია ჟურნალ „ოლეს“ და გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთის“ ნომრების გაცვლა.

ფეხბედნიერი ყოფილიყოს ეს, მწერლური, გადაძახილ-გადმოძახილი ერთგულ მკითხველთა გულები-საკენ...

ფარნა რაინა

მწერალთა ასოციაცია „ლიტერატურული კახეთის“ თავმჯდომარე, –
ილია ჭავჭავაძის პრემიის ლაურეატი, თელავის საპატიო მოქალაქე.

რუსთაველი გვპატივს!

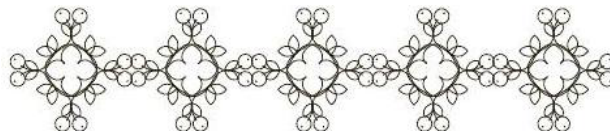
სიამაყით მინდა აღვნიშნო, რომ კახეთსა და მესხეთს (სამცხე-ჯავახეთს) შოთა რუსთაველი აერთიანებს. შოთა წარმოშობით მესხეთიდანაა, განათლება კი კახეთში (იყალთოს აკადემიაში) მიიღო და სიმბოლურია, რომ კახეთსა და მესხეთში მოღვაწე ლიტერატორები და მეცნიერები ერთმანეთს გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთისა“ და ჟურნალ „ოლეს“ ფურცლებზე ხვდებიან.

მესხეთსა და კახეთს განგებამ ყველაზე რთული – საქართველოს აღმოსავლეთის საზღვრების მეციხოვნეობა დააკისრა. ამასთანავე ეს რეგიონები დიდ როლს ასრულებდნენ ქვეყნის კულტურულ-საგანმანათლებლო ცხოვრებაში. სწორედ ქართულმა ენამ, ქართულმა მწერლობამ მოიყვანა ქართველი ერი დღევანდელობამდე. ამდენად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება კახეთსა და მესხეთში გამომავალ ლიტერატურულ გამოცემებს.

დარწმუნებული ვარ დიდად წარმატებული იქნება გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთისა“ და ჟურნალ „ოლეს“ ფურცლებზე მესხეთსა და კახეთში მოღვაწე ლიტერატორებისა და მეცნიერების შეხვედრა.

აკაკი დაუშვილი

ჟურნალ „ოლეს“ მთავარი რედაქტორი

მეფე შედგა:

– მინდოდა ეს გაუბედურებული გლეხი ცოცხალი გამეშვა, მაგრამ ჩემი ბრალი არ იქნება მისი სიკვდილი.

მეფემ ირგვლივ მყოფნი დაითხოვა, თვითონ კი ტახტრევანზე ჩამოჯდა და გლეხს უბრძანა, ხილვა აეხსნა. გლეხმა, თავდაპირველად, თავად მეფის პიროვნების შესახებ დანვრილებით მოახსენა ყველაფერი. მეფეს ეამა გლეხის ნაამბობი და სიზმრის აუხსნელად ისევ გადაწყვიტა მისი უვნებლად გაშვება და სარჩოს გატანება, მაგრამ გლეხისაგან ისევ კატეგორიული უარი მიიღო. მაშინ მეფემ მალლა ასწია თავი, ღმერთი ახსენა და გლეხს ანიშნა, დაეწყო. გლეხმა ისე ახსნა სიზმარი, როგორც გველმა ასწავლა. მეფე გულისყურით უსმენდა და მის მიმართ პატივისცემით იმსჯელებოდა.

ბოლოს ხელი ხელზე შემოჰკრა და მსახურებიც მაშინათვე მასთან გაჩნდნენ:

– გამოაწყვეთ გლეხი ახალთახალი ტანისამოსით, მიეცით დანაპირები ჯილდო და გააცვილეთო! – ბრძანა მეფემ.

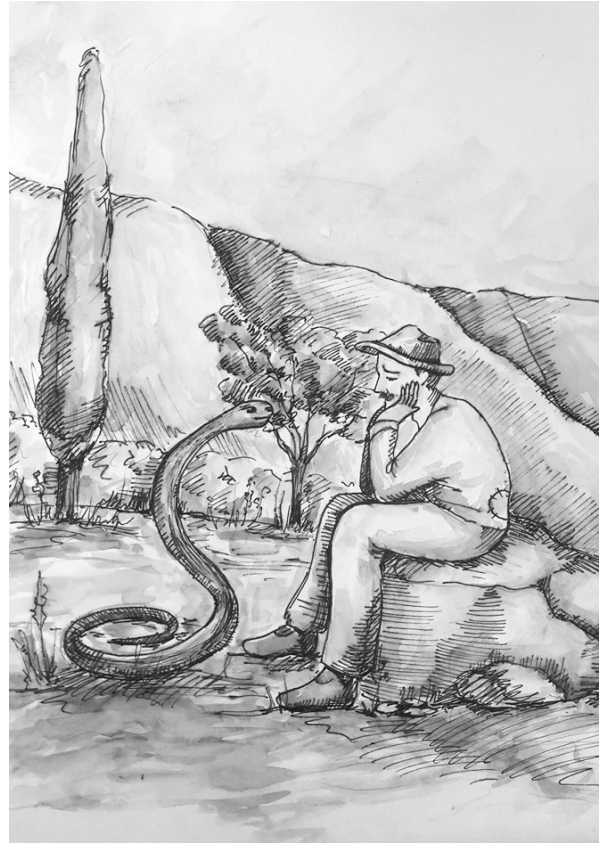
ორი ცხენით წაიღო ოქრო და ვერცხლი გლეხმა სახლში. გზაში კი ცუდი ზრახვა აეკვიატა – იქ ხომ გველის წილიც იყო და გადაწყვიტა, მას მორიდებოდა და შემოვლითი გზით წავიდა სახლში. ამ სიმდიდრის წყალობით კარგი სახლი აიშენა სოფელში და უზრუნველი ცხოვრებაც მოიწყო, მაგრამ, როდის იყო ყველაფერი მთავრდებოდა ისე, როგორც კაცს უნდა. გავიდა სამი წელი. მეფემ ისევ ნახა სიზმარი და მის ასახსნელად კვლავ ის გლეხი იხმო თავისთან. მეორე ხილვა ასეთი ყოფილა:

თურმე, კოკისპირულად წვიმდა და მიწას არ ასველებდა. წვიმის წვეთები მიწაზე დაცემისთანავე მელიებად იქცეოდნენ. მეფეს ძალიან შეეშინდა, რადგან ბევრი ფრინველი ჰყავდა და მელიები გაუნადგურებდნენ.

გლეხსაც უარესი სადარდებელი გაუჩნდა: ღმერთი სიცრუისათვის (გველი რომ მოატყუა) დასჯიდა. მთელი ღამე არ უძინია. ბოლოს მტკიცედ გადაწყვიტა – გველთან მისულიყო, პატიება ეთხოვა, იქნებ ესაშველა კიდეც. გლეხი დაადგა გრძელ და სახიფათო გზას. კარგა ხნის მერე ისევ იმ ლოდთან მივიდა და ჩამოჯდა. გველის მოლოდინში სამი დღე და ღამე გავიდა, მაგრამ ადგილიდან ფეხი არ მოუცვლია. ბოლოს, როგორც იქნა, სისინი შემოესმა, მოტრიალდა და გველი კვლავინდებურად კუდზე შემდგარი გამოეცხადა:

– ოჰ, ისევ შენ ხარ, ჩემო მეგობარო, როგორ მალე დამივიწყე. ახლა რა განსაცდელი გადგას თავზე?!

ძლივს ამოღერდა გლეხმა თავისი სათქმელი. მუხლი მოიყარა და პატიება სთხოვა სი-

მხატვარი სოფიო ქელიძე

ტყვის გატეხისათვის. გველმა დიდი მოთმინება გამოიჩინა და წელში მოხრილ გლეხს თავი აანეწინა მალლა, თვალეში ჩახედდა და, ვითომ არაფერიო, სიზმარი აუხსნა, ისიც რამდენჯერმე გაამეორებინა და ძველებურად ჯილდოს ნახევარი მოსთხოვა. მერე სწრაფად გასრიალდა და გაუჩინარდა. გლეხი სიხარულით ცას ეწია და დაიმედებულმა განაგრძო გზა.

მეფემ პატივით მიიღო ნაცნობი გლეხი და ხილვის ახსნა მოსთხოვა იგივე პირობით. გლეხმა გველის სიტყვები სხაპასხუბით გაუმეორა და უცერემონიოდ ორმაგი ჯილდოც დაიმსახურა, მაგრამ... გლეხს უწინდებურად იგივე აზრი აეკვიატა – გველს ნახევარს ვერ გაუყოფდა და ახლა სულ სხვა გზით გასწია შინისაკენ, რათა შორს დაეჭირა თავი მხსნელისაგან.

ჩავიდა გლეხი თავის სოფელში და იმხელა სიმდიდრის პატრონი გახდა, მისი დარი არავინ არ ყოფილა იმ მხარეში. დიდხანს, ძალიან დიდხანს ცხოვრობდა ასე განცხრომით, მაგრამ განგამის ზარმა ისევ ჩამოჰკრა და მეფემ კვლავ იხმო თავისთან იგივე მისიით.

გლეხმა მოსვენება დაკარგა – ახლა კი ჩემი საქმე წასულიაო და საგონებელში უარესად ჩავარდა. წარამარა ხედავს, ვითომ, ხან გველი გესლავს, ხან მეფე კვეთს თავს, ბოლოს ისევ ღმერთს შეავედრა თავი და უიმედოდ გაუდგა გზას თავისი მხსნელისაკენ.

რამდენიმე დღე უშედეგოდ ელოდა გლეხი გველს, მაგრამ იგი არსად ჩანდა. იმედგაცრუებული მიადგა მდინარის ნაპირს და, რას ხედავს – ის გველი მდინარის ტალღებში ცურავს შვილებთან ერთად და თავის სტიაქიაშია. უცებ გველის ერთმა შვილმა შენიშნა გლეხი და დედას ანიშნა – ვილაც გვიყურებსო. გველმა აინუნშიაც არ ჩააგდო მისი მზერა და თამაში განაგრძო.

გლეხი უიმედოდ გამობრუნდა უკან, ჩამოჯდა ისევ იმავე ლოდზე და ღმერთს ევედრებოდა დახმარებას. ბოლოს, როგორც იქნა, გველი მისრიალდა გლეხთან:

– რა გაგჭირვებია, მეგობარო? (თუმცა მისი მოსვლის მიზეზი ძალიან კარგად იცოდა).

კიდევ დიდი ბოდიშები, ცრემლები, ხვეწნა-მუდარა და... მოღბა გველის გული. როგორც წინა ორ ხილვაში, ასევე მესამე ხილვაშიც მეფემ კოკისპირული წვიმა იხილა, მინა ისევ არ სველდებოდა, წვიმის წვეთები ახლა ცხვარ-ბატკნად იქცეოდნენ და არემარეს ფარავდნენ. გლეხმა დახმარება სთხოვა და აღუთქვა, რომ ჯილდოს უკლებლივ მიუტანდა.

გველს ერთი საყვედურიც კი არ წამოსცდენია. პასუხი ასწავლა, გზა დაულოცა და თანაც გააფრთხილა – მისალმებისთანავე ეთქვა მეფისათვის: „გილოცავ, დიდ წარმატებებს, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ შენი შრომა და გარჯა ღმერთმა არ დაგიკარგა და ხილვები მოგცაო“.

მერე იმედიანად ახსნა მეფის სიზმრები და გაუმეორა:

პირველი ხილვა – წვიმის წვეთები მგლებად იქცევიან, არემარეს ედებიან და ახსნაც ღვთისგანააო. შენი ხალხი ყველა მგლის ბუნებისანი არიან, შენ ეს ყურად არ იღე, გაატარე ღონისძიება და მგლები მეღიებად იქცნენო;

მეორე ხილვა – წვიმის წვეთები მეღიებად რომ იქცნენ და არემარეს – ქვეყანას ედებოდნენ, შენი ხალხი ყველა ცრუობდა, შენს მიერ გატარებულმა ღონისძიებებმა შედეგი კვლავ გამოიღო, ხოლო მესამე ხილვით წვიმის წვეთები ცხვარ-ბატკნად იქცნენ, ეს უკვე შენს მიერ გატარებული ღონისძიებების საბოლოო შედეგია და ამიტომ მოგილოცეთო – შენი ხალხი ახლა გაპატიოსნდა, ყველა თავის საჭმელ-სასმელს ალალი შრომით პოულობს შენი მწყემსობითო.

მეფემ დიდად გაიხარა გლეხის მიერ სიზმრის ახსნით და გასამშაგებელი ჯილდოთი გაისტუმრა იგი სახლში.

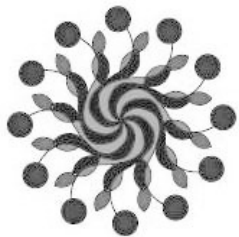
გლეხი ქარავნით დაადგა გზას. ერთი დღის სავალის შემდეგ მიადგა იმ დიდ ლოდს, სადაც გველს შეეძლო მისულიყო და თითქმის ერთი კვირა ელოდა მის გამოჩენას. გველი კი მაინც არ ჩანდა. ბოლოს გლეხმა მტკიცე გადაწყვეტილება მიიღო – რადაც არ უნდა დასჯდომოდა, ბოლომდე დალოდებოდა თავის მხსნელს. მეცხრე დღეს, როგორც იქნა, გამოჩნდა გველიც და მისალმების ნაცვლად უთხრა: ადრე შენც მგელი იყავი, მერე მეღიად იქეცი, ახლა ჩემს წინაშე ბატკანივით იქცევიო. მე სასმელ-საჭმელი არ მაკლია, ოქრო-ვერცხლი კი არ მჭირდება, წაილე და შენ მოიხმარეო.

გლეხი საგონებელში ჩავარდა, აღარ იცოდა როგორ მოქცეულიყო. ბოლოს გველს მადლობა გადაუხადა და დიდი ფიქრის შემდეგ განაგრძო გზა. ერთ შემალლებულ ადგილზე ტაძარს მოჰკრა თვალი, რის ვაივავლახით მიაღწია იქამდე. ბერმონაზვნებით იყო სავსე ტაძარი. შევიდა შიგ, დაანთო სანთლები, ღმერთს მადლობა მოახსენა, შესწირა მთელი ქარავანი და შინისაკენ გულდამშვიდებულმა განაგრძო გზა.

მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, სიზმრის ასახსნელად აღარც მეფის მსახურთ მიუკითხავთ გლეხისათვის და აღარც არავის. ცხოვრების სიამტკბილობაში დაბერებული გლეხი ხშირად მოისვამდა გვერდში თავის შვილიშვილებს და პატიოსნებასა და ალაღმართლობაზე ესაუბრებოდა. სოფელში კი მისი გვარ-ჯილაგის თითოეული წარმომადგენელი, როგორც ამბობენ, ახლაც კი ყველასაგან კაიკაცობითა და ადამიანობით გამოირჩევიან.

დაასრულა თქმულების მოყოლა დედაჩემმა და მწარედ ამოიოხრა: მგლები და მეღიები ისევ მომრავლდნენ, მაგრამ ისეთი მეფეები აღარ არიან ქვეყანაზე, ვინმეს მოუსმინონ და რჩევები სთხოვონო.

ჩანერილია ასპინძის რაიონის სოფელ ზველში 2005 წლის აპრილში დედაჩემისაგან – 105 წლის სოფიო ლონდარიძე-ზაღბინიძისაგან.

აქაურ სიმდიდრეს და სილამაზეს დახარბებული ათასი ჯურის ველური თუ განვითარებული უძლიერესი იმპერიების დამპყრობლები, – რომაელები, ბერძნები, ბიზანტიელები, სპარსელები, არაბები, თურქ-სელჯუკები, მონღოლები, ყიზილბაშები, ოსმალები და რუსები. მიუხედავად განუწყვეტელი თავდასხმებისა და გაუთავებელი ბრძოლებისა, მაინც მესხეთიდან დაიწყო საქართველოს გამთლიანება, აქ დაიწყო ქართული ცივილიზაციის აკვანი. მესხეთს უკავშირდება საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანესი მოვლენები, მასთანაა დაკავშირებული ბევრი ქართველი სახელოვანი მეფის სახელი. მესხეთია ქართველ მეფეთა – ბაგრატიონთა დინასტიის გაძლიერებისა და გაბრწყინების ადგილი. მესხეთი იყო ბევრი საქვეყნოდ ცნობილი სასულიერო თუ სახელმწიფო მოღვაწის სამშობლო, ან სამოღვაწეო ასპარეზი. აქედან გაითქვეს სახელი გრიგოლ ხანძთელმა, იოანე პეტრიწმა, გრიგოლ ბაკურიანისძემ, პეტრე იბერმა, გენიალურმა შოთა რუსთაველმა, იოანე შავთელმა, სარგის თმოგველმა, ბეშქენ და ბექა ოპიზარებმა, ბიძინა და შალვა ახალციხელ-თორელებმა,.. მესხეთშია შემონახული ქართველთათვის უსაყვარლეს თამარ მეფესთან დაკავშირებული უამრავი ლეგენდა თუ ისტორიული ამბავი. მესხეთის მოსახლეობაში (განსაკუთრებით თურქეთის შემადგენლობაში მოხვედრილი მესხეთის სამხრეთ პროვინციების) იმდენად დიდი იყო თამარ მეფის პოპულარობა, რომ, თითქმის ყოველი მეორე ღირსშესანიშნავი ადგილი თუ ძეგლი, თამარის სახელს ატარებს. მესხეთი იყო მოყოლებული ფარნავაზიდან ბევრი სახელოვანი ქართველი მეფის საზაფხულო-სააგარაკო ადგილი. მესხეთს უკავშირდება კობტას შეთქმულება და ცოტნე დადიანის საარაკო გამირობის ამბავი. მესხეთს ახსოვს ჯაყვლების თავდადებული ბრძოლა ეროვნული თვითმყოფადობის, ქართული ტრადიციული მმართველობის შენარჩუნებისათვის და, მოგვიანებით უკვე, მათი ძალად გამუსულმანებაც, ზოგიერთი ათაბაგის თუ ათაბეგის ანტისახელმწიფოებრივი მოქმედება და სამარცხვინო ღალატიც. აქ, მესხეთში, აშენდა ქართული მატერიალური კულტურის განუმეორებელი ძეგლები: ოთხთა, ბანა, იშხანი, ოშკი, ხახული, ხანძთა, ტბეთი, სხალთა, წყაროსთავი, კუმურდო, საფარა, ზარზმა, შორეთი, ჭულე, ტიმოთესუბანი, შეუდარებელი ვარძია. მესხეთში აიგო უძველესი აბულის და შაორის მეგალითური ციხეები, შუა საუკუნეების მიუდგომელი ციხესიმაგრეები: არტანუჯი, თორთომი, ქაჯის ციხე, მგელციხე, თმოგვი, ხერთვისი, აწყური... უამრავი ქარვასლა და ხიდი. მესხეთის ეკლესია-მონასტრებში და სასულიერო ცენტრებში დაინერა და გადაინერა უამრავი ქართული ხელთნაწერი წიგნი. აქ დაინერა უკვდავი „ვეფხისტყაოსანი“! ოდითგანვე მესხ მოღვაწეთა და მწერალთა ენა, საუკეთესო ქართულად ითვლებოდა. აქ დაინერა და მოიჭედა უამრავი ხატი და უნიკალური ქართული ჭედური ხელოვნების ნიმუში. მესხეთში არსებულ უნიკალურ ქრისტიანულ კულტურის ძეგლებზე შემოგვრჩა უამრავი და საოცრად

ღირებული ლაპიდარული და ფრესკული წარწერები, რომლებშიც საქართველოს ტრადიციული ისტორია ქრონოლოგიურადაა აღწერილი. მესხეთი ქართული მევენახეობა-მელვინეობის ერთ-ერთი აკვანთაგანიცაა. უნიკალურია დღემდე შემორჩენილი მესხური ტერასული მეურნეობის კულტურა და „მერცხლის ბუდოვანი“ ბანიანი მესხური ოდა-სახლები. ქართველთა სულიერების და სიძლიერის მამტიციცებელი, ამ განუმეორებელი მატერიალური და სულიერი საგანძურის ესოდენ მდიდარი ისტორიული კუთხის მნიშვნელობა, ალბათ, ყველაზე ხატოვნად შეაფასა ცნობილმა ქართველმა საზოგადო მოღვაწემ ალ. ფრონელმა (ყიფშიძე): „მესხეთი საქართველოსთვის იგივეა, რაც საბერძნეთი მსოფლიოსათვისო!“ ასე წერდა მესხეთის მე-19 საუკუნის დროინდელი ყოფით შენუხებული პატრიოტი თავის ნაშრომში „დიდებული მესხეთი“. მესხეთის ასევე დიდ გულშემატკივარს ილია ალხაზიშვილს კი სჯეროდა, რომ „ნამდვილი საქართველო, ეს ზემო ქართლიაო“.

აი, მართლაც, რა იყო „დიდებული მესხეთი“, რითაც თანაბრად უნდა იამაყოს მესხეთის ყველა ისტორიული თემის თუ პროვინციის თითოეულმა მცხოვრებმა, ყოველმა ქართველმა!

მესხეთმა, მის შემადგენელ ქართულ პროვინციებთან ერთად, დღევანდლამდე ათასი ჭირ-ვარამი გამოიარა. მუდამ ქართველებით დასახლებულ მის სამხრეთ პროვინციებში ბიზანტიის დამკვიდრების შემდეგ პირველად გაჩნდნენ სომხებით და ბერძნებით დასახლებული პატარ-პატარა კოლონიები, შემდეგ, ლაზების მსგავსად, ბევრმა მესხმაც განიცადა იძულებითი ელინიზაცია და ამითაც შემცირდა იქ წმინდა ქართველების პროცენტი. მე-8 საუკუნეში დაიწყო არაბების სასტიკი შემოსევები, რომელმაც თითქმის სამ საუკუნეს გასტანა და, რომელმაც, განსაკუთრებით დაცალა და დააქცია მესხეთი. სავალალოდ გაუკაცრიელებულ მხარეში, მომდევნო საუკუნეებში, დასავლეთ საქართველოდან და ქართლიდან გადმოსულმა მოსახლეობამ ნელ-ნელა შეავსო ზემო ქართლის დაცლილი ტერიტორიები. მომძლავრდა ქვეყანა და სწორედ აქ დაიწყო არაბების წინააღმდეგ განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რასაც სათავეში ჩაუდგნენ ტაო-კლარჯელი ბაგრატიონები. ხანგრძლივი ომების და დიდი მსხვერპლის ფასად მაინც მოხერხდა არაბების ბატონობისაგან მისი განთავისუფლება და აქედან დაიწყო საქართველოს გაერთიანება. ამას მოჰყვა ჩვენი მოძლიერებით გაღიზიანებული ისევ ერთმორწმუნე ბიზანტიის ამაოხრებელი სადამსჯელო ექსპედიციები, რომელმაც მინასთან გაასწორა, განსაკუთრებით, კოლა-არტაანი და ჯავახეთი. მაგრამ, მიუხედავად ყველაფრისა, მესხეთი მაშინაც კი დიდწილად ქართველებით დასახლებულ რეგიონად დარჩა. X-XI საუკუნეებში ჩაეყარა საფუძველი და, მთელი საქართველოს მსგავსად, XII-XIII საუკუნეებში დაუდგა მესხეთს აყვავების ხანა. მაშინ აშენდა უამრავი სასახლე, ციხე, საქარავნე გზა, ხიდი, სარწყავი არხი, ეკლესია-მონასტერი. ამის მერე

მონღოლები მოველინენ მთლიანი საქართველოს მსგავსად მესხეთსაც, ყველაზე დიდ სასჯელად. თემურ-ლენგის რვაგზის ლაშქრობამ ამოაგდო მთელი ქვეყანა. „სამცხე-საათაბაგოდ“ წოდებული მამინდელი მესხეთის გამგებელი-ფეოდალები – ჯაყელები, ბევრს ეცადნენ და მონღოლებთან გარიგების ხარჯზე, გარკვეულწილად დაიცვეს კიდეც ეს კუთხე და მოსახლეობა უფრო მეტი დაზიანება-გაპარტახებისაგან. შემდგომ მესხეთის საზღვრებში ლაზეთიც კი მოაქციეს, მაგრამ საქართველოს ფეოდალური დაქუცმაცებულობის პირობებში, ნებსით თუ უნებლიედ, საერთო სახელმწიფოებრიობის სანინაალმდეგო პროცესებში გაეხვივნენ და იზოლაციაში აღმოჩნდნენ. XV-XVI საუკუნეებში სამცხე საათაბაგოს სპარსეთი და თურქეთი ეცილებოდნენ ერთმანეთს, ვიდრე 1578 წლიდან მესხეთში საბოლოოდ ოსმალები არ შემოვიდნენ. XVI საუკუნის ბოლოს და XVII (1578-1639) საუკუნის დასაწყისში, მას შემდეგ რაც მესხეთი ოსმალებმა საბოლოოდ დაიპყრეს და დაიმორჩილეს, უძველეს, ტრადიციულად პოლიტიკურ-კულტურულად ყოველთვის ძლიერ ქართულ ერთეულში, თურქული პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის შემოღება დაიწყო. მესხეთის მმართველი ათაბაგები შეეცადნენ მოხარკეობის ხარჯზე თურქებს გარიგებოდნენ, რათა ქვეყნად ქრისტიანული სარწმუნოება და ქართული სოციალურ-პოლიტიკური სისტემა ხელშეუხებლად შენარჩუნებულიყო, მაგრამ თურქებს ამის მოთმენა არ შეეძლოთ. მათ ყოველ მართლმადიდებელში, იმ დროს ჩრდილოეთიდან საბედისწეროდ დაძრული რუსეთი ელანდებოდათ, ამიტომ, იმთავითვე, მესხეთში პოლიტიკურ ექსპანსიასთან ერთად, სარწმუნოებრივი ექსპანსიაც გააძლიერეს. ეკლესია და სამღვდელეობა მოსპეს, ან განდევნეს, უმწყემსოდ დარჩენილი მესხეთის მოსახლეობა მანამდე აცვეს ჯვარს, ვიდრე მისი დიდი ნაწილი არ გაათათრეს, ან არ გააქციეს. ათაბაგებს საკუთარ მამულებს მხოლოდ გამაჰმადიანების და ფაშობის პირობით აძლევდნენ. ქვეყნის და საკუთარი ღირსებებისთვის ასეთ უთანასწორო ბრძოლაში ათაბაგები დამარცხდნენ. მათი დიდი ნაწილი გამაჰმადიანდა, გადაჯიშდა და მთელი მესხეთი (სამცხე-საათაბაგო) **ჩილდირის საფაშოდ**, ხოლო ბოლოს – **ახალციხის საფაშოდ (ფაშალიკად)** გადაიქცა. ოსმალებმა საქართველოსაგან მთლიანად მოწყვეტილი მესხეთი 24 თემად – სანჯაყად დაჰყვეს და თითოეულ თემს მმართველად მუსულმანი სანჯაყბეგი დაუნიშნეს. ერთადერთი მათ მემკვიდრეობითობის უფლება დაუტოვეს.

მესხეთში ოსმალო დამპყრობლების დამკვიდრებამ, პოლიტიკურმა და სარწმუნოებრივმა ძალადობამ, დიდი რაოდენობით ადგილობრივი მოსახლეობის დალუპვა, ბევრს კიდევ საქართველოს სხვა, შედარებით დაცულ კუთხეებში, იძულებითი მიგრაცია და ადგილზე დარჩენილი მოსახლეობის კატასტროფული შემცირება გამოიწვია, ასობით სოფელი და ქალაქი მოსახლეობისაგან დაიცალა. ჯერ კიდევ 1595 წელს, ოსმალების მიერ „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი

დავთარი“-ს შედგენისას, სამცხე-ჯავახეთის 1160 სოფლიდან 368 უკვე უმოსახლოდ იყო დარჩენილი. ძნელი დასაჯერებელია, მაგრამ იმ დროს არცერთი კომლი აღარ ცხოვრობდა ისეთ ცნობილ სოფლებში, როგორებიცაა: **ბაკურიანი, ნალვერი, კორტანეთი, ლიკანი, ფაფა** და სხვა! თურქების გაბატონებამ ძალიან დამლუპველად იმოქმედა მთლიანად მესხეთის და, განსაკუთრებით, სამცხე-ჯავახეთის რიცხოვრივ და ეროვნულ შემადგენლობაზე.

ძირძველი ქართველი ქრისტიანი მოსახლეობის ძალად გამუსულმანებასთან ერთად მესხეთს უდიდესი ზიანი მოუტანა ტყვეთა მოტაცების, მათი ყიდვა-გაყიდვის საზიზღარმა პრაქტიკამ. ახალციხის ფაშების დაცვის მიზნით ახალციხესა და ნაწილობრივ ახალქალაქში, მუდმივად მდგარი დაქირავებული ლეკებისაგან შემდგარი რამდენიმე ათასიანი რაზმის წევრების და ადგილობრივი გადაგვარებულებისაგან შემდგარი შერეული მარბევალი ჯგუფების თავანყვეტილმა და დაუსჯელმა თარეშმა ხომ სიცოცხლე გაუმწარა მესხეთის ჯერ კიდევ გადარჩენილ ქრისტიანულ სოფლებში ადგილობრივ ქართველ მოსახლეობას. ლეკიანობის გამო ბევრი სოფელი მთლიანად გადაინვა და განადგურდა. ჯავახეთის ქრისტიანი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი მე-19 საუკუნის დასაწყისში ოსმალეთის ქართველობაზე უკანასკნელი და ყველაზე სასტიკი შემოტევის დროს გაათათრდა. ამიტომაც იყო, რომ რუსების შემოსვლისთანავე ჯავახეთის ახლად გამუსულმანებული მოსახლეობის დიდი ნაწილი, ე.წ. „დვენამა“, რუსების მუქარით შეწუხებული, შურისძიების შიშით, აიყარა მშობლიური მიწა-წყლიდან და პირველ „მოჰაჯირებად“ ქვეული ოსმალეთში გადაიხვეწა.

პროფ. შოთა ლომსაძის გათვლით, მე-19 საუკუნის დასაწყისში, რუსეთ-თურქეთის ომების შედეგად გათავისუფლებული ისტორიული მესხეთის ნაწილში, სამცხე-ჯავახეთში, სომხების ჩამოსახლებაზე, ომამდელი მოსახლეობის ერთი მეხუთედი, ომებში განყადა, ნახევარზე მეტი თურქეთსა და საქართველოს სხვა რეგიონებში გადაიხვეწა, მთლიანობაში დაიკარგა **დაახლოებით 60 000 მკვიდრი ქართველი**. ადგილზე მკვიდრი მოსახლეობის **მხოლოდ მესამედია იყო დარჩენილი**.

1829 წელს სამცხე-ჯავახეთის ქართველებისაგან გამოხშირულ მესხურ სოფლებში ერზრუმელი და ბაიაზიდელი სომხების გადმოსახლების შედეგად (მთლიანად გეგმით გათვალისწინებული 5000-ის ნაცვლად, 14 044 სომხური ოჯახი, დაახლოებით 90 000 სული იქნა ჩამოსახლებული), რის შედეგადაც ხელოვნურად შეიცვალა მესხეთის დემოგრაფიული სიტუაცია და მივიღეთ ეროვნული შემადგენლობის მხრივ, საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე ჭრელი რეგიონი, რაც მაშინვე გახდა მრავალი სახელმწიფოებრივი პრობლემის გამომწვევი მიზეზი. გასაკვირია, მაგრამ, მიუხედავად რუსული ადმინისტრაციის მიერ შემოერთებულ მესხეთში, ქართველების უხვად განდევნის, გარუსების, გამაჰმადიანების, ან გასომხ-

კუმურდო

ების მცდელობებისას (რა მიზნითაც სკოლებში და ეკლესიებში ქართულის სწავლება და წირვაც კი აკრძალეს და მის მაგივრად რუსული, თურქული და სომხური შემოიღეს), მე-20 საუკუნის დასაწყისისთვის **მესხეთში ქართული ელემენტი ჯერ კიდევ ძალაღობდა.** 1917 წლისთვის მესხეთში მცხოვრებთა საერთო რაოდენობა 419 000-ია, აქედან ქართველი 268 000 იყო, რაც მთელი მოსახლეობის 64 პროცენტს შეადგენდა. მაზრების და ოლქების მიხედვით ასეთი სურათი გვექონდა: **ახალციხის მაზრაში** თანაფარდობა მთელ მოსახლეობასა და ქართველებს შორის ასე გამოიყურებოდა: 72000/66000, ანუ 92%; **ახალქალაქის მაზრაში** – 101 000/22 000, ანუ 22%; **ბათუმის ოლქში:** 82000/74000 – 90%; **ართვინის ოლქში:** 61000/56000 – 92%; **ფოცხოვის უბანში** – 15000/15000 – 100% (ვ.ნოზაძე, „საქართველოს აღდგენისათვის ბრძოლა მესხეთის გამო“. 1986, გვ. 10-11). აქ არ შედის ლაზისტანის მოსახლეობა, რომლის შემოერთებაც პირველი მსოფლიო ომის დროს იგეგმებოდა. მაგრამ ოქტომბრის რევოლუციამ ეს იდეა დაასამარა.

1918-1919 წლებში თურქების კიდევ ორჯერ შემოსვლამ და ე.წ. „**ბოლო გაქცევებმა**“, ზედ თანდართულმა ეპიდემიებმა, მესხეთში ბევრი ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა. დემოგრაფიული სურათი კიდევ უფრო დაამძიმა 1944 წლის 14-15 ნოემბერს მესხეთიდან გამაჰმადიანებული მესხების 220 სოფლის მოსახლეობის (86 000 სული. მათ შორის 76 000 გამაჰმადიანებული ეთნიკურად ქართველი) შუა აზიის რესპუბლიკებში დეპორტაციამ. განსაკუთრებით მძიმე სიტუაცია შეიქმნა ჯავახეთში, სადაც 390 სოფლიდან დღეისათვის 280-მდე ნასოფლარადაა ქცეული, ხოლო დასახლებული 117 სოფლიდან მხოლოდ 36-ში ცხოვრობენ ქართველები; ბევრ მათგანში, სომხებთან ერთად, დანარჩენ სოფლებში მხოლოდ სომხები, მცირედ ნაწილში ბერძნები და დუხობორები ცხოვრობენ. ბოლო აღწერის მასალებზე დაყრდნობით ჩვენი გათვლებით, ამჟამად საქართველოს შემადგენლობაში დარჩენილი ისტორიული ჯავახეთის ტერიტორიაზე ქართველები მთელი მოსახლეობის 12-15%-ს შეადგენენ, ე.ი დაახლოებით მეექვსედს.

ასე და ამგვარად, ერთ დროს „დიდებული მესხეთის“ მკვიდრი, მრავალ ჭირ-ვარამ გამოვლილი მესხი

ქართველები ბევრჯერ განადგურდნენ, სისხლისგან დაიცალნენ და დაცოტავდნენ, მერე ისევ მოშენდნენ, მაგრამ ბოლო საუკუნეებში მესხეთში განვითარებული მოვლენების გამო ერთ დროს საქართველოს მონინავე და აყვავებული კუთხე ნასოფლარებით და ნაოხრალბითაა საცხე, ხოლო გადარჩენილ სოფლებში და ქალაქებში, თვალშისაცემია ეთნიკური სიჭრელე. ასეთი ხანგრძლივი, სავალალო მოვლენების გამო, სამწუხაროდ, „სრულიად მესხეთის“ მხოლოდ ნაწილია დღევანდელი დამოუკიდებელი საქართველოს რესპუბლიკის შემადგენლობაში დარჩენილი. ისტორიული **ზემო ქართლის — იგივე მესხეთის** შემადგენელი პროვინციებიდან: – **თორი, სამცხე, ჯავახეთი, აბოცი, არტანი, კოლა, შავშეთი, ერუშეთი, კლარჯეთი, ამიერ და იმიერ ტაო, ოლთისი, სპერი, იმერხევი, აჭარის ნაწილი,** – მხოლოდ პირველი სამი – **თორი, სამცხე და ჯავახეთი** შედის საქართველოს დღევანდელი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფით „სამცხე-ჯავახეთი“-ს სახელით ცნობილ რეგიონში, რომელიც **ბორჯომის, ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქის და ნინოწმინდის** მუნიციპალიტეტების ტერიტორიებს აერთიანებს.

აი რა იყო ისტორიული მესხეთი და რა დარჩა დღეს! აი რანი და რამდენნი ვიყავით და რანი ვართ დღეს!..

მიუხედავად იმის, რომ ასე ჩამოგვიჭრეს და დაგვიბატარავეს სამშობლო, მიუხედავად იმის, რომ ასე ცოტანი დავრჩით, დღესაც არ გვანებებენ თავს და მიმდინარეობს ფარული თუ ღია ბრძოლა ასე „დაცოტავებული“ მესხეთის და მესხების რელიგიური თუ კუთხურობის ნიშნით დასაპირისპირებლად და დასაქსაქსად. დღესაც, ძირითადად გაუთვითცნობიერებელ საზოგადოებაში და არასპეციალისტებში, ყოფით საუბრებში თუ სოციალურ ქსელებში, ხშირად იმართება ცხარე კამათები მესხეთის, მესხების, სამცხე-ჯავახეთის და მცდარი ტერმინის – „მესხეთ-ჯავახეთის“ თაობაზე. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ უკვე არაერთხელ გავაკეთეთ განმარტება, მაგრამ რადგან „გაუგებრობა“ ისევ გრძელდება, ასეთი ვრცელი შესავალის მერე, კიდევ ერთხელ გვსურს ამ საკითხებში მეტი სიცხადის შეტანა.

დედამდინარის – მტკვრის გასწვრივ გაშენებული და განვრცობილი ქართლი ისტორიულად სამ ნაწილად იყოფოდა. **შიდა ქართლი, ქვემო ქართლი და ზემო ქართლი.** როგორც ბრძანებს ქართული საისტორიო წყაროების საუკეთესო მცოდნე და უპირველესი ქართველი გეოგრაფი **ვახუშტი ბატონიშვილი**, „ხოლო ქვეყნისა ამისა სახელი არს **საკუთარი ქართლი**, ამისთვის რამეთუ არს წილივე **ქართლოსისა**“. ქართველთა ეთნარქის ქართლოსის სიკვდილის შემდეგ მისით სახელდებული ქართლი – საქართველო, მის მეუღლეს თავიანთი შვილებისათვის დაუნაწილებია და უფროსი შვილისთვის მცხეთოსისთვის მიუცია“. ტფილისისა და არაგვის დასავლეთი, ფანავრის ტბის დასავლეთის ქვეყანა,... ზღვამდე სპერისა, და ტაოსა და კლარჯეთს შორისის მთამდე, – **ამან მცხეთოს**

უნოდა ტფილისის და არაგვის დასავლეთს, ლიხის მთამდე და ტაშის-კარამდე, **შინა-ქართლი**; და ფანავრის დასავლეთს ზღვამდე უნოდა **ზემო ქართლი**..“ (ვახუშტი ბაგრატიონი, „საქართველოს გეოგრაფია“, წ. I „აღწერა სამცხისა“, გვ. 2). მცხეთოსმა ზემო ქართლი თავის მხრივ დაუნაწილა თავის ნაშიერთ, **უფლოსს, ოძრახოსს, ჯავახოსს** – მათ ძეთა თავისთა და ასე დაერქვათ: **სამცხე, გურია, ლიგანი, შავშეთი, არტანუჯი, ფანასკერტი, ოლთისი, ტაო, ჯავახეთი, არტანი, ერუშეთი, კოლა, პალაკაციო, თორთომი, ხახული, ისპირი, ფორჩხა, ბაიბურდი და ქანეთი**,... არამედ ბაგრატიონთ მეფობასა შინა ყოველთა ამათ ალაგებთა და ქვეყანათა კრებით ეწოდა მესხნი (იქვე. გვ. 3-4). მაშასადამე, თუ გავყვებით ვახუშტის მიერ მოყვანილ ბიბლიურ ხაზს, ქართლოსიანთა უფროს ძმას, მცხეთოსს, თავისი მემკვიდრეობით მღებული ქართლის ნაწილისთვის **თავფარავნის ტბიდან შავ ზღვამდე** უწოდებია **ზემო ქართლი**, რომელიც პატარ-პატარა ადგილებად და ქვეყნებად დაუყვია და დაურჩებია თავისი მემკვიდრეებისთვის. საქართველოში ბაგრატიონთა დინასტიის გამეფების შემდეგ ზემო ქართლის ამ პატარ-პატარა ქვეყნებისთვის, კრებით უწოდებიათ **„მესხნი“**, ანუ ზემო ქართლისთვის უწოდებიათ **მესხეთი**. მაშასადამე, უნდა ჩავთვალოთ, რომ თავიდანვე ზემო ქართლი შედგებოდა დიდი თუ პატარა ადგილებისა და ქვეყნებისგან: **სამცხე, ჯავახეთი, თორი, არტანი, კოლა, ერუშეთი, შავშეთი, პალაკაციო, ისპირი, არტანუჯი, ფანასკერტი, ოლთისი, თორთომი, ხახული, ტაო, ბაიბურდი, ქანეთი, ფორჩხა, ლიგანი, აჭარა, გურიის ნაწილი**, რომელთა საერთო კრებითი სახელი იყო **მესხეთი**.

მართლაც, V,VI საუკუნეებში ზემო ქართლი — მესხეთის სახელით, ალბათ უკვე იყო ცნობილი, რადგან, როგორც იმდროინდელი ბერძენი ისტორიკოსი პროკოფი კესარიელი წერს, მესხები „ძველითგანვე იბერთა ქვეშევრდომი“ არიანო (ვიქტორ ნოზაძე, „საქართველოს აღდგენისათვის ბრძოლა მესხეთის გამო“. 1986, გვ. 4). თამარის მეფობის პერიოდში (1184-1210) ივანე მხარგრძელი მესხეთის გამგებლად (ათაბაგად) დაინიშნა, ხოლო 1334 წელს გიორგი ბრწყინვალემ ერთგულების ფიცი ჩამოართვა და **ათაბაგობა** უბოძა ყვარყვარე ჯაყელს. მოყოლებული აქედან, მესხეთი **სათაბაგოდ გადაიქცა**, ხოლო მას შემდეგ რაც 1463 წელს ყვარყვარე მეორემ გიორგი მერვეს დროს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, ამ კუთხეს სამცხელი ფეოდალები ჯაყელები დაეუფლნენ და **მესხეთს სამცხე-სათაბაგო დაერქვა**. XVI საუკუნის ბოლოს და XVII საუკუნის დასაწყისში (1578-1639), მას შემდეგ რაც მესხეთი (სამცხე-სათაბაგო) ოსმალებმა დაიპყრეს და დიდი ხნით დანარჩენ საქართველოს ჩამოაცილეს, ჯერ **ჩილდირის საფაშოდ**, ხოლო შემდეგ **ახალციხის საფაშოდ (ფაშალიკად)** გადააქციეს.

ქართული კულტურის სავანის, ისტორიული ქართული მიწა-წყლის – მესხეთის გამოხსნის სამსაუკუნოვანი ბრძოლა 1828 წლის აგვისტოში, ახალციხის აღების შემდეგ, 1929 წელს, ანდრიანოპოლში

დადებული ზავით, ნაწილობრივ დამთავრდა. ზავი არ პასუხობდა არც 1828 წელს რუსეთ-თურქეთის ომის დროს სამხრეთის ფრონტზე მოპოვებულ წარმატებას (რომელშიც დიდი იყო რეგულარულ ნაწილებში და მოხალისეთა რაზმებში მეომარი ქართველების ღვაწლი) და არც ისტორიულ სამართლიანობას. მაშინ დაპყრობილი ახალციხის საფაშოს **24 სანჯაყიდან** საქართველოს დაუბრუნდა **10 სანჯაყი**, მათგან სამის ტერიტორია არასრულად: **ქობლანის, ოზრხის (აბასთუმანის), ახალციხის, აწყვერის, ასპინძის, ხერთვისის, ახალქალაქის** (არასრულად), **ჭაჭარაქის, ფოცხოვის (ნაწილი) და პალაკაციოს** (ჩილდირის ნაწილი). ეს, ფაქტიურად, **სამცხეს, ჯავახეთს და თორს** უდრიდა. ყოფილი ახალციხის საფაშოს შემოერთებულ ნაწილში რუსებმა, ძირითადად, ხელუხლებელად დატოვეს მანამდე არსებული ადმინისტრაციული დაყოფა და სანჯაყ ბეგებს და კომენდატებს ჩააბარეს ათივე სანჯაყის მმართველობა. 1833 წელს საქართველოს მამინდელმა მმართველმა – ბარონმა როზენმა ახალციხის საფაშოს დროებით მმართველობას დაავალა – საქართველოს სამოქალაქო გუბერნატორის – ფალავანდოვის მიერ ახალციხის მხარეში შეგროვილი მასალების გათვალისწინებით, – მოემზადებინათ სანჯაყებად დანაწევრებული მხარის ორ – ახალქალაქის (ახალქალაქის, ხერთვისის, ჩილდირის) და ახალციხის (ახალციხის, ფოცხოვის, აწყვერის, ქვბლანის, ჭეჭერაქის, აბასთუმნის, ასპინძის სანჯა.) ოლქად გამსხვილების პროექტი, რომელთაგან თითოეულში მოსახლეობის და ტერიტორიების რაოდენობა თითქმის თანაბარი იქნებოდა. ვერც ეს პროექტი განხორციელდა და არც სომხების მოთხოვნა ახალციხისა და ახალქალაქისათვის სახელების გადარქმევის თაობაზე და **1840 წლის 10 აპრილის** დადგენილებით, საერთოდ, **გაუქმდა ახალციხის საფაშოს დროებითი მმართველობა** და მის ნაცვლად შეიქმნა ერთი – **ახალციხის მაზრა**, რომელიც ახლად შექმნილი **იმერეთის გუბერნიაში შეიყვანეს**. ახალციხის მაზრა, თავის მხრივ, სამ – **ახალქალაქის, ხერთვისის და აბასთუმნის უბნებად იყოფოდა**. 1846 წლის ხელახალი ადმინისტრაციული დანაწილებისას, ამიერკავკასია რუსებმა დაყვეს ოთხ გუბერნიად და **ახალციხის მაზრის** სომეხი კოლონისტების და მათი ლობისტი დიდგაჭარ-მოხელეების მცდელობით, **ახალციხის მაზრის** ერთი დიდი ნაწილი, იმავე ახალციხის მაზრის სახელით, **ქუთაისის გუბერნიაში** შეიყვანეს, ხოლო მეორე ნაწილი – **ახალქალაქის უბანი – თბილისის გუბერნიაში**, მაგრამ არა როგორც დამოუკიდებელი – ახალქალაქის მაზრა, არამედ, როგორც **ალაექსანდროპოლის მაზრის** კუთვნილი **ერთი უბანი**. „ასე ხელოვნურად და დაუსაბუთებლად მიიწადინეს ვითომ ეთნიკური სომხური მაზრის შექმნა საქართველოს ისტორიულ მიწაწყალზე“ (შ.ლომსაძე „სამცხე-ჯავახეთი“, 2011, გვ. 210). ფაქტიურად, ეს იყო ჯავახეთის მესხეთისგან და დანარჩენი საქართველოდან ჩამოცილების პირველი მცდელობა, რომლის არც ეკონომიკურ-მეურნეობრივი და არც ისტორიული საფუძველი არ არსებობდა. სომხური ლობის

ინტერესებით ნაქეზებული და მცდარი საკუთარი ინტერესებით მოქმედი რუსეთის მთავრობა მალე დარწმუნდა ამ ნაბიჯის უგუნურებაში, რომლითაც მთელი მხარის ისტორიულად ჩამოყალიბებული სამეურნეო ურთიერთობები მნიშვნელოვნად მოიშალა, დაზიანდა და 1849 წლის ხელახალი ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებისას ეს შეცდომა თავადვე გამოასწორა – **ახალქალაქის უბანი** დაუბრუნეს **ახალციხის მაზრას**, შემდეგ **ახალქალაქი მაზრად გადაკეთეს და 1868 წლიდან ორივე ახალციხის და ახალქალაქის მაზრა შეუერთეს თბილისის გუბერნიას**. ამის შემდეგაც რამდენჯერმე (1913, 1918, 1924 წლებში) კიდევ იყო ახალქალაქის მაზრის – ჯავახეთის საქართველოდან ჩამოცილების მცდელობა, მაგრამ ყოველთვის უშედეგოდ მთავრდებოდა. **რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის** შემდგომ, **მესხეთის დანარჩენი ნაწილიც** იქნა შემოერთებული, სახელდობრ: **აჭარა-ქობულეთი, შავშეთი, კლარჯეთი, კოლა-არტანი და ტაოს ჩრდილოეთი ნაწილი — ოლთისი. აქედან პირველ სამს – ბათუმის ოლქი ეწოდა, ხოლო ერუშეთი, არტანი და ოლთისი ყარსის ოლქში გაერთიანდა**. სამწუხაროდ, 1921 წლის ყარსის ხელშეკრულებით, მათი ნაწილი ისევ თურქეთის ხელში აღმოჩნდა. რუსების მიერ შემოღებული მმართველობის ეს ფორმა, ფაქტიურად, **1930 წლამდე**, არც საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის და არც საბჭოთა კავშირის პირობებში არ შეცვლილა. ვიდრე სსრკ-ს მოკავშირე რესპუბლიკებში, მათ შორის, საქართველოშიც, არ მოხდა ტერიტორიების ადმინისტრაციულ რაიონებად დაყოფა. დღეისათვის **ისტორიული მესხეთის ტერიტორიის** მნიშვნელოვანი ნაწილი **თურქეთის რესპუბლიკის** შემადგენლობაშია მოქცეული, ხოლო **საქართველოს** შემადგენლობაში დარჩენილი მესხეთის ნაწილი – **აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისა** და ხუთი მუნიციპალიტეტისაგან (ბორჯომი, ახალციხე, ადიგენი, ასპინძა, ახალქალაქი, ნინოწმინდა) შემდგარ **სამცხე-ჯავახეთის რეგიონს** მოიცავს.

ცხადია, საქართველოს უმნიშვნელოვანესი კუთხის, მისი კულტურის სავანის, მესხეთის ოსმალების მიერ დაპყრობას და თავისი ნახევარმილიონიანი ქართული მოსახლეობით თითქმის სამი საუკუნით დედამამშობლოსაგან ჩამოცილებას ვერანაირად ვერ ურიგდებოდა ვერც ქართველი ხალხი და ვერც ქართველი მეფეები. მაგრამ, სამწუხაროდ, მესხეთის დიპლომატიური თუ ძალისმიერი გზით უკან დაბრუნების ყველა მცდელობა მანამდე უშედეგოდ მთავრდებოდა. თანაც, ამ ხნის განმავლობაში, ოსმალებმა ქართველ ერს იმდენი სულიერი და მატერიალური ზიანი მიაყენა, რომ რუსეთ-თურქეთის ომის კავკასიის ფრონტზე გადმოტანას ქართველი ხალხი სიხარულით და თანადგომით შეხვდა. მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში რუსის ჯარის ძლიერებაზე დაყრდნობით და რეგულარულ ჯარში და ქართულ სახალხო მილიციაში გაერთიანებული ქართველი პატრიოტების თავდადებული ბრძოლით, მოხერხდა მესხეთის მხოლოდ ნაწილის (ძირითადად

ისტორიული სამცხის და ჯავახეთის ტერიტორიების) მართალია რუსეთის შემადგენლობაში, მაგრამ მაინც **დედასამშობლოში დაბრუნება**. რადგან თითოეული გოჯი მინის დაბრუნება, საკუთარი მამულის და მასზე მოსახლე თანამომემთა (თუნდაც გამუხლმანებულთა) დაბრუნებას ნიშნავდა. ცხადია ეს მოვლენა ქართულმა საზოგადოებამ დიდი სიხარულით მიიღო. არ დაელოდა სრულიად მესხეთის დანარჩენი უდიდესი ნაწილის სამხრეთი პროვინციების დაბრუნებას და, როგორც გვჩვენებს ხოლმე, ემოციურ ნიადაგზე ქართველობის ნაწილი ეიფორიას მიეცა. ბევრს ეგონა, რომ მხოლოდ მესხეთის ნაწილი კი არა, არამედ მესხეთიც (ამ შემთხვევაში სამცხე) და ჯავახეთიც ერთად დაგვიბრუნდა. ამ მოვლენას სიამაყით და სიხარულით გამოეხმაურა ქართული პერიოდული პრესა, გამოცოცხლდა და გახალისდა ქართული პუბლიცისტიკა. ქართული საზოგადოებრიობის მონივნავ ნარმომადგენლების, ისტორიკოსების თუ პუბლიცისტების მოსაზრებები ამ საკითხთან დაკავშირებით უხვად აისახა მხატვრულ ლიტერატურაშიც. სამწუხაროდ, სწორედ ამ დროიდან შემოვიდა XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ პუბლიცისტიკაში და საკმაოდ მოიკიდა ფეხი მცდარმა ტერმინმა **„მესხეთ-ჯავახეთი“**. მაშასადამე „ადრიანოპოლის ზავით შემოერთებულ ახალციხის საფაშოს ნაწილს, ისტორიულ **სამცხე-ჯავახეთს**, უწოდეს **მესხეთ-ჯავახეთი**. ე.ი. **სამცხე მიწნეულ იქნა მესხეთად**, თვით სამცხე ამოვარდა ხმარებიდან და ამ **„სამცხე-მესხეთის“** საპირისპიროდ მის ტოლფასოვნად დადგა **ჯავახეთი** და შეიქმნა ასეთი შთაბეჭდილება, თითქოს ჯავახეთი არ იყოს **„ყოველი მესხეთის“** შემადგენელი ნაწილი. ამ მცდარმა ტერმინმა თანდათან ფეხი მოიკიდა მხატვრულ ლიტერატურაშიც, უმეტესად არასპეციალისტთა შორის“ (შ. ლომსაძე, „სამცხე-ჯავახეთი“, 2011, გვ. 282). მთლად დაიბნა გაუთვითცნობიერებელი და სამი საუკუნის განმავლობაში თურქულ მონობაში მყოფი, დაქსაქსული და დაბეჩავებული სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობა. დაიბნა დანარჩენი საქართველოს მოსახლეობაც. უბრალო ხალხს კი არა ზოგიერთ განსწავლულსაც, მათ შორის ისტორიკოსებსაც, გაუჭირდათ პრობლემაში გარკვევა და ვერ გაუძღეს ამ ცდუნებას. ამ გაუგებრობას, ეტყობა, თავის დროზე, არ მიექცა სათანადო ყურადღება, რუსებსაც აწყობდათ სამხრეთის ფრონტზე ამ ეტაპზე მიღწეული ნარმატების ვითომდაც მთლიანი მესხეთის, თანაც ჯავახეთის განთავისუფლებად შეფასება და მათი საომარი მოქმედებების შედეგის კიდევ უფრო განდიდება და, ალბათ, ხელიც კი შეუწყვეს ამ მცდარი ტერმინის გავრცელებას და ტირაჟირებას. ეს გაუგებრობა ჩვენს დრომდე გაგრძელდა და ფრიად არასასურველ შედეგებამდე მიგვიყვანა. ჩვენი სახელოვანი მონივნავ ისტორიკოსების, **დ. ბაქრაძის, ივ. ჯავახიშვილის, ს. ჯანაშიას, ნ. ბერძენიშვილის, დ. მუსხელიშვილის, შ. ლომსაძის** და სხვათა ნაშრომებში ამ მცდარმა ტერმინმა, ცხადია, ვერ ჰპოვა ადგილი. მაგრამ ფართო საზოგადოებრიობისთვის ეს „გულუბრყვილო შეცდომა“ შეუმჩნეველი დარჩა. რო-

გორც სავარაუდო იყო ეს მოვლენა, არ გამოჰპარვია უდიდეს ქართველ ისტორიკოსს ივანე ჯავახიშვილს და საჭიროდ მიუჩნევია განმარტება, რომ „საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილს საზოგადო სახელად **ზემო ქართლი** ეწოდება, საკუთრივ კი უფრო ხშირად **მესხეთს** ეძახდნენ. მესხეთი **ბევრ სხვადასხვა სახელის მატარებელ თემს შეიცავდა...** როგორც, მაგალითად, **ჯავახეთ-აბოცი, არტაჰან-კოლა, კლარჯეთი, ტაო-ოლთისი** და სხვ.“ (ივ. ჯავახიშვილი, „საქართველოს საზღვრები“, გვ. 35). ამ საკითხს მოგვიანებით სპეციალურად შეეხო და მისი მცდარობა მშვენივრად დაასაბუთა სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის უბადლო მკვლევარმა პროფესორმა **შოთა ლომსაძემ**, რომელიც თავადაც მესხეთის შვილი იყო (ჯავახეთის სოფელ ჩუნჩხიდან) და ძალიან კარგად უწყობდა, ეს მცდარი ტერმინი რა უხერხულობას, გაუგებრობას და დაპირისპირებას იწვევდა არა მარტო უბრალო მესხებს შორის, არამედ მთელ ქართულ საზოგადოებაში. ამიტომაც ნუხილით ამბობდა, რომ „სამწუხაროდ აკად. ივ. ჯავახიშვილის საჭირო განმარტებას ზოგიერთმა ისტორიკოსმაც ვერ გაუნია ანგარიში და აღნიშნულ ცდუნებას ვერ გადაურჩა. ამ ტერმინის ხმარება იმას ნიშნავს, რომ **ჯავახეთი მესხეთად აღარ მივიჩნიოთ და იგი მხოლოდ სამცხის მკვიდრთა ტომობრივი ვინაობის აღმნიშვნელ ტერმინად ვაქციოთ.**“ იქვე ბატონი შოთა აზუსტებს, რომ „**მესხეთი მთელი ზემო ქართლის ზოგადი სახელია. იგი მოიცავს სამცხეს, ჯავახეთს, თორს, კოლა-არტაჰანს, შავშეთს, კლარჯეთს, ერუშეთს, აჭარას, იმერხევს, ტაოს, სპერს და სხვ... ამრიგად „მესხი“ კრებიითი სახელია აღნიშნულ პროვინციებში მცხოვრები ქართველი ხალხისა...** ასე, რომ **ჯავახეთის მკვიდრი (კერძოდან ზოგადისკენ) ერთდროულად არის ჯავახიცი, მესხიცი, ქართველიცი**“ (შ. ლომსაძე, „სამცხე-ჯავახეთი“, 2011, გვ. 280-282).

პრობლემა უფრო მასშტაბურიცაა. განა შეიძლება დავივიწყოთ მესხეთის დანარჩენი სამხრეთი პროვინციები და ერთმანეთს დავუპირისპიროთ, დაკნინებული შეკვეცილ-შემოჭრილი მესხეთის აქეთ დარჩენილი ორი თემი, ჯავახეთი და სამცხე?! რას ვეუბნებით იქით დარჩენილ ჩვენს ტაო-კლარჯელ თანამოდმეებს? **თითქოს ისინი ოდითგანვე მესხები კი არა, დაყოფილ-დანაწევრებული არტაჰანელები, შავშელები, ერუშენელები, კოლაელები, პარხალელები, ართვინელები, თორთუმელები, იმერხეველები და ა.შ. თავიანთი ხეობების და მიკროქვეყნების გეოგრაფიული სახელების მიხედვით სახელდებული თემები არიან, რომელთაც იმედია ქართველობას არ ვამადლით, მაგრამ მესხობაზე ბოდიში, ეს ექსკლუზივი მხოლოდ სამცხელებისაა?!** ვის აწყობს მესხების ასეთი დაქსაქსვა-დაპირისპირება?! ისინი ასე ხომ სხვისთვის ადვილად „მოსანელებელი“ ხალხი ხდებიან? შედეგიც სახეზეა. რადგან ჩვენ მათთვის მესხობა არ გვემეტება, სხვები მათაც ე.წ. „თურქი მესხების“ მსგავსად, მთელი სერიოზულობით უმტკიცებენ, რომ თითქოს ისინიც ოდითგანვე ყოფიყები, ან კიდევ სხვა თურქული ტომების წარმომადგენლები არიან.

მივყვეთ ისევ ბატონ შოთა ლომსაძის ძალიან ლოგიკურ მსჯელობას. „**ვახუშტიმ ძალიან კარგად იცის, რომ ეთნიკურად ჯავახეთის „მოსახლენიც არიან მესხნი“**, ისევე როგორც სამცხისა და ზემო ქართლის სხვა რეგიონთა მცხოვრებნი, რომ ამ ეთნიკურმა ტერმინმა წარმოშვა **ტოპონიმური ტერმინი**, მხარეთა ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული დაყოფა, რომელიც ქმნიდა **სათემო ერთეულებს**, ამ ერთიანი ეთნიკური სახელის **დაკონკრეტებული (თუ დაკნინებული)** ცნებებია მაგალითად: **ჯავახნი, შავშნი, კლარჯნი** და სხვა. ისტორიულ წყაროებში ასეთი კერძო დაკონკრეტებული სახელები საკმაოდ ხშირად გვხვდება. უნდა აღვნიშნოთ, ისიც, რომ **სამცხის თემის მოსახლეობა კონკრეტულ შემთხვევაშიც უმეტესად მესხად იწოდება.** ეს გარემოება, რა თქმა უნდა, არ გამორიცხავს იმას, რომ **კლარჯნი და ჯავახნი ან მესხეთის სხვა თემის მოსახლეობა**, სამცხისაგან განსხვავებულად **მესხად აღარ იწოდებოდნენ.** ამ ტერმინის საზოგადო მნიშვნელობის აღსანიშნავად წყაროებში გვხვდება გამოთქმა **„ყოველთა მესხთა“**, ან **„ყოველი მესხეთი“** (ჟამთაღმწერელი, გვ. 252) ან კიდევ **„მესხნი დიდი და მცირენი ყოველნივე“** (ახალი ქართლის ცხოვრება, გვ. 6000). ჩვენ აქ საქმე გვაქვს ზოგად და კონკრეტულ სახელებთან **„დიდნი და მცირენი“** კერძოდ, სახელი **ჯავახი, კლარჯი** (თემობრივი დანაყოფი) **უდრის მესხს** (ტომობრივ დანაყოფს) და **ორივე ეს უდრის ქართველს** (ერთ ეროვნულ ერთეულს). ასე რომ **ჯავახების მკვიდრი (კერძოდან ზოგადისკენ) ერთდროულად არის ჯავახიცი, მესხიცი, ქართველიცი**, ასე, რომ მათი ერთიმეორეში აღრევა ან დაპირისპირება შეცდომა იქნებოდა (შ. ლომსაძე, „სამცხე-ჯავახეთი“, 2011, გვ. 281-282).

არჩილმაც შესანიშნავად იცოდა, სადაცაა ჯავახეთი, შემოკრბა ჯარი **ჯავახეთს, ვარძიას** მივლენ მეფენიც, /თვით დავით სოსლან ძლიერი, თამარ ბრწყინვალე, შუქ-მფენიც“ და რომ **ჯავახეთი იგივე მესხეთია, ხოლო ჯავახი იგივე მესხია.** ამის გამოა, რომ **მისთვის რუსთველი ჯავახიცაა და მესხიც.** ამიტომაცაა, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ გამო მეფე-პოეტი რუსთველს, როგორც ჯავახს, თეიმურაზის ენით საყვედურობს: **„ლაზოდა სთქვი, შემოილე ჯავახური ენა მძიმე“-ო, მერე უკვე როგორც მესხს მიმართავს, „უყურე ბრიყვსა მესხსა და ამაყსა, შეუპოვარსა“-ო, და იქვე უკვე ჯავახს – „რალას გელაყბო ჯავახსა, ღარიბსა, შე უპოვარსა“** (არჩილი, გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთაველისა 893, 124, 125 კუპ).

შ. ლომსაძე წერს, რომ „სხვა წყაროებში ამა თუ იმ ტომთა და თემთა სახელები ისეთ კონტექსტშია ნახმარი, თითქოს ისინი ერთიმეორეს გამოორიცხავენ და დამოუკიდებლად არსებობენ. მაგალითად „რამეთუ გააგეს პირველად ალება ჯავახეთისა, თმოგვისა და ახალქალაქისა“ („ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი“, გვ. 51) საქმეში ჩაუხედავ კაცისთვის **ჯავახეთი, თმოგვი, ახალქალაქი** დამოუკიდებელი ტერიტორიული ერთეულები სჩანს. **სინამდვილეში თმოგვიცა და ახალქალაქიც ჯავახეთის შემადგენელი ნაწილებია**

და სამივე შემთხვევაში საუბარია მხოლოდ ჯავახეთზე“ (შ. ლომსაძე, დასახ. ლიტ. გვ. 281-282).

სავარაუდოდ, იმავე ან სხვა წყაროდან აღებული, ეს ფაქტი სწორად აქვს გაგებული და დალაგებული არჩილ მეფეს, „დაასკენეს პირველ ალება ჯავახეთისა თმოგვისა, თრიალეთს, ახალქალაქის, სომხითის მიწას მოგვისა“ (არჩილი, „გაბაასება თეიმურაზ მეფისა და რუსთველისა“. 817). მაშასადამე, აქ საუბარია **ჯავახეთის თმოგვზე, თრიალეთის ახალქალაქზე და სომხითის თმოგვზე** ე.ი. ჩვენ აქ საქმე გვაქვს თითოეულ მხარეში აღებულ კონკრეტულ ადგილთან. არჩილი, ზოგადად, ქართლს საქართველოს სახელით მოიხსენიებს, ხოლო მის ნაწილებს „ზემო, შუანა და ქვემოთა საქართველოებს“ უწოდებს. მესხეთის სხვადასხვა პროვინციების მცხოვრებლებს თავიანთი სადაურობის ამსახველი ტერმინებით ჩამოთვლის, „**გამრისნი, შამელნი, კარელნი, კლარჯელნი, ...ტაოელნი..**“, ბოლოს ყველას ისევე მესხებში აერთიანებს და ჩამოთვლას ასე ამთავრებს... „და **სხვანი მესხნი, ომ-შემ-ძლენი**“-ო (არჩილი, „გაბაასება თეიმურაზ მეფისა და რუსთველისა“. 795). სხვაგან არჩილი მესხების კრების თხზულებას „**სრულ მესხნი**“-საც იყენებს. ხშირად **ჯავახებში, სამცხელებში ან შავშელებში** ნაგულისხმევია **მესხეთის, ანუ ზემო ქართლის დანარჩენი სხვა თემის მცხოვრებნიც**, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სხვადასხვა პოლიტიკური თუ სოციალური სიტუაციებიდან გამომდინარე, ხშირად სხვადასხვა სივრცეში აღმოჩნდებოდნენ, **ეთნიკურად მაინც ერთნი იყვნენ**.

„XVII ს. ველთა ჩელების სამცხე-ჯავახეთი „საქართველოს შავშეთის“ შემადგენელ ნაწილად მიანდა და აქაური ქართველების ენას“ „**შავშეთის ქართველების ენას**“ ეძახდა, ხოლო აქაურ ხალხს „**საქართველოს შავშეთის ხალხს**“ (ველია ჩელების მოგზაურობის წიგნი, გვ 297). ეს არცაა გასაკვირი, რადგან **სამცხე-ჯავახეთი თუ არტან-ერუშეთ-შავშეთი ერთიმეორისგან ენითა და კულტურით დიდად არ განსხვავდებოდნენ**, მით უფრო, უცხო მოგზაურისთვის. უფრო მეტიც, თეიმურაზისა და არჩილისთვისაც აღნიშნული მხარე ზოგადად **ჯავახეთი იყო**, ხოლო მისი ენა **ჯავახური ენა**. ოლთისში გადახვენილი თეიმურაზ I და მისი ამაღლის წევრები, თურმე, ძლიერ წუხდნენ – „ჩვენ კახეთს ვართ ლხინ-ნაჩევანი რას ხელსა ვპყრით **ჯავახებსა**“-ო (არჩილი, „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთაველისა“. „ჩვენი საუნჯე“ გვ. 212). ცხადია, ამ შემთხვევაში, ჯავახეთი მესხეთის სინონიმადაა ნახმარი. **ჯავახებში ნაგულისხმევია მესხეთის, ანუ ზემო ქართლის სხვადასხვა თემის მცხოვრებნი**. ზოგჯერ **სამცხე-საათაბაგოს** სინონიმად იხმარება „**სრულიად სამცხე**“, ან „**ზემო ქართლი**“ (იოსებ სააკაძე დიდმოურავიანი „ჩვენი საუნჯე“ ტ. 4 გვ. 354). XVIII საუკუნეში მისიონერ ლეონის დაკვირვებითაც, საქართველოს ყველა კუთხეში, **ახალციხის მხარესაც, ჩვეულებრივად ქართლს უწოდებდნენ** (მისიონერ ლეონის გამოუქვეყნებელი რელაციონი საქართველოზე, ხელნაწერი, გვ. 21). ვახუშტისაც, თავის

საქართველოს გეოგრაფიულ აღწერაში, მთელი მესხეთის, ანუ **ზემო ქართლის** ყველა პროვინციის აღწერა, მოცემული აქვს პირველ წიგნში, საერთო სათაურით – „**სამცხე**“.

მაშასადამე, გავარკვეით, რომ **სამცხეც, ჯავახეთიც, ტაოც, კლარჯეთიც... მესხეთის შემადგენელი ნაწილებია და, როგორც სამცხე-ჯავახეთის, ისე ტაო-კლარჯეთის თემების წარმომადგენელი ტომით არიან — მესხნი, ხოლო ეროვნებით — ქართველნი**. არ შეიძლება რომელიმე მათგანის მესხეთიდან გამოცალკეება ან მასთან დაპირისპირება! სამწუხაროდ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში ჩვენში შემოსულმა მცდარმა ტერმინმა „**მესხეთ-ჯავახეთი**“, ვერ გაითვალისწინა, ვერ ასახა ეს რეალობა და იმთავითვე დაუდო სათავე ბევრ გაუგებრობას. დააბნია და ცნობიერება შეურყია როგორც სამცხის, ისე ჯავახეთის მოსახლეობას. მცდარი ტერმინი „**მესხეთ-ჯავახეთი**“ და მესხებად მხოლოდ სამცხელების აღიარება, ისეთივე დამაბნინებელია, როგორც არასწორი და ქართველთა ცნობიერების შესაცვლელად გამიზნულად შემოგდებული ტერმინი – „**თურქი მესხი**“. ბუნებაში ყველა ადამიანს თავისი ეროვნება აქვს. მესხი ქართველია და თურქი — თურქია. ამ ტერმინით თითქმის სრული ხუთი საუკუნის განმავლობაში ორი ძალიან დიდი და ვერაგი იმპერიის ტრადიციული თუ ნოვატორული მეთოდებით ძალად გამაჰმადიანებულ და გადაჯიშებულ მესხებს საბოლოოდ აუბნიეს თავგზა და დაასრულეს ქართული სხეულიდან მათი ჩამოცილება. მაშინ, როცა შუა აზიაში, საბჭოთა პერიოდში, მესხეთიდან გასახლებული მოსახლეობის (86 ათასი) სულ ცოტა ოთხმოცდახუთი პროცენტი მაინც ეთნიკურად ქართველი იყო, ამ ტერმინის თავსმოხვევით თანდათანობით დაარწმუნეს, რომ ისინი მესხეთიდან დეპორტირებული გამაჰმადებული, ეთნიკური ქართველები, კერძოდ მესხები კი არა, არამედ ეთნიკური თურქები არიან. მათმა უდიდესმა, გაუნათლებელმა ნაწილმა, დაიჯერა, ან ბედს შეურიგდა. რახან სიცრუის აგიტაციამ გასჭრა, მეთოდები და თეორიებიც დახვეწეს და აღარ უჭირთ და არც ეთაკილებათ არა მარტო „თურქი მესხების“, არაქართველობის მტკიცება, არამედ, საერთოდ, **მესხების არაქართულ ტომად გამოცხადებაც!** ჩვენ, თავის დროზე, ვერ მივაქციეთ ყურადღება ვერც ამ ხალხს და ვერც ამ მცდარი ტერმინის დამკვიდრებას. და ახლა ეს ხალხი ისეა გონებაარეული და ცნობიერება შეცვლილი, რომ მათ დიდ უმრავლესობას თავიანთ ისტორიულ სამშობლოდ მესხეთი კი მიაჩნიათ, მაგრამ მათთვის მესხეთი წმინდა ქართული მიწა-წყალი კი არა, არამედ, თურქული მიწაა. აი სადამდე მივყავართ ჩვენს დაუდევრობას და უყურადღებობას! ერთი სიტყვით, როდესაც სრულიად მესხეთიდან დიდი ნაწილი ჩამოგვაჭრეს, მოსახლეობა დაგვიხოცეს, გაგვიქციეს, ბევრი თანამოძმე გადაგვიჯიშეს, გადაგვისახლეს და ადგილზე თუ მესხეთს მიღმა დარჩენილი ცნობიერება შეცვლილი ჩვენივე სისხლი და ხორცი მტრად გვიქციეს, უცხო-

ტომელები ჭარბად შემოგვისახლეს და ქვეყანა ეთნიკურად საოცრად აგვიჭრელეს, ვითომ ეს არ გვეოფნიდეს და აქეთ დარჩენილი ერთი მუჭა მესხელები უაზროდ ერთმანეთს ვეკამათებით და პირველობას – „დიდმესხობას“ ვიჩემებთ. მაშინ, როცა თითქმის ყველა ჩვენი მეზობელი ასე მოკვეთილ-მოპატარავებულ მესხეთსაც კი არ გვანებებს და აბსურდულ პრეტენზიებს გვიყენებს, ვითომდაც, ისტორიულად, ეს მიწა-წყალი, ჩვენს გარდა, ყველა მათგანის კუთვნილება ყოფილიყო, ჩვენ რას ვაკეთებთ, ვის ცეცხლზე ვასხამთ ნავთს?!

ისე, როგორც არცერთ ჭკუათმყოფელს არ მოუვა აზრად ასეთი გამოთქმები: „საქართველო — მესხეთი“, „საქართველო — იმერეთი“, „საქართველო — რაჭა“ „საქართველო — სამეგრელო“, ან, თუნდაც, „მესხეთი — სამცხე“, ისე არ შეიძლება ვიძახოთ და ვამკვიდროთ მცდარი და არც თუ ისე „უწყინარი“ ტერმინი – „მესხეთ-ჯავახეთი“! ამით ვაკნინებთ, პირველ რიგში, თავად მესხეთს, ერთმანეთს ვუპირისპირებთ ორივეს – მთლიანსაც და შემადგენელსაც, მესხეთსაც და ჯავახეთსაც და ამ უკანასკნელს სხვათა საჯიჯგნად ვიმეტებთ. საბედნიეროდ, დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში, ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფისას საქართველოს შემადგენლობაში მყოფი ისტორიული მესხეთის ნაწილს სრულიად სამართლიანად და სწორად „სამცხე-ჯავახეთი“ უწოდეს. მაგრამ ხალხის ცნობიერებაში „მესხეთ-ჯავახეთი“ უკვე ისეა გამჯდარი, რომ ძალიან ძნელია მისგან ერთბაშად გათავისუფლება. ქვემოთ კიდევ სხვა არგუმენტებითაც შევეცდებით ამ მცდარი ტერმინის მანებლობის დამტკიცება-დასაბუთებას.

სამი საუკუნის განმავლობაში დედა-სამშობლოს ჩამოცილებულ მესხეთში, ჯერ რუსეთის და შემდეგ მისი მემკვიდრე – საბჭოთა კვშირის ბევრთი მცდელობით, სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის – ქართველების საზიანოდ ხელოვნურად, კატასტროფულად შეცვლამ და გასული საუკუნის ორმოციანი წლებიდან დამატებით ამ რეგიონის სასაზღვრო ზონად გამოცხადებამ, „შლაგ-ბაუმებით“ გადაკეტვამ და მისი დანარჩენი საქართველოსაგან კიდევ ერთხელ ნახევარი საუკუნით იზოლაციამ, პლიუს ჩვენი ხალხის გაუთვითცნობიერებლობამ, საბოლოოდ ის შედეგი გამოიღო, რომ ქართველობა თითქმის სრულად გაუცხოვდა ისედაც შეკვეცილი მესხეთის და, განსაკუთრებით მისი შემადგენელი ჯავახეთის და ჯავახების მიმართ! ბევრმა, საერთოდ, დაივიწყეს, რომ ჯავახეთში ისევ ცხოვრობენ ძირძველი ქართველები და თანდათანობით ქართველების ცნობიერებაში ჯავახი სომეხის სინონიმად იქცა. ჯავახეთიდან სხვა კუთხეებში სასწავლებლად, სამუშაოდ თუ სტუმრად ჩასულ ქართველებზე დამორგუნველად მოქმედებდა პირველი კითხვის – სადაური ხარ? პასუხად – ჯავახეთიდან, აუცილებლად დასმული მეორე კითხვა, რომელშიც პასუხი ისედაც იგულისხმებოდა: ე.ი. – სომეხი ხარ?! ამან დათრგუნა და დააფრთხო ჯავახები... ბევრი მალავ-

და (ზოგიერთი დღესაც) თავის ჯავახობას და პირდაპირ პასუხობდა, რომ მესხეთიდანაა და პრობლემაც, თითქოს, აღარ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ეს უკვე აღიზიანებდათ და აღარ „მოსწონდათ“ „მესხეთ-ჯავახეთით“ „ზურგშემადგრებულ“ სამცხელ მესხობას. რომელთაც გამოკვეთილად დაემჩნათ სურვილი – ჰქონდეთ მესხობაზე ექსკლუზიური უფლება. ასეთი აბსურდული, ძმათაშორისი „დაპირისპირება“, სამცხელ და ჯავახელ მესხებს შორის, ყოველდღიურობაში ახლაც გრძელდება!..

არა და, მანამდეც, ოსმალების უღელქვემ ყოფნის დროსაც, დაპყრობილი მესხეთის ნაწილებიდან ბოლომდე ყველაზე მეტად პროქართული განწყობით გამოირჩეოდა ხერთვისის და ახალქალაქის სანჯაყები. აქ უმეტეს სოფლებში სრულად შენარჩუნებული ჰქონდათ ქართული ენა და ქრისტიანული სარწმუნოება, რისი წყაროც იყო, ალბათ, მათი ქართლთან მოსაზღვრეობა, საფაშოს ცენტრიდან დამორება და სანჯაყების ადგილობრივი ბეგების (ფალავანდიშვილების და, მეტადრე, მემედ ბეგ ვაჩნაძის, რომლის ავტორიტეტიც, 1816 წლის მესხეთის სახალხო აჯანყების შემდეგ, ერთიანად გაიზარდა) ქართული წარმომავლობა და ქართველებთან ბოლომდე ლოიალობა. კიდევ ისაც, რომ მაშინდელი ჯავახეთი ბევრი ქართლიდან და საქართველოს სხვა კუთხეებიდან გაქცეული ყმა-გლეხის თუ პოლიტიკური მოღვაწის და წარჩინებულის (ალ. ბატონიშვილი, სოლომონ მეფე, სხვა და სხვა კუთხის ფეოდალნი და წარჩინებულნი) თავშესაფარად გადაიქცა. პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია, რომ დღეს სასწაულებრივად გადარჩენილი ეს ერთი მუჭა ჯავახები საკუთარ მიწა-წყალზე პრობლემებს და უხერხულობას აწყდებიან, როგორც ორი საუკუნის წინათ ჩამოსახლებული მეზობლების, ისე თანამემამულეების მხრიდან. ერთნი მათ მიწა-წყალს და ჯავახეთის სახელს, მის კუთვნილებას და კუმურდოს და ვარძიას ედავებიან, მეორენი ტომობრივ კუთვნილებას, თმოგვს და ვარძიას! ისტორიული ჯავახეთის და სამცხის საზღვრებზე და ისტორიული ძეგლების კუთვნილებაზე ისეთი გაცხარებული დავაა გაჩაღებული თვისტომებს შორის, რომ ისტორიულმა პროვინციებმა ცვალებადი და პირობითი საზღვარი ლამის სახელმწიფო საზღვრად გამოაცხადონ და თითოეულ ბუჩქზე და ქვაზე დაასონ საზღვრის აღმნიშვნელი დროშა. დანარჩენ საქართველოში ხომ ბევრს ჯავახების არსებობა ან, საერთოდ, ავიწყდება, ან მათ ეროვნებაში ეჭვიც კი ეპარებათ! ამაზე წმამალა არავინ საუბრობს. ეტყობა, ჯავახეთს ასეთი ბედი აჰყვა, მაგრამ ასე დიდხანს გაგრძელდება აღარ შეიძლება.

ზემოთ თითქმის ყველაფერი ვთქვით, მაგრამ მთავარი მაინც არ გვითქვამს. ასე მცდარი, ქართველების დამაბნეველი და საერთო ქართული ინტერესების დამაზიანებელი ტერმინი „მესხეთ-ჯავახეთი“ პირველ რიგში მაინც ჯავახებზე „პირდაპირ დამიზნებული ვერაგული იარაღი“ გამოდგა! ამ ტერმინმა ჯავახები იმთავითვე დააყენა დილემის წინაშე. ან მათ ჩვეული სიჯიუტით უნდა ელიარებინათ, რომ, დიას-

აც ჯავახები არიან, რომელთა მესხობას უკვე გამო-
ორიციხავდა ეს ტერმინი და მათ ქართველობაშიც კი
ზოგიერთს, შემდგომ, ალბათ, ეჭვიც შეეპარებოდა,
ან უნდა დაეჩემებინათ მხოლოდ „სამცხელი-მესხო-
ბა“, რომელთა ქართველობას ეჭვქვეშ არავინ დააყ-
ენებდა, მაგრამ ცოტა მათი მინა-წყლის ისტორიული
კუთვნილება შეუქმნიდათ უხერხულობას. სინამდ-
ვილეში ასეც მოხდა. ისედაც საკუთარ მინა-წყალზე
უმცირესობაში აღმოჩენილი ერთი მუჭა ჯავახეთის
ქართველობა ორ ნაწილად გაიყო: საუკუნეების განმავ-
ლობაში მუდმივად თავის მწარე ბედთან ჯიუტად და
მამაცად მებრძოლ, სასწაულებრივად გადარჩენილ და
ბოლომდე ჯავახებად დარჩენილ ნაწილად, რომელ-
ნიც ქართველებში სიჯიუტის სინონიმად ითვლებიან,
ხოლო ბარის ჯავახები მათ „მწარე ჯავახებს“ რომ
უნორდებენ და რომელთაც ახლა უკვე თანამოძმე-
ბის „განდგომის“ მიზეზით კიდევ ერთხელ ასე შეცო-
ტავებულებს, მარტოებს უწევთ თავიანთი **ჯავახობის,**
მესხობის და ქართველობის შინაურისთვის თუ გარეუ-
ლისთვის ჯიუტად მტკიცება, პარალელურად კი მშ-
ობლიურ მინა-წყალზე ყოველივე ქართულის ყველ-
ასაგან დაცვა და **მეორე ნაწილად, რომელთაც „სახელ**
შელახული ჯავახობით“ მესხობას, პირდაპირ მესხობა
არჩიეს. ეს უკანასკნელი, ჯავახეთის სამცხის მოსაზ-
ღვრე სოფლებში მცხოვრები ქართველებია. „ბოლომ-
დე ჯავახების“ პრობლემებზე ზემოთ ნაწილობრივ
უკვე გესაუბრეთ და ქვემოთაც შევხებით, მანამდე
ცოტა დანვრილებით „მეორე ჯგუფის“ ჯავახების
საქციელზე გვინდა მივაპყროთ თქვენი ყურადღება.

ჯავახეთის ერთ-ერთ ძირძველ და გასაოცარი
ისტორიული ძეგლებით ცნობილ სოფელ **საროს** მო-
სახლეობაზე ნათქვამი ეს სტროფები: „სარველები
თავის თავსა ჯავახელად არა სცნობენ, / ვინც ჯა-
ვახი დაუძახოს, იმ კაცს ჰკიცხენ, იმ კაცს გმობენ“, –
თანაბრად ეხება მის მიმდებარედ ჯავახეთის ზეგანის
ქვედა იარუსზე განფენილ ერთ-ერთ უძველეს და ის-
ტორიულად სულ ადგილობრივი ჯავახებით დასახლე-
ბულ სოფელ **ხიზაბავრას** და მტკვრის ხეობაში მყო-
ფი ქვემო ჯავახეთის რამდენიმე სოფლის ძირძველ
მოსახლეობასაც. როგორც ჩანს, ბევრი მათგანი ისე
დააფრთხო „შე ჯავახო“-ს ძახილმა, რომ გულწრ-
ფელად ეთაკილებათ ჯავახობა და სურვილი აქვთ
ინოდებოდნენ პირდაპირ მესხებად. ამ საჩოთირო
მოვლენის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ისევ მცდარი
ტერმინი „მესხეთა-ჯავახეთია“, მაგრამ ამ ფენომენის
სრულად ასახსნელად მაინც ცოტა შორიდან მოვლა
მოგვინებს და მკითხველს ვთხოვთ მოთმინებას.

რუსეთ-თურქეთის ომების შედეგად მესხეთის
ნაწილის რუსეთის შემადგენლობაში შემოერთების და
გაყრილი და განდევნილი მუსულმანი ქართველების
ადგილზე არზრუმელი და ბაიაზიდელი სომხების
დიდი რაოდენობით ჩამოსახლების შემდეგ, რუსების
და სომხების ინტერესები მაშინ ერთმანეთს დაე-
მთხვა. პირველ მათგანს სამხრეთ საქართველოს
საზღვრებთან მაქსიმალურად სურდა არამორჩილი
ქართული ელემენტის მაქსიმალურად დასუსტება და

უფრო საიმედო მოსახლეობისთვის მიწების გამოთა-
ვისუფლება, ხოლო სომხებმა რუსების ხელით თავი-
ანთი ავანტიურისტული იდეის „დიდი სომხეთის“
აღდგენა, ქართული ტერიტორიების ხარჯზე განიზ-
რახეს. დაიწყეს სამცხე-ჯავახეთის ქართული მოსახ-
ლეობის მაქსიმალურად შევიწროება. გასაკვირია, მა-
გრამ მაშინ რუსებმა ანატოლიიდანაც კი ჩამოიყვანეს
დაქირავებული მოლბები და დაამთავრეს ძირითადად
სამცხის გამუსულმანებული სოფლების მოსახლე-
ობის ბოლომდე გამაჰმადიანება, ხოლო ქართულ
ეკლესიებში ქართულ ენაზე წირვა-ლოცვის აკრძალ-
ვამ ორად (მართლმადიდებლებად და კათოლიკეებად)
დაყოფილ სამცხე-ჯავახეთის ქართველ ქრისტიან
მოსახლეობას გარუსების ან გასომხების საშიშროება
შეუქმნა. თავის დროზე ფრანგი მისიონერების ბეჯი-
თი მცდელობის და შემდგომ ოსმალეთის იმპერია-
ში ვითომდაც ეროვნული იდენტობის შენარჩუნების
იმედით, მესხეთის მოსახლეობის ნაწილის ნებით,
იძულებით, თუ ნაქეზებით კათოლიკურ სარწმუნეო-
ბაზე გადასვლა ვერც ოსმალეთის და ვერც შემდგომ
რუსების შემოსვლის პერიოდში ვერ აღმოჩნდა მათი
მეობის საიმედოდ დამცველი ფაქტორი. ჯერ ოსმა-
ლეთის, ხოლო შემდეგ, რუსეთის იმპერიაში ვატიკანის
თანხმობით, ქართველი კათოლიკეების მართვის
სადავეები მთლიანად სომეხი ბერების, ტერტერების
და გასომხებული ქართველი პადრების ხელში აღ-
მოჩნდა. ამათ „მოხერხებით და ოსტატობით, მათში
ქართული ენა ძირითადად ამოაგდეს. დაავიწყეს კონ-
სტანტინოპოლის ქართველ კათოლიკეებს, ართვინის,
არტანის, არტანუჯის, შავშეთის, ურუშეთის, ველის,
კარტიკამის, ალასტანის, ტურცხის, ხევის, ბასიანის,
კოლას, რიზეს, ოქრობაგეთის, სათლეს და სხვ. ქართ-
ველობას“. შეუცვალეს გვარ-სახელები „თამარაშვილი
თამარიანცად და ბაინდუროვად იქცა, ნასყიდაშვი-
ლი — ნასყიდნიანცად, კალატოზიშვილი — კალატო-
ზოვად, ბოცოშვილი — ფაფაზოვად, მეფისაშვილი —
მეფისოვად, გულაშვილი — ლისიციანად, მერაბიშვი-
ლი — მერაბიანცად და აშტრაკიანცად, გურგენიძე
— გურგენოვად, ხუციძე — ისრაელოვად, ვანაძე
— პარმაქისიანცად და ა.შ.“, – წერს ზ. ჭიჭინაძე
(ზ. ჭიჭინაძე, „ზურაბაშვილების გვარის ისტორია“,
1909, გვ. 56). სრულიად სამართლიანად შენიშნავს
ქ-ნი თინა იველაშვილი „კათოლიკური სარწმუნეო-
ბის როლი ქართველი ხალხის ეროვნული მეობის შე-
ნარჩუნების საქმეში კარგად გამოჩნდა ისტორიული
სამხრეთ საქართველოს მთელი რიგი სოფლების მაგ-
ალითზე. მოსახლეობა, რომელმაც ვატიკანის ფარუ-
ლი თუ აშკარა ლოცვა-კურთხევით სომხური ტიპიკო-
ნის კათოლიკური სარწმუნეობა მიიღო, რალაც ერთ
საუკუნეში დაკარგა ეროვნული თვითშეგნება, მეობა
და ა.შ. რის შედეგადაც, ფაქტიურად, გასომხდა“ (თ.
იველაშვილი, კათოლიკობა საქართველოში, 2009, გვ.
168). იგივე პროცესებს ვერ ასცდა, მაგრამ საბედ-
ნიეროდ გადაურჩა სოფელ ხიზაბავრის კათოლიკე
მოსახლეობა. აქაც მაშინ მოვლენილმა სომეხმა ტერ-
ტერებმა აქტიურად დაიწყეს სომხურად წირვა-ლოც-

ვა, ხალხისათვის გვარსახელის სომხურად გადაკეთება და მათი ეროვნების აღმსარებლობის მიხედვით დადგენა. 1886 წლის მონაცემებით ხიზაბავრაში სულ 1363 კაცი ცხოვრობდა, რომელთაგან შვიდის გარდა საოჯახო სიებში ყველა სომეხად იყო ჩანერილი. ამ პროცესის წინააღმდეგ გაილაშქრეს სახელოვანმა ქართველმა მოღვაწეებმა, მათ შორის მესხეთის კათოლიკე ქართველების ბრწყინვალე წარმომადგენლებმა, ჯერ იოანე ხუცესმა (ხოჯავანთი-ხოჯაშვილი), პეტრე ხარისჭირაშვილმა, ივანე გვარამაძემ, მიხეილ თამარაშვილმა, ხიზაბავრელმა იოსებ ხუციანოვმა (ხუციშვილმა, რომლის გარდაცვალების შემდეგ ივ. გვარამაძე მოგონებაში წერდა: „ნეტარსენებულნი ჩვენი **მესხ-ჯავახი** ჰუტემბერგი“) და მისივე ახლობელმა ანტონმა, მე-19 საუკუნის ბოლოს გააქტიურებულმა ქართულმა ეროვნულმა მოძრაობამ, ე.წ. „თერგდალეულებმა“, ხალხსონებმა, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ეს პროცესი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციამდე გაგრძელდა. მაშინ მთელ საქართველოში სომხური ეკლესია და ბურჟუაზიული საზოგადოება შეთანხმებულად მოქმედებდნენ და სოციალური თუ სარწმუნოებრივი ზენოლის შედეგად მთელი თბილისის და მისი შემოგარენის, – ქართლის, ქვემო ქართლის და კახეთის ინტენსიური გასომხება მიმდინარეობდა, მესხეთისათვის სათანადო ყურადღების მისაქცევად მაშინ ცოტას თუ ეცალა. მერე იღბლად საქართველო დამოუკიდებელ რესპუბლიკად გამოცხადდა. თავად ხიზაბავრელებმაც გვარიანად იყოჩაღეს და ჯავახეთის სხვა კათოლიკეებით დასახლებული სოფლებისგან განსხვავებით, რომელთა ქართველი მოსახლეობა ერთიანად გასომხდა (ტურცხი, ალასტანი ხულგუმო, ბავრა გულიკამი, თორია, ეშტია, ხიზაბავრა) ძალად გასომხებას გადაურჩა! ოღონდ გადარჩენილი ხიზაბავრის მოსახლეობა ისე დააფრთხო ჯერ თავიანთმა დროებითმა ხანმოკლე იძულებითმა „ვითომ სომხობამ“ და, შემდგომში, ისევ ჩვენივე ბედოვლათობით, სიტყვა „ჯავახი“-ს სომეხის სინონიმად გადაქცევამ, იმის შიშით, რომ კიდევ ერთხელ არ დაბრალდებოდათ „სომხობა“, არ ინდომეს „მესხ-ჯავახობა“, საერთოდ, უარყვეს თავიანთი ჯავახობა და დაიჩემეს მხოლოდ და მხოლოდ მესხობა! ეს ტენდენცია ხიზაბავრის მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში დღესაც ბატონობს და საუკუნეების და, ალბათ, ათასწლეულების განმავლობაში, ჯავახეთის მინა-წყალზე ცხოვრების მიუხედავად, არ სურთ და არ უნდათ თავიანთი ჯავახური წარმომავლობის „გამხელა-გამომხეურება“. მიუხედავად ამ დროებითი „გაუგებრობისა“, ხიზაბავრელები, ჩვენი ღრმა რწმენით, ჯავახეთის ზეგანის ქვედა იარუსზე მცხოვრები ერთ-ერთი ყველაზე ძირძველი ჯავახებია. ქართული და სომხური წყაროებიდან ცნობილი ფაქტია, რომ 842 წელს საქართველოში მესამეჯერ სადამსჯელოდ და საძარცველად შემოსული არაბი ხალიფა ჯავახეთის სოფელ „ხოზაბიროში“ (ხიზაბავრაში) მოუკლავთ. ცხრა საუკუნის შემდეგ, 1770 წელს, ასპინძის ომში

გამარჯვებულ ერეკლე მეფეს ჯავახეთზე გადაუვლია. ხიზაბავრაში ერთ შეძლებულ გლეხს უამრავი საკლავი არ დანანებია და მეფის საპატივცემლოდ დიდი ნადიმი გადაუხდია. ასეთი გულუხვი მასპინძლობით ნასიამოვნებ მეფეს მოუხმია გლეხი თავისთან და აზნაურობა უბოძებია. ჭკვიან ჯავახს მეფის წყალობაზე უარი უთქვამს – რა თავში ვიხლი მეფეო, აზნაურობას?!.. აი, ის მთა მიბოძეთო... მეფე მცირედ დაფიქრებულა და როგორც ხალხურ ლექსშია, დასტურად უთქვამს, „ჯავახი არა ბრიყვობსო, / ეს მთაც მაგისი იყოსო“. ამბობენ, სამცხე-საათაბაგოში ოსმალების თითქმის სამსაუკუნოვანი ბატონობის დროსაც კი თურქ-ლექთა მარბევალ რაზმებს ხიზაბავრაში ასვლა მაინც ეშინოდათ და ერიდებოდნენ. აი, ასეთ ჯავახებს უცხოვრიათ ხიზაბავრაში სულმუდამ. ხიზაბავრელები დღესაც ძალიან გონიერი, მამაცი, გამაცადი და სტუმართმოყვარე ხალხია, რომლებიც იუმორის გასაოცარი გრძნობითაც გამოირჩევიან. და გვჯერა, სწორად გაგვიგებენ გული რაზეც გვწყდება. დაფიქრდებიან ჩვენი ქვეყნის ინტერესებიდან გამომდინარე რამდენად მნიშვნელოვანია მათი დანარჩენ ჯავახებთან ერთად დგომა.

ასეთ სიტუაციაში არცაა გასაკვირი, თუ ვივარაუდებთ, რომ ასევე ძალიან ძირძველ **ჯავახეთის სოფელ საროში** მცხოვრები მართლმადიდებელი ქართველებიც, ჯერ „მესხეთ-ჯავახეთით“ დაბნეულნი და უშუალო მეზობლების, გასომხების სამიშროების წინაშე მდგარი ხიზაბავრელი კათოლიკე თანამოძმეების გასაჭირის შემყურენი, „ჯავახი-სომეხის“ დაძახების სამიშროებისგან ისე გვარიანად „დაფრთხნენ“, რომ ჯავახეთში ჯავახობაზე უარი ერთ-ერთმა პირველებმა, ალბათ, მათ თქვეს. გასომხებას გადარჩენილი ხიზაბავრელებიც მერე, ალბათ, მათ აპყენენ და ჯავახობაზე „სამუდამოდ“ გულაცრუებულებმა ჯავახეთის ისტორიული საზღვარი თოკ-ვარგავისკენ „გადასწიეს“. ამ ორი სოფლის ქართველობასთან ერთად, ბოლო საუკუნეებში, მათ თავს გადახდენილი მძიმე თავგადასავლების და ზემოთ დასახლებული მიზეზების გამო, ჯავახეთის – სამცხის მიმდებარე, ასპინძის მუნიციპალიტეტის ჯავახურ ნაწილში მდებარე ქართველებით დასახლებული კიდევ რამდენიმე სოფლის მოსახლეობასაც, არ სიამოვნებს ჯავახებში გარევა და — ჩვენ მესხები ვართო! – ერთთავად ამას გაიძახიან! სწორედ ამითაა გამოწვეული ისტორიულ სამცხესა და ჯავახეთს შორის საზღვრების თაობაზე ასე გაცხარებული ყურადღება და „დავა“. არადა, ეს ქართველობა რა ძალიან სჭირდება დღევანდელ ჯავახეთს, და ისედაც ასე დაცოტავებულ, „ჯიუტად ჯავახებს“!.. ბევრ მათგანს, ალბათ, ვერც კი წარმოუდგენია, რაოდენ საზიანოა ჩვენი ერთობისთვის და ეროვნული ინტერესებისთვის მათი მცდარი კუთხურობა და ამპარტავნობა! ერთეულების მცდელობით დღეს მცირედით შეცვლილია სიტუაცია. სასიხარულოა, რომ მათ შორის გამოჩნდნენ ისეთებიც, რომელთაც ძალიანაც ეამაყებათ თავიანთი ჯავახობაც და მესხობაც, მაგრამ სასურველამდე ჯერ შორია.

ვიმეორებთ! ისედაც დაცლილი და დაპატარავებული მესხეთის ნაწილში „მესხეთ-ჯავახეთის“ მცდარი ტერიტორიის შემოტანამ (ან, იქნებ, სპეციალურად შემოგდებამ) და დამკვიდრებამ ქართველ ხალხში ისეთი გაურკვეველობა და ურთიერთდაპირისპირება გამოიწვია, რომ ჩვენი გაუთვითცნობიერებლობით და დაუფიქრებლობით მისი ეროვნული ინტერესების საზიანოდ მოქმედება დღესაც გრძელდება. მაშინ როცა ჩვენდამი არაკეთილგანწყობილი ელემენტები მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის მიხედვით აგებენ თავიანთთვის სასურველ თეორიებს და ამით სურთ ჯავახეთის ისტორიულად ტერიტორიული კუთვნილების დასაბუთება, ხელზე აქვთ დახვეული ჯავახეთში ქართველების აბსოლუტური სიმცირე. ითვლიან მხოლოდ ახალქალაქი-ნინოწმინდის ქართველობას და გაჰკვივან, რომ ჯავახეთში ქართველების რიცხოვნება 5 პროცენტსაც არ აღემატება. თუ ობიექტურად დავითვლით, ისტორიული ჯავახეთის მთელ ტერიტორიაზე, საარაკო გმირობის ხარჯზე, დღემდე შემორჩენილი ადგილობრივი მკვიდრი ქართველების რიცხოვნებას და მათ კანონიერად მივათვლით ჯავახეთიდან, სარო-ხიზაბაგის მსგავსად, გულუბრყვილოდ, ხელოვნურად „განდგომილი“ ქვემო (ბარის) ჯავახეთის და ნიალის ზონის სოფლების მოსახლეობასაც, გამოვა, რომ ისტორიული ჯავახეთის მიწა-წყალზე დღეისათვის ადგილობრივი ქართველი მოსახლეობის წილი სულ ცოტა 12-15 პროცენტს მანაც შეადგენს, რაც, ცხადია, არაა ის, რაც უნდა ყოფილიყო და რაც გაგვეხარებოდა, მაგრამ ჩვენ არაკეთილმოსურნეებს რომ ჰგონიათ, მთლად არც ისეა. ამას ვჩივით, ჩვენო ძვირფასო თანამემამულეებო, – ჯავახეთში ქართული ელემენტი ისედაც დასუსტებულია და ჩვენივე ამპარტავნობით და გაუთვითცნობიერებლობით, არანაირად არ შეიძლება მისი კიდევ უფრო ჩვენივე ხელით დასუსტება და არაკეთილმოსურნეების გახარება. სამწუხაროდ, დღესაც, ბევრ ჯავახს ჯავახობა ეთაკილება, ბევრს კიდევ, მხოლოდ, მესხი რომ იყოს, ის უნდა...

ჩვენ, სხვადასხვა კუთხის მესხებს, ის კი არ უნდა გვაღიზიანებდეს, სახელოვანმა ქართველმა ისტორიკოსებმა (ივ. ჯავახიშვილმა, პ. ინგოროყვამ, ნ. ბერძენიშვილმა, დ. მუსხელიშვილმა, დ. ბერძენიშვილმა, შ. ლომსაძემ და სხვ. მათ ნაწილობრივ არ ეთანხმება პროფ. მ. ბერიძე), წერილობითი და მატერიალური კულტურის ძეგლების, ისტორიულ-გეოგრაფიული თუ ეთნიკური ფაქტორების კომპლექსური შესწავლის და შეჯერების საფუძველზე, როგორ დაადგინეს სამცხე-ჯავახეთის ქრონოლოგიურად განერილი და მაინც პირობითი ისტორიულ-გეოგრაფიული საზღვრები, როგორ მოხაზეს და გაატარეს მათი წყალგამყოფი კოდიანის მთისა და ბუზმარეთის ქედის სამხრეთ კალთებზე? ამისათვის კი არ უნდა ვექიშპებოდეთ და ვწინდეთ ერთმანეთს, არამედ დღენიადაგ იმაზე უნდა ვფიქრობდეთ, როგორ დავუდგეთ მხარში ერთმანეთს, როგორ დავიცვათ სახელმწიფოს ისედაც შევინროებული სამხრეთის საზღვრები.

ახალციხელი ჯავახის ოჯახი, 1896 წ.

აქვე ვიყოთ გულწრფელნი და ვალიართ, რომ, მიუხედავად ჩვენი ერის ოდითგანვე გამორჩეულად ტოლერანტული ბუნებისა, ქართველთა ნაწილის იძულებით თუ ნებაყოფლობით სხვადასხვა რელიგიური აღმსარებლობის თემებად დაყოფამ, მაინც გამოიწვია ქართველებს შორის, რბილად რომ ვთქვათ, გარკვეული გაუცხოვება და განკერძოება, რამაც, ცხადია, გაართულა საერთო სახელმწიფოებრივი ინტერესებისთვის მათი გაერთიანება და კონსოლიდაცია. ამიტომ აღარაა საჭირო რელიგიური თუ ეთნიკური ნიშნით ისედაც აჭრელებული მესხეთის მოსახლეობის დამატებით კიდევ კუთხურობის ნიშნით დაქსაქსვა და დაპირისპირება.

ვიდრე ჩვენ ასეთ უაზრო ურთიერთცილობაში ვართ ჯავახეთის ხსენება თითქმის აღარაა საკუთრივ ჯავახეთში! ჩვენი თანამემამულე ჯავახეთში მცხოვრები სომხები, თუ კი აქამდე ერიდებოდნენ და ქართველებთან მაინც ვერ „ბედავდნენ“ ჯავახეთის „ჯავახქად“ მოხსენიებას, ახლა, ვითომდაც ჩვენი სახელმწიფოს სამსახურში მყოფი მოხელეები და ოფიციალურად დარეგისტრირებული რადიო-ტელევიზიებიც კი, უკვე ვეღარ თუ აღარ „ბედავენ“ საჯაროდ ჯავახეთის „ჯავახეთად“ მოხსენიებას. ყველა მიმართვაში „ჯავახქია“ გამოყენებული. მათთვის ჯავახეთი „ჯავახქია“ და იქ მაცხოვრებელი ხალხი კი „ჯავახქები“! არ ვიცი, უვიცობის, ან ამ გამიზნული პროვოკაციის შედეგის გაუაზრებლობის თუ სიმბდალის გამო პირდაპირ გამაოგნებელია, რომ ამაზე საერთოდ არანაირი რეაქცია არა აქვს ჩვენს „გადაღლილ“ საზოგადოებას! რა უნდა გაგვიკვირდეს, როდესაც რამ-

დენიმე წლის წინათ საქართველოს კონსტიტუციის ახალ რედაქციაზე მომუშავე ჩვენი საკონსტიტუციო კომისიის სახელოვანმა და დამსახურებულმა თავმჯდომარემ (აკადემიკოსმა!), ყურნალისტის შეკითხვაზე, თუ რატომ არ მიიღეთ კონსტიტუციის შესწორება ამა და ამ ფორმითო, – უპასუხა, – „მაგ ფორმით ცვლილების წინააღმდეგ გამოვიდა ჯავახქის (!) მოსახლეობა და ვერ შევძელით!..“ როცა ამას ასე დაუფიქრებლად და ყოველგვარი უხერხულობის გარეშე ამბობს „დამსახურებული“ აკადემიკოსი, კონსტიტუციონალისტი, რატომ უნდა გაგვიკვირდეს, რომ ახალქალაქის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი პროვოკაციული სახელით „ჯავახქი“, ყოველგვარი შეკითხვის გარეშე იყოს საქართველოს ფოლკლორული ფესტივალების არაერთგზის ლაურეატი?!

ახლა, როცა ასეთი შემოტევა და ბრძოლა ტერმინ „ჯავახეთზე“, მათ ვინც ცდილობენ მის მაგივრად თავიანთ ცნობიერებაში და სხვების თვალშიც დაამკვიდრონ ახალი ტერმინი – „ჯავახქი“, ძალიან კარგად იციან, გამიზნულად რასაც აკეთებენ. თქვენ გგონიათ ქართულ სიტყვაზე ენა ეწლიფებათ და იმიტომ „თარგმნიან“? არა, ბატონებო, მათ სურთ დაამტკიცონ დაუჯერებელი, რომ ჯავახეთი უხსოვარი დროიდან წმინდა ქართული მინა-წყალი და სულ ქართველებით დასახლებული ქვეყანა კი არ იყო, არამედ „ისტორიული სომხური“ პროვინცია „ჯავახქია“, რომელიც ვითომ ქართველებს აქვთ დიდი ხანია მიტაცებული და როცა იქნება, ნებისმიერი გზით იქნება დაბრუნებული... თანაც, წარსატაცად მარტო ჯავახეთს კი არ იმზადებენ! „ჯავახქი“, მათთვის ჯავახეთთან შედარებით გაცილებით დიდი ტერიტორიაა და მასში თრიალეთის და სამცხის უდიდეს ნაწილებსაც მოიაზრებენ,

– წალკიდან გორი-ხაშურის ჩათვლით!.. ამიტომ მიდის ასე ნაბიჯ-ნაბიჯ, ასე ბეჯითად, ამ ტერმინის ჯერ შეპარულად და ახლა უკვე ასე ღიად, თავხედურად, ყველგან შემოპარება, დამკვიდრება, ჯავახეთის შესახებ ყალბი ისტორიის მოფიქრება, ათასჯერ ტირაჟირება და მთელს დუნიაზე გავრცელება, ისტორიული ძეგლებისა და ტოპონიმების ხელყოფა, ბევრი მათგანის სრულიად უსაფუძვლოდ სომხურად გამოცხადება. ამ დროს რა ხდება ჩვენი მხრიდან? საარაკოდ სდუმს და თითქოს ვერაფერს ვერ ამჩნევს ქართული სახელმწიფო და საზოგადოებრიობა!

როგორც სწორად შენიშნავდა, თავის დროზე, მე-19 საუკუნის დასაწყისში, ივანე ჯავახიშვილი, სომხების მასიურ გადმოსახლებას სამცხე-ჯავახეთში და თრიალეთში, ქართული საზოგადოება უყურებდა, როგორც დროებით მოვლენას და ყველანაირად თანაუგრძნობდა და ეხმარებოდა მეზობელი ქრისტიანული ერის წარმომადგენლებს იმის იმედით, რომ სიტუაციის დალაგების შემდეგ ისინი დაუბრუნდებოდნენ თავიანთ ისტორიულ – მშობლიურ მინა-წყალს და მათ ადგილზე უკან მობრუნდებოდნენ მესხეთიდან, მეტადრე, ჯავახეთიდან, იძულებით დეპორტირებული მუსულმანი ქართველები. თავიდან სომხების ნაწილმა მართლაც მოინდომა უკან დაბრუნება, ზოგიერთმა მოახერხა კიდევ თურქეთში გადასვლა, მუსულმანმა ქართველებმაც დაიწყეს უკან მობრუნება, მაგრამ ამას წინ აღუდგა თურქეთის და რუსეთის იმპერიული მთავრობები. ქართველი მუსლიმანები ქვეყნის შიგნით გადაისროლეს, და აკრძალეს ორივე მხრიდან მიგრანტების საზღვარზე გატარება. ასე და ამგვარად ქართველებისგან ხელოვნურად დაცლილ სამცხე-ჯავახეთში სომხური მოსახლეობა სამუდამოდ დარჩა

სამცხე ჯავახეთის ინტელიგენცია. ქ. ახალციხე

(მათი შემოდინება 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის და 1914-1918 წლების მოვლენებთან დაკავშირებითაც გაგრძელდა). დღეს ისინი ჩვენი ქვეყნის სრულუფლებიანი მოქალაქეები არიან და მათა სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ ისწავლეს ადგილობრივ ქართველებთან კეთილმეზობლურად თანაცხოვრება, არცერთხელ არ წამოეგნენ სერიოზულ პროვოკაციას და არ აპყენენ გარედან თუ შიგნიდან პროვოცირებულ ანტიქართულ და ანტისახელმწიფოებრივ მოწოდებებს. უფრო მეტიც, ჯავახეთის საქართველოდან გამოყოფის და სომხეთთან შეერთების მიზნით რამდენჯერმე შექმნილ კომისიებში და რეფერენდუმების დროსაც ყოველთვის პროქართული პოზიცია დაიჭირეს. მაგრამ, მაშინაც და ახლაც, მათ შორისაც მოიძებნება მცირე ჯგუფი სეპარატისტულად განწყობილი პროვოკატორებისა, რომელნიც არ აძლევენ მოსვენებას და ცდილობენ მშვიდობიან და პატიოსან მოსახლეობას აურიონ ჭკუა-გონება. გარედან მომარაგებული ყალბი ისტორიული რუკებით და მასალებით სურთ დაარწმუნონ თანამოქმედნი, რომ ჯავახეთი მათი უძველესი ისტორიული სამშობლოა, რომელიც ადრე თუ გვიან, „დიდი სომხეთის“ ნაწილი გახდება და ეცდებიან, ამის დასამტკიცებლად, ყველანაირად წაშალონ ქართული კვალი, უკანონოდ ხელყოფენ ქართულ ძეგლებს და ტოპონიმებს, უყენებენ აბსურდულ მოთხოვნებს და პრეტენზიებს ხელისუფლებას, ვითომდაც მათი, როგორც ეროვნული უმცირესობის უფლებები ირღვევა. მათ ყურადღების მიქცევა და საკადრისი პასუხის გაცემა დღენიადაგ სჭირდებათ. ამაში გვჭირდება ჩვენი თანამოქმედების თანადგომა და არა განზე გადგომა. ჩვენი ქვეყნის ვერც ერთი მთავრობა, ვერც მანამდე და ვერც დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, ვერ მოერია თავის ვინრო, ეგოისტურ, მოკლევადიან აზროვნებას და ვერანაირი სასიკეთო კვალი ვერ დაატყო ამ პრობლემის მოგვარებას. ყველა მოქმედებს პრინციპით, – ვინმე რამის გამო ეროვნულ საკითხში გადაცდენა არ დააბრალოს, როგორმე მოჩვენებითი სიმშვიდე შეინარჩუნოს. ეს არაა სახელმწიფოებრივი აზროვნება! ასე პრობლემები კიდევ უფრო გროვდება. ერთ მუჭა სეპარატისტულად განწყობილ ჩვენს სომეხ თანამოქალაქეებს და მათ აქტიურ დამქაშებს ქვეყნის გარედან არ უნდა მივცეთ საშუალება ჯავახეთში მცხოვრები პატიოსანი სომეხი ეროვნების აბსოლიტურ უმრავლესობას აურიონ ჭკუა-გონება და გაურთულონ ქართველებთან, ქართულ სახელმწიფოში თანაცხოვრება.

მაშინ, როცა, ბოლო წლებში, ჩვენი გმირი წინაპრების მიერ სისხლის ფასად შენარჩუნებული და ჩვენამდე მოტანილი ამდენი ისტორიული ტერიტორია დავკარგეთ. მაშინ, როცა ჩვენი ორი ულამაზესი რეგიონი – აფხაზეთი და შიდა ქართლის ნაწილი დღემდე მტერს აქვს ოკუპირებული, ჭკუა მაინც ვერ ვისწავლეთ და იგივე შეცდომებს ვუშვებთ. არ უნდა დაგვაგინყდეს არც მურჯახეთის და ნიალის, არც პა-

ლიასტომის ძმათამკვლელი ომები, ოთხმოცდათიანი წლების სამოქალაქო დაპირისპირება და არც 2008 წლის ოკუპაცია. ქართველებმა უნდა დავივინყოთ უაზრო ამპარტავნობა და ქიშპობა, ურთიერთ სიყვარული და სახელმწიფოებრივად აზროვნება უნდა ვისწავლოთ.

XIX საუკუნის მიწურულიდან, თითქმის XX საუკუნის ბოლომდე, ბევრჯერ გვეკონდა ამის მცირედი საშუალება მაინც, მაგრამ ჩვენ არ ვიყოჩაღეთ და ვერ მოვახერხეთ ჩვენი ძალად გამუსულმანებული და გასომხებული თანამემამულეების დაცვა და ქართულ სამყაროში უკან მობრუნება. ახლა, უკვე, XXI საუკუნეში, რალას ვეუბნებით ჯავახეთის მართლაც და გმირ მკვიდრ ქართველობას, რომელთაც თავგანწირვის ფასად თავიანთ სამცხელ თანამემამულეთა ნაწილთან ერთად გაუძლეს მათი სრულიად ამონყვეცის, გამუსულმანების, გარუსების, გადაჯგომების ან გასახლების მრავალსაუკუნოვან მცდელობებს, რომელნიც, მართალია ამ უთანასწორო და გაუთავებელ ბრძოლებში, თითქმის განყდნენ, დაცოტავდნენ, მაგრამ **თავიანთი მშობლიური მიწა-წყალი მაინც არ მიატოვეს, საკუთარი ეროვნული იდენტობა, ენა და სარწმუნოება ბოლომდე შეინარჩუნეს, გადარჩნენ და დღესაც სანთლებად უნთიან და ბურჯებად უდგანან დედა-სამშობლოს და ქართულ მიწა-წყალს?!** ერთი მუჭა ჯავახობა, რომელთაც ყოველივე ამის გამო სწორედაც რომ ძალიან დიდი გული აქვთ, სახელმწიფოსგან, ქართველებისგან სხვანაირ მოპყრობას, დაფასებას იმსახურებენ და თუ „თავფარავნელ ჭაბუკს“ ისევ „დიდი ზღვა“ უდევს წინ გასავლელი და „ბოროტი ბებერი“ ისევ ლამობს მის დახრჩობას, ან შენს თანამომემს თუ ისევ „ყიფიყი შემოსჩვევია“, მას შენგან გვერდში დგომა და დახმარება სჭირდება მხოლოდ და არა განზე გადგომა და გულსატკენი რალაცების წამოძახება. ჯავახეთის და ჯავახების მიმართ ასეთი გულგრილი დამოკიდებულება ან მათთან უაზრო ქიშპობა, ქართველთათვის მარტო მორალის პრობლემა არაა, ეს ძალიან არასახელმწიფოებრივი აზროვნების დასტურია და ჩვენი ეროვნული ინტერესებისთვის ძალიან დიდი ზიანის მომტანია.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მესხეთის და დანარჩენი საქართველოს ქართველობამ **სამუდამოდ უნდა უარყვით და დავივინყოთ მცდარი და საზიანო ტერმინი „მესხეთ-ჯავახეთი“! უნდა ვიცოდეთ და გვეგროდეს, რომ სამცხეც და ჯავახეთიც ერთ დროს „დიდებული მესხეთის“ უმნიშვნელოვანესი კუთხეებია და არც ერთია „აციკა“ და არც მეორეა „ჯავახქი“! ჯავახელი და სამცხელი ორივე ტომით მესხია.** მესხეთი ხომ თითოეული ქართველის სიამაყეცაა! უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენი სათაყვანებელი სამშობლო – საქართველო, რომელიც დღეს ასეთ განსაცდელშია, მხოლოდ და მხოლოდ ჩვენი ურთიერთ დაფასებით და სიყვარულით, ჩვენი ერთობლივი ძალისხმევით, გამთლიანდება და გადარჩება!

ნაპოლეონი

ბრძოლის ველს მაღლით
გადავყურებ
ნაპოლეონი,
სისხლი მწყურია,
დენთის სუნი,
ვაი და ვიში,
ვის რაში უნდა ობელისკი
და პანთეონი,
მთავარი არის გადავურჩე
სიცივეს,
შიმშილს.

მერე კი,
მერე ისტორია იტყვის თავისას,
ათასი მითი გაქარწყლდება
ვით ფანტაზია,
ვის რად ჭირდება, –
ვინ ვიყავით,
ახლა რანი ვართ,
თუ დაემხოა შორეული ეს ევრაზია.

ღმერთები თავად დამადგამენ
თავიანთ გვირგვინს,
სატანაც,
ალბათ,
ჩემთან მოვა
მუხლებმოყრილი,
ფიანდაზებად დამიგებენ
ვარდსა და გვირილს
და დედამინაც დანყნარდება
იავარქმნილი.

* * *

ტირილი მინდა და
ვერ ვტირივარ,
შურისძიების
ძალაც არ მყოფნის...
თავს რად გვახსენებს
ასე ხშირ-ხშირად,
იქით გარნისი,
აქეთ მარტყოფი?!...

მაინც წამია

ჩვენ ვითვლით წამებს,
ვითვლით წუთებს,
საათებს ვითვლით,
ვითვლით ყოველდღე
განვლილ დღეებს, –
მრგვალდება წელი,
ავად თუ კარგად,
მოვედით დღემდე,

იმედით მაინც
ხვალის დღეს ველით...

თან გვიხარია,
თან გვწყდება გული,
რამდენ ზამთარსაც
გადავაგორებთ,
გაზაფხულის და
ხვალის იმედით
ვიმაგრებთ გულებს,
იმედს ვიტოვებთ.

დროც ვერ გვიშუშებს
წყლულებს, იარებს,
ეხ, რამდენ ზამთარს
ვხვდებით ეულად,
დრო,
იმედით რომ შევყურებთ ასე,
ჩვენთვის რამდენჯერ
გადარეულა.

ცხოვრება
მაინც წამია დროის, –
მაღალმა ღმერთმა
ასე ინება,
ვიხსენებთ წარსულს
ლამაზ სიზმრებად,
მივყვებით მაინც
დროის დინებას.

იყო დრო

იყო დრო,
დრო რომ არ მყოფნიდა,
ვერ ვეტეოდი დროში,
საქმე ათასი იყო და...
ჯიბეში –
არცერთი გროში...

იყო დრო,
ლოდინით ვიღლებოდი,
თუმცა არ ვინვოდი დროში, –
ახლა ჩემთანა ხარ,
ისევ გელოდები...
და, მაინც...
არცერთი გროშით.

საქართველოს

ორ ზღვას შუა როცა გაჩნდი, –
როგორც ღმერთმა ინება,
დაგანათლა ღვთიურ ძალით
რწმენა და მოთმინება.

განსაცდელი ბევრი მოგცა, –
გძარცვეს, გტანჯეს, განამეს,
ვისაც რითი, როგორც სურდა, –
მიაღწია სანადელს.

ნიკოფსია-დარუბანდით
თუმცა მხრები გაშალე,
იმის შემდეგ გშალეს, გშალეს,
გშალეს და ვერ წაგშალეს.

გული ბევრჯერ ამოგშანთეს,
– მაინც შეგრჩა ზვიადი,
ცრემლები არ შეგშრობია, –
სისხლი ახლაც ღვარად გდის.

ნეტავ მტერი რას გიზამდა,
ომში ნაწრთობს, ნამეხარს,
ანი, ღმერთო, ამის შემდეგ
კიდევ გასძლებ რამდენ ხანს.

თავზე ქუდი გვეხურა და
თავსაც ვთვლიდით კაცურად,
ახლა ვილაც გარენარი
ხელებს გვინვდის მაცდურად.

ძმობას ბევრი გვეფიცება,
ამიერ და იმიერ,
სად ცეცხლია, სად მენყერი, –
მინას ვკარგავთ მშვენიერს.

საკუთარი გარეთ გარბის,
უცხოს გული ენთება,
ნეტავ, ღმერთო, ხვალინდელი
რა დღე გაგვითენდება.

ნაკადული

მთას ნაკადული ჩამოყვა
და ისე ჩამოივკა,
როგორც ბუხართან მოხუცი
იქცა ზღაპრად და არაკად.

მთის ამბებს ბარში ყვებოდა,
გული უცემდა ბავშვივით,
თითქოს თან ჩამოიყოლა
მწვერვალი ცაში გაშლილი.

ხევ-ღელეს ახმიანებდა
ახალ აქორჩილ ჩქერებით,
დროც კი არ ჰქონდა იმისი
რომ ევლო სვენებ-სვენებით.

* * *

ეს დღეც დაღამდა,
ეს დღეც გათავდა, –

ხვალ დაიწყება
ალბათ თავიდან,
თუმც არაფერი მოუტანია,
არც არაფერი დაუტოვია.
არც არაფერი
გაუყოლია
და არც არავინ
არ გააყოლია...
გულიც არვისთვის
დაუნყვეტია
და არც იმედი
გადუნყვეტია.
არც არაფერი
უთქვამს ისეთი,
არც მინიერი,
არც ზეციერი,
ჩვეულებრივი,
როგორც ყოველთვის,
გავიდა ეს დღე
მაინც ბოლომდის.
რაც იყო,
იყო,
წარსულს ჩაბარდა,
ეს დღეც რალაცით
იმ დღეს მოჰგავდა...
გაჰქრა, წავიდა,
არც კი დახანდა,
მაინც სხვაგვარად
შემოგვალამდა.

ახლას რა მოგდის, ქართველო!

ხმალი ქარქაშში არასდროს
არ ჩაგიგია ქართველო,
მუდამ დარაჯად ედექი
ოჯახს და მთელ საქართველოს...

არც სისხლი დაგიშურია,
მინას კვებავდი ოფლითა,
არც არასოდეს გიცდია
გაქცევა ამა სოფლიდან.

ახლას რა მოგდის, ქართველო,
ვის წყევლამ ასე გინია,
ასე ვინ დაგისამარა
შენი ძალა და ნიჭია?!

რა გითხრა...

„რა გითხრა, რით გაგახარო“!

ილია

„რა გითხრა, რით გაგახარო“,
გასახარი გაქვს არც არა,
შენი იმედი მომავლის
ასე ვინ დაასამარა.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“,
სამშობლო თავზე გვექცევა, –
ჩვენთვის იმედიც დაიმსხვრა,
ჩამოიქუფრა ირგვლივ ცა.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“, –
უცხო გვიხდება მასპინძლად,
რა ბასიანი, მარაბდა,
რა დიდგორი და ასპინძა.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“, –
ზარზმა, საფარა, ვის უნდა,
ვის უნდა ახლა გელათი,
სვეტიცხოველი ვის უნდა!

„რა გითხრა, რით გაგახარო“, –
ქართველო – იმერ-ამიერ,
ამ ჩვენი უილაჯობით,
ნლები რამდენი გავლიეთ.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“,
რა ვთქვა ისეთი, ცას ასწვდეს,
ქართველი კაცი იმედით,
რომ კვლავ ენიოს სანადელს.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“,
რა ვთქვა მე ასე უგულომ,
რომ ჩემმა შთამომავლობამ
დაიქუხ-დაიგუგუნოს.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“, –
რა გინდა, ჩვენგან, უფალო,
რატომ გაგვხადე ასეთი
უმაქნისი და უგვანო.

„რა გითხრა, რით გაგახარო“,
რა ვთქვა მამულის სადარი,
ჩემი ლამაზი ქვეყანა
როგორიც იყო, – სად არი!

„რა გითხრა, რით გაგახარო“, –
ოცნებაც აღარ მინდება,
განა სამშობლოს მწველი მზე
ოდესმე ამობრწყინდება?!

საქართველო დამილოცე

გათენდება, პირფარას ვინერ,
გზას ვადგივარ – ისევე,
ნეტავ ასე რად დამჩემდა
ყველგან შენ რომ გიხსენებ.

ქვეყნად შენი მადლით დავალ,
მინავ ჩემო, მზიანო...

საქართველო დამილოცე,
ჩემის სულის ზიარო.

როცა მიჭირს, მაშინ რატომ
მახსენდები უფალო?
ამასა გთხოვ, საქართველო
მარად რომ დაიფარო!

რას არა გთხოვ,
რას, რას არა, –
რად დამჩემდა ხვეწნა, რად?
რატომ ღმერთო,
რატომ,
რატომ...
შეება ვიგრძნო ნეტავ სად?

ეს ვედრება, ეს მუდარა,
განა მქონდა მაშინაც,
ახლა ვხედავ, უფრო გიჭირს,
შენს ყოფამ შემაშინა,

საქართველოვ, ჩემო დედავ,
თითქოს ყველა გერევა,
მტერი მოყვრად შეიკედლე, –
ძალაც როგორ გელევა,

ისევ ლოცვა გადაგარჩენს
ათას ჯურის მტერისგან,
ნეტავ მართლა დღე დაგიდგეს,
განსაცდელის ძღვევისა.

ღმერთო, მუმლი მოაშორე,
მის თავს შემოსეული,
რომ არასდროს არ მეხილოს
საქართველო ძღვეული.

აქ მინდა მოვკვდე და დავიმარხო

აქედან გაქცევას არ ვაპირებ,
არასდროს ვყოფილვარ უილაჯო,
აქ ვდგავარ ბებერი მეციხოვნე,
ჩემი საქართველოს სადარაჯოდ.

ეს მინა ათასჯერ ნაოხარი
არ მინდა ოდესმე დამეკარგოს,
მე მისი ტალახი მიჩვენია,
სხვის ედემს, მწველსა და საარაკოს.

ბელტს ბელტზე კვლავ ისევ გადავანვენ,
მინას მოვამზადებ სავენახოდ,
მე სხვა არაფერი არ მადარდება, –
აქ მინდა მოვკვდე და დავიმარხო.

რობაიები

* * *

თუ კაცი შეცდა, ნუ ეცდები, რომ ის გარიყო,
წარმოიდგინე, მის ადგილზე ახლა შენ იყო.
დედამინაზე უცოდველი, მითხარ, ვინ არი,
თითქოს და, მართლა, ანგელოზი თავადვე იყო.

* * *

დღეს ნაღდი კაცი მართლა სანთლით საძებარია, –
უსამართლობამ ქვეყანაზე ყველა არია.

თუ ერთგულებში ორგულების ძებნა დაიწყე, –
ტკბილი შარბათიც რომ მიირთვა, ისიც მწარეა.

* * *

ჰეი, შენ, ძმაო! რა სიმაღლე დაგიღამქრია,
შენს ზევით ახლა სიო კი არ, ქარნიც არ ჰქრია.
და თუკი მასე, მაგ ტატნობზე, დიდხანს გაჩერდი,
გადმოვარდები და გაჰყვები ანგელოზს ფრთიანს.

* * *

კანონის შიში მდაბიოთა ადათ-წესია,
პატივისცემა, მორჩილება, უმკაცრესია,
თორემ კანონის შემოქმედმა ხომ კარგად იცის, –
ვისთვის ლებულობს ამ კანონებს თავად სესია.

* * *

ადამიანმა ღმერთი შექმნა, ღმერთმა ადამი,
ჭეშმარიტების ძიებაში ვიყოთ სადამდის.
და ვიდრე მოკვდავს, მხრებზე თავი ისევ აბია,
უნდა ეძებოს წყაროს წყალი, იგი, სადაც სდის.

* * *

პატრონის ხელი თუმც ქვეყანას არ დამჩნევია, –
არ თქვა: შემრჩება, ყველაფერი, რაც დღეს ჩემია,
რადგან ყველაფერს თავად ხედავს უფალი
ღმერთი,
მის თვალსაწიერს არაფერი გამორჩენია.

* * *

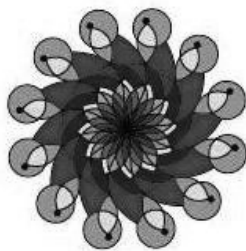
ოქრო და ვერცხლი მიწიერი სიმდიდრე არი,
არ უნდა წაგცდეს არასოდეს იმაზე თვალი,
შენ შენი გარჯით მოიპოვე პური არსობის, –
ქარის მოტანილს ამბობენ, რომ – ნაიღებს ქარი.

* * *

შენ ის იკმარე, რაც განგებით გეკუთვნის
მხოლოდ,
იცოდე, ღმერთის ბოძებული ცხოვრებით
ცხოვრობ,
რასაც ის მოგცემს, გირჩევნია ის რომ იკმარო,
მოპარულს მაინც არ შეგარჩენს, წაგართმევს
ბოლოს.

* * *

ფული ვინც ნახა, მოსვენებაც მაშინ დაკარგა,
მისი ცხოვრება მშვენიერი, ამით გათავდა,
ვინც ეკლესიის დანახვაზე პირჯვარს გადინერს,
რატომ გგონია, ამით ქრისტეს ხატი დაფასდა.

* * *

ახლა ცივა და გარეთ ქარია,
 ისეთი ცივი და უმონყალო...
 მიდიხარ, მოგდევს ფოთოლთ არია,
 რამ გაგიყვანა ქუჩაში ქალო?!..
 გარეთ დელგმა და ურცხვი ქარია,
 აშლილ თმას აღარ ისწორებს ქალი,
 ეს ფოთოლცვენაც ქარის ბრალია,
 ვერხვებსაც ვნებით ამიშვლებს ქარი.
 კვალში ჩაუდგა, ქალს გაეკიდა
 და წვივს უკოცნის აშარი ქარი,
 აშკარად მისი დაპყრობა სურდა,
 მოულოდნელად იცვალა მხარი.
 და ვნებაც წამით ქარს გაემიჯნა,
 სულს შემოაცვდა ქარის მაქმანი,
 და სმენას სწვდება უცხო არია,
 ის ხომ ჩემშია, ის ხომ აქ არი?!..
 დიდხანს უჩუმრად კიოდა ქარი,
 წვიმა გულდაგულ შლიდა ნაკვალევს,
 ტკივილის ნაწნავს იშლიდა ქალი...
 ღამის ჭინკებმა დრო ვერ ათვალეს.
 გადაულებლად წვიმდა და წვიმდა,
 თვლემდა საღამო სევდად დაღვრილი,
 ნაიარევზე მარილს მაცრიდა
 ყრუ მარტოობა, სული დაცლილი.
 და მე ამტკივდა კვლავ უშენობა,
 ეს გიორგობაც ვნებას ამთქნარებს,
 წყენა აეკრა დაორთქლილ მინას,
 ეჭვი შეეხო სულის ქანქარებს...
 და ფიქრი ქარის სისწრაფით ქროდა,
 სადღაც შორს, წუთი ითვლიდა წამებს,
 სულის სიმები ვერხვივით თრთოდა,
 ვერ აყურებდა ღამეს ნაწვალებს...
 და წვიმასავით ატირდა სული,
 ურცხვად გამომვლდა ვერხვი, ჭადარი,
 მე ვეკითხები ფარფატა ფოთოლს:
 აქ ქალი იყო... ახლა სად არი?!..
 გარეთ ცივა და ისევ ქარია,
 ისეთი ურცხვი და უმონყალო...
 ნეტავ ასეთ დროს გარეთ რა გინდა,
 რამ გაგიყვანა ქუჩაში ქალო?!

ძველი ტკივილი

ძველი ტკივილი დამდევს ნაწნალით,
 მესხეთის ცაო, სისხლით ფერილო...
 აჰა, მოვედი მეხოტბე შენი,
 სისხლით ბოლომდე არ შეფერილო.
 საბედისწერო დღეები გახსოვს...
 მტერმა წარგტაცა დიდება ძველი,
 ახლა სხვისია ტაოც და ხანძთაც,
 გამოიარე წარსული ძნელი...
 ხსოვნის ძაფს მიკრავს საფარა, ზარზმა,
 კლდეში ნაკვეთი ვარძია მიმზერს...
 ბედუკულმართი ტრიალებს ჩარხი,

მტერი ანაზდად გამოორებს მიზნებს.
 თითქოს ყველაფერს სისხლის ლაქა აქვს,
 შენარცხებია სული ქარაფებს!..
 მესმის ბრძანება: დაჰკარით შოლტი,
 ქრისტეს ჯვარს ვინც არ გადაალაჯებს!..
 და მყის ამტკივდა ქედი სახარე
 და ამიჯანყდა სისხლი ტიალი,
 სმენას მიკანწავს მოთქმა დედათა,
 ისტორიული ორომტრიალი...
 და აღარ ვიცი რა ფრთა გაფარო,
 სისხლის მდინარეს ფიქრი შერთვია,
 მესხეთის მინა მაქვს საფიცარი...
 მტკვარი-ფოცხოვი ერთურთს ერთვიან.
 დღემდე დავეძებ თამარის საფლავს,
 იერუსალიმს შოთას კვალს ვდიე...
 სოსლანის ნეშტიც არავინ იცის
 სად განისვენებს, ოვსეთს ჩავდიე.
 ისევ ინახავს აკლდამა წარსულს
 და საიდუმლოს არავის უმხელს,
 ძველი მესხეთის ბუბერი მინა,
 რამდენს გვიმალავს უნახავს, უთქმელს?!
 მერე თორელებს ვდიე დელგამში,
 ამინიოკა სული სასულებს!..
 მონამებრივი სიკვდილის ლანდი,
 ჩორთით ვიდოდა ტაოს, ასურეთს.
 და მიახლებდა წარსულ ტკივილებს,
 მესხეთის მინა სისხლით ფერილი,
 და მაოცებდა წარსული მძიმე,
 სისხლით ბოლომდე არდანერილი.

* * *

ძალღვივით ვლოკავ სულის ჭრილობებს,
 თუმც ჩემში რაღაც წამებით მოკვდა...
 დრო სულის ფსკერზე სტიგმებს მიმრავლებს
 და ქრისტესავით მანამებს მოკვდავს.
 ვებრძვი ატეხილ ტკივილებს სულში,
 როგორც იდაღო ქარის ნისქვილებს,
 „ჯვარცმულს აღდგომის ხომ მაინც გჯერა?..
 შორს ლუციფერი ჩაიქირქილებს...
 არ შემოძლია მეტის ატანა,
 გამოვიკეტე სულის კარები,
 თუმცა, ღრიჭოში ძვრება სატანა
 და შემოდგომის ცივი ქარები.
 შეშლილი მზერით დავიარები,
 დარჩენილ სითბოს ჩიტივით ვკენკავ
 და გიორგობის ქარი სიცელქით,
 ავბედით ფიქრებს მატყლივით პენტავს.
 თავის კანტურით მხვდება ვენერა,
 ცამ გაახილა ღამის თვალები...
 გაითავისე როლი თუ ვერა?!..
 მეკითხება და... ფიქრს ვემალები.
 გაუხედნავი კვიცივით ვკრთები,
 ქარში მახვილით მომდევს იდაღო,
 დამსხვრეულ სულით, რუდინენტ ფრთებით,
 სამაგიერო მინდა მივაგო.

მზის ყიფლიბანდი განვდა ჰორიზონტს
და ვერხვის კონტურს დაუნყო ლოკვა...
მირაჟის ფონზე ზანტი პონი ძოვს,
დაბმული ფიქრი ზანგივით როკავს...
გველივით ძვრება ღამე პერანგში,
დრო სულის ფსკერზე სტიგმატებს მითვლის,
მოუსავლეთში მხვდება იდალგო
და მეშინია მომდევნო კითხვის...
ვებრძვი უმდაფრეს ქარებს ფოთოლი,
როგორც იდალგო ქარის წისქვილებს,
წმინდა გიორგის წამებულ ლანდთან
კვლავ ლუციფერი ჩაიქირქილებს...
ძალივით ვლოკავ ქრილობებს სულის,
ჩემში რალაცა წამებით მოკვდა...
დრო მიფათურებს გრძნულ ფალანგებს
და ქრისტესავით მანამებს მოკვდავს.

* * *

დღეს შენ იების მაჩუქე კონა
და გამაოცე,
მე გამოგართვი, დაგყნოსე და
არც კი გაკოცე,
ახლა შევნიშნე, თურმე იებს
არ აქვთ სურნელი,
იებს არა და...
აღისფერ ვარდს შენგან
სულ ველი,
როგორც ულრიკე, გოეთეს ვარდს
დამაქვს ტკივილი,
ისევ წარსულში მიმეგზურებს
სულის კივილი...
ვარდებს, რომელსაც შენ დამპირდი,
გასვლიათ ვადა,
მაშინვე ვგრძნობდი:
მოლოდინი უაზრო ჩანდა...
ახლა იების სამი კონა შემომრჩა ხელში...
უაზროდ ვყნოსავ, ვკოცნი...
შიში ჩასახლდა ჩემში.

* * *

გარეთ უწყვეტი თოვა,
შიგნით შვება და სითბო,
ბელურასავით მცვივა...
გულის გათბობას ვითხოვ.

ვილაც ნოტების „ტყვეა“
ფიქრმა მომტაცა ექო...
დღეს პოეზიის დღეა,
მინდოდა ლექსი მექო.

* * *

მოლოდინში ჩაიარეს წლებმა,
მოძახილში დაიკარგა ექო...
მსურდა შენთან მოსულიყო ხმები,
დროს უღმობელს ცეცხლი არ ჩაექრო.

მერე დიდხანს გაჰკიოდა სული,
და ამაოდ დაგეძებდა ვნება,
მენატრება წლები გარდასული,
თუმცა დრონი აღარ აითვლება.

მერამდენედ ამიცრემლდა თვალი,
ან რამდენჯერ გამოვცადე თმენა?!..
სულში ისევ აკივლდება ქალი!..
გული გლოვობს, ვაი, აღარ თბება.

ალბათ განგებ ამირიე კვალი,
ალბათ ჩუმად დამადევნე ეშმა.
დაინავსა სიტყვა მომავალი,
როცა ცეცხლში თავით გადაეშვა.

გამიბრაზდა, იზიდა არ მწყალობს,
საიდუმლოს გული ველარ წვდება,
სამიზნეა ნოსტალგიის ხლართი.
ნაღდი გრძნობა არასოდეს ცვდება.

მოლოდინში ჩაიარეს წლებმა,
მოლოდინში დაიკარგა ექო...
როგორ მსურდა გაგეგონა ხმები,
გულის ცეცხლი, ვნება არ ჩამექრო.

ყაყაჩო

ყაყაჩომ შემომანათა წითელი კაბის ფრიალით,
გულისპირს ნიავს უღებდა შავი წამწამის შრიალით,
თავბრუს იხვევდა პეპელა სატრფოს გარშემო ტრიალით,
შავ გულისპირზე დააკვდა ნაზი ამბორის სიამით...
ყაყაჩო კაბას იკეცდა, შარბათს უწვდიდა ფიალით,
გული იჯერა მიჯნურმა უკიდევანო ტრფიალით...
ნიავი ქარად გადიქვა გაშმაგებული სიავით,
ყაყაჩოს წვივს შეუცურდა მოხერხებული სრიალით,
შემოაძარცვა სამოსი, ნაილო ნიალ-ნიალით,
წამწამის მტვერიც ადინა ცრემლს დადენილი მდინარით...
მინდვრის დედოფალს შიშს გვრიდა ქარის შეშლილი რიალი,
შემცბარი კრთოდა კოკორი, დაჭმუჭნილ კაბის შრიალით.

ჩემი სამოთხიდან ჩუმიად გაქრები და მოეშვები,
ფიქრი უჩემობის თავზე პოეტივით დაგათვრება.
თავსაც გაიმართლებ, ასე კვდებიანო პოეტები,
ვიცი, ჩემი მოკვლაც, ალბათ, პოეზიას დაბრალდება.

ცაზე ღრუბელია ჩემი ლექსებივით გაფანტული,
ჩემი ოთახივით თუ არ მივაღაგებ, რა მოხდება?!
ტანზე ვარსკვლავები ვარდის ეკლებივით დაზაფრული,
ზღაზენით გაგივლის და ჩემზე მონატრებას მოგიყვება.

ჩემი ცხოვრებაა, ისე უშენობით გაფხეკილი,
ზარის დარეკვასაც სულში კვაზიმოდო მეცილებს.
ხვალ რა იქნება და, ალბათ, უჩემობაც გადაგივლის,
მაგრამ სიყვარული შენთვის პოეზია არ იქნება.

ჰოდა, რა თქმა უნდა, ჩემი სისხლძარღვივით ვინროვდები,
გულზე ალესილი კალმის ნატყვიარი მამჩნევია.
გარდა პოეზიის ქვეყნად არაფერი მიმონებდა,
ჩემი ცხოვრება ხომ ქარზე მიჯაჭვული მარხილია.

ფიქრი უჩემობის თავზე პოეტივით დაგათვრება,
ჩემი სამოთხიდან ჩუმიად გაქრები და მოეშვები.
ჩემი სუიციდიც ალბათ პოეზიას დაბრალდება,
თავსაც გაიმართლებ, ასე კვდებიანო პოეტები!

მე მუდამ ასეთი

მე ყოველდღიური არც ისე რთული ვარ, როგორც ეს სამყარო,
როგორც ეს ბუნება, როგორც ეს ხალხი და როგორც ეს ამინდი.
მე ჩემი ღიმილით, უბრალოდ შექმნილი, ნარსულით ვამაყოფ
და გენიოსივით ყველა გამოთქმაზე ანდაზა არ ვიცი.

მე ვინყებ საუბარს ყოველდღე, ერთი და იგივე ფრაზებით,
მდუმარე ბერების ცრემლებით აღსავსე თვალების საშველად.
და ყოველ საღამოს ვიბრძვი და ისევე მარტივად ვმარცხდები,
რომ პირქვე დაცემულს ჩემივე შექმნილი მარცხისაც არ მჯერა.

მე ვცხოვრობ მარტივად, ყოველდღე თუთუნის ბოლით და არაყით
ვივინყებ ყველაფერს, რაც მინდა უბრალოდ, რომ აღარ მასსოვდეს.
მე ვტირი მთვრალი და მერე კი, საერთოდ, არავინ არ არის,
ვინც მეტყვის ნუგეშს ან მიზეზს იმისას, თუ რისთვის ვარსებობ.

მე ყოველ საღამოს ვზივარ და ფიქრებით თავს ვმარხავ ცოდვებში,
ვერ ვითვლი, რამდენი გაქცევა გავბედე ჩემივე თავისგან.
მე ასე უბრალო, ჩემივე ქცევებით, შენამდე მოვედი
და წასვლა არ მინდა! და წასვლა არ მინდა! და წასვლა არ მინდა!!!

მე ჩემი სამყაროს მფლობელი კი არა, ვეზირიც არა ვარ,
ქედებზე მიჯაჭვულ არწივის ფრთებიდან მომძვრალი ბუმბული.
გრიგალმა კი არა, ნიავმა ატარა შეოროეულ მთადამთა,
ატარა, ბოლოს კი მიაგდო სადაღაც სველი და უძლური.

და ყოველ საღამოს ვიბრძვი და ისევე მარტივად ვმარცხდები,
რომ პირქვე დაცემულს ჩემივე შექმნილი მარცხისაც არ მჯერა.
მე ვინყებ საუბარს ყოველდღე ერთი და იგივე ფრაზებით,
მდუმარე ბერების ცრემლებით აღსავსე თვალების საშველად.

დავდივარ ახლავ

ბოლო ლექსიდან დიდი დრო გავიდა.

გეძღვნება მხოლოდ შენ.

შენ დაიბადე ჩემში მაშინ, როცა შენ შეგხვდი.

სად არ ვიარე მე ამ ღამით და ბოლოს მაინც,
შენი სახლის წინ ავეტუზე ბებერ ლამპიონს.
ვუცქერდი ცას და უნებლიედ მახსოვდა მარტი,
მარტი, რომელმაც არ მინდა რომ გადაგვაჩვიოს
ერთმანეთს, რადგან უშენობით დგება წყვილი,
მუსიკის ფონზე სიბერესთან ვინცე საუბარს,
რომ შემძლებოდა, სიყვარულსაც გადავიტანდი,
რომ შემძლებოდა, ავივლიდი ახლა სხვა უბანს.
მაგრამ დასაწყისის დასასრული ველარ ვუპოვე,
მივყვები გზას და მგონია, რომ მოგყვები გვერდით.
და, რა თქმა უნდა, შენ ერთი ხარ, ვისაც ვუნოდე,
მე პირველ მცნება დარღვეულმა, ჩემივე ღმერთი.
ახლა იქ ვდგავარ, სადაც ერთ დროს ვიდექით ორნი,
ვიხსენებ ღიმილს რიჟრაჟიდან დაღამებამდე,
არ მემეტება ერთი წამიც, მე და შენს შორის
დასაკარგავად, ვინაიდან წამში ვენამე.
სახლში, რომელშიც ჭერი მაღვას სარკოფაგივით
დვას სიბნელე და მარტოობის სრული ქაოსი.
ღმერთმანი, შენი გაღიმებაც იყო ფაქიზი,
იმდენად სათნო, ისე მძიმე, რომ ვერ დავოკდი.
და ყოველ ღამით უძილობას ვათევ ქუჩაში,
ვერაფერს გიბხელ და ყველაფერს ვინერ ფურცელზე,
რომ ერთხელ მაინც თუ დაგჭირდეს ჩემი ნუგეში,
აიღე ხელში და უჩემოდ თავსაც უშველე.
დავდივარ ახლაც და ბილიკებს ცრემლებით არ ვშლი
გიტოვებ შენ და არ იდარდო ჩემზე, რადგანაც,
რუსთაველს ისევ ამოვყევით და ბოლოს სახლში,
მიგაცილე და გამოვბრუნდი შენ დასანახად.

თითქოს დავძლიე

რაც დრო გავიდა, ყველაფერი თითქოს დავძლიე,
მარტის არევას დავაბრალე შენთან სიშორე.
შენ არც კი იცი, რომ გგონია მაშინ არ მძინავს
და უშენობაც მაგ უმთვარო ღამით ვიპოვე.

გადის დღეები, ყველაფერი ცოცხლად იწყება,
ყველა უშენო დაღამებას ვითვლი თითებზე.
შენ თუ გგონია ყველაფერი დამავინწყდება,
მაშინ ეს ლექსიც გააქრე და გადაიმორე.

თუ დაემთავრდება, ყველაფერი დღეს სულ ერთია,
აზრი არა აქვს თუ მახსენებ სიცხის ბოდვებში.
როგორ ვჩქარობდი, შენთვის ხელი რომ ჩამეკიდა
და როგორ მძიმედ ვბრუნდებოდი დამშვიდობებით.

ვიხსენებ დღეებს, ღიმილებს და სახის სინითლეს,
როცა ვერაფერს ვბედავდით და იდგა დუმილი.
ვიხსენებ ქუჩებს, შენი უბნის შარაც მივინწყებს,
და აზრიც არ აქვს ახლა, ახლად თუ ამოვივლი.

სამწუხაროა, უნებლიე კოცნის დასასრულს,
ლამე მშვიდობის რომ გისურვე, ბენჟამინით.
ნეტავ სალამო იწყებოდეს და სადღაც წარსულს,
მოვიკითხავდე ქვაზე მჯდომი შენი შიმშილით.

შენ არ იცი და, რომ გგონია, მაშინ არ მძინავს
და უშენობაც მაგ უმთვარო ღამით ვიპოვე.
რაც დრო გავიდა ყველაფერი თითქოს დავძლიე,
მარტსაც ბოლოჯერ დავაბრალებ შენთან სიშორე.

არასდროს

შენსავით თხოვდებიან ფიქრები,
მარტონი არ რჩებიან არასდროს.
არასდროს დაგივინყებ, გაპირდები,
მე შენი გაბუტვითაც ვამაყობ.

ფერები მოვარდისფროდ უცვლელი,
კიბოსფრად ვეგებები ოქტომბერს.
ღვინისგან გაიხეთქეს მუცლები,
ჭურებმა და სიმთვრალით მორცხვობენ.

ვერავინ, ვერასოდეს, ვერაფრით,
ვერ შეცვლის არარსებულ არაფერს.
უშენოდ აღვსილი ვარ ყელამდე
და წარსულს შემოდგომას ვაბრალებ.

სიცივეს, გადმოხეთქილს მაჯიდან,
ვენების გადასერვის სიცივეს.
მე შენი მონატრებით დავდივარ
და ტკივილს არაფერზე ვიფიცებ.

შენამდე ცარიელი მოვედი
და სავსე სიყვარულით მივდივარ.
ვშთანთქე და შევიწირე მორევი,
გრძნობებით ამაზონზე დიდი ვარ.

სურათი გაციებულ სარკმელთან,
ვით ქვრივი დასტიროდეს სატირალს.
შენ ჩემთვის ერთადერთი სახე ხარ,
რომელმაც სიყვარულში დამცინა.

მე შენი გაბუტვითაც ვამაყობ,
არაფრით დაგივინყებ, გაპირდები,
მარტონი არ რჩებიან არასდროს,
ოდესღაც თხოვდებიან ფიქრებიც.

კესანე

კესანე თავიდან ბოლომდე,
არ დავინყებიდან იწყება.
კესანე, თვალები მორცხვობენ,
მძიმდება ფიქრები,
იმდენად...

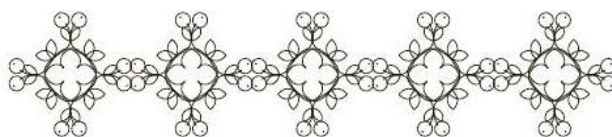
რთულდება ხსომებაც,
შენ იცი!
ენამე და შეცვლი ყველაფერს,
დრო ყველა სახსოვარს შეგიცვლის,
მაგრამ ვერ შეგიცვლის კესანებს.

კესანე... ტირიან დღეები,
სტკივათ და თავებსაც იკლავენ.
ყველაზე რთულია შეემვა,
დროისგან ვერ მოკლულ იმედებს.

სად შენ და სად ჩემი კესანე,
სად ჩემი ჩამწვარი ლექსები.
კესანე, სურნელით შენამდე
მოსული, საფლავთან შევჩერდი...

ყვავილის ბაღი თუ მინდორი,
ზაფხული მომწვანო ფერებში.
აქამდე იმასაც ფიქრობდი,
რომ წარსულს ანმყოში ერევი.

კესანე, თვალები მორცხვობენ,
ცრემლებში ჩახედვაც მძიმდება.
კესანე თავიდან ბოლომდე,
არ დავინყებიდან იწყება.

იგე, ჭოჭმანობს კიდევ, არ უნდა ახლავე შეეტაკოს მონ-ლოლებს. მოკავშირეებს ეძებს, თავის გარშემო ხალხს იკრებს, რჩეულ მებრძოლთა ათასეულს მიუვალ მთებში წვრილნი. ყური მოვკარი, წელს თუ არა, მომავალი წლის ამ დროს მაინც გაშლისო თამარის დროშას. ჩვენს პატრონს, – ციხისჯვრელ სარგის ჯაყელს კარგი რჩევა მიუცია მეფისთვის:

– ჯერ ხოზა-აზიზი მოვიშორეთ თავიდან, მერე გუნდ-გუნდად დავეცეთ სათარეშოდ გამოსულ მონ-ლოლებს. მესტუმრე ჯიქურსაც ამგვარივე გეგმა ჰქონია, მაგრამ მეფე ვერ ბედავს, მონლოლთა რისხვისა ემინია.

– რატომღა ემინია, ამაზე უარეს დღეში ხომ არ ჩავვარდებით, შვილო?!

– დამარცხების როდი ემინია მეფეს! ასე უთქვამს, ირანის ილხანს, ოქროს ურდოს ყაენიც რომ მიეშველოს, მაინც დავამარცხებო, მაგრამ...

– მაგრამ რაა, შვილო!..

– უძეობა გულს უკლავს, დედაჩემო, ტახტის მემკვიდრე არ შესძენია დედოფალს. მეფეც ასე ვარაუდობს: ვაითუ ბრძოლაში დავეცე და მთელი ჩემი სამეფო ფეხქვეშ გათელონო. მემკვიდრე რომ ჰყავდეს, მაშინ არაფრის დარდი არ ექნებოდა მეფეს. უფლისწულს მთებში გახიზნავს, თვითონ კი ლომივით დაერევა მონლოლებს. და თუ ბრძოლაში დაეცემა მეფე, საქართველოს ახალი მეფე მოველინება, ხალხს წინ წარუძღვება და ობლობას არ აგრძნობინებს.

გოგინამ შეატყო, უძეობის ხსენება ეკალივით მოხვდა მოხუც მშობელს გულზე. ხელი მოხვია მხრებზე, ჭალარა თმებზე ეამბორა.

– ალექსანდრე დადებული: გვანცას შემდეგ არავის შევირთავ-მეთქი ცოლად, მაგრამ ღვთის ნინაშე პირშავად გამოვდივარ დედაჩემო. ამ კვირას ფეხშიშველი ვეახლები ვარძიის ღვთისმშობელს, შენდობას შევთხოვ. განა ჩემი ბრალაია, თუ პირობას ვტყენ? ვარძიის განგებამ მომივიღია ქორსატეველასთან წმინდა ანგელოზი, ძალა მომცა გვანცას ორეულის გადასარჩენად. საღვთოს შევნირავე, სულს გავინმენდი, მერე კი ელჩებს ვახლებ ვარაზგულს, თამარის ხელსა ვთხოვ. იმედია უარით არ გამომისტუმრებს ბასიანის ომის გმირი, მერე ქორწილის დღესაც დავთქვამთ. – ნუ გეშინია, ვარძელისძეთა გვარს უმემკვიდრედ არ დავტოვებ, დედაჩემო.

სიხარულისგან თვალეგაბრწყინებულმა ნინომ შვილის ხელები გულში ჩაიკრა. დამჭყნარი თითებით ერთხელ კიდევ მოეფერა შევერცხლილ თმებზე და სიხარულით ავსილი გულით მოსასვენებლად მარტო დატოვა ერთი თვის წინ დაკარგული შვილი.

* * *

სიხარული იყო ვარაზგულის ოჯახში. გოგინა ვარძელისძის მიერ გამოგზავნილი მამულნი სიხარულით მიიღეს. ვიდრე თამარისა და გოგინას ნიშნობაზე სიტყვა ჩამოვარდებოდა, ვარაზგულმა სტუმრებს თავისი დარბაზები მოატარა, შემდეგ ვეება ჭადრებზე შემოხვეულ მუხლის სიმსხო ვაზებთან მიიყვანა ისინი, არწმუნებდა: პაპაჩემმა დარგოო დარუბანდის ბრძოლის სამახსოვროდ.

მოენონა ანანიას ორმოცის ველზე გაშლილი ბაღე-ბი, შეუქო მასპინძელს მარჯვენა. გაიცინა ვარაზგულმა. ერთ ვეება ტოტებგაშლილ თუთას შემოხვია ხელე-ბი. ბავშვივით ხარობდა, მერე თვალი ჩაუკრა გვერდზე მდგარ ქიტყსას.

– აბა, თუ გამოიცნობ, რამდენი წლისა იქნება ეს ხე, ანანია! ახედ-დახედა ანანიამ ხეს. თითები გადაუსვა კანზე. გაოცდა.

– ამ ხეს, ბატონო ჩემო, სამი კაციც ვერ შემოანვდენს ხელებს... ისე ამაყად და მხრებგაშლილი გასცქერის ხერთვისის ციხეს, ასე მგონია, ერთ იმდენს კიდევ იცოცხლებს, რამდენიც უტოცხლია აქამდე.

– ღმერთმა ქნას, ჩემო ანანია, იმდენ ხანს მდგარიყოს ფეხზე, ჩემი თამარის შვილიშვილებსაც ეგემოს მისი ნაყოფის სიტკბო, – თქვა ვარაზგულმა. მერე ხელი გადაუსვა თუთის დახეთქილ კანს:

– ამ ხეს ერთი რამით ვგავართ ადამიანები, ანანია!

– მაინც რით?

– იმით, ჩემო ანანია, რომ თუ გადაჰკაფე და წყალი არ მოაკელი, იმ წელსვე ამოიყრის ყლორტებს, ერთ წელშივე დაიმსხვილებს ტოტებს და ნაყოფსაც მოისხამს. ასე ვართ, ჩვენც. რა გინდა მწვავედ არ დაგვიქციონ სახლ-კარი, სამშობლოს სიყვარული ყლორტებს მაინც ამოგვაყრევენებს, ხვალინდელ დღეზე მაინც დავგაფიქრებს.

ანანიას მოენონა მოხუცის ბრძნული ნათქვამი. ხელი კვლავ გადაუსვა თუთის ხეს დახეთქილ ტანზე. მერე თვალი გაუსწორა ცის ლაჟვარდში აჭრილ ხის ჰაეროვან ტოტებს, შეშურდა კიდევ მისი...

იმ საღამოს დიდმა სიხარულმა დაისადგურა ვარაზგულის ოჯახში. ანანიამ, ქიტყსამ და თანდღამ წვევასაც არ დაუცადეს, თვითონვე შეავსეს ჭიქები. ვარაზგულის დიდი ოჯახი დალოცეს.

– მოხუცდი, შვილო. – თქვა ვარაზგულმა, რამდენიც არ უნდა ვეცადო, ახლა სიჭაბუკე მაინც არ დამიბრუნდება. ჩემი ბედნიერება ამჟამად ის არის, ჩემს შთამომავალთა ბედნიერება ვიხილო. – ვარაზგულს ხელი უკანკალებდა, ანეული ჭიქიდან წვეთ-წვეთად ეღვრებოდა ღვინო სუფრაზე. – ერთი, ნისქვილის ქვა არ დაბრუნებულა ჩემს თავზე, შვილო, თორემ ცხოვრებაში ყველაფერი მინახავს. ახლა პატივისცემისათვის ხელის გულზე ერბო-კვერცხიც რომ შემინვა და მომართვა, მაგითაც ვერ გამაკვირვებ.

დიდი დარბაზი შეევესოთ სახელდახელოდ მონვეულ სტუმრებს. ვარაზგულს არაფერი დაეშურა მათთვის. სადღეგრძელო თვითონ ვარაზგულმა წარმოთქვა. პირველს მეორე მოაყოლა და ასე თამადაობაც თვითონვე იკისრა.

– რა ვქნა, სიჭაბუკიდანვე ძალაუფლების მოყვარული კაცი ვიყავიო, – დასძინა სიცილით. ანანია ხედავდა ვარაზგულის დიდ ოჯახს, გულით უხაროდა თამარისა და გოგინას ბედნიერება. როცა შეატყო, აუცილებელი სადღეგრძელოები მოათავა, ჭიქა გვერდზე მინია, მასპინძელს მიუბრუნდა და უთხრა:

– დღევანდელი შეხვედრა იმას მანიშნებს, რომ ჩვენს საქმეს კარგი დარი უდგას. ამიტომ ჯობია ახლავე დავთქვათ ქორწინების დღე.

ანანიამ სიტყვის დამთავრება ვერ მოასწრო, რომ

დარბაზის კარი ორმა მეომარმა გამოალო. ზღურბლი თორ-აბჯარიანმა მეომარმა გადმოჰკვეთა, მიმოიხედა ირგვლივ, მოუბოდიშა მონვეულ სტუმრებს, მერე მზერა ვარაზგულზე გადაიტანა და მუხლი მოიყარა მის წინაშე.

– რაიმე ხომ არ მოხდა, მგელიკავ! – თქვა ვარაზგულმა და ფეხზე წამოდგა.

– ჩემი ბიჭები ფიზილად იცავენ ყველა გზაჯვარედინს. მათ უკითხავად სულიერი ვერ გადმოლახავს ორმოცის ციხის საზღვრებს, მაგრამ... მორჩილად თავი დახარა მოსულმა:

– ბატონო ჩემო, თუ შეიძლება, ერთი წუთით, გადახედეთ ხერთვისის ციხისკენ საეჭვოდ მომავალ ცხენოსნებს. იქნებ არც ღირდა მათ მოძრაობაზე ყურადღების შეჩერება, მაგრამ, ვშიშობ, მონღოლთა ნაშეიერი არ იყვნენ სადმე ჩასაფრებულნი.

* * *

ვარაზგული სუფრიდან წამოდგა, დაამშვიდა სტუმრები:

– ჩემს დარბაზებს ისეთი სქელი კედლები იცავენ, თვით ჩინგის-ხანიც კი ვერ დალაშქრავდაო თავისი რჩეული მხედრობით, – მერე ანანიას გადახედა:

– მე მაინც ვაპირებდი ჰაერზე გასვლას, იქნება თქვენც გსურდეთ ხუთიოდე წუთით სუფთა ჰაერის ჩაყლაპვა.

ანანიამ ხელით ანიშნა ქიტვასა და თანდილას, – თქვენ დარჩითო აქ.

სუფთა ჰაერი ესიამოვნა ნაღვინე ჭაბუკს, ახედა ცაზე მოკიაფე ვარსკვლავებს. მთვარის შუქზე განაბულიყო ხეობა, მხოლოდ მტკვრის ჩხრილი არღვევდა მყუდროებას. საროს ქარაფებზე ჰკიოდა ჭოტი.

ვარაზგული და მგელიკა ხერთვისისაკენ მომავალ გზას გაჰყურებდნენ. დაბალი ხმით რაღაცას უმტკიცებდა მგელიკა პატრონს. ხელი ჩაიქნია ვარაზგულმა, გვერდით ჩაუარა ანანიას:

– რაღაც ჩრდილები აფრთხობს ამხელა კაცს. მონღოლთა ამბავი კარგად ვიცი, მელიასაც კი გაეჯიბრებიან სიეშმაკეში. არც მე ვარ მაგათზე ნაკლები. ორიოდ დღის წინ ჩვენს ბიჭებს მგლის ხაფანგები მოვანყობინე ციხის გარშემო. თუ გაბედეს და ამ ღამით მოუახლოვდნენ ჩემს დაბრაზებს, ხვალ დილით, კარგი საყურებლები იქნებიან. არ ღირს, ჩემო ანანია, მათი გულისთვის ტკბილი ლუკმის ჩამწარება.

ანანიამ ერთხელ კიდე გადახედა მთვარის შუქით განათებულ მტკვრის ხეობას, შეისწორა მოვერცხლილი სატევარი. ნელი ნაბიჯით დაჰყვა ქონგურიდან დაბრაზისაკენ მიმავალ კიბეებს.

– ერთი წუთით, ნუ აჩქარდებით, ბატონო! – მოესმა ზურგს უკან. შედგა ანანია. მოხედა ჩრდილში მდგარ თორ-აბჯარიანს.

– მე მეუბნები?

– დიახ, თქვენ! იმედია არ გამინყრებით, თუ ორიოდე წუთს დაგაკარგვინებთ, თან გულში ჩაიჭედავთ ჩემს ნათქვამს და გოგინას გარდა ამას არავის გადასცემთ!

ანანია წუთით ჩაფიქრდა, ვერ გადაწყვიტა, რა ეპასუხა თორ-აბჯარიანისათვის. ან რა ჰქონდა სათქმე-

ლი ვარაზგულის მსახურს ასპინძის ციხის პატრონისათვის.

– მაინც რა გადავცე ჩემს პატრონს? – ისე თქვა ანანიამ, რომ თვალი არ მოუშორებია სიბნელეში მდგომისათვის.

– ის, რასაც ახლა გეტყვი!

– გისმენ ბატონო!

– ასე უთხარი, ჩიხორიშელმა მგელიკამ შემოგითვალა, – დაივიწყე ორმოცის ციხისკენ მიმავალი გზა, თორემ, ვფიცავარ დედაჩემის წმინდა საფლავს, სამუდამოდ დაუბნელებ მზის სინათლეს.

ანანიამ იგრძნო, როგორ უნებურად გაექცა ხელი სატევრისაკენ და კედლისაკენ ისკუპა სხარტად.

სინათლის შუქით განათებული დარბაზიდან სიცილ-კისკისით ვიღაც ქალი გამოვიდა, წინ ჩაუარა ისე, რომ არ შეუნიშნავს სატევარმომარჯვებული სტუმარი, თან მწვადის საამო სუნი გაიყოლია.

– ნუ სულელობ, სტუმარო! – მოესმა გვერდიდან. ახალა შენიშნა – შორიახლოს შუბმომარჯვებული ორი მეომარი იდგა.

– ნუ სულელობ, სტუმარო! – კვლავ მოესმა ჩუმი, დაბალი, გამყინავი ხმა, – ნუ სულელობ, თორემ ამ შუბზე მწვადივით აგაგებ.

– ჩააგე ეგ სატევარი და რაც გითხარი, ის გადაეცი შენს პატრონს. მგელიკამ შემოგითვალა – ძმასავით მიყვარხარ, მაგრამ ცოცხალი თავით თამარს არ დაგანებებო. გაიგე? ხოლო თუ ჭკუით არ იქნებიო, თავისი მონღოლი მოთარეშებით ასპინძის ციხეს ნაცარტუტად აქცევს და ორმოცის ციხესაც ზედ მიაყოლებსო. უთხარი, უფრო დიდი სანთლები დაანთოს ვარძიამი. უფალს შესწიროს მადლობა, რომ თამარის გულისათვის აქამდე არავისთვის დამიშავებია რამე... შენც ჭკუით იყავი, იცოდე, ნიშნობაზე ენა არ დაასველო, თორემ...

– თორემ, რა!

– თორემ ის, რომ ცოცხლად მარტო შენ კი არა, აქედან ვერავინ გააღწევს!

– მაშინებ, კიდეც?!

– როგორ გეკადრება, ბატონო, მხოლოდ გაფრთხილებ!

თორ-აბჯარიანები ჩუმად გასცილდნენ იქაურობას. ანანიამ იგრძნო, როგორ დაჰკარგოდა ფერი. ღრმად ჩაისუნთქა სუფთა ჰაერი, ამონვდილი სატევარი ქარქაშში ჩააგო, ხელები ჩამოიხვია სახეზე, ვერ გარკვეულიყო, რა მოხდა, რა უნდოდათ ამ თორ-აბჯარიანებს მისგან.

ერთხანს გარინდებული იდგა, მერე სწრაფად ჩაიარა კიბე და დარბაზში შევიდა. ვარაზგული მამულის სადღეგრძელოს ამბობდა. ყველა ფეხზე იდგა და სულგანაბულები უსმენდნენ მსცოვანი თამადის სიტყვას. სადღეგრძელო სულმოუთქმელად გამოსცალა ყველამ.

ანანიამ ცოტა ხანს დაჰყო სუფრასთან, მერე ვარაზგულს მოუბოდიშა: – შეუძლოდ ვარო და გაეცალა ლხინს.

ვარაზგული ფეხდაფეხ გამოჰყვა სტუმარს.

ანანიამ დაიმარტოხელა მასპინძელი.

– კეთილ საქმეზე მოვსულვარ, თქვენთან, ბატონო, ამიტომ მინდა ყველაფერს დასასრული ჰქონდეს.

მონღოლთა გაუთავებელმა თარეშმა შეგვიბლალა ყველა წმინდა, ამიტომაცაა, რომ ნაკლებ ყურადღებას ვაქცევთ ადათს. იმედია, მომიტევენ, თუ ჩემი პატრონის აზრს გეტყვი: ასპინძის ციხის პატრონს სურს, თუ თქვენი დიდი ოჯახის ნებაც იქნება, თოვლის მოსვლამდე, დაინეროს ჯვარი. ქორნილის დღეს პატრონის უკითხავად ვერ დავთქვამთ, სანდო კაცის პირით შემოგივლით ამ დღეებში ყოველივეს, ნვრილად, – თქვა ანანიამ. მერე ერთხელ კიდევ გაიმეორა ათასჯერ ნათქვამი: გოგინა სულმოუთქმელად მომელის, ამიტომ ირი-ყრაჟებს თუ არა, თქვენი ციხე-დარბაზების მიტოვება მაქვსო განზრახული.

ვარაზგულმა შეატყო – რაღაც ცეცხლი ტრიალებდა ანანიას გულში. აღარ დააძალა სტუმარს, ძილი ნებისა უსურვა და თან ექვებით სავსე მზერა გაიყოლა.

* * *

ორმოცის ციხეში მომხდარი ამბავი დანვრილებით აუნყა ანანიამ პატრონს, თან ისიც დაუმატა, ამის შესახებ ვარაზგულსა და თამარს არაფერი შეუტყვიათო.

გოგინა ერთხანს გაოგნებული მიმოდიოდა ოთახში, მერე კარადასთან შეჩერდა, დაგრაგნილი უსტარი ამოიღო.

– თქვენი წასვლის შემდეგ მომიტანა მალემსრბოლმა ეს წიგნი... მესტუმრე ჯიქური სასწრაფოდ ხლებას მიბრძანებს, თბილისში. როგორ მოვიქცე, არ ვიცი, ანანია. ცოლის შერთვა სახვალიოდ რომ გადავდო, ვფიქრობ, სამუდამოდ დავკარგავ მას. არ იფიქრო, მგელიკა მაშინებდეს თავისი მოთარეშეებით... მე იმისა მესინია, თამარს არ აუტეხონ რამე. შენ კარგად იცი, ჩემი კეთილი სამსახური არავისთვის დამიმადლებია, ანანია. არც ვარაზგულის დიდ ოჯახს დავაყვედრებდი, უარით რომ გამოესტუმრებინეთ, მაგრამ გვანცას ორეულს მგელიკას კი არა, მაღალი ღმერთიც რომ შემედავოს, მასაც კი არ დავუთმობ ნებით....

შენ კარგად იცი, ფიცი მქონდა დადებული – გვანცას შემდეგ არავის შევირთავ-მეთქი, ცოლად... მაგრამ, თვითონ თამარმა გადამადგმევინა ეს ნაბიჯი: სანდო პირით შემომითვალა: – შენთვის ვლოცულობო დღეღამ, მოდი და მიპატრონე, თორემ უცრემლოდ მოკვდებო შენი თამარი...

ანანიამ მხრებზე ხელი მოუცაცუნა პატრონს, სამფეხა სკამი მოიჩოჩა გვერდით, – ჩამოჯექიო, – სთხოვა მორიდებით.

არასოდეს ენახა გოგინას თვალზე ცრემლი. მზერა მოარიდა პატრონს.

– მე ვფიქრობ, დაყოვნება კარგს არ მოგვიტანს. ამიტომ, სჯობია, ხვალვე ვესტუმროთ ვარაზგულს საქორნილოდ.

– ხვალ არა, ანანია! სჯობია ახლავე დავიჭიროთ თადარიგი, რადგან მესტუმრე ჯიქურს არ უყვარს, როცა მის ბრძანებას უგულოდ ეკიდებიან. გული მიგრძნობს, რაღაც უჩვეულო უნდა მოხდეს, ჩემს ცხოვრებაში... არასოდეს მემინია ბედისა, მაგრამ, ვშიშობ, ვაითუ ბედმა ისე მიგვერდოს, სამუდამოდ წავიდე სამართლიანობისათვის მეზობლი, ცხოვრებაში გაუხარელი. ათიოდე მოლაშქრე ვიახლოთ თან. ქიტესასა და თანდილას საიდუმლოდ გაანდე, ასპინძის ციხიდან ჩვე-

ნი გასვლის შემდეგ, დაიჭირონ საქორნილო თადარიგი. აბა, შენ იცი, თუ ოდესმე გვევარება შენი პატრონი, ახლა უნდა დაუმტკიცო ეს სიყვარული...

ანანიამ შეატყო, კიდევ რაღაცის თქმას აპირებდა გოგინა, აღარ დაუცადა სათქმელს, სწრაფად მოტრიალდა კარისკენ. ეზოში გამოსულმა მეჯინიბეს უხმო. ცხენების სწრაფად შეკაზმვა უბრძანა. შემდეგ თანდილა გაიხმო გვერდზე და ჩურჩულით გაანდო პატრონის ნააზრვეი.

საბრძოლო აბჯრებზე საზეიმო ჩოხები გადაიცვეს ბიჭებმა. ცხენები გამოაჯირითეს მოედანზე. ლაგამს ხრავდნენ მუხლმაგარი, ნასუქი ულაყები. დორბლიანი ლაშებით ცდილობდნენ ალვირი წარეტაცათ მხედრებისათვის.

მცირე ხანში გამოვიდა გოგინა ვერძელის ძეც, სიხარულის ნაპერწკლები ელავდნენ მის მუქ, ღრმა თვალებში. დაკოჭრილი ხელები მოუთათუნა ბრძოლებში დაკენწლილ „მერცხალას“, მერე სწრაფად მოექცა ცხენზე და პირჯვარი გადაინერა.

– რაც არის არის, ანანია! გწამდეთ, ღმერთი ჩვენთანაა, რადგან მისი სახელით ვებრძვით უღმერთობას.

მერე, გამეტებით სტკიცა მათრახი ლაჯებში მომწყვდეულ მერანს, – მომყევითო! – დაიძახა და ნახევრად ღია კარიდან ისარივით გაიჭრა შარაზე.

* * *

ვარაზგულმა ხელები გამალა. გაცივებისაგან სასწრაფოდ შეყარა ტაძრეული.

გოგინამ ერთხელ კიდევ წაუკითხა მესტუმრე ჯიქურის მიერ გამოგზავნილი წვევის წიგნი, – სასწრაფოდ ხლებას მთხოვსო. თბილისში რომ არ წავიდე, ლალატს დამწამებენო სამშობლოსა და მეფის წინაშე. წასვლის შემთხვევაში კი, ვინ იცის, ეგების რამდენიმე თვე მომინოსო თბილისში ყოფნამ.

ვარაზგული ატყობდა, რაღაც ცეცხლი ტრიალებდა გოგინას გულში. ხალხის თანდასწრებით ვერც ჭმუნვის მიზეზი გამოჰკითხა, ვერც აჩქარების. არადა, ასე ნაუცბადევადა ქალის გატანება იმას ნიშნავდა, რომ სახელი გაეტეხა ხალხის თვალში.

უპურმარილოდ მაინც ვერ გაგიშვებ, ჩემო გოგინავ, მამა-პაპათა ამ წმინდა ადათზე ნუ დამადგმევინებ ფეხს. ასე ადვილად ვერ შეველეოდი თამარს, მაგრამ მისი სიცოცხლე შენ გეკუთვნის. გაუფრთხილდი და შენი ერთგული იქნება მრავალჟამს... ოლონდ, თქვენ მეყოლეთ კარგად და ეშმაკსაც წაუღია ჩემი ბებერი სული. ოლონდ, თქვენზე გავიგო კარგი და იმ ქვეყანაშიც კი, თქვენზე ვილოცებ, მუდამ, შვილებო!.. – მერე თვალზე მომდგარი ცრემლი ამოინმინდა მოხუცმა, გადახედა შორიასლო მდგარ ქალებს, ახალგაზრდულად დაუტატანა, – რას მომჩერებინართ, ჩქარა გამალეთ ლხინის სუფრაო.

დატრიალდა დიდი და პატარა. ბუხარში გაჩაღდა ცეცხლი, აბღავლდა საკლავი, აკრიახდნენ ქათმები, რიყეზე აცეკვდნენ ორაგულები...

ძლივს მოძებნა გოგინამ თუთის ძირში განმარტოებული თამარი, გვერდით მიედგა ჩაყვითლებული მსხლით სავსე კალათა, ჩაფიქრებული იჯდა და მტკვრის მოლივლივე ტალღებს მისჩერებოდა ლამაზი, შავი თვალებით.

– რამდენი ხანია დაგეძებ. შენ კი, აი, თურმე, სად მემალბები! – თქვა გოგინამ.

შეკრთა ქალწული, სწრაფად წამოდგა ფეხზე, მიმოიხედა, ძლივს დაიოკა მოძალებული სუნთქვა.

– ვინც დაეძებს, ყოველთვის იპოვისო, ასე მითხრა პაპა ვარაზგულმა. – მერე მზერა გაუსწორა ჭაბუკს: – ასე აჩქარება კარგს არას მოასწავებს. ალბათ, მოხდა რაიმე და სათქმელს მიმალავ.

– რა უნდა მომხდარიყო ისეთი, მესტუმრე ჯიქურის წიგნმა დამაჩქარა, დედაჩემი მეცოდება, ამდენი ხანია რძლის მოლოდინში ათენებს და აღამებს საბრალო ქალი. შიშობს, ვაი თუ კიდევ არ მელირსოსო შენი ბედნიერება.

გაიღიმა თამარმა. მსხლით სავსე კალათა მიაწოდა გოგინას.

– თან მიირთვით, თანაც წამომალბებინე, თორემ, აქ რომ ვინმე დაგვინახოს, რას იტყვის ხალხი.

– დაე, იეჭვიანონ, სხვასთან ხომ არ ვარ, ჩემს საცოლესთან ერთად ვკრეფ მწიფე მსხალს.

– აბა, ჩქარა მოუსვით აქედან, თორემ... – იცინოდა თამარი და თან ციხისაკენ ეწეოდა გოგინას.

– თორემ რა, ჩემო ვარდო.

– თორემ, ისა, რომ მეშინია არ დავკარგო დღევანდელი ბედნიერება.

– მერე, ვინ უნდა წავგართვას იგი?

– აბა, რა ვიცი, ქვეყანაზე განა ცოტაა გულბოროტი ადამიანი?

– გულბოროტებისა გულსუსტებს ეშინიათ, ჩემო ვარდო, შენს თავს კი ცოცხალი თავით არ დაფუთობ არავის...

იცინოდა თამარი.

– ცოცხალი თავით არ დამთობ, განა?!

– არ გჯერა? – შედგა გოგინა, კალათა ძირს დაუშვა, მერე გვერდზე მდგარ კაკლის ხეს შემოხვია ხელები. – ასე მგონია, რომ მოვინდომო, ამ ხესაც კი ფესვებიანად მოვთხრი.

– აბა, ჰე... ტარიელმა ქაჯეთის ციხე დალენა, შენ კიდევ ამ კაკლის ხის მოთხრით დამიმტკიცე სიყვარული, მზად ვარ გიერთგულო – ისევე ახარხარდა თამარი...

მეთევზეებმა პირდაპირ გადმოჭრეს გზა. მძიმე კალათები შეედგათ მხრებზე, გოგინამ შეატყყო, თუ არ გაეცლებოდნენ, თავს წამოადგებოდნენ ფეხებ დაკაპინებულები. სწრაფად წამოავლო კალათას ხელი, ილაპარაკა ამოიჩარა, ორიოდ ნაბიჯით დაენია წინ წასულ თამარს. კალათა წუთით დადგა ძირს. ხელი მოხვია ქალწულს, გადაუნია კისერზე შემოხვეული მანდილი და... ყვრიმალზე აკოცა. მერე უშვა ხელი, ნაბიჯით უკან წარსდგა და თითქმის ჩურჩულით თქვა:

– პაპა ვარაზგულს გადაეცი, დღეს, დაღამებამდე, უნდა დავბრუნდე ასპინძის ციხეში. ხათრს ვერ გაგიტყვს მოხუცი, რადგან შენი სიტყვა მასთან ყველაზე მეტად სჭრის.

– კარგო, – თავის დაქნევით თქვა ქალმა, მერე სწრაფად გადაეწოდა ქვის ყორეს და გოგინაც ციხის ეზოში გაიყოლია.

* * *

სადარბაზოში შესვლისას ანანია შემოეყარა პა-

ტრონს, გვერდზე გაიხმო, – მთელი ციხესიმაგრე ფეხდაფეხ დავიარე ბიჭების თანხლებით, მგელიკას კვალს ვერ მივაგენი. ვარაზგულსაც ვკითხე მისი ასავალ-დასავალი. დილის შემდეგ არავის უნახავს იგი.

– რატომ დაეძებო? მკითხა მოხუცმა. ისე-მეთქი, ვიცრუე.

– ვფიქრობ, ავი განზრახვა უდევს გულში, თორემ ასე მელიასავით არ გაიპარებოდა ორმოცის ციხიდან. სჯობია ვარაზგულს საიდუმლოდ გავანდოთ ეს ამბავი, თან გავაფრთხილოთ – ჩვენი წასვლის შემდეგ არაფერი აუტყვხოს მის ციხესიმაგრეს მგელიკამ.

– კარგი, – თქვა გოგინამ, – მე მოვასხენებ ვარაზგულს. დაე, იცოდეს, რა სულის პატრონია მგელიკა. ისე, ჩემი ბრალიცაა, ერთხელ გზაზე გადამეღობა და ვაპატიე თავხედობა მხოლოდ იმისათვის, რომ ერთად ვებრძოდით ჯალალ-ედინის ურდოებს, გარნისის მიდამოებში.

შემოდგომის მიმქრალი მზე დამზერდა თავს ორმოცის ციხეს. საროს ფერდობებზე შეფენილი ცხვირის ბლავილი მოისმოდა შორიდან. მტკვრის ტალღების ჩხრიალი იკარგებოდა მოქეიფეთა სუფრულში. ხარობდა მრავალჭირგამოვლილი ვარაზგულის ოჯახი.

* * *

მექორნილეები ხვილიშის ხევს ასცდნენ და სოფლის ეკლესიას გაუსწორდნენ. ღამის მყუდროებას ძაღლების ყეფა არღვევდა. თავანუელი „მერცხალა“ უთქმელად მიიკვლევდა გზას.

გოგინას მხარდამხარ მიჰყვებოდა მტრედით თეთრ ჭაკზე მჯდარი თამარი.

მექორნილეები ჟინჟილებით ანათებდნენ გზას, მხიარულობდნენ, უხაროდათ პატრონის ბედნიერება.

ლალობდა გოგინა. გზადაგზა ათასგვარ ამბებს მოუთხრობდა თამარს.

– ეს ეკლესია ერთ-ერთი უძველესი ეკლესიაა სამცხეში, ვინმე დაყუდებულ ბერს – გიორგის აუშენებია მეშვიდე საუკუნის დამდეგს, ჩემო ვარდო!

ქრისტეს მსახურნი ოდითგანვე მწირ ადგილებს ეტანებოდნენ ეკლესიათა მშენებლობისას. მაგრამ დღემდე ვერ გავრკვეულვარ, ამ გზათა შესაყარზე რად აღაშენეს ეს ეკლესია.

თვითონ ფეხდაფეხ მაქვს დავლილი ახჩიის, ალანძიის, ზედა ვარძიისა და წუნდის ეკლესიები. თითოეული მათგანი ტყუპის ცალივით გვანან ხვილიშას. ადვილი შესაძლებელია, კოხტას ხევის გამოქვაბულებში დაყუდებულ ბერს ქვა-კარკლების სიახლოვემ მთააგონა იმ ადგილას მისი მშენებლობა.

რამდენიმე წუთის წინ ჩიხორიშის ხევი გამოვიარეთ, ალბათ, შენიშნე კიდევ, ხევი ჩაკარგული სოფელი.

– მგელიკას სოფელია, არა?! – წყნარად თქვა თამარმა.

– დიახ, ჩემო ვარდო, მგელიკას სოფელია ჩიხორიში. ათიოდე წლის წინ მონღოლებმა დალაშქრეს იგი. რის წაღებაც შეძლეს, წაიღეს, რისაც არა და, ცეცხლს მისცეს ყოველივე...

ორმოცამდე ოჯახი ასპინძის ციხეში შემოიხიზნა მაშინ. შემდეგ ხელახლა დასახლდნენ სოფელში, არავინ

ისურვა მამა-პაპათა უძველესი კერიის გაცემა...

ალფ-ასლანის დროსაც დაულაშქრავთ სამცხის სოფლები თურქ-სელჯუკებს. მეფე ბაგრათი ამ მიდამოებში დახვედრია მტერს, მაგრამ ვერას გამხდარა.

თურქ-სელჯუკებს სხვა სოფლებთან ერთად ჩიხორიშიც გაუძარცვავთ და დაუნვამთ. მთელი სოფლის მოსახლეობა შეუპყრიათ. მოხუცები დაუხოციათ. ახალგაზრდები კი ახალქალაქის ციხეში მდგარ ალფ-ასლანისათვის მიუგვრიათ. მათ შორის ყოფილა თექვსმეტი წლის ასული თამთა...

ულამაზესი ყოფილა თამთა, მის რძისფერ სახეს, შავ თვალებსა და მსხვილ ნაწნავებს ვერვინ აღუდგებოდა წინ.

გაოცებულ ალფ-ასლანს მუხლი მოუყრია მის წინაშე და ვით არამინიერ, ზეციდან მოვლინებულ არსებაზე, ისე ულოცია.

გვერდიდან არ იშორებდა თურმე მრისხანე მბრძანებელი თამთას, სადაც არ უნდა ყოფილიყო, მისი სილამაზე ედგა თვანლინ.

ვერც ოქრომ და ვერცხლმა, ვერც აღმოსავლეთ მბრძანებელთა აურაცხელმა სიმდიდრემ და ფუფუნებამ ვერ მოხიბლა თამთა, სამშობლოზე ფიქრით ჩამომდნარა საწყალი ქალი.

არავისთვის გაუმხელია ჭმუნვის მიზეზი. გულში ჩაუკლავს დარდი და ვინც არ უნდა მისულიყო მის სახსავად, დასტაქარი თუ დავრიში, ყველას მშობლიური სოფლის ამბავს ეკითხებოდა, თურმე.

დადარდინებულა ალფ-ასლანიც. დასტაქრებისათვის წერილად გამოუკითხავს თამთას სწეულებათა მიზეზი... ისიც გაუგია – ძველი ბერძნები ამ სწეულებას „ნოსტალგიას“ უწოდებენო, თავიანთ ენაზე, რასაც ჩვენებურად „სამშობლოს სევდა“ ჰქვია, ჩემო ვარდო...

გულისყურით უსმენდა თამარი გოგინას მონათხრობს. თამთას ბედმა დაალონა, თავის ცხენი გოგინას ცხენს მიაკრა ისე, რომ გოგინას სუნთქვაც კი ესმოდა ღამის წყვდიადში.

– თამთას ბედმა ხომ არ შეგაშინა, ჩემო ვარდო! – თქვა გოგინამ და ალვირი მიუწია „მერცხალას“.

– შენთან არც ჯოჯოხეთში შემეშინდებოდა, – თქვა თამარმა, მერე ალვირი მიუშვა ცხენს, ოდნავ წინ გაუსწრო გოგინას.

– მერე, მერე, რა დაემართა თამთას? – იკითხა ცნობისმოყვარედ.

– სამშობლოზე ფიქრით დასწეულებულიყო თამთა... რა მოგარჩენსო, – ეკითხა ალფ-ასლანს.

– რა და, ჩემი სოფლის წყალიო, – უთქვამს თვალცრემლიან თამთას.

– შენი სოფლის წყალიო?! – გაოცებით უკითხავს ალფ-ასლანს, – ნუთუ ისეთია, სწეულებას რომ კურნავსო, იგი?

– უბრალო როდიაო ჩემი სოფლის წყალი, იგი წამალიაო სამშობლოსათვის დაკარგულისათვის, – უთქვამს თამთას.

იმავე დღეს გამოუგზავნია ალფ-ასლანს მალემსრბოლი საქართველოში, დღე და ღამე უვლიათ. მიუღწევიათ ჩიხორიშამდე, გაუფსიათ თუნგი, სწრაფად შემფუდარან ცხენებზე.

ამ ადგილებში რომ მოსულან, მალემსრბოლს

მხატვარი სოფიო ქელიძე

უფიქრია, რა წყალია ნეტავი ისეთი, სწეულებას რომ ჰკურნავსო.

რამდენიმე ყლოუპი მოუსვამს თუნგიდან, მერე შემინებია, ნაკლული თუნგი როგორ მივუტანო პატრონსო და ხვილიშის წყლით შეუვსია იგი...

სწრაფად გადაუვლია მთები და ველები, დროზე შეუსრულებია თურქ-სელჯუკთა სარდლის ბრძანება.

საკუთარი ხელით მიურთმევია წყლით სავსე თუნგი თამთასათვის ალფ-ასლანს...

ლონემიხდილ თამთას ძლივს წამოუწვია სარეცელზე თავი, სიხარულით მოუსვამს წყალი, მერე პირფვარი გადაუნერია და უთქვამს: „რა კარგი ხარ, ჩიხორიშო, ხვილიშა რომ არ გერიოსო“... – უთქვამს და იქვე განუტყევებია სული.

დამწუხრებულ ალფ-ასლანს დიდხანს უგლოვია თამთა, მერე უბრძანებია: – თამთას ნებში წაიღეთ და მის მშობლიურ სოფელში დაკრძალეთო.

სოფლის შესასვლელთან ერთ პატარა ბორცვზე დაუკრძალავთ გაუხარელი ასული.

ამბობენ, თურმე, საღამოობით მოფრინდებოთ თამთას სული ამ საფლავთან, ესალმუნებოთ ჩიხორიშის წყალს. განთიადისას კი ერთ პეშე მინას უბეში ჩაიყრის და ისევ მიფრინავსო უცხო ქვეყნებში სახეციალოდ.

ბევრჯერ უცდიათ ჩიხორიშელებს სულის დაჭერა, მახეც კი დაუგეს საფლავის სიახლოვეს, მაგრამ გრძნეული ყოფილა თამთას სული, წინდანინ გრძნობსო მოახლოებულ ხიფათს და დროულად გაცვლებოთ ჩასაფრებულებს.

გოგინამ შეატყო სიბნელები იცრემლებოდა თამარი.

– ნუ, ნუ სტირი, ჩემო ვარდო, თორემ არასოდეს აღარ მოგიტხრობ ასეთ მწუხარე ისტორიას.

გაიციან თამარმა, ცხენს მათრახი გადაუჭირა, წინ გაიჭრა სიბნელეში. ფეხდაფეხ მიჰყვა გოგინა, – მომყევითო, – გასძახა მაცრიონს.

– დღეს ჩვენი ბედნიერების დღეა, ჯობდა უფრო მხიარული ამბები გაგვეხსენებინა, – მოესმა გოგინას თამარის ხმა.

– მხიარული ამბებიც ვიცი, ჩემო ვარდო, – გასძახა გოგინამ, – გინდა მოგიტხრო, როგორ დამაფრთხო კოდიანის მთაზე კურდღლის ბაჭიამ?!

– ეგ მერე იყოს, ახლა ის მითხარი, რომელია ცისკრის ვარსკვლავი ცაზე.

– აი, პირდაპირ, ღრუბლებში რომ გამოანათებს ხოლმე, მთვარესთან ერთად.

– პაპა ვარაზგულმა მითხრა, ერთ დაყუდებულ ბერს გაუვლიაო გზაზე. ბზე მიჰქონდა გოდრით, თან უპნევია გზადაგზა. ამიტომაა ვარსკვლავთა ზოლი რომ გადაჰყვება ცას ჰორიზონტიდან ჰორიზონტამდე.

ასპინძის ციხე გამოჩნდა თრიალეთის მთათა სწორად. თოვლიან მწვერვალებს ესალმუნებოდა მთვარე შორიდან. მეციხოვნეები უინჟილით ანათებდნენ ციხის მიდამოებს.

– მახარობლად ვინ გავაგზავნო, ჩემო ვარდო?

თამარმა შეაჩერა ცხენი, დაელოდა, როდის მიუახლოვდებოდა გოგინა.

– ვინ და... სიტყვის დამთავრება ვერ მოასწრო, დაფრთხა ცხენი, აღვირი წარსტაცა პატრონს, მკერდით შეეჭიდა ბინდს და საურმე გზიდან გადაიჭრა ქალაში.

– მიშველეთ! – მოესმა თამარის კივილი მაცრიონს.

ცხენს გამეტებით სტკიცა მათრახი გოგინამ და ფეხდაფეხ მიჰყვა თამარს. რამდენიმე ცხენოსანი აესვეტა წინ, გზა უყელეს და ლოდებთან მიიმწყვდიეს „მერცხალა“. უცხო ენაზე უხმობდნენ ერთმანეთს. გამიშვლებული ხმლები ეკავათ ხელში. უთავბოლოდ იქნევდნენ აქეთ-იქით. გოგინასა და მაცრიონის შეკავებას ცდილობდნენ დამხვდურნი.

– ვინა ხართ, რა გინდათ! – დაუყვირა შემოფეთებულებს გოგინამ. ხმა არ გაიღეს უცნობებმა. აღმართული ხმლებით მიეტყვენენ ზედ, ალაფს მითანებული ტურებივით აკივლდნენ ირგვლივ.

ანანია წამოეწია პატრონს.

– ჰკა, მაგათ! – დასძახა ხმამალა. ყალყზე შეაყენა დაოთხილი ცხენი, შიშის მომგვრელად დასჭყვივლა დამხვდურებს, მერე შემოჩეხილთ მკერდით ატაკა ყალყზე შემდგარი ცხენი, გამეტებით გადაჰკრა ხმალი, ლოდებში ჩასწარა ცხენიანად მხედარი. უზანგებზე გასწორდა წელში, – მომყევითო! – გასძახა წამოწეულ მაცრიონს.

დაფრთხნენ უცნობები, პირი იბრუნეს და თავქვე დაემყნენ, ქალაში.

გაშლილ ველზე მისდევდნენ ტანმორჩილ ცხენებზე მჯდომი, ბეჭებ ბრტყელი მეომრები თამარს. „მერცხალას“ სადავე ბოლომდე მიუშვა გოგინამ, გავაზე სიბრტყით გადაჰკრა ხმალი. ამას ელოდა თითქოს ცხენი. ელვასავით გააპო ჰაერი და ისარივით გაიჭრა წინ.

მკერდით ატაკა ცხენი შემოჩეხილ მონლოლს

გოგინამ, მერე გამეტებით გადაჰკრა გამიშვლებული ხმალი. რკინაზე გაინკრიალა ნანრობობა ჯავარდენმა, სწრაფადვე მოუწაცვლა დარტყმა, ჯავშანიანად გაჰკვეთა დამხვდური.

ყურებში უწიოდა თამარის ძახილი. გრძობდა, როგორც იქ, ვარძიის მიდამოებში, მტკვრის მღვრიე ტალღები ხელიდან გლეჯდნენ გვანცას, ახლაც, ამ ბინდში, ასპინძის ციხის სიახლოვეს, ეცილებოდნენ მას სიბნელიდან ასვეტილი შავი მაჯლაჯუნები გვანცას ორეულს.

– თამარ! – უმისამართოდ იძახდა ველზე, თითქოს თვალელები ბინდი ედგა, ვერაფერს ხედავდა, გარდა წინ მქროლავი თამარისა.

– აუუ! – ჰკიოდა სხვისი ხმით.

თავგამეტებით მიუშვა ცხენი, უზანგზე წამოიწია, კვლავ თავგამეტებით გააპო ჰაერი.

მტკვრის ნაპირზე აღმართულ ძენებთან გამოჩნდა ხუთიოდე მხედარი, რომლებიც მანდილაფრიალებული ქალის მომწყვდევის ცდილობდნენ შუაში.

წამოეწივნენ უცნობები თამარს, ლაგამი ნაჰგლიჯეს ხელიდან და კაკავეთის ფონისაკენ იბრუნეს პირი.

გზა გადაუჭრა მაცრიონმა ცხენოსნებს, ქვა-კარკლებთან მიიმწყვდიეს თავდამსხმელები. მხოლოდ ყიყინი ისმოდა ირგვლივ. ხმლების წკრიალს მეომართა გმინვა და ყვირილი უერთდებოდა მთვარის შუქზე. ხელჩართულმა ბრძოლამ მცირე ხანს გასტანა, როცა ასპინძის ციხიდან ჩამოეშველნენ მაცრიონს, მათ ბრძოლა უკვე მოგებული ჰქონდათ.

* * *

დიდხანს ეძებეს მექორწინებმა თამარი. ბოლოს მტკვრის ნაპირზე, კლდეკარულას შესართავთან მიაგნეს, რიყზე ესვენა დედოფალი. თეთრი ცხენი თავზე ადგა გულწასულს და წამდაუნუნ ფრუტუნებდა ობლად დარჩენილივით, ცივი წყალი ასხურა სახეზე გოგინამ. თუთის არაყით დაუზილა საფეთქლები, ძლივს გაახილა თვალი თამარმა: – სად ვარო, – იკითხა შემფოთებით. შემდეგ მზერა გაუსწორა გოგინას. მტრედით მიეკრა მძლავრ მკერდზე, მერმე ცრემლები წასკდა მის შავ თვალებს და ხმამალა ატირდა.

თვალეები ამოუმშრალა გოგინამ, თითებით გადაუვარცხნა სახეზე ჩამოშლილი თმა. მკერდზე მიიკრა მოცახცახე ასული, თან თავისთვის ბუტბუტებდა ხმამალა: – ნუ, ნუ ტირი, ჩემო ვარდო. ვიდრე სული მიდგას მკერდში, ვერავინ წამართმევს შენს თავს.

ბავშვივით იცრემლებოდნენ გარშემოხვეულნი, გულით ინანილებდნენ პატრონის ბედნიერებას.

ბავშვივით აიტაცა ხელში გოგინამ თამარი და ქალიდან საურმე გზაზე გამოიყვანა:

– ნუ მოგიწყენიათო! – გასძახა მაცრიონს. კვლავ

სიხარულით აენტო მისი გული...

კეთილი იყოს შენი ფეხი ჩემს ოჯახში, ჩემო ვარდო. – ჩუმად, თითქოს ყურში წასწურწურულა მკერდზე მინაბულ თამარს. მსუბუქად წამოაყენა ფეხზე, ამაყად მიმოიხედა ირგვლივ და...

– „მრავალჟამიერო!“ – გასძახა მაცრიონს.

კობა მოღებაძე

სირსხვილის გრძნობა დაეკარგათ
თოვლიან ქედებს
და მზის წინაშე მოძველებულ
სამოსს იწვლიან,
თითქოს მწყემსებმა იალოდი გამოიკეტეს
და ზარად ჩააწყენენ ხევემს ნისლიანს.

კობა მოღებაძე

წირველო

ნეტავ გვიანი გრძნობის ცირცელო
მზეს შემახედა შენი თვალებით,
გამაგებინა, მაგ შენს კენწეროს
რად ვერ აშინებს ცივი ქარები?

ანდა, დროებამ რით ვერ მოლალა
ყოფა ტკბილ-მწარე, როგორც იელი?
რომ განერიდოს ფერთა მუქარას
შემოპარება გადამთიელის.

დროა გვიანი – გრძნობა ცირცელის,
ფოფინა რტოთი ვუმზერ განთიადს,
აღარ გაკლია ფერი წითელი,
აღარც ღიმილი აღარ გაკლია.

ნეტავ გვიანი გრძნობის ცირცელო
მზეს მომახვია შენი მკლავებით,
აგერ ნიაფი ისე პირფერობს
ვით კაცისმკვლეელი ხელთათმანებით.

ვიცი, ამ ყინვას გაუძლებს დიდხანს,
მიტომაც მცირე ვარ შებრალებით,
რომ პეპლებივით დღემოკლე ფიფქვას
დარჩები მარად მიუკარები.

ნაგვიანებო ჩემო ცირცელო
რით ვერ გაშინებს ღია კარები?
შენ იცი, ალბათ, რა უძირძველო
ჟინით დაჰქრიან ცივი ქარები.

* * *

უპოვარ არსის ამო განცდას
გადაჰყვენენ წლები და გული დამწყდა
და უიმედო იმედის დაცდა,
როგორც არასდროს მომეპყრო მკაცრად.

რაც კი დრო გადის, მატულობს დარდი,
ამაოებას ვეძახი: ნადი!
უსიყვარულოდ რა ფუჭად გადის
ყოველი დღე და ყოველი წამი.

საქორწილო

ჭაშნიკ-ჭაშნიკ დადუღდები,
მარნიდანვე გამოვთვრები,
კოცნა-კოცნით დაქაღდები,
საქორწილოდ მოირთვები.
ვინაც უსხდეს სუფრას მაშინ,
დაგვიკარით ყველამ ტაში,
რომ სიცოცხლე ვიგრძნოთ მასში,
უსასრულო ამ ტრფიალში.
ჭაშნიკ-ჭაშნიკ, მაგ დალალში
სამუდამოდ დავმკვიდრდები,
კოცონ-ალში, სწორედ მაშინ
აღმაფრენით გავმდიდრდები.
მარნიდანვე, ქვევრის თავში,
გავეხვიე თრობის ხსნაში,
მე იმიტომ მიყვარს თრობა,
რომ ვბედავდე შენთან არშიყს.
ჭაშნიკ-ჭაშნიკ, კოცნა-კოცნით,
ღმერთო, მარად მალოცვინე,
ორი გულის სიყვარული
ახარე და აღორძინე.

* * *

რა საოცრად გაზაფხულდა,
რომ დაგვითბა მიზნის მოსხმად,
მზე ღიმილით დაგვიბრუნდა
და მომინდა ყოფნა მგოსნად.

სხივმა ჩრდილი მიმოფანტა,
 მიახატა მთების კალთებს,
 ციკლამენტა თოთო ფარდა,
 გაზაფხულო, დაგვიფარე.
 თუ არ გენვის სული ძველით,
 რას გაუგებ ახალ სიტბოს,
 უმიზეზოდ არ რბის წლები,
 არ დაგიცდის, არ დაგინდობს.
 სად ხარ, სად ხარ, სიზმრის მგვანო
 სიჭაბუკევე გაქუსლულო?!
 დრომ კვლავ უნდა გადიკაროს,
 ნატვრა უნდა აგვისრულოს...

გაზაფხულის სურათი

სირცხვილის გრძნობა დაეუფლათ
 რტომიშველ ხეებს,
 ვით ადამ-ევას,
 შეცდომის მერე...
 შლიან მარაოს
 ყვავილები სიფრიფანები
 და სურნელს ფენენ.
 სირცხვილის გრძნობა დაეკარგათ
 თოვლიან ქედებს
 და მზის წინაშე მოძველებულ
 სამოსს იცვლიან,
 თითქოს მწყემსებმა იალალი გამოიკეტეს
 და ბარად ჩაჰყენენ ხეებს ნისლიანს.

* * *

უფერო, უჩინარი,
 მაგრამ მგრძნობიარე,
 შენი ჰაერი გაზაფხულო,
 შენი ჰაერი...
 მდიდარო ნიაგო
 სულში გამიარე,
 ეგებ ამარიდო სევდა-ნალღელი...

ოცნებით რამდენი არე მოვიარე,
 მხოლოდ მოგონებით ვიბრუნებ გაფრენილს...
 ჩვენდა სანუგეშოდ,
 ჩვენდა საიმედოდ,
 ამბარმსხმოიარე შემოდის აპრილი.

პირველ წვიმას ველი,
 – ბინულთ გახევებას,
 ილოცეთ, მიტევებით
 ოცნება აგხდეთ,
 სადაც ძალუმია ტრფობის აღზეება,
 ყველას, ყოველივეს
 ღვთის გული დაიტევს.

ოცნებით რამდენი არე მოვიარე,
 მოდის აყვავება,
 ლოდინით ნაფერი,
 სულში შემოიჭრა ამბარმსხმოიარე,
 შენი ჰაერი გაზაფხულო,
 შენი ჰაერი.

ბორჯომი

აქ კაცს რა მოჰკლავს,
 თუ სილამაზით ელდა არ ეცა?
 ხეობის ქალაქს სტუმრის თვალით
 დაჰყურებს ზეცა.
 ჩემო ქალაქო, სილამაზით
 ამაყი თუ ხარ,
 ეგ უნებლიე სიამაყე
 მოგშლოდეს ნულარ!
 შენთან ნამოვალ ტყის პირებზე,
 იის საკრეფად,
 შენთან ამოვალ მზის პლატოზე,
 ცაში აფრენად.
 ჩემს ბორჯომ-ქალაქს,
 მარადიულ სიგრილის ქალაქს,
 სიტურფის მგვრელად
 ქალის ეშხის აღმური ფარავს.
 აქ კაცს რა მოჰკლავს,
 ამ მინის წყალს თუ ეზიარა?
 ან ამ ცის ჰაერს,
 სურნელებით სავსეს ტრფილად?
 დამამვრალ სულის სავანეში
 შესვლა დამძალავს
 და სევდისაგან განწმენდილი
 შევძახებ სალამს.
 ჩემს ბორჯომ-ქალაქს,
 მარადიულ სიცოცხლის ქალაქს,
 მთაში თუ ბარად შვებისმგვრელი
 სიმწვანე ფარავს.

ალაზანს იქით

შენი თვალეი სახსოვარები,
 შენი ტუჩები და ალუჩები,
 ისევ მეძახის სიმორის გამო,
 ამ გრძნობას ველარ გადაფურჩები.

ალაზანს იქით დამრჩა ოცნება,
 ალაზანს აქეთ მომყვა ფიქრები,
 მთხოვდი: – დაბრუნდი, ისევ დაბრუნდი,
 თრობის მარანში ერთად ვიქნებით.

წვიმა მოიჭრა ლეკეთის მხრიდან,
 როცა სალხინო სუფრა გაშალეს,

შემოესია კახეთს ლეკივით
სეტყვანარევი ხელის შემშლელი...

გადანაზა სუფრა ნამული
ეზოდან სახლში, აივნის ძირას,
გამხიარულდა კახთა მამული,
ამტევენებული ალაზნის პირას.

ოხ, ვერ დაგპირდი, რად ვერ დაგპირდი,
იმ დაბრუნებას, კოკობ-ვარდებით?!
რომ დავინყება არ დამედარდა
ასე სისხამი გულში ნადების...

შენი თვალეხი სახსოვარები,
შენი ტუჩები და ალუჩები,
ისევ მეძახის სიშორის გამო,
ამ გრძნობას ველარ გადავურჩები.

კალმახი

თავნება თქემის უცნაურ ხმებში,
მზე იმალება ვნებიან ეშხით,
და ეს მდინარე უცხო თარეშით,
აღიმილებს სიცოცხლეს ხევში.
გაახელს ფორებს ქალაკის ტევრში,
კალთაში შეხლილ ბედის თარეში,
მფრთხალი ოცნება, როგორც თამაში,
შემოსული ნალკოტ მხარეში.
თევზად ქცეული ლერწმის ასული,
სიცოცხლით სავსე ზღვა ნეტარებით,
კალმახი ძენის რტოზე ასხმული
და სიხარული ნამწვერვალეხი.

იმერეთის გაზაფხული

იმერეთის გაზაფხულო,
ჩემი შთაგონების წყარო,
ჩემო თვალეხდათაფლულო,
მუდამ გეტყვი, – მიყვარხარო!
ბალო, მარწყვებდართვილულო,
ბალო, ნესვებდათაფლულო,
ეგებ ისევ მასვა ღვინო,
ეგებ ისევ დამაპურო.
მიმოხეებში გარინდულო,
ნეტავ მწარედ არ იხუმრო,
გულის კარი სამიჯნურო
ნეტავი არ დამიხუმრო.
ჩემო სახეგაბადრულო,
სილამაზევ არნახულო,
ტრფობის თვალთ დანახულო
იმერეთის გაზაფხულო.

* * *

ქარბორია, არბორია,
ბორიალა ქარი,
აი, თურმე როგორია
ზამთრის ბოლო ზღვარი.

ეფემერულ მარტის ნამქერს
ნაიყოლებს ჩქარი,
ეს რუები, ეს მდინარე,
სათნოების მგვანი.

შინდი ფერავს ყვითლად რტოებს,
სიოდ დანდა ქარი,
ეთხოვება სიმარტოვეს
ენძელათა ჯარი.

ნაზად ამხელს მარტის სათქმელს
ბორიალა ქარი;
აი, თურმე, როგორია
გაზაფხულის ძალი.

ნმინდა ხარ

ვუძღვნი ჩვენს პატრიარქს – ილია მეორეს

შენ იწმინდები სანთელივით
და გზას ნახულობ,
შენ გაზაფხულის ჰაერივით
სურნელი გმოსავს,
გალობად ჰყავი მრისხანება
ზენას მსახურო,
გალობად ჰყავი გაზაფხულო,
აღდგომის მოსვლა!
გალობად ჰყავი... რადგან ისევ
თეთრი აპრილი
აბიბინებს სირცხვილნარევ,
რტოშიშველ ბაღნარს,
განვედ სატანავ, შერცხვენილი
და თავდახრილი!
განვედ ურჯულოვ, შორიშორად,
ამ მიწის გაღმა!
დაე, აპრილმა დააფინოს
ნაზი ყვავილი,
უცხედრო საფლავს,
ანგელოზთა საფეხურებად,
ცაც შეიკაზმოს აისიდან
ფერუმარილით,
ფრთა დაუკოცნოს ღვთის ამაღლას
მზის აღმურებად.
სიმსუბუქეში სვლა სულისა
სასიხარულო,
სიასამურის სილამაზით
მელამუნება,
დიდო მოძღვარო, მაღლი შენდა
და სიყვარულო,

რომ ცისმარება უკვე აღარ
მენაკლულება.
მოაკრიალეებს კვლავ რიჟრაჟი
ცას უსასრულოს,
შეახმიანებს მახარობლად
უბადლო მგოსანს,
გალობად ჰყავი, მრისხანება
ზენას მსახურო,
გალობად ჰყავი, გაზაფხულო,
აღდგომის მოსვლა!

გასეირნება სიწოვხლოში

მე რა მინდოდა, ვინ დამეკითხა?
ასე ყოფილა ნება განგების,
მე მოვევლინე, რომ ვყოფილიყავ
სიკეთისა და ცოდვის ჩამდენი.

რადგან მებედა, ცად ამეხედა,
ნამიც მადლია ჩემი აქ ყოფნის,
ვეთაყვანები ქვეყნის შემქმნელს და
მცირედისთვისაც უფლით კმაყოფილს.

გასეირნება არასდროს კმარა,
გასეირნება ტკბილ-მწარე გზაზე,
და ეს სიცოცხლე მადლის ბეგარად
ჩუმად შეგემოსავს სიბერის ხავსით.

მე რა მინდოდა, შენ რა გინდოდა,
ეს არჩევანი ჩვენი სად იყო?
ბოლოს, განკითხვის სანაპიროსთან
შენ გადარჩები გზავ, ქვმმარიტო.

მე რა მინდოდა, რისთვის მეკითხა?
მადლობელი ვარ, ნებით განგების,
მე მოვევლინე, რომ ვყოფილიყავ
სიკეთისა და ტრფობის ჩამდენი.

მეგობრობა

შეფერავს დრო თავის მინანქარს,
დრო ფერით იგრძნობა სოფელში,
მოქარავს წარსულის მინაქარს
შეხვედრა ძირძველი ძმობილის.

შეფერა დრომ მთაში ცირცელი,
ნათიბარ ზეგნების ნაპირას,
მონავდა ნიავი პირფერი,
ფოთლები ღრეებში ჩაფინა.

ჩაფინა და მაინც ისეთი
სიყრმული ოცნება ანთია,
ხატავდა დღემოკლე მიღეთი
ფერადი ტყეების განთიადს.

და მაინც რალაცას მაღავდა
ფრთასავით ფოფინა ნიავი,
ჰყვებოდა ცხოვრების ბალადას
ლექების ლეკური შრიალი.

შეფერავს დრო თავის მინანქარს,
დრო ფერით იგრძნობა სოფელში,
მოქარავს წარსულის მინაქარს
შეხვედრა ძირძველი ძმობილის.

ქრისტე

შენ ჩემი ცეცხლის გარდამოსვლა ხარ,
– საფლავის ლოდის გადაგორება,
შენ ჩემი შვება, სულის მოთქმა ხარ,
– ბედნიერების განმეორება.
შენ აღდგომა ხარ, შენ ამაღლება...
გადარჩენა ხარ და მოთმენა ხარ,
მანამ გინამე, ვიდრე მირონი
ჩამოღვენთილი ხატზე მენახა.
შენ სისხლი ღვარე, შენ ხორცი დათმე,
გადარჩენისთვის, კაცთა მოდგმისთვის,
შენ ხარ მესია, შენ ხარ ახდენა,
შენ გზა ხარ, ჩვენი ტაძრამდე მისვლის...
შენ, ვინაც გაგცა, დაგაკლო არც რა,
კვლავ აღდგომილი აენთე ზეცად;
– ბოროტთა მიმართ გამოსარჩლებად,
მდაბალთა სულის გადასარჩენად.

ჭრფობის დღესასწაული

სანთლების ხეივანი გადახრილი სიალით,
როგორც უფლის ღმერთი,
მსურდა შენი ტრფიალი.
სასწაული მინდოდა და ღმერთის სამკაული,
შენი ერთი შეხედვა არის დღესასწაული.
კურთხეული სანთელი დაღვენთილი კალთაზე,
ჩემი სულის ტაროსის შენა ხარ სილამაზე.
მუხლმოყრილი ტაძარში არვის შეებრალები,
ჩემი რწმენის თავდები არის შენი თვალები.
სანთლების ხეივანი გადახრილი სიალით,
ამ სანთლების ალია სულის სიდიდალე.
მირონჩამონადენი აბრძანია ხატები,
გუმბათიდან აისის შუქის შემონათებით.
ეს ღვთის ათინათია, შენს შუბლზე რომ ეშვება
და მწვავს სულის ტაროსი სიტურფისგან
შემლილი.
მირონჩამონადენი აბრძანია ხატები,
რარეგ სასწაულია, გიმზერ და მენატრები!

ავთანდილ ივანიძე

გახვეულან ბინდში მთენი,
გულზე აწევთ დარდი მძიმე:
ვარსკვლავებო, რას გვპირდებით,
თვალეზი რომ გიწიშიმენთ?

რა პასუხი გავუწეთ, რიდიო
მომავლიდან მოსულ მსტოვარს, –
რომ ვერაფრით გავუფრთხილდით
მამა-პაპის დანატოვარს.

ავთანდილ ივანიძე

არ გაგიკვირდეს

მაოგნებს, ნაზს და ასე ვენბიანს,
მაგ ყელს შორიდან როცა ვუცქერი...
ანდა ეგ შენი ბაგეებია,
თუ უნაზესი ვარდის ფურცლები,
ვეტრფი შენს მზერას და ვეფერები,
ბინდისფერით რომ არის ნაზავი...
და მიყვარს შენი თეთრი ხელების
ნაზი შერხევა მტრედის ფრთასავით.
განსაცდელშია სამშობლო როცა,
დღესაც განგაშის ზარებს რომ რეკენ,
ო, უნაზესო! მე ისევ გლოცავ,
მამულს რომ უზრდი ალგეთის ლეკვებს.
და ახლა ვდგები ნარიყალასთან,
როგორც დააბჯრულ ქართველს შეჰფერის,
ვარ გმირი: მართლა, ანდა – ანაზდად,
ქართველი ქალის დამფასებელი.
არ გაგიკვირდეს, თუ სევდაც მახლავს,
ზოგჯერ მიზეზი არის მონყენის...
იმ ქართლის დედას გადარებ ახლა,
მთელ საქართველოს რომ გადმოსცქერის.

კრთის მაგ თვალეზის გიშერი,
აბა, შენ ვინ და მე ვინა...
ღმერთი უშველის, ვინც შენით
თვალს წყალი დააღვინა.

ღამით

ღამეა და არემარეს
ჩვილ ბავშვივით მშვიდად სძინავს,
გალეულა დარდით მთვარე:
– რა მოელის დედამინას?

დროა ისევ ბრძოლის, დავის...
ქართველი რომ ვეღარ ხარობს –
რა იქნება ხვალ ნეტავი?
რაზე ფიქრობს ეს სამყარო?

გახვეულან ბინდში მთები,
გულზე აწევთ დარდი მძიმე:
ვარსკვლავებო, რას გვპირდებით,
თვალეზი რომ გიციმციმებთ?

რა პასუხი გავუცეთ, რიდიო
მომავლიდან მოსულ მსტოვარს, –
რომ ვერაფრით გავუფრთხილდით
მამა-პაპის დანატოვარს.

ხალხური მოტივებიდან

ქალო, ყვავილი უფრო ხარ,
დედაბუნების ნახატი,
ემაგ წამნამთა ჩეროდან
მეგონა დამინახავდი.

კაცს (თუმცა მაინც არ მჯერა)
ღუპავს გრძნობების აყოლა;
იმისი მზერა გაჩვენა
ვინც თვალი გამოგაყოლა.

ქართლის დედავ, მთვარის შუქზე
თეთრ მანდილს რომ მკრთალად აჩენ,
კიდევ ერთხელ გაგვიზარდე,
ვინც ქართულ გენს გადაარჩენს!

მოგვაცილე დარდის სალტე,
სინამდვილედ იქცეს მითი...
კიდევ ერთხელ გაგვიზარდე
გორგასალი, ან დავითი!..

სანსუთრო

სიცოცხლიდან სიკვდილამდე
ერთი, ბენვის ხილია.
ძალით მიჰყავთ ხიდთან, ზოგნიც
თავის ნებით მიდიან.

ვარსკვლავები განაგებენ,
მარსია, თუ მარხიხი...
იქ სწერია დაბადების
და სიკვდილის თარიღიც.

შენ სიცოცხლე უნოდე და
სიზმარია პატარა...
და რომ გვიჭირს სანსუთროში
ერთმანეთის გატანა, —
უხარია ჩვენს მტერსა და
უხარია სატანას.

ანგელოზი ხარ

გნახე და მაშინ გათენდა
ჩემთვის, გიყურებ როცა, —
ხატის წინ სანთელს ვანთებ და
შენს დაბადებას ვლოცავ.
ისეთი შეგქმნა განგებამ,
სიტუორფე — განაცვიფრები,
ველარას გეტყვი საქებარს,
უფალს ვერ გავეჯიბრები.
არც შემინდობს და არც ვითხოვ, —
ლმერთი ზვარაკად ამირჩევს...
ანგელოზი ხარ და თითქოს
ხატიდან გადმოაბიჯე.

* * *

ხდება ხანდახან,
ცხოვრებაში არის წუთები, —
მარტოობისა
გვეშინია და ვუძღურდებით.

თუ არ დაეძებ
სიყვარულს და გულით მეგობარს,
მარტო დარჩები
და სასჯელად ეგეც გეყოფა.

სჯობდა ვეტანჯე
სიყვარულს და ქარში ხეტიალს,
ახლა უშენოდ...
დალამდა და უკუნეთია.

* * *

უნდა ვირწმუნო,
რომ აღარსად აღარ მელიან,
თუმცა ეგ ყელი
ჩემთვის თეთრი მთის ჩანჩქერია.
თუმცა სხვისი ხარ,
მაინცდება, რომ ვარ მოვალე —
არ გავეკარო შენი მკერდის მაღალ ოვალებს,
მაგრამ დამტანჯავს
მოლოდინი უიმედობით, —
ბედის განაჩენს
არ ვმორჩილებ, რომ არ ვენდობი.
რომ არ მიყვარდე
მაშინ ლმერთი ჩემი ნეკნიდან
შენს სილამაზეს,
შენს ხატებას ხომ არ შექმნიდა.
შენ ყვავილი ხარ,
სამშვენისი მწვანე მდელოა,
რომ არ მიყვარდე...
საკვირველი ის იქნებოდა.

* * *

(ნ.ი.-ს)

ველს შვენი ვარდის სვირინგი,
ყაყაჩოსფერი გზებია...
დებო, ოცნების ბილიკით
საითკენ გაგინევიათ.
სიამით შეიფრთხილა
გულმა, რა ბედი მწვევია, —
ვიფიქრე, დები კი არა,
ირმები მოირწვეიან.

გულო, დამშვიდდი, ჩიტივით
რად გსურს რომ მაღლა იფრინო...
იმ ერთ დას ისე ვუყურებ,
როგორც გნოლს თეთრი მიმინო.

სენი ყოფილა პოეტის, —
ვინც გვიყვარს, რას არ ვადარებთ
და მის ხატებას ყოველთვის
ავგაროზივით ვატარებთ.

ქართლის გზებზე

ქართლში ვაზებს დახვევიან ფუტკრები,
გზის პირებზე ცეცხლოვანი ანწლია...
მხოლოდ მაშინ დაგივიწყებ, თუ მტრები
გულს მკერდიდან ძალით ამომაცლიან.
შენს მშვენებას ვიცი არ აქვს სამანი, —
თითქოს ქართლის გზებზე დადის ფერია;
სილამაზე სიყვარულს შობს... და მაინც
მისი მტერი და მოშურნეც ბევრია.

* * *

უაზრობაა, ვამბობ სწორედაც,
ამ წერილმანებზე ატყდეს ხმაური, –
მერე რა?! თუკი მომეწონე და
შეგხედე, გითხარ ქათინაური.

აქ ყველაფერი მშვენიერია:
ზურმუხტის ველი და მწვერვალები;
აქ ყველა ქალი არის ფერია,
ცისკრისფერი თუ შავი თვალებით.

დედას, დას, სატრფოს რომ უგალობოს,
ამ ჩვევას კაცის გულში ვერ მოშლი.
ძეგლს, ძეგლს უდგამენ ქართველ დედას და...
ქალს ადიდებენ საქართველოში.

უაზრობაა, ვამბობ სწორედაც,
ამ წერილმანებზე ატყდეს ხმაური, –
მერე რა?! თუკი მომეწონე და
მინდა შეგამკო ქათინაურით.

* * *

ადვილად განდევნი
დარდს, განცდას სიმწარის,
მანამდე იცოცხლებ,
ვიდრე გაქვს მიზანი.

თუ სევდა ფიქრებში
ხელიკივით მოძვრება, –
გულს გაგიხალისებს
და გიხსნის ოცნება.

შრომით და სიმშვიდით
შეიქმნი ბარაქას,
ნუ შეუშინდები
ფლიდსა და არაკაცს.

არა, – განსაცდელში
მოგვრილი სიხარბე,
ქმნა სიკეთის და...
მამული გიყვარდეს.

* * *

სხვისი ხარ, არავინ დამითმობს
შენსას არაფერს მისხალსაც...
აქ დამნაშავე ვინ არის,
ან დანაშაულს ვინა ზღავს?
ჩემი ცხოვრების გზა-შარა
მიქციე კლდე-ღრედ, ორნოხად...
და მაინც ბედნიერი ვარ,
რომ გიყურებ და მომწონხარ.

* * *

ხარ მშვენიერი, ვითარც ღვთაება,
კვლავ ახალგაზრდულ ფიქრებს გამიჩენ.
სიცოცხლის ძალას და უკვდავებას
კაცს სიყვარულის ძალა ანიჭებს.
ფუჭია, რასაც მიზნად ვისახავ,
ჩემი ცხოვრება მიდის ტაატით...
შენ რაღაც, ოცდახუთი წლისა ხარ,
მე კი... შევსრულდი სამოცდაათის.

თოვს

თოვს, თეთრი არის და ფერმიხდილი
სივრცე, სათქმელი მოდის ლექსებად...
დაე, ვიცოცხლოთ, თორემ სიკვდილი,
თორემ სიკვდილი სად გაგვექცევა.
თოვს, ამ თოვლს რომ გავს სიცოცხლე კაცის,
რად გვახსენდება ძალიან გვიან...
ჩვენი ნათქვამის სულ მცირე ნაწილს,
სულ მცირე ნაწილს სიმართლე ჰქვია.
თოვს, სისპეტაკე აოცებს თვალებს,
რასაც ვგრძნობთ, მასაც უნდა დანახვა,
თორემ ეს თოვლი ძალიან მალე
გადაიქცევა წყლად და ტალახად.

ვარსკვლავი

რა არის შენში,
ცეცხლი გიზგიზა,
თუ ოქრო, ვერცხლი, ანდა ბარიტი?..
შორიდან ტყორცნი ცეცხლოვან ისარს
და პანანინა ხარ მარგალიტი.

იქნებ შენს მკერდზეც ბიბინებს ღოღო,
ცხოვრობს კაცი და ჩემებრ განიცდის.
შორიდან ასე ციმციმებ მხოლოდ
და პანანინა ხარ მარგალიტი.

რუსთაველის

გარდაცვალება არ ნიშნავს სიკვდილს,
აბა რას ვიფიქრო მე ისეთს, ახალს;
გასაოცარი ფიქრების წიგნით
დედამინაზე შენ ისევ დახვალ.
და კვლავაც ივლი, დედასამშობლოს
არ მოაკლდება სიბრძნე, სინათლე...
და გარდაცვლილის ასეთ სიცოცხლეს
დედამინაზე ყველა ინატრებს.

სანამ კალამი
უფრო ძლიერი არ იქნება,
ვიფრე მახვილი,
ქვეყანას
არაფერი ეშველება.

ვლადიმერ კელიჯანაშვილი

**ვლადიმერ
ველიჯანაშვილი**

მ
ლ
ა
ნ
ა
მ
ე
რ
ა
ს
ი
ა
ნ
ა
ს
ი
ა
ნ
ა
ს
ი
ა
ნ
ა
ს
ი

ქრისტე

მე ჭირთა მდგომი
ვიყავი კაცთა,
მე ლხინსა მყოფი
ვიყავი კაცთა,
მე სულთა მფენი
ვიყავი კაცთა
და მაინც,
ამა ყოვლისა მაინც,
არ ამცდა
ჯვარცმა.

გაუფრთხილდი

სწავლით, ცოდნით
ვიყავ ოდით,
გელათით და
იყალბოთით.
ვწერ თუ ვფიქრობ
მუდამ განცდით,
ოშკით, გრემით
ზარზმით, ხანძრით.
სული მქონდა
სავსე ყოვლით,
სამებით და
სვეტიცხოვლით.
ორნამენტი
ფრჩხილის სიგრძეც,
ჩემ სისხლად და
ხორცად ვიგრძენ.
ყინწვისის და
ჯვარისფრესკა,
უამს უამურს
მუდამ ფრენდა,
ვარძია და
ნიკორწმინდა
ჩემს დიდ წარსულს
მიკოცნიდა.
არა სხვისით, ჩემი ნებით

მიფრენია მფრინავ ქარით,
მომხატავს გვირგვინები
ალმასით და მინანქარით,
მამულისთვის რა არ ვქარგე,
მითენია უკუნეთი
და მამულს მტლად გადავაგე
ჭრილობები უკურნები.
გადავლახე მთა და ველი,
ვიყავ იქაც მასპინძელი,
იბერიტ და რუსთაველიტ,
პეტრინიტ და მთანმინდელიტ,
გრძელი გზები გავიარე
შავშეთით და არსიანით
და ჩემი მზე ვაბრდღვიალე
დიდგორით და ბასიანით.
ჩემი სისხლიტ, ჩემი გენით
სად არ ვიყავ, რა არ ვნახე,
არსად შემხვდა დამამშვენი
ამნაირი სავენახე.
ქვაზე ვკვეთდი, ხეზე ვჭრიდი
მამულისთვის საგალობლებს,
ახლა კი შენ გაუფრთხილდი,
ღმერთისაგან ნაწყალობებს.

* * *

ყველას
ვალის გადახდას შევძლებ
გარდა ერთისა,
ჩემო სამშობლოვ!

* * *

არაფრის თქმაც ხომ
ცოდვაა,
თქმა –
სინათლეა ცისთვის,
არაფრის ცოდნაც
ცოდნაა,
თუმც გააჩნია ვისთვის.

* * *

უამი უყამობის
არ მოითმენს
ჩვენ გვდევს უთმენელი
მარადისი,
რადგან ყოფა ჩვენი
მოციმციმე
გაელვებაა მხოლოდ ნამის.

* * *

ერთ კაცში იყრის
ზოგჯერ მსოფლიოს
სიხარული
და სევდაც.

* * *

სიკვდილო ჩემთან ვალში ხარ,
მეცა ვარ შენი მევალე,
სამყაროს უძღვებ კანონებს
ვერცერთი ვერ დავემალეთ.

* * *

ასე ადვილად
ნუ მთხოვ
ვერ დავთმობ,
ამ ალელვებულ
სულის სიმღერებს.

* * *

უდიდესი თავშესაფარი
სამყაროში თუ რამ არის
ეს
სიყვარულია.

* * *

როცა აქა ხარ
არაფერიც ყველაფერია,
როცა აქ არ ხარ
ყველაფერიც არაფერია.

* * *

ზოგჯერ დუმილით
უფრო მეტს ვამბობთ,
დუმილი
სიბრძნის საბუდარია.

* * *

ვიცი
ამ ტკივილს
თუ გავუძელი
სიკვდილი
ალარ დამელოდება.

* * *

სამყარო
თუ არსებობს,
მხოლოდ სიყვარულით
არსებობს.

* * *

სამყაროს
ყველაზე დიდი ტკივილი
ჭემმარტებაა.
ნუ,
ნუ ეცდები მის შეცვლას.

* * *

ეჭვი ყოველთვის
ახლავს სიყვარულს,
როგორც თოლიას
ზღვის მღელვარება.

* * *

ცოდვა და მადლი
ყველგან და ყოველთვის
გვხვდება,
გააჩნია,
რომელს ავირჩევთ.

* * *

შეუცვლელი
მხოლოდ ღმერთია,
ღმერთის ღმერთი
არ არსებობს.

იქნება გვიან

გადავალთ ცეკვით ხიდზე თუ ხილით
მერე შუბლშეკვრით, ნვალებით, ხვნეშით,
არავინ უწყის ვინ საით მიდის
მუდარით, ფიქრის თოკებით ხელში.
ყვავილობს კანქვეშ მზვერაფი ფითრი,
ისევ გვერდით გვყავს შმაგი და ფლიდი,
ისევ იღვიძებს, დღეს ისევ გვითრთის
ცუდს თუ რამეს დროდადრო ვშლიდით.

როს ვედებოდით ყორეს და ლობეს,
 ეჭვით ვუცქერდით ჭერსა თუ თამალს,
 ყურს არ ვუგდებდით სიკეთის მთხრობელს,
 ჩვენს ტანჯულ დედას ნინოს და თამარს.
 გვირაბებს კლდეში ვჭრიდით თუ ვთხრიდით,
 ცის ნაცვლად თავზე ვიდებდით ფარებს,
 დღეს ერთი წამის ფასადაც ვყიდით
 ყველაფერს: წარსულს, აწმყოს და ხვალეს.
 ხვალ კიდევ ბევრის სისინი გველის,
 ამ მიწის მტვერსაც თავისკენ ჰგვიან,
 გამოგვაფხიზლებს სისინი გველის,
 მაგრამ ვით მადლი იქნება გვიან.

მამაჩემი

შტრიხები პორტრეტისათვის

არ მახსოვს:
 სიტყვასთან ეთამაშოს,
 საქმესთან ეთამაშოს,
 გრძნობებთან ეთამაშოს,
 არ მახსოვს:
 სიტყვა შემებრუნებინოს,
 თქმული არ შემესრულებინოს,
 არ მახსოვს:
 ნაქცეული კაცისთვის გადაეველოს,
 ჩაჩოქილი ხარისთვის დაერთყას,
 გაქცეულ ბავშვს გამოდევნებოდეს,
 არ მახსოვს:
 ლხინში რომ არ ელხინა,
 ჭირში რომ არ ეგლოვა,
 ომში რომ არ ებრძოლა,
 არ მახსოვს:
 მარილიანი სიტყვის ფასი რომ არ სცოდნოდა,
 სწავლა-შეგნების ყადრი რომ არ სცოდნოდა,
 გაჭირვებაში მყოფის დახმარების
 მადლი რომ არ სცოდნოდა,
 არ მახსოვს:
 დრო რომ არ ეგრძნო,
 ზიზლი რომ არ გამოეხატა,
 სიყვარული რომ არ გამოემჟღავნებინა,
 არ მახსოვს...

* * *

გმადლობთ შენ,
 შენი წყალობა არის
 გვირაბის ბოლოს,
 სინათლე რომ ჩანს.

* * *

შენი სიცრუით
 თუ დავინგები,
 უფრო ბევრის გულს
 მოვინადირებ.

* * *

მზე ჩადიოდა
 ჰორიზონტზე,
 თვალს ვუსწორებდი,
 შენ ჩემთან იყავ,
 ჩემთან იყავ
 ძალიან ახლოს.

* * *

სანამ კალამი
 უფრო ძლიერი არ იქნება,
 ვიდრე მახვილი,
 ქვეყანას
 არაფერი ეშველება.

* * *

ამ სულის
 ლოცვას
 უპირველესად
 შენ მოგასმენ,
 მხოლოდ შენ.

* * *

ყველაფრის ამტანი,
 ყველაფრის მიმტევებელი,
 უწყინარი
 თოვლის ზენარი...
 ქალაღდი.

* * *

კანონიერი
 არ ნიშნავს ყოველთვის
 სამართლიანს,
 უკანონობას, ზოგჯერ,
 თვითონ კანონი აკანონებს.

* * *

შენში რომ
 ჩემი მკვლეელი არსებობს,
 ო, ეს მამშვიდებს.

* * *

რა პატარა
 ყოფილა დედამინა
 ოცდამეერთე
 საუკუნევე?!

* * *

დედამინა
ერთიანი და მთლიანია,
ადამიანთა უგუნურობა
ქსაქსავს მას ნაწილ-ნაწილ.

* * *

ჩანჩქერთან ვდგავარ
ხელებს ვისვებ, მგონია
შენს თმებს ვეაღერებ.

* * *

(„ო, ენავ ჩემო...“)
დაბადებიდან დღემდე
თუმცა გიცნობთ და მაინც
შენი ფასი არ ვიცით.

* * *

ჩემი წარსული
სიზმარ-ცხადში
სულ თვალწინ მიდგას,
ის არის ჩემი,
ერთადერთი,
სწორი გზამკვლევი.

* * *

თურმე ძალიან
ძნელი ყოფილა
საკუთარ მე დან
ჩუმად გაქცევა.

* * *

ხმელ სიტყვებს ვლოლნი,
როგორც ბავშობაში
ჯიბეში ჩარჩენილ
მჭადის ნატეხს.

* * *

აქ შუა ღამით
ვითვლი ვარსკვლავებს,
მზისა და მთვარის
მუდმივ წინილებს.

* * *

ჩემი სიყვარული
გალაქტიკას ჰგავს,

რომელსაც საზღვრები
არ აქვს.

* * *

კანონმა რომ იკანონოს,
იგი ადამიანისთვის
უნდა არსებობდეს
და არა ადამიანი
კანონისთვის.

* * *

მოახლოებულ სიკვდილის ლანდით,
როდესაც მიმქრალ სიცოცხლეს ვითმენ...
ვნერ, წამწამებთან შემოპარულ
ცრემლების თარეშს.

* * *

ხშირად მგონია
მოგუზგუზე ფიქრებში წასულს...
ჩუმად ვიბრუნებ
გასხვისებულ არარაობას.

* * *

შენი არ ვიცი
მე კი
ნიავის ნაკბენიც
მტკივა.

* * *

ესმაურობ თუ ჩუმად ვწევარ,
მესმის სიტყვა თვით მესიის,
რომ მე ორის მევალე ვარ
მამულის და პოეზიის.

* * *

ამ წუთისოფლის ტრიალი,
ჩუმად გავანდე არაკებს,
ხან ციცქნა ქალის ტრფიალი,
ხან სევდა მალაპარაკებს.

* * *

...და კანკალებდა შიშველი ქარი,
როგორც ყინვაში მდგარი პატარა
და იშლებოდა წარმართის კვალი
ო, ძალზედ მშვიდი ქრისტეს სამოსით.

მე არავინ ვარ! შენ ვინა ხარ?
ნუთუ ჩემსავით, შენც ხარ არავინ?
მაშინ, ჩვენ ორნი ვყოფილვართ წყვილად –
არ თქვა, გაიგებს, ვინმე მავანი,
იცი შენ კარგად და გაგვაქრობენ...
მოსაწყენია აქ ვინმედ ყოფნა –
ხალხის წინაშე, ბაყაყის მსგავსად
იყიყინო და მთელი დღე, მოსთქვა:
ვინ ხარ და რა ხარ? – შენი სახელით
აღტაცებაში მოიყვანო ჭაობი მყაყი.

ეს წერილია სამყაროს მიმართ,
ვისაც არასდროს მოუწერია –
ახლა, უბრალო, სუფთა ამბები,
ბუნებაში, მე რომ გამიზიარა
თავისი ნაზი დიდებულებით,
მსურს, რომ გადავცე უხილავ ხელებს,
როგორც მესიჯი, ამის დასტურად,
მოყვასნო, ნაზი სიყვარულისთვის,
აღბათ, გამიგებთ, ჩემს გულს, რაც სურდა.

თითქოს, ერთი პანანინა ყვავილი,
არქტიკული, პოლარული ფერია,
წამოვიდა ქვეყნად სახეტილოდ
და დაუყვა განედ-მერიდიანებს.
ვიდრე, იგი, სახტად გაოცებული,
არ მიადგა ნალკოტიან კუნძულებს,
სად, ცის თაღზე მარად, სულ მზე ანათებს
და ჩიტები უცხო ენით გალობენ.
ვამბობ, თითქოს ის პატარა ყვავილი,
დაბნეული, მაშინ მოხვდა ედემში.
რაო, მერე, არაფერი, ჩემთვის ვთქვი,
შენ, რაც გინდა, გაიფიქრე ის შენში!

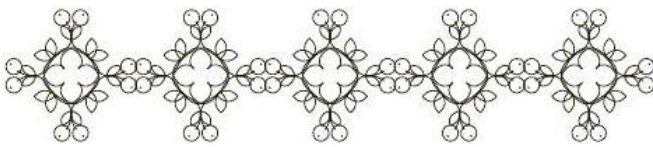
ობობამ მოქსოვა ქსელი,
სინათლის გარეშე, – ბნელით,
გათენებამდე თმენით.
თითქოს ნაზ მაქმანს ქსოვდა,
თუ გნომის სუდარას ჰგავდა,
მან თვითონ, მან თვითონ, არ თქვა.
უკვდავებისა სწამდა
და ოსტატობით რთავდა,
საკუთარ სახეს ჰგავდა.

გარდავიცვალე სილამაზისთვის,
ვერ შევეგუე ცივ, მწირ სამარეს,
სიმართლისათვის მკვდარი ჭაბუკი,
გვერდით, მეზობლად დაასამარეს.
მან, მშვიდად მკითხა: „რატომ დაეცი“
– და მე მივუგე: „სილამაზისთვის“.
„მე სიმართლისთვის“ – ორთავ ერთია:
ბერ-მონაზონი, – უფლის დასისთვის.
შინაურივით შევხვდით ბნელ ღამეს
და ვსაუბრობდით საფლავებს შორის.
მანამდე, ვიდრე ხავსი არ მისწვდა
ჩვენს სახელს, ტურჩს და დაგვფარა ორივ.

ზოგი, კვირა დღეს, საყდარში მიდის,
მე კი შინ ვრჩები, ჩემს სახლში უბრად,
ჩიტი მყავს ტაძრის მგალობლის ნაცვლად
და ჩვენს ბაღში ვაშენებთ გუმბათს.
ზოგს, კვირაობით, სტიქარი მოსავს,
მე, შალის ნაცვლად მასხია ფრთები,
სამრეკლოს ზარის შეწყვეტის შემდეგ,
პატარა მნათე, ბაღში, მიმღერის.
ქადაგებს ღმერთი, უზენაესი
და მღვდელი წირავს, როგორც ცის ღმერთი,
სასუფეველში შესვლის მაგივრად,
დავდივარ ბაღში, ვსეირნობ ჩემთვის.

გამარჯვებასთან დრო გვიან მიდის
და ამიტომაც დაიგვიანა,
ყინვით დაზაფრულ გაყინულ ტურჩებს,
ეს აღტაცება აღარ ეამათ.
არადა წვეთი,
როგორც ნექტარის,
ღვთაებრივ ბადაგს ემგვანებოდა.
ნუთუ უფალი იყო მომჭირნე?
ასე მაღლა რომ გააწყო სუფრა,
თითის წვერებზეც რომ ავიწიო,
და სადილისთვის მაღლობა ვუთხრა.
პურის ნამცეცხვით გავსებულ პირით,
ბუტბუტა ჩიტი, ალუბლებს კენკავს,
და დაე! კენკოს რომ არ დაიღრჩოს,
მცირე ულუფით მივიდეს ღმერთთან.
და არწივების ოქროს საუზმით
ღმერთი, ბელურებს, არ გაანბილებს,
მათ, ნაშიმშილარ სიყვარულისთვის
ჩამოურიგებს წმინდა ნაწილებს.

ინგლისურიდან თარგმნა
ციური მისიხვილა

ნატო

ყრუაშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის უფროსი მეცნიერ-მუშაკი

ქართული საზოგადოებისათვის

ქართული საზოგადოებისათვის

ნატო ყრუაშვილი

შალვა ახალციხელი

საქართველო მრავალჭირნახული ქვეყანაა. დასაბამიდან დღემდე ქართველ კაცს ყოველთვის უხდებოდა ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის. იყო დრო, როცა ქვეყნის ბედი ხშირად მხედართმთავრების ნიჭსა და მოხერხებაზე იყო დამოკიდებული. ზოგიერთ მეფესაც კი იმდენი ამაგი არ მიუძღვის საქართველოს წინაშე, რამდენიც მათ. ასეთი მხედართმთავრების ზრუნვითა და ბრძოლით საქართველო ცოცხლობდა, იბრუნებდა წართმეულ თავისუფლებას, იბრძოდა დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად. ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის ხომ ქართველი ერის თანამგზავრი იყო მუდამ. დიახ, ასეთი ეკლიანი გზით მოაღწია საქართველომ ჩვენს ეპოქამდე. ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში ყველა თაობამ თავისი სიტყვა თქვა. ჩვენს თაობასაც თავისი სათქმელი აქვს...

მერმისზე ფიქრი გვავალდებულებს კიდევ ერთხელ დაკვირვებით გადავხედოთ ჩვენს ისტორიას. გავისხენოთ ის ადამიანები, რომლებიც თავიანთი ჭკუა-გონებით, მარჯვენით იღვწოდნენ მამულის დაცვა-გაძლიერებისათვის, დავაფასოთ იმათი ღვაწლი, რომელთაც თავიანთი დაუღალავი შრომითა და ბრძოლით შეგვიწარმოებენ ენა, სარწმუნეობა, ეროვნული ცნობიერება, უკვდავყოთ იმათი სახელი, ვინც სიცოცხლესაც კი არ იშურებდა დედა საქართველოსთვის, მისი დამოუკიდებლობისა და ქრისტეს რჯულის შენარჩუნებისათვის.

ჩვენდა საბედნიეროდ საქართველოს მრავლად ჰყავდა ასეთი შვილები. მათ რიცხვს ეკუთვნის შალვა ახალციხელი – „სახელოვანი იგი მებრძოლი“.

შალვა ახალციხელი სამოღვაწეო ასპარეზზე XII საუკუნის დასასრულს – თამარის მეფობის პერიოდში გამოვიდა. მემამულის ცნობით: „განკარგვის მეფისა თამარისაგან მანდატურთუხუცესობისა პატივეცა და მხედართა შორის მთავრად დადგომა“. მას მოღვაწეობა მოუხდა სამი მეფის: თამარის,

ამ ბრძოლაშიერ გაუგონარი სიმაძაქე გამოიჩინა შალვა ახალციხელი. მისწვდა რუსეთის „მალაღობრივი“ და სასულიერო დროშას. ხმალი შემოჭრა მეფროშეს და ორივე დასრა: დროშარ და მეფროშე, საჩრდილომელიერ თავზე დაამხო სულიანს. ბრძოლის ველიდან გაიქრა რუსეთისი და მას მიჰყვა თავისი ლაშქარიერ. თბილისში, ზასიანის გამარჯვების აღსანიშნავ ტრიუმფზე თურქთა საომარი დროშები თამარის ფეხთა წინაშე დაჰყარეს.

ლაშა გიორგისა და რუსეთისი მეფობის პერიოდში. იყო აყვავებული და იავარქმნილი საქართველოს მომსწრე. თავისი გამჭრიახი გონებით დიდი წვლილი შეიტანა ქვეყნის გაძლიერება-განმტკიცების საქმეში. მას, როგორც მხედართმთავარს, სიცოცხლის მანძილზე, ხმალი არ ჩაუგია ქარქაშში. მრავალ ბრძოლაში ისახელა თავი. მისი გამირობა განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შამქორის, ბასიანისა და გარნისის ბრძოლებში.

1195 წლის 16 ივნისს შამქორის ველზე გაიმართა ძლიერი ბრძოლა თურქთა და ქართველთა შორის. მაშინ, როცა თურქთა სარდალს აბუბეგრს ომი მოგებული ეგონა, ბრძოლის ველზე შემოიჭრა „დროშა იგი გორგასლიანი“. დანიშურდა შალვა ახალციხელი, მტრის მედროშეებს დაერია, ერთი ასჩენა, დანარჩენები დაიფრინა და გამოიტაცა ხალიფას დროშა. შამქორის ველზე თურქებმა სასტიკი მარცხი განიცადეს. გამარჯვებულმა დავით სოსლანმა და მხედრობამ თამარს მიართვეს „ნიჭი არმადანი და განძი აურაცხელი, მრავალი ტყვე ნატყვევანი“. თამარმა კი უმთავრესი ნატყვევანი „დროშა იგი ხალიფასი, რომელი მოიღო შალვა ახალციხელმან, წარგზავნა ესე მონასტერსა დიდსა წინაშე ხახულისა ღვთის მშობლისასა“.

სწორედ შამქორის ბრძოლაში გამოვლინდა საქართველოს სამხედრო ძლიერება. ქართველებსათვის განსაკუთრებით სასახელო იყო ხალიფას მიერ უძლეველობის ნიშნად (ლაზოდ) წარმოგზავნილი დროშის წართმევა. ამიტომაც იყო, რომ თამარმა ქართველთა ძლევა მოსიღების ეს ძვირფასი ნიშანი ხახულის დიდებულს ტაძარს შესწირა – აღნიშნავს ივანე ჯავახიშვილი.

შამქორის ბრძოლას ბასიანის ბრძოლა მოჰყვა. მაჰმადიანურმა ქვეყნებმა ვერ იპატიეს ქართველთა ბრწყინვალე გამარჯვება შამქორში. რუმის სულთანმა რუსეთისი მოციქულის ხელით შეურაცხმე-

ოფელი წერილი გამოუგზავნა – მაჰმადის რჯულის აღიარება მოსთხოვა თამარს... ჯარი ჯავახეთში შეკრიბეს, თვითონ თამარი ვარძიას მივიდა და „ცრემლით შევედრა სოსლან დავით და სპა მისი და დროშა“. ვარძიიდან ბასიანს გაემართა მხედრობა. მემატიაზე გადმოგვცემს: „განაწყო მეზრ კანონისა ბრძოლისა იოანემან ათაბაგმან ლაშქარი და წინა ბრძოლ ჰყუნა მესხნი და თორელნი, რამეთუ მათდა იყო წილხდომილ მამულადრე წინა – ბრძოლობაი, რომელთაცა მთავარ ეყუნეს მანდატურთუხუცესი შალვა და ძმა მისი იოანე ახალციხელი“. ამ ბრძოლაშიც გაუგონარი სიმამაცე გამოიჩინა შალვა ახალციხელმა. მისწვდა რუქნადინის „მაღალ საჩრდილობელს“ და სასულთნო დროშას. ხმალი შემოჰკრა მედროშეს და ორივე დასცა: დროშაც და მედროშეც, საჩრდილობელიც თავზე დაამხო სულთანს. ბრძოლის ველიდან გაიქცა რუქნადინი და მას მიჰყვა თავისი ლაშქარიც. თბილისში, ბასიანის გამარჯვების აღსანიშნავ ტრიუმფზე თურქთა საომარი დროშები თამარის ფერხთა წინაშე დაჰყარეს.

შალვა ახალციხელის ვაჟკაცობა საუკუნეთა მანძილზე ალაფრთოვანებდა თანამემამულეთ, რომლებიც მისადმი სიყვარულსა და პატივისცემას ლექსებში უკვდავყოფდნენ:

„შალვა შურისა მიძენელი
მთას ქორებულად ჰკიოდა
მე მონადირე მეგონა
მას თურმე გული სტკიოდა.
გულს ერჭვა თეთრი ისარი
კილოზე სისხლი სდიოდა,
თავის თავს არა სჯავრობდა,
თავის სწორებსა სჩიოდა.
ორასი თურქის მომკვლელი
უომრობასა სჩიოდა.“

შამქორისა და ბასიანის შემდეგ თამარის ლაშქარს კიდევ მრავალჯერ მოუხდა ხმლების გამიშვლება... 1204 წელს დავით სოსლანის სარდლობით ქართველებმა აიღეს, კარი (ყარსი). კარის (ყარსის) მცველად თამარმა „დაუტოვა ახალციხელი ივანე და აჩინა მონაპირედ და უბოძა ათაბაგობა და ამირთამირობა“. ე.ი. თორელებმა მიიღეს ათაბაგობა.

თამარის სიკვდილის შემდეგ, როცა ახალგაზრდა მეფეს – ლაშა გიორგის მოხარკენი აეშალნენ, შალვა თორელ – ახალციხელმა ერთხელ კიდევ დაამტკიცა თავისი ერთგულება მამულისადმი. ჟამთაღმწერელი გადმოგვცემს, რომ გიორგიმ იგი კერჩოლს წარგზავნა „რომელ არა ყოფილა კაცთა შორის მისებრი ჭაბუკი და მეომარი“. შალვამ კერჩოლი კვლავ შემოუმტკიცა საქართველოს.

შალვა ახალციხელის გმირობაც და სახელიც ყველაზე მეტად გამოიკვეთა გარნისის ბრძოლაში. 1225 წლის აგვისტო იდგა. ციხე-სიმაგრე გარნისთან (სომხეთი) ჯალალ ედინის მრავალრიცხოვან ლაშქარს დაუხვდნენ ქართველნი. მოწინავე ლაშქარს სარდლობდნენ შალვა და ივანე ახალციხ-

შალვა ახალციხელი

ელეები, სწორედ ისინი ეკვეთნენ მტერს პირველნი. მთავარსარდალს ივანე მხარგრძელს მათთვის ერთი მეომარიც კი არ მიუშველებია. ბრძოლის ველზე ორივე მხარემ თავი მოუყარა დიდ ძალას: 200 000 მაჰმადიანი, 60 000 ქართველი. აქედან 4000 მესხი იყო – მენინავე ლაშქარი. სამინელი სისხლისმღვრელი ბრძოლა გაიმართა. მოგვიანებით ეს ბრძოლა შესანიშნავად დაასურათა გრიგოლ აბაშიძემ:

„ომი კი არა ზეციდან
დაცემა იყო მეხისა
გარნისის კლდესთან კვეთება
ოთხი ათასი მესხისა“.

ბრძოლაში ორივე ძმას დაუხოცეს ცხენები და ქვეითნი მხნედ იბრძოდნენ თურმე. ჟამთაღმწერელი მოგვითხრობს: „ძლიერად მბრძოლობდეს შალვა და ივანე, ახოვანთა და ძლიერთა სრვიდეს. და ვითარ შენივთდა ძლიერად ომი, ხრმალნიცა ახალციხელთანი განტყდეს ჩაბალახსა ზედა, ხოლო შალვა მუნვე შეპყრობილ იქმნა სიმრავლისა ფრიადისა მიერ და ივანე გარნისისა კლდეთა შელტოლვილი ზენა კერძო მოტევებულთა ქვითა მოიკლა“. ამრიგად, საბედისწერო გამოდგა ახალციხელთათვის და არა მარტო მათთვის, არამედ თვით საქართველოსთვისაც გარნისის ბრძოლა...

ჯალალედინის წინაშე წარდგენილი შალვა ახალციხელი: „იცნეს ნახჭევნელთა და ადარბაგნელთა და მოახსენეს სულტანსა ახოვნება და წყობა შინა სიქველე“. ჯალალედინმა „შეინყნარა პატივით და ადარბაგანს შინა მიანიჭა ქალაქნი მამულად და მთავრათ თვისთანა თანა პატივიჰსცა“. მემატიაანის გადმოცემით, შალვა ახალციხელი ერთი წლის განმავლობაში დიდ პატივისცემაში ჰყავდა სულთანს.

ერთი წლის შემდეგ კი მოსთხოვა ქრისტიანობის დათმობა და მაჰმადიანობის მიღება. ფიცით აღუთქვამდა, თუ მის ნებას აღასრულებდა „უდიდეს პატივითა მხედრობითა ქალაქთა, სოფელთა, ოქროსა და ვერცხლთა, ურიცხვ მონათა და მრავალთ“. შალვა ახალციხელმა ჯალალედინს უარი განუცხადა სარწმუნოების შეცვლაზე. ასეთი პასუხი შეურაცხმყოფელად მიიღო სულთანმა და განრისხებულმა ბრძანა: „განშიშვლები პატივსაცა, შალვისა და სამოხელთაგანაც და გუამად უწყალო“. ჯალალედინის განრისხების მიზეზი გარდა ზემოთქმულისა ისიც იყო, რომ თბილისის ასაღებად წამოსულს 1226 წელს მდინარე არეზთან მიაღწევს შალვა ახალციხელის მიერ თანამემამულეებთან გაგზავნილი წერილი, რომლითაც თბილისზე სულთანის გამოლაშქრების ამბავს ატყობინებდა თურმე. ე.ი. ამჟღავნებდა ჯალალედინის სამხედრო გეგმას. ეს ლაღატი იყო. ამიტომ, სულთანის ბრძანებით იქვე წყლის პირზე ხმლებით აჩეხეს. ჟამთაღმწერელი გვაუწყებს, რომ: შალვა მოიკლა სულთანისა მიერ არა დატყვებისათვის სჯულისა“. დიახ, ტყვეობაში პატივსა და საკუთარ კეთილდღეობას შალვა ახალციხელმა სამშობლოსათვის სიკვდილი არჩია, რითაც ღირსეულ მამულიშვილთა ბედი გაიზიარა: ქართულმა მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა და 30 ივნისი მისი სულის მოხსენიების დღედ დაადგინა. ხოლო მადლიერმა ქართველმა ხალხმა ღირსეულ მამულიშვილს იმთავითვე უძღვნა ხალხური სიმღერა „შავლეგო“. (რასაც პოეტმა აკადემიკოსმა გიორგი ლეონიძემ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით მიაკვლია):

„შავლეგ, შენი შავი ჩოხა, შავლეგო,
სისხლში გაგინამებია, შავლეგო.
ყანიმები გიხდებოდა, შავლეგო,
მტერთან ბრძოლა გიხდებოდა, შავლეგო,
მაშველი არ გჭირდებოდა, შავლეგო.
შავლეგ, შენი შავი ჩოხა, შავლეგო.“

ითქმის რვა საუკუნე გვაშორებს შალვა ახალციხელის ეპოქასთან, რვა საუკუნეა ქართველი კაცი მღერის შავლეგოს, რამდენადაც მისთვის შავლეგო გახდა ვაჟკაცობის, გმირობის, სიმტკიცის, ქვეყნის სიყვარულის სიმბოლო. ამიტომაც არის, რომ ქართველნი ყოველთვის ცდილობენ მარადიულად აცოცხლონ საყვარელი გმირი თავიანთ ხსოვნაში. ამიტომაც, ხალხური სიბრძნის მრავალი მარგალიტი უძღვნეს:

„შალვა ცხენს მოაგელებდა
ვინროსა და ავს ალაგსა,
შალვას ცხენი წამოუქცა
ვინროსა და ავს ალაგსა,

თავსა თურქი წამოადგა
ვინროსა და ავს ალაგსა.
– დამკარ, თურქო, რასა ჰშიშობ,
თუ გული გაქვს მამაციისა!
დაჰკრა თურქმა, დასჭრა შალვა
თეძოსა და ავს ალაგსა...
დედას კაცო მოუვიდა:
„შენი შავლეგ მოგიკლესა“.
შალვას დედა მოტიროდა,
თუ არ იყო ბედის წერა,
ას-ორასი მაგისტანა
ხორასნიდან ტყვე მოჰყვანდა –
არცა თოფო, არცა ხმალო
სულ მათრახით გადმოჰყვანდა!
– შავლეგ, შენი ყანიმები
როგორ შემეყვარებია,
შემდეგ შენი თეთრი ჩოხა
შავად შეგინამებია.“

XXI საუკუნის დამდეგის გადასახედიდან კიდევ უფრო ნათლად იკვეთება შალვა ახალციხელის ღვაწლი თავისი კუთხის, სამშობლოსა და ერის წინაშე. საუკუნეებმა უკვდავების შარავანდედით შემოსა მისი სახელი. მის გმირობასა და ვაჟკაცობას არ ივინყებენ მის მშობლიურ ქალაქშიც. 2004 წლიდან დადგინდა „ახალციხოზა“ და შალვა ახალციხელის ხსენების დღე – 30 ივნისის აღინიშნება ქალაქის ძველ ნაწილში – რაბათში. იმავე დღეს ახალციხის ციხის ტერიტორიაზე – მუზეუმის ეზოში აღიმართა ძეგლი წარწერით: „აქ აღიმართება შალვა ახალციხელის ძეგლი“. (ეს შესანიშნავი იდეა ჯერ არ განხორციელებულა). ამასთანავე, ახალციხის საზოგადოების თხოვნით უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია II შალვა ახალციხელი ახალციხელთა მფარველ წმინდანად დაადგინა. ყოველივე ეს იმ ტრადიციის გაგრძელებაა, რომელსაც ქართველმა ხალხმა ჩაუყარა საფუძველი შალვა ახალციხელის სახელის უკვდავსაყოფად. გასული საუკუნის 90-იანი წლების დამდეგს ახალციხის ერთ-ერთ ქუჩას მისი სახელი მიენიჭა. უკვე რამდენიმე წელია გამოდის გაზეთი „შავლეგო“. ამ ბოლო დროს კი ახალციხე დაამშვენა შალვა ახალციხელის სახელობის ტაძარმა, რომლის მშენებლობა დაიწყო ერთმა ჩვენმა თანამემამულემ ვასილ ივანიძემ (სამწუხაროდ, ვასილ ივანიძე გარდაიცვალა, მისი ნეშტი დაკრძალულია ტაძრის ეზოში).

და კიდევ, ქალაქი ახალციხე და ახალციხელებიც ერთგვარად ვალში ვართ შალვა ახალციხელის წინაშე, რამდენადაც თამარის ისტორიკოსი მისი მოხსენიებით პირველად აფიქსირებს ქალაქ ახალციხის სახელს.

და საზოგადო მოღვაწენი, – წერდა ვაჟა-ფშაველა, – რომელნიც ეროვნულ თუ გონებრივ ღირებულებებს ქმნიან, უნდა იყვნენ გამსჭვალულნი იმ აზრით, რომ დღევანდელი დღე უკეთესი იყოს ქვეყნისათვის, დღევანდელი ხალხი ცალ-ცალკე და საერთო საჭირო აზრით და გრძნობით აღიჭურვოს. მოქმედებაც თითოეული ჩვენგანისა იყოს აზრშენილი. დღევანდელის თითოეულის ჩვენთაგანის მოქმედებას იქ უნდა მივყვანდეთ, საცა საჭიროა ჩვენი მისვლა“.

ვაჟა-ფშაველას, როგორც მწერალსა და მოაზროვნეს, ზედმინევიტ კარგად ჰქონდა შეგნებული ცარიზმის კოლონიზატორული, დიდმპყრობელური პოლიტიკის მიზანი და აქედან გამომდინარე, ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემად ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება მიაჩნდა. მისივე თვალსაზრისით უაღრესად ნიშანდობლივია, მისი დამოკიდებულება იმ პერიოდის ერთ-ერთ უმწვავეს და საჭირობოროტო საკითხისადმი, რომელიც შირაქში ქართველების დასახლებას შეეხებოდა. 1889 წელს ხელისუფლებამ შირაქში რუსების ჩამოსახლება გადაწყვიტა. მთის მოსახლეობამ, რომელმაც იგრძნო თუ რა შეიძლება მოჰყოლოდა მთავრობის ამ აქციას, პრაქტიკულად შეუდგა შირაქის მიწების ათვისებას. გაჩნდა პირველი პატარა სოფლებიც – ზემო და ქვემო ქედი, არხილოსკალო. ბუნებრივია, მეფის მთავრობას არ ეჭაშნიკა ეს ამბავი, ქართველ მთიელთა საქციელი თვითნებურად ჩათვალა და განიზრახა ჩამოსახლებულთა აყრა. სიტუაცია დაიძაბა. მას დაემატა თუშების არაგონივრული პოზიცია, რომლებსაც შირაქის ველის საძოვრებად შენარჩუნება სურდათ და მთავრობის პოლიტიკას აუბეს მხარი. უფრო მეტიც, მათ აშკარა მტრობა გამოუცხადეს შირაქში ჩამოსახლებულ ფშაველებს. მთავრობამ თუშების გაუაზრებელ მოქმედებაში თავისი პოლიტიკის საიმედო დასაყრდენი დაინახა და ყოველნაირად უწყობდა ხელს ძმათა შორის შუღლის გაღვივებას. კონფლიქტი გამწვავდა. თუშების მხარეს იყო მთავრობა, ძალა, ფული, გამოცდილი ადვოკატები, ფშაველების მხარეს კი მოწინავე ქართველი ინტელიგენცია და ეროვნული ინტერესები.

საყოველთაოდ ცნობილია ის უდიდესი ამაგი, რომელიც ვაჟა-ფშაველამ დასდო შირაქის ტერიტორიაზე ქართველთა დასახლებას. იგი ხშირად ჩადიოდა შირაქში, აქვეყნებდა წერილებს პერიოდულ პრესაში. ამ მხრივ საინტერესოა მისი კორესპონდენცია – „ქართველთა ახალმენი შირაქში“, რომელშიც ნათლად აისახა მწერლის დამოკიდებულება ამ საჭირობოროტო ეროვნული საკითხისადმი. წერილის დასაწყისში ვაჟა-ფშაველა, მიმოიხილავს რა შექმნილ სიტუაციას, წერს: „გადმოსახლებულთა რიცხვში მოიპოვებინათ თითქმის ყველა თემისანი, გარდა თუშებისა. ეს უკანასკნელნი, გარდა ამისა, რომ თვით არ დასახლდნენ შირაქში, დასახლებულთაც კი ხელს უშლიან და ყოველგვარ საშუალებას ხმარობენ, რათა შეავინროონ მხვენლ-მთესველი ხალხი. გაუტეხონ გული, ააღებინონ სახლ-კარზე ხელი და იძულებულჰყონ ეს უკანასკნელნი აიყარონ და დაუბრუნდნენ ისევ მთას“.

მწერალი გულისტკივლით აღნიშნავს, რომ თუშები გუბერნატორთან ჩივიან – შეგვიპირიფს და გვიშველეთო. ამას მე ვერ დავიჯერებდი, ჩემის ყურით რომ არ გამეგონაო, წერს იგი და ყველანაირად ცდილობს, თუშებს თვალი აუხილოს, მოყვარე და მტერი გაარჩევინოს, აგრძნობინოს ის საბედისწერო შედეგი, რომელიც ამგვარ სიჯიუტეს შეიძლება მოჰყვეს. ვაჟას ბრძოლამ და ამაგმა დიდი შედეგი გამოიღო. დღეს საქართველო წარმოუდგენელია „პურის ბელად“ ნოდებულ შირაქის გარეშე. საზამთრო საძოვრებიც ბევრია და ზვრებიც განთქმული. ამიტომ ლოცულობენ შირაქელნი დღესაც ვაჟას სახელს და ყოველ წელს ზეიმობენ „ვაჟაობას“.

ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტიკაში განსაკუთრებით გამორჩეული ადგილი უკავია მის მოღვაწეობას მშობლიური ენის დასაცავად. ეს ბუნებრივია, რადგან მე-19 საუკუნის 60-იან წლებიდან ქართული ენისთვის ზრუნვა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთ მთავარ შემადგენელ ნაწილად იქცა. ცხადია, ვაჟა-ფშაველაც, ქართული ენის თავდადებული მოამაგე და მოტრფიალე, აქტიურად იყო ჩაბმული იმ ბრძოლაში, მაგრამ ვიდრე ამ პრობლემას შეეხებოდეთ, უნდა გავისხენოთ ის პოლემიკა, რომელიც იმ პერიოდში გაიშალა ქართულ სალიტერატურო ენასთან დაკავშირებით. 1901 წელს გაზეთ „ივერიში“ დაიბეჭდა ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტური წერილი – „ენა“ (მცირე შენიშვნა), რომელშიც მწერალმა უპასუხა მათ, ვინც ბრალს სდებდა სალიტერატურო ენაში დაძველებული, უვარგისი ფორმების შემოტანაში. „დაიხ, მოდის ენაც მდინარესავით, – წერს იგი, – თუ სათავეში, ე.ი. იქ, საიდანაც იბადება, არ დაშრა, ქვეით, ბოლოთგან მისი დაშრეტა ყოვლად შეუძლებელია და ძალაც მისი სწორედ რომ სათავეშია, გამომდინარეობს უღვევლად, უკლებლად“... ამ სიტყვებში მკაფიოდ ჩანს ვაჟასეული მრწამსი. ის, რომ ენის მოსპობა, განადგურება და გარყვნა მანამდეა შეუძლებელი, სანამ ენის სათავე, დასაწყისი სუფთაა და ხელშეუხებელი. ვაჟა-ფშაველას კი ასეთ სათავედ, ქართული ენის თვითმყოფადობისა და სიმტკიცის მასაზრდოებლად მთა მიაჩნდა. ქართული ენის დაცვა-სიმინდის საკითხებს მთელი სიმწვავეთა და კატეგორიულობით დაუბრუნდა ვაჟა-ფშაველა 1910 წელს „სახალხო გაზეთში“ დაბეჭდილ წერილში – „მცირე შენიშვნა“, სადაც მას უკვე კონკრეტული ადრესატი ჰყავს. იგი პუბლიცისტური შემართებით, მკაცრად და მკაფიოდ აყალიბებს თავის დამოკიდებულებას იმ ადამიანების მიმართ, რომლებმაც მშობლიური ენა დაივიწყეს და რუსულად წერას ამჯობინებენ. ვაჟა-ფშაველას დამოკიდებულება ამ მოვლენისადმი წერილის დასაწყისშივე კატეგორიული და ყოველგვარი კომპრომისის გამომრიცხავია. აქ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ პუბლიცისტს ქართველების მხრივ რუსული ენის დაუფლება კი არ ანუხებებს, არამედ მათი დამოკიდებულება დედაენისადმი. „...ოფლში ინურებიან იმოდენასა სწერენ რუსულად მხოლოდ და მერე როგორ ცდილობენ, – ამბობს ვაჟა, – რომ ლამაზი რუსულით დასწერონ თავისი

წერილები: რუსეთის საუკეთესო მწერლების ფრაზების ლექსიკონი აქვთ ყველა იმათ შედგენილი, რათა კობცა, კობწა გამოვიდეს იმათი ნაწერი – ნაიკითხოს ქართველმა კაცმა, გულში შური აღედრას და თქვას: ნეტავი ასეთი რუსული მეც მესწავლა, ნეტავი ამისთანა „სტატია“ რუსულად მეც დამაწერიანო. მოკლედ რომ ვთქვათ, მკითხველი გადაბირების გზაზე დგება... ამისთანა ლამაზი რუსული ენის პატრონი კი ფიქრობს სამშობლოს ვემსახურებო. ვაი, ამისთანა სამსახურს!“

ვაჟა-ფშაველა კარგად გრძნობდა, რომ ქართველი ინტელიგენციის ერთი ნაწილი, სამწუხაროდ, თავისი მოქმედებით წყალს ასხამდა ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის ნისქვილზე. „ამას ჰქვიან განა სამშობლოს სიყვარული? განა ამისთანა ოინებით აყვავდება ქართული ენა და მწერლობა? განა ეს ღვანლია? ღვანლი კი არა, ეს პირდაპირი ღალატია, თაღლითობა! ამას ჰქვიან ციხისა შიგნიდან გატყება და, ხომ მოგვხსენებთ, იმაზე მეტი უბედურება ქვეყნისათვის სხვა რა შეიძლება იყოს, როგორც ღალატი შინიდან გამომდინარე“ – წერდა იგი. აი, ასეთ „შინიდან გამომდინარე ღალატად“ აღიქვამდა მწერალი ინტელიგენციის ზოგიერთი წარმომადგენლის მოქმედებას... „ნუთუ ილია ჭავჭავაძეს არ შეეძლო რუსული გაზეთი გამოეცა, – განაგრძობს იგი, – ეწერა რუსულად და ესაზრდოვებინა თავისი ნაწარმოებით ქართული საზოგადოება, როგორც მისი თანამედროვენი შერებოდნენ? მაგრამ არა, ის კარგად ხედავდა, ჰგრძნობდა, რაც ვნება და გათახსირება საზოგადოებისა მოჰყვებოდა ამგვარ მწერლობას“.

ვაჟა-ფშაველა იმასაც შესანიშნავად გრძნობს, რომ მსგავსი აზრებისათვის შეიძლება ნაციონალიზმი ან სეპარატიზმი დასწამონ, ამიტომ მკითხველს სთავაზობს უაღრესად საღ, ლოგიკურ მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც: „საქართველო რუსეთის სხეულში, ორგანიზმი კი არ უნდა იყოს გათქვეფილი, როგორც რუსული სანოვაგე, არამედ მათ ედგას გვერდით, როგორც ცოცხალი სალი არსება რუსეთთან ერთად მოსიარულე პროგრესის გზაზე“.

ვაჟა-ფშაველა, რომელიც მთელი თავისი სამწერლო და პუბლიცისტური მოღვაწეობით თავდადებით იბრძოდა ქართული ენის სინმინდისათვის, კარგად გრძნობდა, რომ ისეთი გლობალური მიზნის მისაღწევად, როგორც იყო მშობლიური ქვეყნის ჭეშმარიტი კეთილდღეობა, არ არსებობდა დიდი და პატარა, პირველი და მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობის მოვლენები. მისთვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ეროვნული თვითშეგნების გაღვივებას, ქართველთა მეობის აღორძინებას, იმის გარკვევას, თუ რანი ვართ. სწორედ ამიტომ, რომ პუბლიცისტის გარეშე არ დარჩენილა არც ერთი ღირსეული ქართველის ღვანლი, საზოგადოებრივი ცხოვრების არცერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა.

უაღრესად საგულისხმოა, რომ მაშინაც კი, როდესაც ვაჟა-ფშაველა თეორიულ და ზოგადფილოსოფიურ ასპექტში განიხილავდა კონკრეტულ ფაქტებსა და სიტუაციებს, საერთო-საკაცობრიო იდეებსა და შეხედ-

ულებებს, მათ შორის თავისუფლებისა და პროგრესის იდეებს და კონკრეტულ ფაქტებზე დაყრდნობით საყურადღებო განზოგადებებს იძლეოდა, მათ ყოველთვის განიხილავდა ქართულ სინამდვილესთან მიმართებაში, მჭიდროდ უკავშირებდა ეროვნულ სატიკვარს. ასეთი ხასიათისაა მის მიერ 1905 წელს გაზეთ „ივერიაში“ გამოქვეყნებული წერილი – „კოსმოპოლიტიზმი და პატრიოტიზმი“, რომელშიც იგი არ ემხრობა იმათ აზრს, ვისაც ჰგონია, რომ პატრიოტიზმი ეწინააღმდეგება ან თვისობრივად განსხვავდება კოსმოპოლიტიზმისაგან. მისი შეხედულებით „ყველა ნამდვილი პატრიოტი კოსმოპოლიტია, ისე როგორც ყოველი გონიერი კოსმოპოლიტი (და არა ჩვენებური) პატრიოტია“, როგორ? – სვამს იგი კითხვას და იქვე აყალიბებს საკუთარ შეხედულებას, რომლის ამოსავალი წერტილი, ლოგიკა, უზრალა და ნათელია. მისი აზრით, თუ სწორად გავიზრებთ პრობლემას, თუ ადამიანი თავის ერს კეთილსინდისიერად ემსახურება, იღვწის საკუთარი სამშობლოსა და მშობელი ხალხის გონებრივი, მატერიალური და ზნეობრივი დონის ასამაღლებლად, ამით იგი არამარტო თავის ერსა და ქვეყანას ემსახურება, არამედ მთელი კაცობრიობის წინსვლასაც. „მეცნიერება და გენიოსები, – წერს იგი, – გვისწინან გზას კოსმოპოლიტიზმისაკენ, მაგრამ მხოლოდ პატრიოტიზმის, ნაციონალიზმის მეოხებით. განავითარეთ ყოველი ერი იქამდის, რომ კარგად ესმოდეს თავისი ეკონომიკური, პოლიტიკური მდგომარეობა, თავისი სოციალური ყოფნის ავ-კარგი, მოსპეთ დღევანდელი ეკონომიკური უკუღმართობა და უეჭველია, მაშინ მოისპობა ერთისაგან მეორის ჩასანთქმელად მისწრაფება, ერთმანეთის რბევა, ომები, რომლებიც დღეს გამეფებულია დედამიწის ზურგზე“. საგულისხმოა, რომ ამ შემთხვევაშიც პუბლიცისტი თავისი პოზიციის ჩამოყალიბებისას ქართულ სინამდვილეს ემსახურება. პირველი რიგის საჭიროებად მშობლიური ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური სიძნეელების მოგვარება მიანიხილავს. უაღრესად ნიშანდობლივია, რომ მწერალი შორს დგას ეროვნული კარჩაკეტილობისა და შეზღუდვისაგან, პირიქით ხალხთა შორის ურთიერთგაგებასა და პატივისცემას ქადაგებს: „...კოსმოპოლიტიზმი ასე უნდა გვესმოდეს, – წერს იგი, – გიყვარდეს შენი ერი, შენი ქვეყანა, იღვანე მის საკეთილდღეოდ, ნუ გძულს სხვა ერები და ნუ გშურს იმათთვის ბედნიერება, ნუ შეუშლი იმათ მისწრაფებას ხელს და ეცადე, რომ შენი სამშობლო არავინ დაჩაგროს და გაუთანასწორდეს მონიანვე ერებს“.

როგორც ვხედავთ, ვაჟა-ფშაველამ კოსმოპოლიტიზმი პატრიოტულ იდეას აზიარა, პატრიოტიზმის უმთავრესი პრინციპებიდან გამომდინარე საკაცობრიო სიკეთედ აღიქვა. ასეთ კონცეფციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა 1905 წელს, როდესაც ეს წერილი გამოქვეყნდა, განსაკუთრებით იმათ გასაგონად, ვინც ეროვნულ საკითხზე ლაპარაკს ჩამორჩენილობად თვლიდა და გამორიცხავდა მას ზოგადსაკაცობრიო ინტერესების სფეროდან.

მწერალი ზედმინწენით სწორად გრძნობდა,

რომ შეუძლებელია არსებობდეს პატრიოტიზმი დიდი ეროვნული თვითშეგნების გარეშე და სწორედ ამიტომ იყო, რომ ყოველთვის ცდილობდა გაეღრმავებინა, თითოეულ თანამემამულემდე მიეტანა ეს გრძნობა, რომელიც მას ბევრი ეროვნული სატკივარის განკურნების ერთ-ერთ უებარ საშუალებად მიაჩნდა. ამის გამო აძლევდა ვაჟა-ფშაველა უმაღლეს შეფასებებს ყველა იმ ქართველის მოღვაწეობას, რომელიც თავისი შრომითა და გარჯით ერის წინსვლის კეთილშობილურ საქმეს ემსახურებოდა. სწორედ ამიტომ იქცა მისთვის უდიდეს ტრაგედიად ერის თავკაცის – ილია ჭავჭავაძის მკვლელობა. ვინ-ვინ და ვაჟა-ფშაველამ კი მშვენივრად იცოდა ილიას ფასი და დამსახურება ქართველი ერის წინაშე. ჯერ კიდევ თავის ადრინდელ წერილში – „რამე-რუმე“ მწერალი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა ი. ჭავჭავაძის მოღვაწეობას: „ნიჭიერება ეროვნულის მწერლისა იმით ქვეყნისა და ერის საჭიროება, მით თუ რამდენად მაღლიანად ემსახურება ამ ნაკლის შევსებას სიტყვით თუ საქმით“ – წერდა იგი.

„ილიას მკვლელებს რომ შეეძლოთ, საქართველოსაც მოჰკლავენ“, – წერდა ვაჟა-ფშაველა და უდიდეს გულისტკივილს გამოთქვამდა იმის გამო, რომ ჩვენში არ იციან ღირსეული მამულიშვილის დაფასება: „ილიასთანა ადამიანებს სიცოცხლეშივე ძეგლებს უდგამენ უცხოეთში, ხოლო ჩვენ კოცონზე ვწვავთ, ვკლავთ როგორც ავაზაკს... საბრალო ჩვენო თავო, საწყალო საქართველოვ!“ ვაჟა-ფშაველას ასეთ სევდას ისევ და ისევ სამშობლოს მომავალი განსაზღვრავს და საგულისხმოა, რომ ილიას მკვლელობა მისთვის უიმედო პესიმიზმისა და იარაღის დაყრის მიზეზად არ ქვეულა. პირიქით, იგი მხურვალედ მოუწოდებდა თანამემამულეებს, საქმით განეხორციელებინათ ილიას ანდერძი. – „დიდო მგოსანო! წერს იგი სიტყვაში ილია ჭავჭავაძის ცხედარზე“, – ყველანი ერთად ვსდებთ ფიცს წინაშე შენი დიდებულის ნემტის, რომ შენ მიერ აფრიალებული დროშა არ დავსწიოთ დაბლა, არამედ იგი გვეჭიროს მაღლა, თვალსაჩინოდ და ვემსახუროთ შენს მიერ ნაანდერძევ იდეალებს – ძმობის, ერთობის, თავისუფლების და სიყვარულისას, მტკიცედ, შეუდრეკლად“.

ისევე როგორც ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე და პროგრესულად მოაზროვნე სხვა ქართველი მოღვაწენი, ვაჟა-ფშაველაც უდიდეს ეროვნულ მნიშვნელობას ანიჭებდა მომავალი თაობის აღზრდას, ქვეყნად სწავლა-განათლების ფართოდ განვითარებასა და გავრცელებას. ცნობილია მისი უაღრესად საინტერესო და პროგრესული პედაგოგიური შეხედულებები. გორის საოსტატო (სამასწავლებლო) სემინარიის დამთავრების შემდეგ ვაჟა-ფშაველამ მასწავლებლობა თავისი ცხოვრების უსაყვარლეს საქმედ მიიჩნია და პრაქტიკულადაც შეუდგა სკოლაში მუშაობას სოფელ დიდ თონეთში, მაგრამ, ჩინოვნიკურ აპარატთან გამუდმებული კონფლიქტებისა და მისადმი უსამართლო დამოკიდებულების გამო, ვერ შეძლო ამ ასპარეზზე მოღვაწეობა. მიუხედავად ამისა, ყოველთვის დიდ ყურადღებას უთმობდა სწავლა-აღზრდის საკითხებს და მათ დიდ ეროვნულ მნიშვნელობას

ანიჭებდა. ეს კარგად ჩანს მისი პუბლიცისტური წერილებიდან, რომელთა შორის განსაკუთრებით საყურადღებოა – „საუბარი ბავშვებზე“, „გავზარდოთ ახალი თაობა“ და სხვა.

სწავლა-განათლებისა და აღზრდის პრობლემას ეხება წერილი „გავზარდოთ ახალი თაობა“, რომელშიც ნათლად გამოჩნდა ვაჟა-ფშაველას, როგორც პუბლიცისტის საგულისხმო თავისებურება – დიდი სათქმელის ლაკონურად გადმოცემის, პრობლემის არსის სრულყოფილად წარმოჩენის უნარი. „უფრო კარგი იქნება – წერს იგი, – შევხედოთ ჩვენზე უკეთესებს და მივბაძოთ: გავზარდოთ ახალი თაობა, ნურაფერს დავიშურებთ სკოლების დასახმარებლად, რადგანაც როგორც ზევითა ვსთქვით, იმაში იმალება ყოველი ხალხის მომავლის ბედი და უბედურობა...“

პუბლიცისტი მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს იმას, რომ უსწავლელი და გაუნათლებელი ერის ბედი ტრაგიკული და განწირულია, რომ სწავლა-განათლების საქმის მოგვარება ერთ-ერთი უმთავრესი ეროვნული პრობლემაა. ვაჟა-ფშაველამ სწავლა-განათლების საკითხების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაამძაფრა 1891 წელს გამოქვეყნებულ წერილში – „სადიდმარხვოდ“, ავტორმა აქ ყურადღება გაამახვილა საზოგადოების ერთ ნაწილში გავრცელებულ დამლუპველ სენზე, რომელსაც პირობითად „გონების მარხულობა“ უწოდა და რომლის უპირველეს მიზეზად უნიგნურობა, გაუნათლებლობა მიიჩნია.

ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტიკაში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ქვეყნის სულიერ განვითარებაში ინტელიგენციის როლისა და დანიშნულების ჩვენებას. მისი აზრით, ამ მხრივ განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა პერიფერიაში მოღვაწე ინტელიგენციას აკისრია, რადგან „პროვინციელი ძლიერ ჩამორჩენილია“, როგორც ეკონომიკური, ისე კულტურული თვალსაზრისით და მას შველა სჭირდებაო. ეს აზრია გატარებული წერილშიც – „დაკვირვება“ (პროვინციული ტიპები), „ჩვენებური პროვინცია სწორედ ბნელეთია, – წერს იგი, – ქვეყანა წყვდიადით მოცული. სინათლეს ტყუილად ეძიებ, ვერ იპოვნი. რატომ? არ არის თუ? შეიძლება იყოს, მაგრამ ისეთ ალაგას არის დამწყვდეული, გარეშე ადამიანს გაუჭირდება მისი თვალით დანახვა“. ამჯერად მწერლის გულისტკივილის საგანს ქართული პროვინციის უკუღმართი სინამდვილე წარმოადგენს, მის გაძლიერება-გაღონიერებაში ხედავს ქვეყნის პროგრესის დიდ სტიმულს და ამ დიდმნიშვნელოვანი საქმის მოგვარებას ინტელიგენციას აკისრებს. მისი აზრით, „ინტელიგენციაა სინათლის მფლობელი“, სწორედ მან უნდა მოჰფინოს ნათელი „უმრავლესობის ბნელ გონებას, გაასპექტაკოს ერის გრძნობა, მოაშოროს ჟანგი და ჭუჭყი მის გულს“. ვაჟას აზრით, სამწუხარო სინამდვილე სრულიადაც არ აიხსნება ინტელიგენციის სიმცირით „სიმცირე არაფერს შუაშია, – წერს იგი, – თბილისში ათასობით დაითვლება ინტელიგენტი, აზროვნების ტაძრები – სამკითხველო, რედაქცია, ბიბლიოთეკები, მაგრამ სწორედ ამ რედაქციების ახლო-მახლოს თვალყური რომ ადევ-

ნოთ, ახალმთვარეზე მსხვილს მაგალითს ჰნახავთ, მოქალაქე მთვარეზე მუხლს იყრიდეს, რომ შაურთან აჩვენებდეს და თან უწრუნუნებდეს – რა არის ახალმა მთვარემ იმის ჯიბეს მარაგი მისცეს“. ავტორის აზრით, საქმე ჭეშმარიტ მამულიშვილობაშია, ხალხისათვის სამსახური იმას შეუძლია, ვინც უანგაროდ მოახმარს ენერჯის ერის სიკეთეს და არა იმას, ვინც მხოლოდ თავისი ჯიბის გასქელებისათვის ზრუნავს და ვისთვისაც ცხოვრების იდეალი მხოლოდ საკუთარი კეთილდღეობაა.

ვაჟა-ფშაველა პუბლიცისტურ ნერილებში ხშირად უბრუნდებოდა ქვეყნის ნინსვლა-განვითარებაში ინტელიგენციის წამყვან როლს და მნიშვნელობას, მოუწოდებდა, რომ იგი არა ცარიელი სიტყვებით, არამედ რეალური საქმეებით გამოსდგომოდა ერს. ეს ნათლად ჩანს 1905 წელს გამოქვეყნებულ ნერილში „ფიქრი, სულ ფიქრი...“, რომელშიც იგი დიდი გულწრფელობითა და გულსიტყვილით საუბრობს ამ საკითხზე. ავტორი გულგრილობაში დებს ბრალს ინტელიგენციის იმ ნაწილს, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ფიქრობს, მსჯელობს და საქმით კი ნაკლებად აკეთებს რამეს. ინტელიგენტთა ამ კატეგორიის დასახასიათებლად, პრობლემის უკეთ წარმოსაჩენად მწერალი ხატავს ინტელიგენტის ზოგად ტიპს, ვინმე ფიქრიანისძეს და მასზე მსჯელობით ცდილობს მთავარი სათქმელის წინ წამოწევას, ამასთანავე, არ ერიდება იუმორსა და ირონიას, რათა უფრო მკვეთრად გამოხატოს თავისი აზრი: „აახ! ღა კარგი იქნებოდა, – წერს იგი, – ფაქრიანისძეს ფიქრები რომ ასრულებოდა უჯაფოდ, თავისთავად, მაგრამ მთავარი ის არის, თუ ფიქრს კაცმა მოქმედებაც არ მიაღწევს, ნაფიქრი არ განახორციელა, არაფერი არ გამოვა. მონიფულს ყანას ჯერ მომკა უნდა, შემდეგ კალოზე მიტანა, გალუნვა, მერე დაფქვა, ახლა გამოცხოვა. მხოლოდ მაშინღა ხდება სარგოდ, სასარგებლოდ ადამიანის ნაღვანი“.

იმდროინდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ-ერთი მწვავე ეროვნული პრობლემაა დაყენებული ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტურ ნერილში სათაურით: – „სახალწლო ფიქრები“, რომელიც საკითხის ღრმა ფილოსოფიური გააზრებით გამოირჩევა, „ჩვენ კაცთა ბუნების წესია მოლოდინი საუკეთესო მერმისისა, – წერს იგი, – უსათუოდ ხვალინდელი დღისაგან მოველით რასმე კარგს: ეს გვასულდგმულებს, გვამხნევეს, ძალას გვმატებს, ყოველდღიურს ვარამს გვინელებს გულში და სიცოცხლესაც გვაყვარებს. კვაცი, რომელიც ხვალინდელი დღისაგან არაფერს მოელის, გადაუწყდება იმედი, ცოცხალ-მკვდარია, ის ცოცხლებში ჩასათვლელი არაა...“ მწერლის აზრით, ასეთი კაცის ცხოვრებას არც შნო და ლაზათი აქვს, არც აზრი და დანიშნულება: „საბრალოა ქვეყანა, საწყალია ის ერი, რომელსაც დაუკარგავს იმედი ხვალინდელი დღისა, საუკეთესო მერმისისა“, შენიშნავს იგი და დაასკვნის: „თამამად ვიტყვი, რაც უნდა დაბეჩავებული იყოს ერი, რაც უნდა გასაწყლებული, თუ საუკეთესო მერმისს მოელის და არ გადაუწყვეტია იმედი და არ ფიქრობს: ეგ, არის ჩემი საქმე მორჩე-

ნილია, დაღუპული ვარო, ის ერი არც დაიღუპება, არც მოკვდება“.

ვაჟას ღრმა რწმენით, ინტელიგენციის უიმედობა და პესიმიზმი, მისი უმოქმედობა დამღუპელია, რასაც ერი გადაგვარებამდე მიჰყავს. ინტელიგენციის ასეთ პოზიციას მწერალი მთელი თავისი მოღვაწეობის მანძილზე შეურიგებელ ომს უცხადებდა. და, სწორედ ამ პრობლემის სიმწვავედან გამომდინარე, წერილის ბოლოს ამომწურავად აყალიბებს იმ მთავარ სამოქმედო პროგრამას, რომლის წარმატებით განხორციელებაც აუცილებლად მიაჩნია უმთავრესი ეროვნული პრობლემების გადასაჭრელად. „საცა ვცხოვრობთ, და რომელ ქვეყნის შვილებიცა ვართ, – წერდა იგი, – რომელი ქვეყნის პურით, ღვინით, წყლით და ჰაერით ვსაზრდობთ, იმას ვარგოთ რამ, გავაკეთოთ იმის სასარგებლოდ ჩვენის ძალ-ღონის დაგვარად რაც კი შეგვიძლიან, რომელი ასპარეზიც უნდა იყოს – ეკონომიკური, ზნეობრივი, პედაგოგიური, ლიტერატურული და სხვ. თუ ჩვენთვის და ჩვენის ქვეყნისთვის ვიქნებით კარგნი, ჩვენს საკუთარს შინაურ საქმეს წავიყვანთ კარგად, მაშინ კაცობრიობისათვისაც სასარგებლონი ვიქნებით“...

ეკონომიკის პრობლემათა წარმატებით გადაჭრა, ლიტერატურის, მხატვრული სიტყვის ერის სამსახურში ჩაყენება, პედაგოგიურ ასპარეზზე მოღვაწეობა, ხალხში სწავლა-განათლების შეტანა, ერის კეთილშობილური ზნეობრივი პრინციპების გაღრმავება-დახვეწა, ეროვნული თვითშეგნების გაღვივება, აი, ის ძირითადი საკითხები, რომლებიც ვაჟა-ფშაველამ „სახალწლო ფიქრებში“ დააყენა.

მწერალი ფილოსოფიურ-ეთიკური პოზიციებიდან განიხილავს საზოგადოების მონური მორჩილების მავნეობას, ეროვნული ჩაგვრის მთელ სისაძაგლეს. „მოთმენაც არის და მოთმენაც, – წერს იგი, – რა უნდა დავთმოთ? რა უნდა მოვითმინოთ? მოთმინებას სჯობს ჩვენი საკუთარი აზრით ვიხელმძღვანელოთ გარეშე საღვთო წერილისა, შავი თეთრისაგან სჯობია თავის საკუთარს თვალებით გავარჩიოთ...“

კეთილისა და ბოროტის ბრძოლის უზოგადეს საწყისიდან („შენ შენის მოთმინებით ხელს უწყობ მტარვალის ბუნებას გაძლიერდეს...“) გამომდინარე, პუბლიცისტი დაუნდობელ ბრძოლას უცხადებდა ყოველგვარ დამპყრობლურსა და ძალმომრეობაზე დამყარებულს, დახავსებულსა და დრომოჭმულს, ჩამორჩენილსა და პროგრესის დამამუხრუჭებელს.

საქართველოს ტერიტორიული ერთიანობის შენარჩუნებას, ენის სინმინდისა და თვითმყოფადობის დაცვას, ერის გამოღვიძებას, თვითშეგნების გაღრმავებას, გამრავლებას მწერლის ღრმა რწმენით, სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა ქვეყნისათვის. საგულისხმოა, აღინიშნოს, რომ მწერალი პრობლემებს განიხილავდა ურთიერთკავშირში, დამაჯერებლად ცხადყოფდა მათ აუცილებლობას, ყოველივე ეს, შეერთებული ვაჟა-ფშაველას დიდ ოსტატობასთან, ნათელს ხდის მისი პუბლიცისტური ნერილების ზემოქმედების დიდ ძალას იმდროინდელ ქართულ საზოგადოებაზე.

სრული დაგმობისკენ. აი, რას ამბობს ჟან შარდენი ქართველებზე: „ისინი ბინიერნი არიან, ლოთნი, გარყენილნი, უნამუსონი, სიტყვის გამტეხელნი, უპირულნი, გამცემ-მოღალატენი, გაიძვერანი. ლოთობაში და გარყენილებაში ერისკაცთ სასულიერონიც არ ჩამოუვარდებიან. სრულიადაც არ მიაჩნიათ სირცხვილად სასულიერო პირთ, რომ ლამაზი მხეველები ჰყავთ ხასებად“. იოჰან გოტფრიდ შერდერი კი, რომელიც საქართველოში საერთოდ არ ყოფილა და ქართველთა შესახებ მხოლოდ სხვათა მიერ შეკრებილ ცნობებს ეყრდნობა, წერს: „კიდევ უფრო საბრალოა ქრისტიანული საქართველოს ბედი. აქ ეკლესიებიც არის და მონასტრებიც, პატრიარქებიც ჰყავთ, ეპისკოპოსებიც და ბერებიც. ქართველი ქალები ლამაზები არიან, მამაკაცები – გულადნი. და მაინც, აქ მშობლები შვილებს ჰყიდნიან, ქმრები – ცოლებს, მთავრები ქვეშევრდომებს, ხოლო მორწმუნენი – ღვთისმსახურთ. უცნაური ქრისტიანობა სუფევს ამ სულით მხნე და გულით ურწმუნო ქურდბაცაცა ხალხში“.

ქართველთა ასეთი დახასიათება აშკარად ტენდენციურია. მასში აქცენტი მხოლოდ უარყოფით, ხშირ შემთხვევაში, მეორეხარისხოვან თვისებებზეა გადატანილი. თუმცა, გულზე ხელი დავიდოთ და ვალიაროთ: ზემოჩამოთვლილი თვისებები ჩვენთვის უცხო არასოდეს ყოფილა. ფაქტია, რომ გვიანი შუასაუკუნეების საქართველოში მამა შვილს ჰყიდდა და ძმა – ძმას. სამეგრელოსა და გურიის მთავრები ყოველწლიურად 12-15 ათასამდე თავიანთ ყმას ჰყიდდნენ, ან ცხოველებზე ცვლიდნენ. იმერეთის სახელოვან მეფეს, **სოლომონ პირველს**, სპეციალური კანონის გამოცემაც კი დასჭირდა ტყვეთა სყიდვის შავი ქირივით გავრცელებული პრაქტიკის აღსაკვეთად.

ჩვენთვის არც ლოთობა (უფრო ზუსტად – სუფრასთან დროისტარებისადმი მიდრეკილება) და გარყენილება იყო უცხო. ლოთებსა და გარყენილებს კი აღარც სირცხვილ-ნამუსი მოეკითხებოდათ.

და მაინც, ქართველებისადმი თავისი მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულების მიუხედავად, შერდერი ქართველი მამაკაცების „გულადობას“ და „სიმხნევს“ უსვამს ხაზს, შარდენი კი სხვა ადგილზე ქართველთა ნიჭიერებაზე, ზრდილობაზე, მეომრულ შემართებაზე, მათში ღირსების მაღალ გრძნობაზე საუბრობს. ქართველთა ამ თვისებებს უკლებლივ ყველა უცხოელი აღნიშნავს. უცნობი არაბი ისტორიკოსი ქართველ მეომრებზე წერს: „ქართველი მეომრები არიან წვეროსანნი, პირქუშნი, ზორბა ტანისანი და სარდლის ერთგულნი. მათ სხვა მეომრებთან ისე აქვთ უპირატესობა, როგორც მტაცებელ ცხოველებს სხვა სუსტ ცხოველებთან. ომში საოცრად იბრძვიან, აქვთ შემზარავი ხმა და საოცარი ვაჟაკობა. ქართველები ომშიც კი მღერიან და საბრძოლოს უკრავენ... ქართული ლაშქარი ერთი მთლიანი რაზმია, რომლის ერთობის შემთხვევაში მათი დამარცხება შეუძლებელია“. ჯონ სტაინბეკი ქართველებზე წერდა: „... ეს საოცარი ქართველები ყველაფრით გვჯობდნენ: ჭამაც ჩვენზე მეტი შეეძლოთ, სმაც, ცეკვაც, სიმღერაც... ყველაფერი გამოსდიოდათ, რასაც ხელს მოჰკიდებდნენ!.. მათ სულს ვერაფერი დასცემს, ამ ხალხს თვითმყოფადობას ვერაფერი დაუკარგავს! დამპყრობლები საუკუნეების განმავლობაში ცდილობდნენ მათ ნახდენას, მაგრამ კვალიც

ვერ დაამჩნიეს მათს ძლიერ სულისკვეთებას.“

ქართული ხასიათისთვის სრულიად უცხოა პრაგმატიზმი და პედანტური აკურატულობა. ის ვერ ეგუება ვერანაირ მერკანტილიზმს, ანგარიშობას. ქართული სულის სილაღე ხშირად ყოველგვარ გონივრულ საზღვრებს სცილდება. ერთი მაგალითი: **გასული საუკუნის 60-იან წლებში საქართველოს რუსი მწერლების ჯგუფი ეწვია. ქართველი კოლეგები მათ ჩვეული გულუხვობით მასპინძლობდნენ. ერთ საღამოს რუსი მწერლები შესანიშნავმა ქართველმა პოეტმა, იოსებ ნონეშვილმა წყნეთის აგარაკზე მიიპატიჟა. რა თქმა უნდა, სუფრას ჩიტის რძეც არ აკლდა. ჩინებული კახური ღვინით შეზარხოშებულ ერთ სტუმარს მოულოდნელად ხელიდან ძვირფასი ანტიკვარული ფინჯანი გაუვარდა და გაუტყდა. ყველას უხერხულობის გრძნობა დაუფლდა. ამ დროს იოსები სამზარეულოში იყო გასული მზარეულებისთვის მორიგი მითითების მისაცემად. ოთახში დაბრუნებულმა ჯერ დამსხვრეულ ფინჯანს შეხედა, შემდეგ სტუმართა დაზაფრულ სახეებს მოავლო თვალი. „რა თავპირი ჩამოგტირით? ამას დარდობთ?“ – ნამსხვრევებისკენ გაიქნია მან თავი. სიტყვა დამთავრებული არ ჰქონდა, რომ იქვე მდგარ დიდ ბროლის ვაზას წამოავლო ხელი და იატაკზე მთელი ძალით დაანარცხა. „აბა, გეყოფათ გლოვა. მოჟამული სახეები აღარ დავინახო აქ“, – თქვა მან და გულიანად გაიცინა. „ვერანაირი სიტყვები ვერ განმუხტავდა სიტუაციას, იოსების ამ ჭეშმარიტად ქართულმა შესტმა კი ერთი ხელის მოსმით მოხსნა უხერხულობა“, – იხსენებდა მოგვიანებით ამ ამბის შემსწრე ევგენი ევტუშენკო.**

პრაგმატული თვალსაზრისით ნონეშვილის საქციელს გამართლება არა აქვს. ალბათ, ძნელად თუ მოიძებნება სხვა ხალხი, რომლის წარმომადგენლსაც ასეთი რამ, საერთოდ, მოუფა თავში. და ეს არა იმიტომ, რომ ვაზა დაენანება, უბრალოდ, მის გენეტიკურ კოდში ჩადებული პრაგმატიზმი ამ მიმართულებით ფიქრის საშუალებას არ მისცემს.

ქართული ხასიათის ეს თვისება ისეა ჩვენს სულში ჩადულაბეზულ-ჩაკირული, რომ ეროვნულ ცნობიერებადაკარგულ ჩვენს თანამემამულეებშიც კი პირველყოფილი სინმინდით არის შემონახული. ისევე მაგალითი: **თურქეთში სუხიშვილების ანსამბლის ერთ-ერთი გასტროლოების დროს ილიკო სუხიშვილს ერთ პატარა მაღაზიაში მამაკაცის პერანგი მოეწონა. მაღაზიის მეპატრონემ 30 ლირა დაუფასა. ილიკო შეევაჭრა – 25 ლირად მომეცითო. გამყიდველმა ქვა ააგდო და თავი შეუშვირა; 30 ლირას გროში არ დააკლდებაო. კარგა ხნის ვაჭრობის შემდეგ მეპატრონე მოცდა – 28 ლირად წაიღე, ეს ბოლო ფასიაო, უთხრა. ილიკო გაბრაზდა – ვინ არის შენი 2 ლირას მათხოვარიო, უთხრა გამყიდველს. მერე ჯიბიდან ორი ლირა ამოიღო, დაჭმუჭნა და ქუჩაში მოისროლა. ამის დამნახავ გამყიდველს სახე გაეზადრა: „შენ ჩვენებური იქნები, სხვა ამას არ იზამდაო“, უთხრა ილიკოს, პერანგი შეუფუთა და უფუქმაშა.**

ეს ვაჭარი ლაზი გამოდგა. თხემით ტერფამდე გათურქებულმა ილიკოს საქციელში თავისი თვისება ამოიციო, ის დაინახა, რის გამოც სხვებს ზემოდან უყურებს, რომლითაც თავი მოაქვს... დაინახა და გაეზარდა. გახარება კი სრულიად არავაჭრული, ჭეშმარიტად ქართული შესტით – უცხო კაცისთვის საქონლის

ჩუქებით გამოხატა.

ქართული ხასიათი ბედის მაძიებელი ხასიათია. ქართველებისთვის ბედნიერებისკენ ლტოლვა შინაგანი მოთხოვნილებაა. ამასთან, ბედნიერება მას აქ, ამქვეყნიურ ცხოვრებაში სჭირდება. ამიტომაც ქართველებისთვის „მოთმენა“, „თვითმზღუდვა“, „აკრძალვა“ ყველაზე საძულველი სიტყვებია. ის არ ურიგდება დრამატულ ან-მეოს და ყველაზე გამოუვალ სიტუაციაშიც სწამს, რომ მომავალი აუცილებლად ბედნიერი იქნება. მას ჰაერივით სჭირდება ბედნიერი გარემო და, როდესაც ბედნიერების პირობები არ არსებობს, ის ამ პირობების ილუზიას ქმნის. **„ქართულ სიმხიარულეს საფუძველი არა აქვს. მე ვიტყვოდი, კანონიერიც არაა. ეს მხიარულება არის ყველაფრის მიმართ და ყველაფრის სანინაღმდეგოდ. მაშინ, როდესაც ქართველს ყველა საფუძველი აქვს იყოს უბედური, ქართველი ბედს არ ეპუება და ბედნიერებისთვის ჭიდილში იგი მხიარულია...“** – ნერდა მერაბ მამარდაშვილი. **„ტრაგედია ქართული სული არ იცნობს: რაც უნდა გაჭირვება იყოს, ჩვენ მაინც ოცნებებსა და იმედებში ვართ... ჩვენს ერს უფრო ეფექტები ამოძრავებს, ვიდრე მოვალეობა“**. ამას უკვე კონსტანტინე კაპანელი ბრძანებს.

ქართველთა ეს თვისება – ბედისადმი დაუმორჩილებლობა და ოპტიმიზმი კარგად ჩანს ხალხური სიმღერის ტექსტში: **„მტერო, დამჩაგრე, არ ვსტირი/ ტირილი დიაცთ წესია/ მაცადე, ერთი ავლესო/ ხმალჩანმას ცეცხლის მკვესია/ სულ წმინდად მოგამკვინო/ რაც ჩემთვის დაგითვისა!“**

ქართული ხასიათი არა მხოლოდ რთული, მრავალფეროვანია. კახური სიღინჯიდან და პირდაპირობიდან გურულ სიფიცხემდე და მოქნილობამდე იმხელა ეთნოფსიქოლოგიური და მენტალური სივრცეა, რომ უცხო თვალს უჭირს კიდევ მათ შორის საერთო-ქართული ნიშან-თვისებების დანახვა. თუმცა, ქართველური ეთნოსების მრავალფეროვან მოზაიკაში, სხვადასხვა კუთხური კოლორიტის მიღმა დაკვირვებული თვალისთვის მაინც იკვეთება საერთო-ქართული ნიშან-თვისებები.

სწორედ ამ ზოგად-ქართულმა დულაბმა გადაატანინა ჩვენს ხალხს ამდენი განსაცდელი.

საქართველო აღმოსავლურ და დასავლურ კულტურულ სამყაროებს შორის გზასაყარზე მდებარეობს. ჩვენი კულტურაც და, შესაბამისად, ჩვენი ეროვნული მენტალიტეტიც ამ ორი კულტურის სინთეზს წარმოადგენს. ოღონდ, ეს არ არის აღმოსავლური და დასავლური კულტურების მექანიკური ჯამი. ქართველებმა საუკუნეების განმავლობაში შეითვისეს და შეისისხლხორცეს აღმოსავლური სამყაროს უმდიდრესი კულტურული მემკვიდრეობა, ჰარმონიულად შეუხამეს ის დასავლურ ქრისტიანულ კულტურას. ეს ყველაფერი შემდეგ ქართულ ეროვნულ ქურაში გამოატარეს, რის საფუძველზეც ჩამოყალიბდა სრულიად ორიგინალური, თვითმყოფადი კულტურა, რომლის ერთ-ერთ გამოხატულებას ქართული ეროვნული ცნობიერება, ეროვნული ხასიათი წარმოადგენს.

აღმოსავლური და დასავლური კულტურების გავლენა ჩვენი მატერიალური და სულიერი ცხოვრების ყველა სფეროში იგრძნობა. აღმოსავლეთთან შედარებით ჩვენ, რა თქმა უნდა, ევროპელები ვართ. მაგრამ ევროპელებთან უშუალო კონტაქტისთანავე ვგრძნობთ,

რომ მათგანაც მნიშვნელოვნად განვსხვავდებით. და, არა მხოლოდ წმინდა ქართული, აბსოლუტურად თვითმყოფადი, არამედ – გაცილებით ზოგადი წარმომავლობის ნიშან-თვისებებითაც (გ. ასათიანი).

საქართველოში ძლიერი ცენტრალური სახელმწიფო ხელისუფლება ისტორიულად მეტად ხანმოკლე დროის მანძილზე – მხოლოდ ფარნავაზის დროს და დავითიდან თამარის ეპოქამდე გვექონდა. დავითი მკაცრად განსჯიდა სახელმწიფო წესისა და რიგის დამრღვევთ, განსაკუთრებით შეუბრალებელი იყო იგი ქვეყნის ინტერესების გამყიდველთა მიმართ. ქართულმა სახელმწიფომ თავისი ძლიერების ზენიტს თამარის ეპოქაში მიაღწია. სწორედ მაშინ შეიქმნა იდეალური პირობები ქვეყანაში სახელმწიფოებრივი აზროვნების დამკვიდრების, სახელმწიფო წესისა და რიგის განმტკიცებისთვის. სამწუხაროდ, ამ დროს სახელმწიფოს ძალისხმევა ამ მიმართულებით, ერთგვარად, მოდუნდა. სათნო მეფე-დედოფალმა ქვეყანაში შუა საუკუნეებისთვის სრულიად უცხო სახელმწიფოებრივი ჰუმანიზმი დაამკვიდრა. მან, პრაქტიკულად, გააუქმა სიკვდილით დასჯა (სიკვდილით დასჯის კანონი არ გაუქმებულა. მოსამართლეებს ასეთი განაჩენები გამოჰქონდათ კიდევ. მაგრამ თამარს არცერთი მათგანი არ დაუმტკიცებია. შესაბამისად, სიკვდილითაც არავინ დაუსჯიათ). ეს მაშინ, როცა მაშინდელ თუ უფრო გვიანდელ ევროპაში, რუსეთში, აღმოსავლეთის დესპოტურ სახელმწიფოებზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, სიკვდილით დასჯა მართლმსაჯულების ჩვეულებრივი ნორმა იყო. სახელმწიფოს წინააღმდეგ პროტესტის გამოხატვისთვის კი მოქალაქეს წამებით ხდიდნენ სულს. ამას ერთადერთი მიზანი ჰქონდა: ცოცხლად დარჩენილთა დამინება.

თამარის საქართველოში კანონისადმი რიდისა და პატივისცემის ჩამწერგავი შიშის ნაცვლად, აქცენტი პიროვნების მოქალაქეობრივ შეგნებაზე გაკეთდა. ეს საკითხისადმი ჰუმანური, ცივილიზებული მიდგომა იყო, მაგრამ დროის კონტექსტიდან ამოვარდნილმა ამ ნაბიჯმა კანონისადმი აგდებული დამოკიდებულების დანერგვას შეუწყო ხელი.

სახელმწიფოებრივი შეგნების განმტკიცების მთავარი საფუძვლის – ძლიერი ცენტრალური ხელისუფლების მოშლის შემდეგ მეტი გასაქანი ადათ-წესების, ტრადიციების ინსტიტუტის განვითარებას მიეცა. კანონზე მეტად პატიოსნება დაფასდა. ამოძრობდა კაცი უღვაშის ღერს და ისესხებდა თანხას. გამსესხებულს კი არც თამასუქი სჭირდებოდა და არც მამასახლისის მიერ დამონმებული ხელწერილი – ჯიბეში მოვალის უღვაშის ღერი ეღო და გულიც საგულეს ჰქონდა.

მიხეილ ჯავახიშვილის „არსენა მარაბდელში“ არის ასეთი ეპიზოდი: ზაალ ბარათაშვილი თავის ყმას ხანჯლით ყურს ჩამოათლის. თავადს ვიღაც უსაყვედურებს – რას ერჩოდი ამ საცოდავსო. ის კი წარბმუხურელად პასუხობს: „რა გინდა, ვეყო, ყმა ჩემია და მისი ყურიც მე მეკუთვნის, როგორც მინდა ისე მოვეპყრობი.“ დიახ, ზაალ ბარათაშვილმა არ იცოდა და არც აინტერესებდა, რა ენერა ამის თაობაზე სამართლის წიგნში. ისე იქცეოდა, როგორც საკუთარი ჭკუა და ზნეობა უჭირდა.

ამის მიუხედავად, მაშინ, ავად თუ კარგად, ჩვენი თავი ჩვენადვე „გვეყუნდოდა“ და ქვეყნის საუკეთესო შვილები გამუდმებით ფიქრობდნენ სამშობლოს ბედზე.

მდგომარეობა რადიკალურად შეიცვალა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ. უზარმაზარი სახელმწიფოს მარწუხებში მოხვედრილი სამშობლოს ხსნის იმედი გადაგვეწურა. „სამშობლოს ველარაფერს ვუშველით. ისლა დაგვრჩენია – საკუთარ ოჯახებს მაინც მივხედოთ“, – ჩათვალა ქართველობამ (ცხადია, იყვნენ გამოუსწორებელი ოპტიმისტებიც, მაგრამ ისინი ამინდს ვერ ქმნიდნენ). ასეთ პირობებში სახელმწიფოს განცდა, პრაქტიკულად, მოიშალა. მოქალაქეობრივი მოვალეობები უკანა პლანზე გადავიდა. საბოლოოდ სწორედ მაშინ გავითოოკაცდით...

ორი საუკუნე ამ მორალით, ამ შეგნებით ვიცხოვრეთ. ერთადერთ საზრუნავად საკუთარი ოჯახის კეთილდღეობა გავინადეთ... ქართველისთვის დღეს საკუთარი ბინის ზღურბლი ერთგვარი წყაღამყოფია: ბინის შიგნით იდეალური სისუფთავე და წესრიგი, ბინის გარეთ კი – სადარბაზოდანვე დანწყებული სიბინძურე და უწესრიგობა ჩვენი დეფორმირებული მენტალიტეტის ცოცხალი გამოხატულებაა.

„ხანგრძლივი ისტორიული ცხოვრება ქართველმა ხალხმა ისე გაატარა, რომ სისტემატურად, განუწყვეტლივ თითქმის ორი საუკუნე არ ცხოვრობდა წესიერ სახელმწიფოებრივ პირობებში და ამიტომ, ცხადია, ქართველის სულში არ არის არავითარი მოთხოვნილება სისტემისა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. იშვიათად შეგხვდებით კულტურულ ხალხში ისეთი ადამიანი, რომელიც აგრე აუტანელი იყოს საზოგადოებაში, როგორც ქართველი... საზოგადოებრივ ინტერესებს ქართველი უპირისპირებს ჯგუფურ, ან პერსონალურ ინტერესებს – ძმაბიჭობის კულტს,“ – წერს კონსტანტინე კაპანელი.

ეროვნული ხასიათის ესა თუ ის თვისება ხშირად ყველაზე რელიეფურად ანეგდოტებში ჰპოვებს ხოლმე ასახვას. კანონისადმი, წესისა და რიგისადმი ქართველის დამოკიდებულებას კარგად ასახავს შემდეგი ანეგდოტი: ხიდზე მდგომი ერთი კაცი მეორეს დაენიძლავება – ყველა გამვლელს ვაიძულე ხიდიდან გადახტესო. ხედავს, მოდის ქართველი. ეს კაცი წინ გადაუდგება. „რა გინდაო? – ეკითხება მას ქართველი. „რა მინდა და აქ გადახტომა არ შეიძლებაო!“, პასუხობს ეს კაცი. „რატომო?“ – ინტერესდება ქართველი. „გორბაჩოვის ბრძანებააო“, კვლავ პასუხობს კაცი. „ვინ კითხავს გორბაჩოვს, რას ვიზამ მე ჩემს ხიდზე“, – ყვირის გაცხარებული ქართველი და ხიდიდან ხტება!

კანონისადმი ქართველთა აგდებულ დამოკიდებულებაში გარკვეული წვლილი, უსათუოდ, ქართველთა მკვეთრად გამოხატულ ინდივიდუალიზმსაც მიუძღვის. ერთი მხრივ ის, რომ თითოეული ქართველი თავისი ინდივიდუალიზმით პიროვნებაა, ცხადია, ღირსებაა, მეორე მხრივ, ჩვენი ეს თვისება ხელს გვიშლის ეროვნული ენერჯის კონცენტრაციაში. გაცილებით იოლია მილიარდნახევარი ჩინელის ენერჯის ერთი მიზნისკენ წარმართვა, ვიდრე სამი მილიონი ქართველის ძალისხმევას გაერთიანება. საკმარისია ბელადმა ბრძანოს და ჩინეთში მყისვე ყველა მარჯვნივ შეტრიალდება. ჩინელებს ესმით: ბელადი, თუნდაც მათთვის

ქართული ხასიათი. მხატვარი ზურაბ მარტიაშვილი

არასასურველი, მაინც უფროსია და მისი ბრძანების შეუსრულებლობა დაუშვებელია. ეს სიბრძნე მათ აღმოსავლური დესპოტიის სასტიკ საუკუნეებში მყარად შეითვისეს. საქართველოში კი უფროსის ბრძანებას აუცილებლად აზრთა სხვადასხვაობა მოჰყვება: ერთი იტყვის – რატომ მარჯვნივ, როცა მარცხნივ შეტრიალება სჯობსო, მეორე – მაგას, საერთოდ ვინ ჰკითხავსო, მესამე – რა დროს ტრიალია, ხომ არ მოსცლიაო და ა. შ.

არადა, თუნდაც მარჯვნივ შებრუნების ბრძანება მცდარი იყოს, ერთი მიმართულებით წარმართული საერთო ენერჯია ბევრად სჯობს ასე ყველას ჭკუაზე მიტრიალ-მოტრიალებული, გათითოკაცებული ერის ენერჯიას.

ქართული სულის სიძლიერე ყველაზე კარგად ჩვენს გუნდურ ხალხურ სიმღერებსა და ცეკვებში ვლინდება. ოლონდ, როგორც გურამ ასათიანი აღნიშნავს, „ქართულ გუნდშიც მთავარი თავისთავად თანხმიერება კი არ არის, არამედ ის, რომ ეს არის პოლიფონიური თანხმიერება, ანუ ისეთი თანხმიერება, რომელიც თავის თავში აუცილებელ სხვადასხვაგვარობას გულისხმობს.

ერთხმოვანება, ერთგვაროვნება, ერთსახოვნება, საფუძველშივე მიუღებელია ჩვენი ესთეტიკურ მსოფლმხედველობისთვის.

ასეთია ქართული სიმღერაც, ქართული პეიზაჟიც, ქართული ხუროთმოძღვრებაც, ქართული ვერსიფიკაციაც: ხოლო ქართველური ტომების ხასიათები ხომ ნამდვილად პოლუსებისგან შედგება (ამ უკანასკნელთა მიხედვით ისიც კი შეიძლება ითქვას, რომ ქართველები ყველაზე მეტად ერთმანეთს არა ჰგვანან).

ჩვენ სიჭრელეს ვერ ვიტანთ (თუ რაიმე ბოლომდე ვერ მივიღეთ აღმოსავლური კულტურიდან, პირველ რიგში, სწორედ სიჭრელის კულტი), მაგრამ ვერც ერთგვაროვნებას ვეგუებით. მონოტონურობა ისევე გვიხუთავს სულს ცხოვრებაში... როგორც აზროვნებასა და მხატვრულ შემოქმედებაში.

ჩვენი იდეალი ერთმანეთისგან განსხვავებულ, ერთმანეთისგან განზიდულ ერთეულთაგან შემდგარი კონტრაპუნქტია. „სიჭრელისა“ და „ერთგვაროვნების“ არა უბრალოდ ნაზავი, არამედ თვისობრივად ახალი, განსხ-

ვაგებულები სინთეზი“.

ესეც ქართული ხასიათის ორპოლუსიანობის, მისი ორბუნებოვანების გამომხატველობაა.

ინდივიდუალიზმისგან უნდა იღებდეს სათავეს ქართული ხასიათის კიდევ ერთი თვისება – ამპარტავნობაში და თავხედობაში გადაზრდილი თავდაჯერებულობა. ქართველთა ამ თვისებაზე ჯერ კიდევ **ვახუშტი ბატონიშვილი** მიუთითებდა. მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში მასზე ყურადღება კონსტანტინე კაპანელმა გაამახვილა. **„ჩვენს ხასიათში არის რღაც ისტორიულად შექნილი თავხედობა, ერთგვარი პრანჭიაობა – „ნახალობა“, –** წერდა ის. და, მართლაც, ქართველი კაცის თავდაჯერებულობა, ეგოიზმი, თავხედობა, ხშირად ყოველგვარ დასაშვებ ზღვარს სცილდება. გააჩერეთ ქუჩაში ნებისმიერი რიგითი ქართველი და ქვეყნის პრეზიდენტის თანამდებობა შესთავაზეთ, ნუ გგონიათ, რომელიმე უკან დაიხიოს – ჩემი ცოდნა და გამოცდილება მაგ საქმეს ვერ შესწვდებაო, პირიქით – აქამდე სად იყავითო, – გეტყვიან.

ქართული ეროვნული ხასიათის ჩამოყალიბებას თავისი დალი დაასვა საუკუნეების განმავლობაში ჩვენში გაბატონებულმა სეპარატისტულმა განწყობილებებმა. **„კუთხური სხვაობა და თავისებურება ქართველში ქმნიდა მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში კუთხურ ფსიქოლოგიას, პროვინციულობის კულტს, განკერძოებისა და განაპირების ჩვეულებებს“, –** წერდა **კონსტანტინე კაპანელი**. მნიშვნელოვანწილად, ამის შედეგიც უნდა იყოს ჩვენთვის ესოდენ დამახასიათებელი ურთიერთგაუტანლობა, კინკლაობა და შუღლი. ამასთან, თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე ქართველი ხალხი არაერთხელ დამდგარა ფიზიკური არსებობა-არარსებობის, ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე. და სწორედ ამ კრიტიკულ მომენტში ის ყოველთვის ახერხებდა თავისი ფიზიკური და სულიერი ენერჯის მობილიზებას. გარეშე საფრთხისგან დაცვის მექანიზმი, თვითშენახვის ინსტიქტი ქართველ ხალხში სწორედ კრიტიკულ სიტუაციებში ამოქმედდებოდა ხოლმე.

მაგალითების მოხმობა მრავლად შეიძლება. ამჯერად მხოლოდ ერთზე შევჩერდები: მე-17 საუკუნის შუახანებში ფიზიკური გადაშენების საფრთხე კახელებს დაემუქრა. შაჰ-აბასმა ალაზნის ველზე თურქმენული ელები (ტომები) ჩამოასახლა, რომლებიც მოკლე ხანში კალიბრით მოედნენ მთელ კახეთს. ვენახი გაიკაფა, კახეთის მდიდარი ველ-მინდვრები ამ მომთაბარე ტომების ცხვრების საძოვრებად იქცა. ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში ეს კარგად არის ასახული: **„ბასტრიონს სხედან თათრები/ სიტყვას ამბობენ ძნელსაო/ ახმეტას ჩაჭრით ვენახსა/ შიგ ჩავასახლებთ ელსაო.“**

მომაკვდინებელი საფრთხე დაემუქრა ჩვენს მთასაც, რადგან ზამთრის საძოვრებისკენ კახეთზე გამავალი საქარავნო გზა მათთვის გადაჭრილი აღმოჩნდა.

ცხადი იყო, რომ კახელთა ფიზიკურ გადაშენების შემდეგ ქართულეთა ჯერი დადგებოდა. ქართლ-კახეთის გარეშე კი დასავლეთ საქართველოსაც იგივე ბედი ელოდა.

აი, ამ კრიტიკულ მომენტში ქართველ ხალხში კვლავ გაიღვიძა თვითგადარჩენის ინსტიქტი. გამოჩნდნენ გმირები, რომლებმაც ითავეს ცალკეულ სამეფო-სამთავროებში ჩაკეტილი და ურთიერთთან კინკლაობას

გადაყოლილი ქართველების გაერთიანება. **ზაალ ერისთავის, ზიძინა ჩოლოყაშვილის, შალვა და ზიძინა ქსნის ერისთავების, ზეზვა გაფრინდაულის, ნადირა ხომარაულის** და სხვა ქართველ გმირთა ხელმძღვანელობით 1660 წელს აჯანყებულმა ქართველებმა ერთიანად გაავლეს მუსრი ყიზილბაშებს. თავზარდაცემული თურქმენები კახეთიდან გადაიხვეწნენ.

ამ ბრძოლაში ქართველებმა მათთვის სრულიად უჩვეულო სისასტიკე გამოიჩინეს. მემამულები წერს, რომ ისინი არც ქალს და არც ბავშვს არ ინდობდნენო.

ქართველთა ასეთი სისასტიკე ძნელი ასახსენელია, მაგრამ ფაქტია, რომ როდესაც გააფთრებულმა შაჰ-აბასმა თურქმენების კახეთში კვლავ დაბრუნება მოინდომა, ისინი მას ფეხებში ჩაუვარდნენ: აქვე დაგვხოცეთ, მაგრამ იქ დამბრუნებელი კი აღარა ვართო. ირანის შაჰი იძულებული გახდა თავის განზრახვაზე ხელი აეღო. თურქმენთა მეორედ ჩამოსახლების შემთხვევაში კი, ძნელი სათქმელია, გვეყოფოდა თუ არა ძალა ხელმეორედ მათ განსაღებნად.

ქართველთა მიერ მაშინ გამოჩენილ უჩვეულო სისასტიკეს, ამ კონტექსტში, თითქოს, მისტიკური მნიშვნელობა ეძლევა. რღაც ინსტიქტმა უბიძგა ქართველებს უარი ეთქვათ მათთვის ესოდენ დამახასიათებელ ღმობიერებაზე და მათივე ხასიათის წინააღმდეგ წასულიყვნენ.

ორი სამყაროს გზაჯვარედინზე მდებარეობამ ჩვენს ქვეყანას, სიკეთესთან ერთად, მრავალი თავსატეხიც გაუჩინა. უხსოვარი დროიდან ვინ აღარ შემოხეტებულა საქართველოში. ბევრი მოყვრულად მოდიოდა, უფრო მეტი – მტრულად. უცხოტომელთა აქ წარმტაცია ბუნება და ბარაქიანი მიწა იზიდავდა. ჯერ კიდევ ძველი წელთა აღრიცხვით მე-17 საუკუნეში დასახლდნენ ჩვენს მიწაზე ბაბილონელთაგან დევნილი ებრაელები. მოგვიანებით საქართველოში ბერძენთა, სომეხთა, აზერბაიჯანელთა, ქურთთა, რუსთა და სხვა ეთნოსთა მასობრივი დასახლებები გაჩნდა. საუკუნეთა მანძილზე უცხოტომელებთან გვერდგვერდ ცხოვრებამ ქართველებს მათთან ურთიერთობის მაღალი კულტურა გამოუშუშავა. აქედან იღებს სათავეს ჩვენი შემწყნარებლობა, რასაც თითქმის, ყველა უცხოელი მკვლევარი აღნიშნავს. საქართველოში არასოდეს ჰქონია ადგილი რომელიმე ეთნოსის დევნა-შევიწროებას. ჩვენ სრულ რჯულთშემწყნარებლობას ვამყლავნებდით სომხურ-გრიგორიანული, კათოლიკური, მაჰმადიანური თუ იუდეური რელიგიების მიმართაც. ქსენოფობია, საერთოდ, უცხოა ქართული ხასიათისთვის. საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ ქართველებსა და ოსებს, ქართველებსა და აფხაზებს შორის ჩამდგარი სისხლის გუბების მიუხედავად, აფხაზებისა და ოსების მხრივ ქართველების მიმართ გამომჟღავნებული უმადურობის მიუხედავად, ქართველ კაცში აფხაზისა და ოსის სიძულვილმა ვერ იხარა. რუსეთის მიერ საქართველოს წინააღმდეგ განხორციელებული პირდაპირი აგრესიის, მის მიერ ქართული მიწების ოკუპაციის მიუხედავად, ვერც რუსოფობიამ მოიკიდა ჩვენში ფეხი.

ეს არც გულუბრყვილობით მოგვდის და არც უჭკუობით. მუხთლობასაც კარგად ვხედავთ და ვერაგობასაც ვამჩნევთ. ისიც ნათლად გვაქვს გაცნობიერებული, თუ რა ძვირად გვიჯდება ეს ჩვენი ზღვარგადასული შემწყნარებლობა.

და მინც, ცუდს უფრო ადვილად, მე ვიტყვი, ერთგვარი ხალისითაც ვივინყებთ, ვიდრე კარგს. ქართველ კაცს მტრობა და შურისძიება სიამეს ვერ გვრის. ვერაგობას ადვილად პატიობს, სიკეთე კი ნაღრძობივით ახსოვს და სამაგიერო მაღლის მიგების ნიჭი ჭიასავით ღრღინის... ასეთები ვართ. და, **„რამდენჯერაც არ უნდა ნავიმტვრიოთ კისერი, ჩვენ ამ ჩვევას ვერ მოვიშლით“** (გ. ასათიანი).

კიდევ რა თვისებები ახასიათებს ზოგად ქართველს, რა განასხვავებს მას დანარჩენი ეთნოსებისგან?

პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, ეს არის არტისტიზმი, თეატრალური ბუნება. ქართველი არ ცხოვრობს – ის ცხოვრებას თამაშობს. მისი ნებისმიერი ქცევა სხვათა შეფასებაზეა გათვლილი. სპექტაკლია ჩვენი სუფრა, ქორწილისა და დაკრძალვის რიტუალები. გურამ ასათიანი ამას ქართველი კაცის ყოველივე ამბავს უწოდებს, „პათეტიკურისკენ“, შემოქმედებისკენ, ხელოვნებისკენ თანდაყოლილ სწრაფვას უწოდებს. თუმცა, უკანასკნელ როლს არც ჩვენთვის ესოდენ დამახასიათებელი სხვის თვალში თავმონონების სურვილი ასრულებს. გავიხსენოთ, როგორ მოითხოვდნენ მონღოლთა ომებში განვეული ქართველები მონღოლებსგან ბრძოლის დანყების უფლებას. უარის შემთხვევაში კი საშინლად ნანყენდებოდნენ. არადა, სხვის ომში, მით უმეტეს, შენი დამპყრობლის ომში, რატომ უნდა გინდოდეს ბრძოლის ქარცეცხლში პირველს გადაშვება? ეს ხომ შენი ომი არ არის... მაგრამ... ხომ უნდა ეთქვათ მონღოლებს – რა თავგანწირული და უებრო მეომრები არიან ეს ქართველებიო...

ქართველი კაცის მუდმივად სცენაზე ყოფნის სურვილი ერთ ასეთ ანეგდოტშია ასახული: კითხვაზე – თუ დაამყარებდი ინტიმურ კავშირს კიმ ბესინჯერთან უკაცრიელ კუნძულზე, გაცემული ჭიჭიკია პასუხობს: ვის მოვუყვებ მერე, სიმონ, იქინეო.

არტისტიზმი, განსაკუთრებით, დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობას ახასიათებს. შესაბამისად, ნებისმიერი ცხოვრებისეული სიტუაციის თეატრალიზებაც იქ უფროა მიღებული.

ქართული ხასიათის ერთ-ერთი მთავარი თვისება **„სიკეთის დამსწავლელობა და მიმგებლობა“** (ვახუშტი). სამაგიეროდ, ისტორიამ მრავლად შემოგვინახა ქართველთა სიკეთეზე უმაღურობით მიგების მაგალითები. შორს ნუ წავალთ: ხალხი, რომელთა ახლო წინაპრები ქართველებმა თავიანთ მიწაზე ძმებავით მიიღეს, ცხოვრების მოწყობაში მიეხმარნენ, მათთან ჭირი და ღვინო გაიყვეს, დღეს ძირძველ ქართულ მიწას გვედავება.

ვახუშტი ბატონიშვილი ქართული ხასიათის ერთ-ერთ მთავარ მახასიათებლად უყარათობაში გადაზრდილ ჩვენს გულუხვობას ასახელებს. **„უხუნნი, არცა თვისსა და არცა სხვისას კრძალავენ“**, – წერს ის. და, მართლაც, გალაღება-დარდიმანდობის, დროსტარების სურვილი ქართველ კაცს ძვალ-რბილში აქვს გამჯდარი. ისევ გურამ ასათიანს მოვუსმინოთ: **„გავიხსენოთ, როგორ იწყება „არსენას ლექსში“ მთავარი გმირის დახასიათება:**

„ქეიფი იმას უყვარდა, გზებზე სუფრის გადაფენა...“

რომელი ლიტერატურული პერსონაჟის პორტრეტის ხატვა დანყებულა ამ შტრიხით? მსოფლიოს რომელ

ხალხს წარმოუსახავს თავისი რჩეული გმირი იმგვარად, რომ მისი ხასიათის, ვინაობის, რაობის უპირველეს ატრიბუტად ეს თვისება წარმომდგარიყო?

„ქეიფი იმას უყვარდა“... ეს გაშლილი ეპითეტი უბრალო დარდიმანდობას, ან, მით უმეტეს, მემთვრალეობისკენ ჩვეულებრივ მიდრეკილებას როდი აღნიშნავს. ეს ცოტა სხვაგვარი „ქეიფის“ სიყვარულია:

„გზებზე სუფრის გადაფენა“... ეს იმგვარი სილაღეა სულისა, რომელიც თავის თავში კი არ იხარჯება, არამედ საყოველთაოდ გაშლას, განფენას, სხვათა საამოდ და სასარგებლოდ დახარჯვას ლამობს...“ – წერს ის.

უკეთესად ვერ იტყვი. ქართველისთვის გალაღებული, მოქეიფე, გზებზე სუფრის გადაფენი, გულუხვად მომღბენი კაცი იდეალია. უპირველესად, ამიტომაც ხატავს ხალხური ზეპირსიტყვიერება ასეთი სიყვარულით არსენას პორტრეტს.

თუმცა, ისიც ხომ ცნობილია, რომ ნებისმიერი უკიდურესობა სისულელესთან მეზობლობს. ყველა ღირსება შეიძლება უაზრობაში გადაიზარდოს. სტუმართა პატივისცემა ქართველებს, პირველ რიგში, პირთამდე გადავსებული სუფრა გვეგონია. ჩვენს შესანიშნავ სუროთმოდღვრულ ძეგლებს ნაჩქარევად შემოვარბენინებთ ხოლმე, ჩვენი წარმტაცი ბუნებით ტკობას არ ვაცლით. სუფრასთან მიწვევას ვჩქარობთ. აქცენტი პირის გემოზე გვაქვს გადატანილი. ამიტომაც გაგვეკენლა მსუბუქად შესანიშნავმა თურქმა პოეტმა **ნაზიმ ჰიქმეთმა**. ჩვენს კითხვაზე: როგორ მოგეწონათ ჩვენი ბუნება და სუროთმოდღვრებაო, გვიპასუხა: **„ბუნებასა და სუროთმოდღვრებაზე ვერაფერს გეტყვით, თქვენი რესტორნების ჭერზე კი დანვრილებით შემოძლია ვისაუბრო, რადგან თქვენთან სტუმრობის დროს, უფრო ხშირად, მას ვუყურებდი ტურზე მიდგმული ყანწით ხელში“**.

ქართული ხასიათის უცხოელი დამკვირვებელნი ჩვენს ისეთ უარყოფით თვისებებსაც აღნიშნავენ, როგორცაა სიმამაცით ტრაბახი, უდარდებლობა, სიზარმაცე, ლოთობა, გაიძვერობა, გარყვნილება (შარდენი) და ა. შ.

ტრაბახი უცხო ხილი ჩვენთვის ნამდვილად არ არის. უდარდებლობა, თავშეუძრაობა ხომ არაერთხელ გამხდარა ჩვენი მარცხის მიზეზი. ქართველთა ლოთობაში უცხოელნი სუფრასთან დროსტარებისადმი ჩვენს მიდრეკილებას გულისხმობენ და ამაშიც მართალნი არიან. რაც შეეხება სიზარმაცეს, უცხოელთა დაკვირვება აქ აშკარად ზედაპირულია. ქართველი მართლაც, უნდილად, უინტერესოდ ეკიდება ხელოსნობას, ვაჭრობას. ტრადიციულად ამ დარგებს საქართველოში უცხოელნი (სპარსელნი, ბერძენნი, ებრაელნი, სომეხნი) მისდევდნენ. ქართველი გლეხი მუდამ თავის ბარაქიან მიწას ჩასციცინებდა. თავადაზნაურობა ან ქვეყანას იცავდა, ან ღრეობდა, ან რალაც ამბლღებულისკენ, პათეტიკურისკენ მიისწრაფვოდა... ამიტომაც რაინდული შემართება, ხელოვნება... კი ბატონო, მაგრამ ვაჭრობა და ხელოსნობა მის სულს არ ეცხებოდა. ვაჭრებისადმი ჩვენი დამოკიდებულება ჯერ კიდევ რუსთაველმა გამოხატა: **„თქვენ ვაჭარნი, ძაბანნი ხართ, მამაცობის უმეტარნი“**, – ათქმევინებს ის ავთანდილს. ან, ავთანდილი რა მოსატანია, როცა თვით მცონარე და არაფრის მაქნისი ლუარსაბიც კი ვაჭრობას უკადრისობს: ეგ რა კაცია, გლეხები სავაჭროდ დაუდისო, – ამბობს ის თავისი ძმის –

დავითის მისამართით. რა გასაკვირია, რომ საზოგადოებრივი საქმიანობის ამ უმნიშვნელოვანესი, უალრესად საჭირო დარგების მიმართ საუკუნეების განმავლობაში ასეთი დამოკიდებულების გამო ქართველებში ვაჭრობისა და ხელოსნობის კულტურა ნაკლებად განვითარდა. იყიდის ქართველი ერთ ქუჩაზე ორ ყუთ კოკა-კოლას, გადაიტანს მეზობელ ქუჩაზე, მოძებნის ჩრდილიან ადგილს, დაადებს თავის საქონელს სამმაგ ფასს და ზის იქ თავის ყუთებთან ორი კვირა. არ იყიდება მისი უზომოდ გაძვირებული კოკა-კოლა, მაგრამ ქართველ „ვაჭარს“ აზრად არ მოსდის ფასის დაკლება, რადგან ვაჭრობის ანბანის არა გაეგება-რა.

აბა, სთხოვეთ სომეხ დალაქს – მეტად ნულარ აფხეკს უკვე სუფთად გაპარულ სახეს. მანამდე არ მოგემგებათ, სანამ თვითონ არ იგრძნობს კმაყოფილებას თავისი ხელობით. ქართველი დალაქი კი, თუკი წინააღმდეგი არ იქნებოდა, ნახევრად გაპარულ სახეს შეგიმშრალბოთ...

მეტისმეტ უტყვირებს ვახდენ. ცხადია, არც ასეა საქმე, მაგრამ იმის თქმა მიხდა, რომ ქართველს ასეთი პროზაული საქმიანობა არანაირ სიამოვნებას არ ანიჭებს. ამიტომაც მისდამი მისი დამოკიდებულებაც შესაბამისია – ფორმალური, დაუდევარი, გულგრილი...

სამაგიეროდ, გვახსოვს, როგორ ბოლომდე იხარჯებოდა, პირდაპირ ინვოდა სცენაზე კოტე მარჯანიშვილი, როგორ გონების დაკარგვამდე ვერ გაიყვანეს ბრძოლის ველიდან დაჭრილი პეტრე ბაგრატიონი... მოხმობილი მაგალითები გამონაკლისებს არ წარმოადგენს. შემოქმედებითი საქმისადმი ქართველთა დამოკიდებულება, როგორც წესი, სწორედ ასეთია.

ქართველი მოწულ მოსავალს „ჭირნახულს“, ანუ დიდი შრომის, ოფლის ღვრის ფასად მოპოვებულს უწოდებს. განა შეილივით ვაზის მომწულ ქართველ გლეხს ზარმაცი ეთქმის? განა ზარმაცი ხალხი მცხეთის ჯვარს მთის მწვერვალზე ააშენებდა? ხალხს, რომელსაც სილამაზის, მშვენიერების ესთეტიური განცდა იმ დონეზე აქვს განვითარებული, რომ ყოველი გორაკის კონცხზე ეკლესიას ან ციხესიმაგრეს აშენებს, რათა შემდეგ ქვემოდან შეხედოს და მისი სილამაზით დატკბეს, ზარმაცი არ ეთქმის.

ქართული ხასიათის კონტრასტულობა განსხვავებული აზრისადმი ჩვენს დამოკიდებულებაშიც მჟღავნდება. ქართველთა უმრავლესობისთვის არსებობს მხოლოდ ორი აზრი – ერთი საკუთარი და მეორე – მცდარი. ჩვენ არა თუ საკუთარისგან განსხვავებული აზრის გაგება-გათავისების, არამედ მისი მოსმენის უნარიც არ გავაჩნია. აქედან უნდა იღებდეს სათავეს პოლემიკის უალრესად დაბალი კულტურა, როცა დისკუსიის მონაწილენი ერთმანეთს ლაპარაკს არ აცლიან (მართალია, თვითონ ისინი ამას თავიანთი „ცხელსისხლიანობით“ ხსნიან, მაგრამ ეს სხვა არაფერია, თუ არა საკუთარი უკულტურობის გამართლების უნიჭო მცდელობა).

ქართველებს განსაკუთრებული, მონივნებითი დამოკიდებულება გვახასიათებს ზოგადად ქალის, განსაკუთრებით კი დედის მიმართ. დედა-ენა, დედა-სამშობლო, დედა-მინა, დედა-ბოძი, დედა-აზრი... ჩვენთვის ყველაზე ძვირფას ცნებებს წინ ამ სიტყვას წაუშობდვარებთ ხოლმე და ამით საკუთარ თვალში მათი მნიშვნელობის გაზრდას ვცდილობთ. ქალისადმი კდემამოსილი

დამოკიდებულება მშვენივრად არის ასახული ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში, ცეკვებსა და სიმღერებში, ქართულ სადღეგრძელოებში... თუმცა, აქაც ირენს თავს ჩვენი კონტრასტული ბუნება. ერთი მხრივ, ქალისადმი რაინდული დამოკიდებულება, მეორე მხრივ – ხელში მიძიმე ჩანთებით მომავალი ქალი, მის გვერდით კი ჯიბეებში ხელებჩანყობილი მეუღლე. ესეც ჩვენი ყოფის რეალური სურათია.

დღევანდელი ქართველი საზოგადოების დიდი სირცხვილია ახალ თაობაში ასე ფეხმოკიდებული საკუთარი დედის გინება. როგორ უნდა მოუბრუნდეს ადამიანს, ისიც ქართველს ენა საკუთარი დედის საგინებლად? ნორმალური ფსიქიკის ადამიანის პოზიციებიდან ამის ახსნა შეუძლებელია. ალბათ, ამის საფუძველი დედის დაფიცების ჩვეულებაა, რომელიც ბილწსიტყვაობას მიჩვეულმა ქუჩის ბიჭებმა საკუთარი დედის გინებად აქციეს. ამ საშინელებაზე პასუხისმგებლობა კი მთელ საზოგადოებას გვეკისრება. საზოგადოება დამნაშავეა იმაში, რომ არაფერს, ან თითქმის, არაფერს აკეთებს (პრესაში გამოქვეყნებული თითო-ოროლა საპროტესტო წერილი აშკარად არასაკმარისია) ქართული მენტალიტეტისთვის ამ სრულიად უცხო და მიუღებელი, ჩვენი ზნეობისა და ღირსების შემლახავი ჩვევის მიმართ შეუწყნარებელი ატმოსფეროს შესაქმნელად.

ქართული ხასიათის თავისებურებებზე საუბარი დაუსრულებლად შეიძლება. ამჯერად ზემონათქვამით დაკმაყოფილდეთ. ძალზე მნიშვნელოვანია შევთანხმდეთ: ჩვენი მთავარი მტერია არა გარეშე ძალა (რუსეთი), არამედ ის ზერელე თავქარიანობა, თავნებობა, რომელიც უარყოფს არა მხოლოდ თანაცხოვრებისთვის აუცილებელ პირობითობებსა და ღირებულებებს, არამედ დასავლური სამყაროს მთავარ მიღწევას – გონების ძალას და ამ უკანასკნელს ზერელე პათეტიკით ანაცვლებს.

ჩვენი მტერია პრიორიტეტში გაურკვეველობა, ჩვენს ქვეშარიტების მატარებლად ის მიგვაჩნია, ვინც ჩვენს ბუნალურ სტერეოტიპებს შეეფერება. ამიტომაც არის ასე იოლი ჩვენი ნამოგება ემოციურ სატყუარაზე, ამიტომაც ვეცქევით ასე იოლად სიტყვების ტყვეობაში მათი შინაარსის გააზრების გარეშე.

ნებისმიერი ერი ცდილობს (უნდა ცდილობდეს) თავისი ხასიათის დახვეწას. ჩვენც უნდა ვიმუშაოთ ჩვენი უარყოფითი თვისებების დაძლევაზე. სხვებისგან უნდა ვისწავლოთ კანონისადმი პატივისცემა, საზოგადოებაში ქცევის ელემენტარული წესი და რიგი, ყოფითი კულტურა, პრაგმატულობა, სიბეჯითე, მომჭირნეობა, ყიარათიანობა და სხვ. ოლონდ, ეს ისე უნდა გავაკეთოთ, რომ ის არ დავკარგოთ, რაც სხვებისგან პოზიტიურად გამოგვარჩევს, რაც ჩვენი ღირსებაა. პატრიოტიზმი არ ნიშნავს ყოველივე ეროვნულის ჩაბლაუჭებას. წარსულისგან ჩვენ უნდა ავიღოთ ყველაფერი საუკეთესო და არა, საერთოდ, ყველაფერი.

მხოლოდ ასე შევძლებთ ფეხი ავუწყოთ დროის მსვლელობას.

ცირი
ლაფაჩი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო
მუზეუმის მენეჯერი, ისტორიის
მეცნიერებათა კანდიდატი

მ
ლ
ა
ფ
ა
ჩ
ი

აშკარაა, რომ ასპინძის მტრის ჯარს ძალებზე ქართველების ბრწყინვალე გამარჯვება, მათმა გმირებმა და სამშობლო ქვეყნის უანგარო სიყვარულმა განაპირობა. ამას, როგორც მკვლევარი ვ. მაჭარაძე აღნიშნავს – „ქართველ ჯარს სათავეში ედგა ყირიზულახისა და მჭადიჯურის ომების ვეცერანი, დიდი სარდალი ერეკლე მეორე. იგი იბრძოდა მშობლიური მინა-წყლის გასათავისუფლებლად. მას ფეხქვეშ მშობლიური მინა ჰქონდა, ხოლო წინ ნანგრევებად ქრული კულტურის აკვანი – მესხეთი.“

ყირი ლაფაჩი

ასპინძის ომის 250 წლისთავისათვის

(ისტორია-ზეპირსიტყვიერება)

ვახტანგ სუდაძის არქივის მიხედვით

საქართველოს არაერთი მძვინვარე აგრესორი უნახავს, მაგრამ თურქ დამპყრობთა ბარბაროსული ბატონობის დამლუპველ შედეგებთან, როგორც მკვლევარი ვალერიან მაჭარაძე აღნიშნავს, ალბათ შაჰ-აბასის ველური ურდოების სისხლიანი საქმეებიც კი დაიჩრდილება. ამიტომ ქართველი ხალხის ბრძოლა თურქ-დამპყრობთა წინააღმდეგ შეუპოვრობითა და თავგანწირულობით ხასიათდებოდა.

სწორედ ამის მიზეზით იყო, რომ სამეფო სამთავროებად დაყოფილ საქართველოს ყოველდღე საშიშროება ემუქრებოდა... აქედან გამომდინარე 1752 წელს იმერეთისა და ქართლ-კახეთის მეფეებმა ერთმანეთთან სამხედრო კავშირი შეკრეს: „როდესაც ქვეყანაში მტერი შემოვიდეს, ერთმანეთს შევეშველნეთ“. ეს კავშირი ერეკლესა და სოლომონს შორის 1770 წლამდე არ დარღვეულა.

1768-1774 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დაწყებას ქართველი მეფეები დიდი სიხარულით შეხვდნენ. დასავლეთ საქართველოს მეფე სოლომონი ფიქრობდა, რომ რუსეთის ჯარს თავისი საშინაო და საგარეო საკითხების მოსაგვარებლად გამოიყენებდა და მეფეთავადებსა და მთავრებს დაიმორჩილებდა, ოსმალთა მიერ მიტაცებულ ქვეყნებს დაიბრუნებდა და დამპყრობლებს იმერეთიდან საბოლოოდ გააძევებდა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რუსეთის დახმარებით მეფე ერეკლეც დიდი საქმეების გადაჭრას ფიქრობდა. კერძოდ: მეფე პირველ რიგში ოსმალეთის მიერ მიტაცებული მესხეთის შემოერთებას, ჭარ-ბელაქნის დაპყრობას და ქართლ-კახეთში ლეკიანობის მოსპობას აპირებდა. ამიტომაც იყო, რომ მეფე ერეკლეს რუსეთის ჯარის ამიერკავკასიაში შემოსვლა ახალ ხანად ეჩვენებოდა.

ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე რუსეთსაც თავისი მიზნები ჰქონდა და იგი ფიქრობდა: ოსმალთა წინააღმდეგ ომით ქართველებს მტრის დიდი ძალები დაეხანძრებინათ, რომ ამით ომის მთავარ ფრონტზე მათ ხელი შეეშალა (ვ. მაჭარაძე, „ასპინძის ბრძოლა“,

თბილისი 1957 წ. გვ 12;).

(ნ. ბერძენიშვილი, ივ. ჯავახიშვილი, ს. ჯანაშია, „საქართველოს ისტორია“, ნაწ 1, თბილისი, 1948 წ. საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, გვ. 393).

1769 წელს, ზაფხულის ბოლოს, რუსთა ჯარი გენერალ ტოტლებენის მეთაურობით საქართველოში შემოვიდა. ტოტლებენი, როგორც ამას ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავდა ზნედაცემული კაცი იყო. დიდი საქმისათვის საჭირო მას არც ხალისი გააჩნდა, არც ნიჭი. პირადი გამდიდრება-განდიდება იყო მისი მთავარი საზრუნავი. ამიტომაც საქართველოს მეფეებს ეს გენერალი იმთავითვე ვერ შეეგუა. მას განსაკუთრებულად არ მოსწონდა ის, რომ, ქართველ მეფეებს, ერეკლეს და სოლომონს, საკუთარი მიზნები ჰქონდათ, ხოლო ტოტლებენი საქართველოს ინტერესებისათვის ანგარიშის განცეას საჭიროდ არ თვლიდა და ქართველი მეფეების – ერეკლეს და სოლომონის მხრით უსიტყვო მორჩილებას მოითხოვდა. „ამიტომ, – აღნიშნავს ნ. ბერძენიშვილი – გენერალმა ტოტლებენმა წყალობის თვალთ შეხედა სოლომონ მეფისა და დასავლეთ საქართველოს გაერთიანება-გაძლიერების მტრებს – დადიანსა და გურიელს. ასევე, ერეკლეს წინააღმდეგ გენერალმა ქართლის რეაქციონერი თავადები დაიხსლოვა – დავით ქსნის ერისთავი, ზაალ ორბელიანი, მაჩაბელი, ამირაჯიბი და სხვანი. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1769 წელს 3 სექტემბრის პატაკით მოურავოვი ნ. პანინს სწერდა: „სოლომონ მეფე ძალზე სუსტია და ერეკლეს გარეშე არავითარი მოქმედების წარმოება არ შეუძლია“.

ტოტლებენი ჯარის გადიდების მოტივად სწორედ ამ ფაქტს იყენებდა – „საჭიროა ჯარები გადიდდეს იმის გამო, რომ სოლომ მეფის ჯარების დახმარების არავითარი იმედი არ მაქვს“.

ამით ტოტლებენი აუწყებდა მეფის რუსეთის სამეფო ტახტს, რომ ქართლ-კახეთის ძლიერი, ჭკვიანი და თვითმპყრობელი მეფე ჯარის გაუდიდებლად ომში ჩაბმას არ აპირებდა..., ამიტომ ქართ-კახეთის ომში ჩაბ-

მით, უმოკლეს დროში, აუცილებლად შეიძლება დიდ შედეგებს ველოდით რუსეთის იმპერიის სასარგებლოდ.

ასეთი და სხვა მრავალი მიმოწერის შემდეგ, რუსეთის იმპერატორი ეკატერინე მეორე ხელს აწერს ჯარების გადიდების საქმეს და, მაშინ, როცა იმერეთში თურქების შემოჭრის შედეგად შორაპნის ციხესთან საქმე კარგად ვერ წავიდა და ერეკლე მეფის ომში ჩაბმის იმედიც ჰქონდათ, ტოტლებენმა და მურავიოვმა ქართლში დაბრუნება გადაწყვიტეს... დარწმუნდა რა ერეკლე მეფე, რომ რუსეთის მთავრობა საექსპედიციო ჯარის რაოდენობის გადიდებას პრინციპულად დათანხმდა და დამხმარე ძალებიც გზაში იყო, ამიერიდან, როგორც ამას მკვლევარი ვ. მაჭარაძე წერს – „ერეკლეს ომში ჩართვა გადაწყვეტილი იყო“.

თუმცა ქართლ-კახეთის ბრძენ მეფეს, ისიც არ ავიწყებოდა, რომ რუსეთთან მის კავშირს საგარეო ურთიერთობების გართულება, მეზობელი მაჰმადიანური ქვეყნების მხრივ მტრობის გაძლიერება მოჰყვებოდა.

ამის შესახებ ერეკლე მეფე დასძენდა: „რადგან სარწმუნეობის სარჩულით მოქმედება კეთილ აღრჩევა ესე, ზედმინეწით ვუნყით, იგინიც, ჩვენდამი მტერობას შეძლებისაგან უმეტესად ჰყოფენ“ და „განსწავლებული ჯარი გუებოდოს, რომ საფარველი ჩვენდამი ყოველთა თანა განეცხადნეს.“

მეფე ერეკლე არ სცებოდა. რუსეთის ჯარების შემოსვლამ საქართველოში, როგორც ამას მკვლევარი რ. გოგოლაური წერს, ყველაზე ძალიან აღაშფოთა ახალციხის, ანუ ჩილდირის ვალი ნამან ფაშა (1769-70).

ნამან ფაშა გამაჰმადიანებული ებრაელი იყო. როგორც პროფესორი შ. ლომსაძე თავის წიგნში – „სამცხე-ჯავახეთი“ ამ საკითხთან დაკავშირებით წერს: „ნამან ფაშა ადრე ებრაელი ყოფილა, შემდეგ გამაჰმადიანებულა და ფაშობა მოუღია“. მკვლევარი ფიქრობს, რომ „ნამან ფაშას დანიშვნა ამ თანამდებობაზე რუსეთთან ომის მდგომარეობათა იყო გამოწვეული“. – თუ „ლეონის ცნობას ვირწმუნებთ, – დასძენს იგი, – ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა ახალციხის საფაშო ტახტზე არაქართველი წარმოშობის, არაჯაყელთა გვარის შთამომავალი ავიდა.“

1769 წლის ნოემბერ-დეკემბრით დათარიღებულ წერილში ნამან ფაშა ერეკლეს სწერდა: „სოლომონმა ულალატა თურქებს და რუსეთის რაზმი მოიწვია იმერეთში.

ახლა ეს რაზმი თქვენს ქვეყანაში გადმოსულა. ასეთი რამ აწინებს ჩვენს მეგობრობას და გაართულებს თქვენს ურთიერთობას სპარსეთთანაც. ამიტომ რუსები თქვენი ქვეყნიდან დაითხოვეთ“.

როგორც ისტორიული ფაქტები ადასტურებენ, ასეთ რთულ ნაბიჯს ქართლ-კახეთის მეფე იმიტომ დგამდა, რომ რუსეთთან კავშირს და მის მფარველობას ფართო საგარეო პოლიტიკურ გეგმებს უკავშირებდა, რომელთაგან, უმთავრესი სამხრეთ საქართველოს თურქი დამპყრობლების ხელიდან გამოგლეჯვა იყო. ამასთანავე, იგი აგრესიის ბაზას წარმოადგენდა და ქართლსა და იმერეთში შემოსასვლელ გზებზე ბატონობდა...

1770 წლის 17 აპრილს, ერეკლე მეფე და ტოტლებენი რუს-ქართველთა ჯარით აწყურის ციხეს შემოადგა. ის იყო ომი გაჩაღდა, რომ ტოტლებენი, თავისი ჯარით, შეცრად, უკან გაბრუნდა. ბუნებრივია, გენერალ ტოტლებენის საქციელმა, ქართველთა ჯარში, დიდი აღშფოთება გამოიწვია. გაგულისებულ მტერს, რაკი ეს შეამჩნია, გული მიეცა, ციხიდან გამოვიდა და ქართველებს თავს დაესხა. ერეკლემ ჯარის რჩეული ნაწილი შეაგება მტერს და დაზარალებული, ისევ ციხეში დააბრუნა. მეორე დღეს მეფე ერეკლე ასპინძის მიმართულებით წავიდა. ბუნებრივია, ახალციხის ფაშამ მთელი ძალები მის წინააღმდეგ დაძრა. ერეკლე მეფის და მოურავოვის ცნობით, მტრის 4000-იანი კორპუსი მისულა ასპინძისთან...

19 აპრილს მთავარ ძალებთან ბრძოლა არ გამართულა, ხოლო ქართველი მემამულეების ცნობით: „გამოვიდნენ უკვე ნახევარი მტრის ჯარებისა ხილსა ასპინძისასა და ნახევარიცა ლამობდნენ მეორესა დღესა გამოსვლად, ხოლო ლამესა მას წარგზავნა მეფემა ერისთავის შვილი აღაბაბა, სვიმონ მუხრანბატონის შვილი წასაღწიბაში და ხუდია ბორჩალოელი, ჩინებული და მამაცი ყოველსა საქართველოსა შინა და ამცნო მათ, რათა აჰყარონ ხიდი ასპინძისა და მათ სრულ-ჰყვეს ყოველივე ბრძანებული მეფისა“.

1770 წლის 20 აპრილს გაიმართა ბრძოლა. ქართველები ერეკლე მეფის სარდლობით შეტევაზე გადავიდნენ და სწრაფი და გაბედული შეტევით მტრის წინა რიგები გატყდა. ამას ისიც დაემატა, რომ უკან დასახვევი გზა მოჭრილი ჰქონდათ, მეფის ბრძანებით, ხიდის წინასწარ დაზიანების გამო. თურქები მორალურადაც დაეცნენ და ბრძოლის უნარი დაკარგეს. მტერს ბრძოლის ველზე 4000 მებრძოლი დაეღუპა. მეფე ერეკლე პანინისადმი გაგზავნილ წერილში მოკლულთა შორის ასახელებს: არტანუხელ ბეირბექს, გოლა ფაშას, შავშეთის ფაშას და სხვა. ლეკთაგან: მალაჩილას (კოხტა ბელადი), უსუფ ბელადს, ჰაჯი მამედ ბელადს და სხვა. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მეფე დაღუპულად თვლიდა ყუმუხის მთავრის შვილს ჰაჯი გაჰხაის, სულთნის მიერ წინასწარ თბილისის ფაშად დანიშნულს, რადგან ამ უკანასკნელის ცხენი მეფეს მიჰგვარეს.

ამჟამად, რომ ასპინძისთან მტრის ჭარბ ძალებზე ქართველების ბრწყინვალე გამარჯვება, მათმა გმირობამ და სამშობლო ქვეყნის უანგარო სიყვარულმა განაპირო-

ბა. ამას, როგორც მკვლევარი ვ. მაჭარაძე აღნიშნავს – „ქართველ ჯარს სათავეში ედგა ყირხბულახისა და მჭადიჯვრის ომების ვეტერანი, დიდი სარდალი ერეკლე მეორე. იგი იბრძოდა მშობლიური მინა-წყლის გასათავისუფლებლად. მას ფეხქვეშ მშობლიური მინა ჰქონდა, ხოლო წინ ნანგრევებზედ ქცეული კულტურის აკვანი – მესხეთი.“

ასპინძის ოპერაციით ქართველი ხალხის გმირული ისტორიის მატრიანეში ერთ-ერთი ბრწყინვალე ფურცელი ჩაინერა. აქვე მინდა კიდევ ერთხელ მოვიშველიო ბატონი ვ. მაჭარაძის სიტყვები: „ქართველმა ხალხმა დიდების შარავანდედით შემოსა ასპინძის გმირები და გმირი სარდალი ერეკლე მეორე და ქართველი ხალხის ერთ-ერთი საყვარელ ეროვნულ გმირად გადაიქცა“.

ალბათ დამეთანხმებით, თუ ვიტყვით, რომ ასპინძის გმირულ ბრძოლაში ადგილობრივი მოსახლეობაც აქტიურად მონაწილეობდა და ვის როგორც შეეძლო (ხშირად შეუძლებელსაც აკეთებდა) ისე ედგა მხარში გმირ მეფეს და თავდაუზოგავად იბრძოდნენ მტრის მიმე და ხანგრძლივი უღელისაგან თავის დასაღწევად.

ასპინძის ომის რეალიები ფართოდ აისახა, როგორც ქართულ მეცნიერებაში, ასევე ჩვენი ხალხის მეხსიერებაში და იგი ლეგენდებით, გადმოცემებით და სხვადასხვა სახით გავრცელდა ქართულ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში. ამასთანავე, როგორც ხალხურ პროზაში, ისე პოეზიაში. ამ მხრივ აღსანიშნავია, რომ წლების განმავლობაში ძალიან ბევრმა და საინტერესო მასალამ მოიყარა თავი ჩვენი მუზეუმის ფონდებში და მკვლევართა არქივებში. აქედან გამომდინარე, გადაწყვიტეთ, ასპინძის ბრძოლიდან 250 წლისთავთან დაკავშირებით, ისტორიულ ფაქტებთან ერთად საზოგადოებისთვის შეგვეთავაზებინა პროფ. **შოთა ლომსაძის** არქივიდან ერთი წერილი, რომელიც გასული საუკუნის 90-იან წლებში მისთვის გამოუგზავნია გერმანიის, ქ. ჰაიდელბერგში მცხოვრებ **ვახტანგ სუდაძეს**. იგი ერთ-ერთი თანამშრომელი გახლდათ 30-იან წლებში განახლებული ახალციხის მუზეუმისა.

მას შემდეგ, რაც ვ. სუდაძე გაცნობია ბატონ შოთა ლომსაძისა და სხვა ქართველ ისტორიკოსთა გამოკვლევებს, გადაწყვეტილება მიუღია, რომ ასპინძის ომის შესახებ და არა მხოლოდ ასპინძის ომის შესახებ მისთვის გაეზიარებინა თავისი აზრი. ამ თვალსაზრისით იგი სწერს შემდეგი შინაარსის წერილს და უგზავნის პროფ. შ. ლომსაძეს (წერილის სტილი დაცულია):

„გამარჯობა პატივცემულო შოთა.

გისურვებ ჯანმრთელობას და გულწრფელ ბედნიერებას შენს ცოლ-შვიტან ერთად.

ბატონო შოთა, თქვენმა და გაგას მეგობრულმა ინიციატივამ ჩემს მიმართ უზომოდ გამახარა. რადგან თქვენ შალვას დახვდით თვითმფრინავის სადგურზე და ახალციხეში გაამგზავრეთ.

გული მტკიავ, რომ დრო გადის და ერთმანეთს ვერ ვნახულობთ, რომ ურთიერთს გავუზიაროთ ჩვენი ქართველი წრისთვის სასიკეთო აზრები... თქვენ, როგორც მკვლევარი, სხვებისათვის უმნიშვნელო ამბავი თქვენთვის ღირებულ საგნად გადაიქცევა.

მაგალითად, ძველი და ახალი მკვლევარების გა-

მოუხსნორებელი შეცდომები. ძველი მკვლევარებიდან: არტურ ლაისტი, ნიკო მარი, ექვთიმე თაყაიშვილი. მათ შემდეგ ახალი თაობიდან: სერგო (სერგი) მაკალათია, მიხეილ ჩიქოვანი და მათი მოწაფე, ქართველი ერის მოსიყვარულე – ვახტანგ სუდაძე.

ჩემი სტუდენტობის დროიდან მინდა ერთი პატარა ეპიზოდი მოგიხსნო. ასე მგონია 1933 წელს პედაგოგიური ინსტიტუტის ნაცნობის დახმარებით მათემატიკურ ფაკულტეტზე მოვხვდი. წლის განმავლობაში უგულოდ ვისმენდი ლექციებს. ლექტორმა ალბათ შემაძინა და მამულიშვილური საუბარი ჩამიტარა. გამომიძახეს დირექტორთან და მითხრეს, მომავალ წელს ლიტერატურის პირველ კურსზე მოისმენ ლექციებსო. მე პრინციპულად მოვითხოვე ნებართვა პირველი კურსის ყველა საგნის ჩაბარებისა. სწორედ იმ დროს ისტორიის პროფესორი სარგის კაკაბაძე ატარებდა ისტორიის გამოცდას, მონერილობა მომცეს, შეველ მის კაბინეტში, კიდევ ორი სტუდენტი შემოვიდა, დაჯდნენ, მე ყურადღება არ მომაქცია, ჩემ მიცემულ წერილს უყურებდა, სტუდენტებს უთხრა: თქვენ იფიქრეთ რუსის გენერალ ტოტლებენზე. სტუდენტებმა მიცემულ თემაზე სწორედ ვერ უპასუხეს, ისინი რომ გავიდნენ, მე ვუთხარი – ბატონო პროფესორო, რატომ არ გაუხსნორეთ? პროფესორმა აღმაცერად შემომხედა. მე ვუთხარი, ასპინძის ხიდს მარჯვენა მხრიდან ვერ ჩახერხავდნენ, რადგან იმ ვაკე მინდორზე, ხიდის თავამდე, თურქეთის ჯარი იდგა. პროფესორი წამოდგა – ახლა მე უნდა ნავიდე, აგერ ჩემი ადრესი (მისამართი) შვიდ საათზე მოდი და ჩემთან სახლში ვილაპარაკოთ.

დანიშნულ დროს, შვიდ საათზე, ვესტუმრე ოჯახში, თავაზიანად მიმილო. მისმა მეუღლემ მიმიპატიჟა ვახშამზე. ვახშმის შემდეგ პროფესორმა თავის სამუშაო ოთახში მიმიწვია. წიგნების სიმრავლემ თავისკენ მიმიზიდა. პროფესორმა შემაძინა და მითხრა, როცა დრო გექნება, გამოიარე და რომელი წიგნიც მოგეწონოს, წაიღე წასაკითხადო. შემდეგ მომმართა: მესხო სუდაძე, ახლა დავუბრუნდეთ, დღევანდელი იმ ორი სტუდენტის გამოცდას, რაც სწორი არ იყო, შენ განმარტე, მე გისმენ.

სტუდენტი სუდაძის განმარტება: – ბატონო პროფესორო, მე სიმართლედ მიმაჩნია, სოფელ საკირის და სოფელ დგვარის ღრმად მოხუცების გადმოცემა, ომი უნდა დაწყებულიყო მეფე ერეკლეს სარდლობით. ტოტლებენს კი უნდოდა (თავისი) სარდლობით, ეს რომ ვერ შეძლო ომის ჩასაშლელად გამოიყენა ყოველგვარი რუსული ხრიკები. ომმა გადაინაცვლა ასპინძის მიმართულებით, საკირის და დგვარის მცხოვრებმა დიდი შრომა გასწიეს ჯარის გახმაურების გარეშე გადასაყვანად ასპინძაში. ორი დღე-ღამის განმავლობაში ერეკლე მეფე თავის ჯარით ასპინძის მისადგომებთან აღმოჩნდა. ახალციხის ვილაიეთის ქართული სოფლებიდან ათასამდე კაცი იქნებოდა ერეკლე მეფის ჯარში, რასაკვირველია, საიდუმლოდ. ჯარმა დაიკავა სოფელ ტამალის მისადგომები.

ერეკლე მეფემ მოიწვია თავის ჯარიდან რჩეული ადამიანები და ჰკითხა: როგორი ხერხით იბრძოლოს, რომ გამარჯვების სასწორს ქართველების მხარეს დაედგინა.

ბადალა: ბატონო მეფე, ახალციხიდან ახალქალაქამდე, სადაც საქვეყნო საქმე სწყდებოდა, აზრს მე მკითხამდენ, არსად არ წამიგია და ვიმედოვნებ, არც ახლა წავაგო, გთხოვდით, მე და ერკოტელი ჯვარიძე ამაღამ ასპინძის მიდამოებში თურქეთის ჯარის განაწილებას და სიმაგრეებს შევისწავლით. თქვენ ბრძანეთ ხიდის რამდენიმე ადგილზე ჩახერხვა. მეც მაგას ვფიქრობდი, თქვენ დამასწავლით, ამიტომაც ამ საქმეს ძალიან კარგი შესწავლა უნდა, ამიტომ მე და ნიკოლოზ ჯვარიძე წავალთ, დაწვრილებით შევისწავლით, განსაკუთრებით კი ხიდს, შევეცდებით გათენებამდის დავბრუნდეთ, ღვთის დახმარებით, სწორი ამბავი ჩამოგიტანოთ.

მეფე: – აბა, ბადალ და ნიკოლოზ, წმინდა გიორგი იყვეს თქვენი მფარველი. ხვალ დილით გელოდებით.

ლამის სიბნელეში ბადალა და ნიკოლოზი გაუჩინარდნენ. შემოიარეს ასპინძის გარშემო, არავითარი სიმაგრეები არ არსებობდა. ჯარის მთავარი ძალა ასპინძის ქვემოთ, ველზე, ბანაკობდა. ეს ორი მებრძოლი გათენებისას დაბრუნდა და მეფეს ნახახი სურათი გადასცეს.

ბადალამ პრინციპული უარი განაცხადა ხიდის მარჯვენა მხრიდან ჩახერხვაზე, რადგან თურქეთის ჯარი ხიდის თავიდან „პალატკებში“ უდგათ, ხიდი უნდა ჩახერხოს მეორე მხრიდან, საიდანაც რამოდენიმე მცველი იქნება. იმასაც თავს მოუფლეთ.

მეფე ხელების მალლა აპყრობით: – გმადლობთ, ღმერთო. გვეყოლია ერის მოჭირნახულე გმირები ბადალას და ნიკოლოზის სახით. – ბადალ, გაძლევი კიდევ ოთხ კაცს – ორი ხიზაბავრელი, ორი ერკოტელი, კიდევ რამდენი კაცია საჭირო იქ მოძებნეთ, ამას საქმე დაგანახვებთ. მეფის მშვიდობა თქვეს და გზას გაუდგენენ.

ბადალა: – ძმებო, მეფის გამარჯვება ქართველი ერისთვის ჩვენ ვართ და გადაწყვეტი სიგნალის მიმცემი. ხიზაბავრელებო, ოცი კაცით განთიადამდის ნიკოლოზის ოჯახში უნდა მოხვიდეთ, ხიდის ჩასახერხად საჭირო იარაღებს ჩვენ მოვამზადებთ, გათენებისას ისაძილებთ, დაიძინებთ და ღამისას წამოიშლებით, ივახშმებთ და დაბნელებისას გაუდგებით გზას.

ათი კილომეტრის გავლით აღმოვჩნდით მტკვრის სანაპიროზე, 50 ხიზაბავრელი და ერკოტელი, სულ ახლო ჩავსაფრდით. ბიჭებო, მომეცით ბადალ. მე და ნიკოლოზი მათთან მივალთ, როგორც მეთევზენი. მოწინებით შეველაპარაკებით: მთვარე არ ამოვიდა, რომ ბადალ გავშალოთ, ფაშებს ახალი თევზი უნდათ. ისინი დარწმუნდებიან, რომ ჩვენ მეთევზეები ვართ. მე რომ ჩავახველებ, კურდღლის ნახტომით ჩვენთან გაჩნდით, საშუალება არ უნდა მიეცეთ, სასროლი იარაღი იხმარონ, თორემ, მეორე მხარეს გაიგებენ და საქმე ჩაგვეშლება.

ბადალა და ნიკოლოზი ბადით ხელში მივიდნენ ხიდის მცველებთან და შესჩივლეს: – სიბნელის გამო ბადალს ვერ ვშლითო. ერთი კაცი შეეხუმრა: – თევზი ჩვენც გვიწავდა. ბადალამ შენიშნა, რომ ხიდის მცველებად ექვსი კაცი იყო. მაგრად ჩახველა, ჩასაფრებულები გარს შემოერტყნენ. ის ექვსი კაცი მოკლეს და მტკვარს გაატანეს ახალციხის მიმართულებით.

აბა, ოსტატებო, სამი ხერხი გააწყეთ, ხიდი სამ ადგილას უნდა ჩაიჭრას. ჩაჭრის დროს ერთგვარი წონასწო-

რობა დაიკავეთ, ხიდი უნდა ჩატყდეს იმ დროს, როცა ჯარი შესდგება გასაველელად.

პატივცემულო ძმებო, მეფის დავალება პირნათლად შევასრულეთ, ჩვენი ქართველი ერის სადიდებლად. ერთი რამ გახსოვდეთ, ჩვენს მიერ შესრულებული საქმე საიდუმლოდ უნდა დარჩეს, თორემ მეზობელ მუსლიმანებს არ გაუხარდებათ.

ხიდის ჩამხერხავებს თუ სურვილი აქვთ, მე გამომეყენენ, დანარჩენი ოჯახებში დაბრუნდით, მე და ნიკოლოზი თუ ვერ დავბრუნდით, ეკლესიაში სანთელი დაგვინთეთ.

ამ სამამულო დახმარებისათვის ყველას მეფის სახელით მადლობას მოგახსენებთ, თქვენ გაემართეთ საკუთარ ოჯახში და ჩვენ მივაკითხავთ მეფეს.

ეს ათი ცხენოსანი, მეფის შესახვედრად გაემართნენ, მათ შორის პატრე ხიზაბავრელმა ურჩია თანამგზავრებს: დადეშზე გავლით ხიზაბავრის ბაღებთან მტკვარი ფართოდ გაშლილია და ცხენებს გასვლა არ გაუჭირდებათ. ბიჭო, პეტრე, თქვენ, ხიზაბავრელები მართლა ფრანგები ხართ? ბატონო ბადალ, მოგებაში და ეშმაკობაში ფრანგები ვართ, ღვთის სმამი და თამადაობაში ქართველები...

პეტრე, ფრანგებიც ხომ სვამენ ღვინოს? კი ბატონო, ნორმალური ჭამა-სმა მარგებელია, ასე გვასწავლის ქრისტი ღმერთი, ხოლო ნორმაზე მეტი საზიანოა...

ასე, შინაურული საუბრით მივალნიეთ მეფის სადგომს. უკვე თენდებოდა, მთელი ღამე მეფეს ლოცვა-ვედრებაში გაუტარებია და რომ შეატყობინეს, ბადალა დაბრუნდაო, სამოც წელს მიტანებული მეფე ახალგაზრდა ჭაბუკივით წამოდა...

ბადალა: – ბატონო მეფე, თქვენი ბრძანება პირნათლად შევასრულეთ. აი ეს ექვსი კაცი, რომლებმაც შეუსვენებლად ჩახერხეს ხიდი, დანარჩენი ჩვენი დამცველი ორმოცდაათი კაცი ოჯახში გავუშვი... თქვენს მიერ დავალებული საქმის შესრულებისათვის თავი გამოიჩინა ნიკოლოზ ჯვარიძემ, კერძოდ, სამუშაო საგნების შეკრებისათვის.

მეფე: – თქვენდა საპატივცემულოდ ეს ორმოცდაათი ცალი წმინდა გიორგის ჯვარი მეფისაგან საჩუქრად გადაეცით ქართველი ერის გულშემმატიკვარ ადამიანებს. გისურვებთ თქვენს ოჯახებში მშვიდობით დაბრუნებას. ბადალა და ნიკოლოზი აქ დარჩებიან.

მეფემ დიდებულები შეკრიბა და მიმართა: თანამემამულენო, დროა გადავიდეთ შეტევაზე. ყველამ შესაფერისი აზრი გამოთქვით. მოლაპარაკების შედეგად გამოითქვა ასეთი წინადადება, რომ პირველი შეტევა მივიტანოთ ცენტრალურ სიმაგრეებზე. მაგარი დარტყმით ცენტრში არეულობა მოხდება, თათრული ჯარი ზურგს გვიჩვენებს გაქცევით, ხიდი ჩაენგრევით, ჯარის ერთი ნაწილი მტკვარში დაილუპება, დანარჩენები იძულებულნი იქნებიან იარაღი დაჰყარონ და ჩაგებარდნენ.

ბადალა: ბატონო მეფე, მე არ გეთანხმებით.

ჩვენ იმიტომ შევიკრიბეთ, რომ ყველას აზრი მოვისმინოთ, ავწონ-დავწონოთ, რომელიც ჩვენი გამარჯვების საწინდარი იქნება, ის აზრი მივიღოთ.

ბადალა: გმადლობთ მეფე, მე დღემდის არ წამიგია

და ვიმედოვნებ დღესაც გამარჯვების გზით წავალთ... ჩემი შეგნებით და თვალთახედვით, ჯარი სამად გაიყოფა, რადგან მტერს სამი მხრიდან უნდა შეეუტიოთ. – და რატომ თქვენი „პლანი“? ცენტრი რომ შევანგრიოთ, თათრების ჯარი დაიხვეწენ უკან ხიდზე გადასასვლელად, ხიდი ჩაინგრევა, პატარა ნაწილი დაიღუპება. აჰა, ოცდაათათასიანი არმია მძიმე იარაღით დაბლობში დგას, ისინი ახალციხის და ხერთვისის მიმართულებით გაიწევენ, ახალ პოზიციას დაიჭერენ და გაიმართება გაუთავებელი ომი, ასეთი მოვლენა მაჩვენებელია ჩვენი მარცხისა...

ეს მარცხი რომ ავიცილოთ და ზუსტ გამარჯვებას მივაღწიოთ, ამისათვის ჩემი მოთხოვნა არის ჩვენი ჯარი სამ ნაწილად გაიყოს. პირველი ძლიერი ნაწილი ცენტრზე მიიტანს იერიშს, მეორე, კიდევ ძლიერი ნაწილი, ახალციხის მიმართულებით გასაქცევ გზას ჩაკეტავს და მესამე პატარა ნაწილი – ხერთვისის გზას გადაკეტავს...

თათრების მთავარ ჯარში, არეულობა რომ მოხდებოდა, პირს იბრუნებს გასაქცევად, ხიდზე გავლით, ხიდი ჩაენგრევათ და იქ უნდა დახვდეს ჩვენი ძლიერი ჯარი, რომელიც სიმაგრეებშია, გზააბნეული თათრის ჯარი რომ გაიწეოს ახალციხის მიმართულებით, სიმაგრეში დახვდება ჩვენი ჯარი, ფიცხელი შეტაკებით იერიშს მიიტანს – თურქეთის ჯარი დაიხვეწს უკან და მტკვრის სანაპიროსაკენ შეგროვდებიან. ამ დროს ქართული არტილერია თურქეთის ჯარს ყუმბარებს (ჭურვებს) დაუშენს, აუარებელი ხალხი დაიხოცება და იძულებული გახდება იარაღი დაჰყარონ და ჩაბარების დროსა ასწიონ...

ამ გეგმით ქართველების გამარჯვებით დამთავრდა ასპინძის ომი.

მეფე ერეკლე: პატივცემულო ახალციხელებო, ბადალა ნებაძე და ნიკოლოზ ჯვარიძე, მე არ გკითხავთ, ვინ რომელი სოფლიდანაა, ჩემთვის და ისტორიისათვის ყველა დიდებული მესხეთ-ჯავახეთიდან ხართ. მე სიტყვა არ მყოფნის თქვენს ვაჟკაცურ, თავგანწირულ ბრძოლის შეფასებაში. ვთხოვ ქართველ ერსა და ისტორიას თქვენი პიროვნება შვილიშვილებს არ დავინწყებოდეს. ჩემდა სამახსოვროდ, მიიღეთ წმინდა გიორგის ჯვარი და მშვიდობით“.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის შემდეგ ბატონი ვახტანგ სუდაძე კვლავ მიმართავს ამ სტატიის მკითხველს, პროფ. შოთა ლომსაძეს და აგრძელებს თხრობას ასპინძის ომის გამარჯვების მონაწილეთა შესახებ და აღნიშნავს, რომ სამშობლოსათვის თავდადებული ორი გმირი – ბადალა ნებაძე და ნიკოლოზ ჯვარიძე მესხეთ-ჯავახეთის მხარეში სახელგანთქმული მებრძოლები იყვნენ და, რა თქმა უნდა, ახალციხის ფაშის კარზეც განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობდნენ. ამიტომ, ფაშას ეჭვი რომ არ აეღო ასპინძის ბრძოლაში მათ მონაწილეობაზე, ბადალამ და ნიკოლოზმა ხმა გააფრცვლეს – ეს რამდენიმე თვეა ჩრდილო კავკასიაში, ლეკეთში, ჩეჩნეთში და დაღესტანში არიან სავაჭროდო.

ამიტომაც ორ-სამ დღეს ოჯახში დაისვენეს, ორი ცხენი დატვირთეს პურისა და სიმინდის ფქვილით, ლობიოთი და კიდევ სხვა წვრილმანი საჩუქრებით და ერთ მშვენიერ საღამოს ოთხი ცხენით გაუდგნენ გზას სომხეთზე გავლით, რამდენიმე დღე-ღამის მგზავრობით მიაღწიეს ლეკეთს.

ბადალამ და ნიკოლოზმა, დიდი დაღლილობით მიაღწიეს მეგობრების ბინებს. მასპინძლებმა გამოუთქმელი სიხარულით მიიღეს სტუმრები. დღე-ღამის შესვენების შემდეგ წამოღებული საჩუქრები მეგობრებზე თანაბრად განაწილეს... ერთი კვირის შესვენების შემდეგ გაიარეს ქალაქებში, დაათვალიერეს სავაჭრო პუნქტები და შეკვეთა მისცეს მეგობრებს, განსაკუთრებით შალის ნაქსოვზე, როგორც მამაკაცისათვის, ისე დედაკაცისათვის და სხვადასხვა ნაქარგ ქსოვილებზე. ერთი თვის განმავლობაში შეიძინეს ყველა დაკვეთილი საგანი. შეძენილი საგნების სიმრავლემ სურვილს გადააჭარბა. მათ ოთხი ცხენი ჰყავდათ, კიდევ ორი აქლემი იყიდეს. მომსახურებისათვის დაიქირავეს ორი ლეკი და ხანგრძლივი მგზავრობით ჩააღწიეს ახალციხეში.

ბადალა კარგად იცნობდა ხითარიშვილებს... სავაჭრო ბინა დაიკავა მათთან და ალიოზაშვილებთან. სავაჭრო გამოფენას დიდი შთაბეჭდილება მოუხდენია მუშტარზე და მნახველებზე.

ბადალას მხედველობიდან არ გამოჩენია ნაცნობ-მეგობარი ფაშები და ბეგები. ყველას საკადრისი საჩუქარი შესთავაზა.

– „ამდენად, აღნიშნავს ბატ. ვახტანგ სუდაძე – პატივცემულო შოთა, ასეთი საუბრით ჩავაბარე პირველი კურსის ისტორიის საგანი პროფესორ სარგის კაკაბაძესთან.

პატივცემულო შოთა, ასპინძის ომის ორი გმირის – ბადალა ნებაძის და ნიკოლოზ ჯვარიძის პიროვნებების შესწავლა და დახასიათება მსურდა, მაგრამ მათი წინაპრები ძალიან შორიდან იღებენ სათავეს. ასე მგონია, მეჩვიდმეტე საუკუნიდან მოიხსენებიან, ეს უკვე ცალკე შესასწავლი თავია. ასე რომ, ამ ზაფხულში დავამუშავებ“...

ჩვენდა სამწუხაროდ, ამის შემდეგ შეწყდა პროფ. შ. ლომსაძის არქივში ბატონ ვახტანგ სუდაძის მიერ გამოგზავნილი მასალების სერია...

წოდვა და მადლი

ვიტყვი და ვიტყვი, შეიძლება,
თუ არ ვიტყვი, არ იქნება,
დედის ავად მოკიდება
შვილისაგან რათ იქნება!

ვიცი, ზოგიერთი შვილი
დედას ნიხლით ზედ შედგება,
მამას გარეთ გამოაგდებს:
„ნადი, თვალიმც დაგიდგება“!

სადაც წავა ანუგეშებს,
ბედის წერა წინ დახვდება,
ბენვის ხიდი ვინრო არის,
ცოდვიანს არ გაესვლება.

მადლიანი რომ შედგება
ბოგირ-ხიდათ ეჩვენება,
ცოდვიანი რო შედგება
მონყდება და ჩავარდება.

ცოდვა-მადლი ნიგნს ასნონის,
საით უფრო დამძიმდება,
ერთი წლის სავალ გზაზედა
ეკალ-უკალი ჰფენია.

დგას კუპრიელის ქვევრია
გარს უკიდია გენია,
ამხანაგის მოლაღატეს
შიგ უდევს ენის წვერია,

ნათლისა შემცოდესა
გამოსჭრიან სამწვადესა,
გაუხვრეტენ ენის წვერსა,
შიგ უყრიან წითელ გველსა.

დედა ობლების გამშვები
ეფარება კაცის მკვლელსა,
უბეში უსხედს გველები,
ეხვევიან ძუძუებსა.

* * *

სიმხიარულე გიხდება,
სიცილი ლაზათიანი,
მინახამს შენი გვირგვინი:
წითელი ლალის ფრიანი,
უკან მაყრები მოგდევდნენ
თოფიანი და ხმლიანი.
მე უკან მივჩანჩალებდე
ჩემი სტვირ ქამანჩიანით,
ფულები ბევრი ამელოს:
ჯიბეს გაჰქონდეს ჩხრიალი.

* * *

სადილობიდან სამხრამდი
დავით აილო ქალაქი,
თუ ძროხა არ მოიწველის,
სიდან იქნება კარაქი?

* * *

ბაღჩაშია გადვიხედე,
გატეხილი ცულისთვინა,
გოგოვ, ერთი მაკოცნინე
მამაშენის სულისთვინა.

შაქშეთი რომ აიღეს

შაქშეთი რომ აიღეს
იყო ორშაფათ დილაო,
ქალები ბევრი წაასხეს, –
მარიამი და თინაო.

ახალციხეს გადიყვანეს,
მტრის სარდლებს ჩაეძინაო,
ერთ ტყვეს ვაჟკაცსა გმირიძეს
ულვაშში ჩაეცინაო.

მინყვიტ-მონყვიტა ჯაჭვები,
ყველა ტყვეს მოელხინაო,
მტრების იარაღს აიღებს
იერიში მიიტანაო.

თითო მოქნევით სამ-სამსა
კუნავდა, როგორც ჩალაო,
რაც იმათ დლე დააყენა
ის სხვებისთვისაც კმარაო.

* * *

ჰოი, შენ კი გენაცვალე,
შენ ბასრი ხანჯალ-ხმალისა,
წვერ-ულვაშით შემკობილხარ
ჯერ არა ხარ ოცი წლისა,
გიყვარს შენი ქვეყანა,
გამწყვეტი ხარ მისი მტრისა.

* * *

როცა კაცსა ღმერთი სწყალობს
ციდან მოუვა წესია.
ნაფუზარივით მიუვა,
თუნდ კლდეზე დაუთესია.

ჯოჯობის ამბავი

ჯოჯობის ამბავს გეტყვით,
სათქმელათ საზარელია,
მეტადრე ცოდვიანისა,
სულის ამოხდა ძნელია.
დედ-მამის მაგინებელსა
ეხვევა ჭრელი გველია,
ამხანაგის არ გამტანსა,
ცეცხლს უდევს ენის წვერია
და მამულის მოლაღატეს
პირს უზის მორიელია.

* * *

ნუ დასდევ ჭრელსა პეპელას,
გაგიფრინდება, წაგივა,
ხორცი ხომ არას გარგია,
ტყავი სულ არათ გაგივა.

ჭავჭავაძემ დამპატიჟა

ჭავჭავაძემ დამპატიჟა,
ღვინო მასვა ტკბილიო,
იქიდან რომ წამოვედი
მამერია ძილიო.

ერთი ბუჩქი მამეწონა,
შეველ, შევეყე ცხვირიო,
ერთ მეღორეს ჩემიველო,
მიეპარა სტვირიო.

ჩემი სტვირის მამპარავსა
გაუსივდეს ცხვირიო,
იმისი ცოლი მენახოს
შვიდი დღის მერე ქვრივიო.

ჩემ ძმისათვის მამეყვანოს,
გამეწონოს ლხინიო.
ზითებშიაც მოჰყოლოდეს
ჩემი ჭრელი სტვირიო.

**მთქმელი ბასილ ზაქარია ძე გომოლაძე,
70 წლის, მცხ. სოფ. ბარალეთში, ჩანერილია 1937 წელს.**

* * *

ძალღმა რომ ყეფა დაგინყოს,
ჯოჯობს ნუ მოუქნევ მასაო,
ყეფა თითონვე შერცხვება,
არ ამოიღებს ხმასაო.

შაირობა

პირველი:

ნამგალობა მოვიდა,
ნამგალობა და ნამჯობა,
წრევანდელ მამითადშია
მკაში ვერავინ მაჯობა.

მეორე:

თქვენი სოფლიდან გამოვა,
ემშაკობა და ქაჯობა,
თუ ვირი არ იქნებოდე,
რატომ ვერავინ გაჯობა?

პირველი:

კარებზე შეშა გიგდია,
წერილი მოზვრების სათარი,
თუ შენი ქალი კარგია,
გასათხოვარი რათ არი?

მეორე:

გეტყობა, ქალაქს ყოფილხარ
მოგიტანია სათალი,
შენ იმნაირად გახველებს,
სიკვდილი შენთვის მზათ არი.

ზარმაყი შიჭი

ბიჭო, ეგ შენი ქებაო,
არა ვთქვა, არ იქნებაო,
პური ჭამაზედ მარდი ხარ,
საქმეზედ წელი გწყდებო.
შენით არაფერს აკეთამ
არც რამეს გეტყვის დედაო.
ამისთანა სიცოცხლესაც
თვალიც კი დაუდგებო.

ქალს

ადი, ქალო, მალლა ხესა,
ჩამოყარე ბროწეული,
ჩამო და გვერდით მამიჯექ,
ქამხა მოგცე დანერილი.

– არცა მინდა შენი ქამხა,
არცა შენი დანერილი,
ჩემი ქმარი მირჩენია,
გვირგვინშია ჩანერილი.

* * *

ყოვლად წმინდა გარს გადგია,
გეყურება გალობაო,
ჩაიცვი და დაიხურე
მოგიხდება ქალობაო.

* * *

ვინც ორ სიტყვას რიგზე ვერ სწერს,
ისა ხალხის ჭირი არი,
ვინც რო წერა სულ არ იცის,
ის კი მართლა ვირი არი.

ნატყვრა

ნეტავი იმის დედასა,
ვისაცა ჰყამს კარგი ცოლი,
ომში იბრძვის ლომივითა,
ვერა სჯობნის თავის ტოლი.

თოფის კეხნა

თოფმა სთქვა: ჩემსა პატრონსა,
ჩემს უკეთესი რა ჰქონდა
ერთი ისეთი თხა მოვკალ,
თორმეტი ადლი რქა ჰქონდა.
ვინც იმით ღვინო დალია,
ფეხები ველარ დაჰქონდა.
იმ ღვინის დაღვევისაგან
ზემო ქარივით დაჰქროდა.

* * *

დედამ რომ ცოლი მითხოვა,
შავი იყო, არაბს გამდა,
მე რომ სადმე წავიდოდი,
ის შინ ქათამს დაიკლამდა.

* * *

ლამაზი გოგო დედასა
ეზომებოდა ადლითა,
ეტყოდა, ჩემი მკოცნელი,
აიმსებოდა მადლითა.

* * *

ამოდუღდი მარგალიტო,
საგუბარში ჩადეგ წყალო,
არც ისეთი ლამაზი ხარ,
რა თავს იმადლები ქალო.

* * *

ლამაზო, დავდნი, ჩამოვხმნი,
ველარ ვძლებ შენსა დევნასა,
ველარც გმორდები, ვერც იქნა
ველირსო შენსა ხვევნასა.

* * *

მკერდში მოხვედრილ ტყვიისგან
მარჯვე ვაჟკაცი ჰკიოდა,
ისე თავს არა ნანობდა,
ცოლსა ლამაზსა ჩიოდა.

ნისქვილში

თითულ ნისქვილში ატირდა
ნინა თორღვას ქალია,
შემოგვიცვივდნენ ლეკები,
ლამით გატეხეს კარია,
იქ თან ძმა მყამდა, მამიკლეს,
დაგუბდა სისხლის ტბანია.
ხელნ დამსჭრეს, უბეს ჩამიდეს,
გადამატარეს მთანია,
სამშობლოს ვეთხოვებოდი,
უკან მრჩემოდა თვალია,
ვერც დედას ვნახამ, ვერც მამას,
ვაიმე ჩემი ბრალია.

**მთქმელი ნინა ყირიმელაშვილი (ყირიმელათ ნინა).
სოფელ ბარალეთი, 35 წლის. სოფ. ხიზაბავრა. ჩაიწერა
გიორგი გოგოლაძემ 1937.**

* * *

უფლისგან გვაქვს ბოძებული
ბაღჩა-ბაღი, ძროხა, ხარი,
სიმინდი და დოლის პური,
მოგიზგიზე შავ-ბუხარი.

* * *

თოფმა იქუხა ხვანაში,
ქვევით, იფნების ტყეშია,
დაგორდა ორი ურჯულო,
ჩაცვივდნენ უფსკრულ-ხევშია,

– ნეტავ, ვინ მოჰკლა თათრები,
ეს ვინ იცინის წვერშია?
– ბიჭი გიორგა იქნება,
თოფი უჭირამს ხელშია.

* * *

გაიხარენით, თათრებო,
დავბერდი, მიჭირს თვალთაო,
ველარც ხმალდახმალ მოგყვებით,
ფიქრებიც ამეხლართაო,
– ეჰ, ვერასოდეს გაიგებთ,
ჩემი ყვირილის ხმასაო!

* * *

ჭირიმე, თქვენი ხვანელნო,
ხელი იკარით ხმალზედა,
თორემ, თათრები მომძლავრდნენ,
ქართველთა ნასახლარზედა.

* * *

ხვანელი კაცი ხარობდა,
შაშვის წვერს, მალა მთაზედა,
მოეკლა ორი თათარი,
წამოსდგომოდა თავზედა.

* * *

სტეფანეი შეჯდა ცხენზედა
ვაჟკაცი, ნაომარია,
თან წაიყვანა ანტონაი,
ალესილი აქვს ხმალია,
წინ შეეყარნენ თათრებსა,
ცხრაპირ გააძრეს ტყავია,
დიდხანს იომეს, იქამდინ,
მინამ უჭრიდათ თვალია,
გამთენიისას დაბრუნდნენ,
თვითონაც ნახანჯლარია.

* * *

მესხი ბიჭი ვარ, ვაჟკაცი,
მთაში, ზეკარზე გაზრდილი,
ალალი მწყემსი, მშრომელი,
ბრძოლაშიც შეუდრეკელი.
სამშობლოს მოსიყვარულე,
ოჯახის დაუთმობელი.

* * *

ხვანელნი ომსა ნატრობდნენ,
ერთად ვართ ცხრანი ძმანია,
წინ წავუძღვებით ლაშქარსა,
რომ ვისახელოთ თავია.
ერდოებიდან გვიცქერდნენ
შავთვალა ქალთა ჯარია,
ბევრ მათგანს მოვენონებით,
დაავინწყებათ ქმარია!

ღედის ნატვრა

მინდა, რომ იყო ვაჟკაცი,
ცხრათვალა მზისა დარია,
მოყვრის გამხარე, მტრის მგომობი,
ერთგული, განა ფლიდია,
ხმალსა ხმარობდე ხელმარჯვედ,
მტერს ჰქონდეს შენი რიდია,
ქვეყანას შენი იმედი,
მომლხენი, სუფრა დიდია,

ასე ამბობდნენ საქვეყნოდ:
– კაი დედის გამოზრდილია!

**მთქმელი ოსიპო ბიქოშვილი,
83 წლის, ახალციხე, სოფელი ივლიტა.**

* * *

ოცხეს ხევო, ღრმა და ბნელო,
გაუვალო, ხშირო ტყეო,
ყაჩაღთავის თავსაფარო,
მოკეთისთვის სამოთხეო.

* * *

ნუ გამწირავ გულისსწორო,
რით ვუშველო ჩემსა თავსა,
ხეზე გავალ აკაციის
და იქ ჩამოვიხრჩობ თავსა,
ან დიდ წყალში ჩავვარდები,
წაჩლიქარსა ხარისასა.

* * *

ხმალმა სთქვა: ომი ვერ დამღლის,
პატრონი მყავდეს ფხიანი,
მალ-მალე შემოუძახოს,
ლაშქრული ომახიანი!

**მთქმელი ბიორბი (ბობი) აბულაძე,
ადიგენი, სოფ. უდე, 78 წლის.**

* * *

ჩვენი მეგუთნე ანტუშა
გაკვართულია ტანშია,
ხარიც კარგი ჰყავს, თვითონაც
დიდად ნაქები გვარშია.

* * *

ფარეხელი არ გეგონოთ,
სოფლელი ვარ, თუთაჯვრელი,
ლამაზებო, ნუ გამირბით,
ხვევნა ვიცი საკვირველი.

* * *

თემოებს რომ მიმოიქნევ,
ქარში ეკალ-ნარივითა,
თერევე, ცოლად არ მოგიყვან,
თუგინდ გახმე სარივითა.

* * *

ხვანაში რომ წვიმა მოდის
ჭანჭახებში დარია,
ჩემი შტერი დედამთილი
ბუხარივით შავია.

* * *

მალდიდგან გიცქერთ ხვანელნო,
შაშვის მთის მრგვალი სერიოთა,
ნეტავი კიდო გამლერათ,
რა საამოა თქვენი ხმა.
ბუზმარეთს მიიჩქაროდით,
ჰარი-ჰარალეს მღერითა,
ნინ ანტონაი გიძლოდათ
კომბალზე ბჯენა-ბჯენითა,
უკან ქალ-რძალნი მისდევდათ
პირფვარის წერა-წერითა,
ლოცვას იტყვიან ღვთისმშობლის,
ძალ-მადლიანი ენითა.

* * *

ქალი ვარ მზისა სადარი,
ნაქები სოფელ თემისა,
ბევრი მყავს ხელის მთხოვნელი,
ვაჟები ალვის ტანისა.
ერთია სახელოვანი,
მცხოვრები სოფელ ხვანისა,
თათრების რისხვა, მოყვარის –
დიდი იმედი ხვალისა!

* * *

ვაჟკაცნო, ხვანას შვილებო,
გააალმასეთ ხმალიო,
არდაგანს გაუტაცნიათ
ჩვენი ლამაზი ქალიო.
შინ ძალით გამოათრიეს,
შელენეს სახლის კარიო
და თანაც ხელს გააყოლეს
ცხვარი, ძროხა და ხარიო.
საცაა ფოცხოვს გადავლენ,
თხელი ყოფილა წყალიო,
სოფელ ბადელას მიადგენენ,
ძირზე ჩამოსვეს ქალიო.
ეს რომ გიორგამ გაიგო,
ალესა ხანჯალ-ხმალიო,
– ჰაი, დედასა, თათრებო,
ხომ არ გგონივარ მხდალიო,
ქალს არ გაგატანთ, რჯულდალენო,
ღმერთმა მიდიდოს გვარიო!
გზა გადაუჭრა თათრებსა,
თოფმაც იქუხა ჩქამიო,
მზეზე ლაპლაპებს ფარ-ხმალი,
ადინა სისხლის ღვარიო,
სულ ამოხოცა თათრები,
შინ დააბრუნა ქალიო!

* * *

ჩვენი სოფლელი ვაჟკაცნი
ომშიგან ნიავე-ქრიანო,
მოლაღატეს და ორგულსა
ღელე-ღელესა ჰყრიანო.

* * *

მე ვარ ანტონა გოგილაშვილი,
ხვანაში მყვანდა ცოლი და შვილი,
ვხნამდი, ვთესამდი, არ მქონდა დარდი,
ახლა დავბერდი, დამიჭუნა ვარდი.

ცოლი მამიკვდა, გამექცა შვილი,
წუთისოფელმან მამკერძა ქირი,
არვის ვუნდივარ, არც მტერს, მოყვარეს,
ამისთვის ვგლოვობ, ამისთვის ვტირი.

* * *

ქარი ჰქრის შაშვის წვერზედა,
ღრუბლებიც ბერდებიანო,
მინა-წყალს ითხოვს გვალული,
გულ-მკერდი გაულიანო...
წვიმავ, იწვიმე ჩქარადა,
ალარა დაიგვიანო,
ბაღა და ბალი მოგვირწყე,
ჩვენ არა შეგვიძლიანო,
გვაშორე ქექა-ქუხილი,
უფალო, ხელმადლიანო!

* * *

ხმალი დაჟანგდა გიგოსი,
ამბარზე დაკიდებული,
პირი დაჩლუნგდა უქმობით,
ქვეყნისთვის დაფიქრებული.

გალეულიყო ხმლის ვადაც,
სულ ჟანგით გაყვითლებული,
ესიზმრებოდა ომებში
ლაშქარი გამარჯვებული.

* * *

ჰაი, გიდი გოგილაშვილო,
მფრინავო ცხენივითაო,
აგილესია ფარ-ხმალი,
მტერს თიბამ, ცელივითაო,
შენგან ნახოცი თათრები
ძირს ჰყრიან თავთავითაო.

* * *

მამლის ყივილზე ავდექი,
კერას შევავლე თვალია,
სალაშქროდ გზაზე გავწიე,
ხმალს დავუმაგრე ტარია.

მტერს შევეფეთე, შევები,
როგორც უღელში ხარია,
ომახიანად დავჭექე,
ცოცხალი არვინ არია,
სულ წაეახდინე თათრები,
ბევრს დავუბრმავე თვალია.

* * *

შენი ჭირიმი, ხანჯალო,
ემაგ პრიალა ყელისა,
დატრიალდები ომშიგან,
გაჟლეტა იცი მტერისა,
შენა ხარ ქვეყნის იმედი,
ძალ-ლონე მტრების ძლევისა.

* * *

არ შეგაშინოს თათარმა,
გაუხტი, როგორც შველია,
გამარჯვებული დარჩები,
ოფლად დაღვრილი, სველია!

* * *

გიშერა ლონიერია,
გუთანს მიათრევს ხისასა,
გინდათ ურემში შეაბი,
ნაილებს თუნდაც სხვისასა.

* * *

პატარა ბიჭი შესკუპდა
ნათალსა უღელზედაო,
ჰეი, ხარებო, გამინით,
არ მოგხვდეთ ბეჭებზედაო.

* * *

შავშეთის მთისკენ გავნიე
ნინ მიმიძღვოდა ცხვარია,
ლიმილს თან გამაყოლებდა
შავთვალა, მესხი ქალია.

* * *

ერთი ხვანელი ყმანვილი
ვაჟკაცად იქნა ხმლიანი,
ცხენიც რო ჰყვანდა თეთრონი,
ვით შევარდენი ფრთიანი.
სათათრეთს გადავარდა და
ურჯულოთ შექნეს ღრიალი,
თითოს ესროლა თოფიდან,
ხმალმაც გაიღო ნკრიალი,
დასად დააწყო თათრები,
დაყარა ოხერ-ტიალი.

* * *

ვაჟკაცმა ხმაღს შეუძახა:
– ომში გამამყე თანაო,
გამიძებ, ნუ შეშინდები,
მივდივართ თათრებთანაო.
დატრიალდი და გასჭარი,
არ დამიჟანგდე ტიალო,
მტერი ბევრი გვყავს, იცოდე,
მათ კისრით გაგაპრიალო.

* * *

სიკვდილო, მაგარ ვაჟკაცსა
ნუ ჩაუსვენებ მზესაო,
ნუ დაუობლებ ცოლ-შვილსა,
ნუმც გაუხარებ მტერსაო.
თორემ გზად ჩაგისაფრდება
გიჩვენებს ომის წესსაო.

* * *

ახალციხეში ჩავედი,
პურ-შაქარის საყიდლადა,
მე გემოზე გამოვთვერი
პურის ყიდვის მაგივრადა,
ცარიელი შინ დავბრუნდი,
ცოლი იდგა სატირლადა:
– ყადთან უნდა მიგათრიო,
მოემზადე საჩივრადა.
შენს ცოლობას ისევა სჯობს,
მარტო ვიყო ათნილადა.

* * *

გუშინ მენვიენენ სტუმრები –
სიმონ, ანტონა, ლაზარე,
ხინკალი როდი მივართვი,
ხმელი აპობტი ჩავთალე,
ნინ ნიორწყალიც დავუდგი:
ჭამეთ, დროება ატარეთ.

* * *

თავმჯდომარედ მოგვივიდა
კაცი ბრიყვი, უცნაური,
კაბინეტში გაიჭიმა,
ვითომც იყოს აქაური.
ვილაც ქალი მოათრია,
თავის გულის ნანდაური.

* * *

ცოლმა ნახირში გამგზავნა,
უცებ, დავბრუნდი დილითა,
ქალი ერდოზე დამიხვდა,
ლამის გამგლიჯა კბილითა:
– ეს როგორ მალე მოშავდი,
თვალეებს დაგათხრი ფრჩხილითა!

– შენ რალა ჰქენი ქალო-ჯან,
ლოგინში გდება-ძილითა?
ჩაგიცვამს მოკლე კაბები,
თმაც შეგიღებავს ინითა.

* * *

ჰეი, მეზობლებო მიშველეთ,
გაჰყინა სიძე-ბატონი,
– გაიხადე და დაჰხურე,
ტელეგრეიკა, პალტონი,
ანდა შინელი მოიტა,
ჯარში რო გქონდა ნაქონი,
თუ უსიძეოდ დარჩები,
ვინ გეყოლება პატრონი?

* * *

სიმონამ წერა დაიწყო,
ჩემზე ამბობენ ჭორითა,
ნეტავ, ლექსები რად მინდა,
ნუ ყბედობთ ენა-პირითა,
წუთისოფელმა დამჩაგრა,
ენა მიჭირავს კბილითა,
მარა, ცოლი მყავს ლამაზი,
ვარდ-ყვავილია დილითა.

* * *

კლდემ მოიკრიფა ნისლები,
ველი-მინდორი დაჰვარა,
ფიქრი ოცნებამ დაადნო,
ჯავრმა – გონებამ დალალა.
თვალი მაქვს შეუშრობელი,
როგორც ფოცხოვი ანკარა,
ჩემმა ცრემლებმა კლდე-ლოდი
ლამის შუაზე გაყარა.
შენ, ჩემო გულის ვარამო,
შენთან მამყოფა აქ არა,
ვარდად გამლილსა ყვავილსა,
ლმერთო, ერთხელამც შემყარა,
მუდამ სატრფოსთან მამყოფა,
მხოლოდ სიკვდილმა გაგყვარა.

**მთქმელი სიმონ კაჭკაჭიშვილი,
სოფელი არალი, 75 წლის.**

* * *

ამბობენ, ახალციხესა
იყრება დიდი ლაშქარი,
მხოლოდ ვაჟკაცებს არჩევენ,
ყველა საომრად მზად არი.

* * *

ჯაჭვის პერანგსა ჩავიცმევ,
განახებთ გულთა სრულობას,
ვერ დაამშვიდებს ლაჩარსა
ხმალ-აბჯრის ჩანაცმულობა.

* * *

ქორწილსა ლხენა უხდება,
ქალს თმები, ლოყა – ნითელი,
ვაჟკაცს ამშვენებს თოფ-ხმალი,
ხარივით ქედა-კისერი.

* * *

ვაჟკაცო, ტანად ლამაზო,
მუდამ ხარ ომის ცდაშია,
ხმალი და თოფი კარგი გაქვს,
ძალი და ღონე მკლავშია.

* * *

სიტყვის წამხდენსა სიკასა
ქრისტემ უმრავლოს დიროო,
გავპარსოთ ცალი უღვაში,
შეეკრას კრიჭა-პირიო.

* * *

ანტუშას, ქალაჩუნასა,
ცოლი სჯობია თმიანი,
მეტსა ვერაფერს დააკლებს,
ძმობაშიც ვაგლახიანი,
ფინთად აგინებს ყველასა,
გული აქვს ტალახიანი.

* * *

ანტუშას როდი სჭირდება
ვაჟკაცის ქუდი თავზედა,
გაცვდება, ჩქარა ჩაქრება,
მისი ვარსკვლავი ცაზედა.

* * *

ქოთაღელეში ნუ ჩახვალ,
ღრმაღელე ეკლიანია,
ჩახვალ და ვეღარ ამოხვალ,
გახდები მატლიანია.

* * *

ბიჭებო, ივლიტელებო,
თოვლი წყლად ჩამოდიოდა,
თქვენი ყვირილის ამბავი
ნავანებს გამოდიოდა.

**მთქმელი ოსიპო გიქოშვილი,
ახალციხე, სოფ. ივლიტა, 82 წლის, ჩანერილია სოსო
გიქოშვილის მიერ 2018 წელს.**

ვარძია – კლდეში ნაკვეთი სამონასტრო კომპლექსი

საფარის მონასტარი

